

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

Kvalificering af socialrådgiveres socialfaglige vurderinger

om kunsten på 15 minutter at vende en supertanker med brændstofrestriktioner og kurskonflikter

Henriksen, Kirsten

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Henriksen, K. (2013). *Kvalificering af socialrådgiveres socialfaglige vurderinger: om kunsten på 15 minutter at vende en supertanker med brændstofrestriktioner og kurskonflikter.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Kvalificering af socialrådgiveres socialfaglige vurderinger

**- om kunsten på 15 minutter at vende en
supertanker med brændstofrestriktioner
og kurskonflikter**

**Ph.d. afhandling
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet**

**Udarbejdet af Kirsten Henriksen
2012**

Bind II

Kvalificering af socialrådgiveres socialfaglige vurderinger

**- om kunsten på 15 minutter at vende en
supertanker med brændstofrestriktioner og
kurskonflikter**

Bind II

**Ph.d. afhandling
Institut for Sociologi og Socialt Arbejde
Aalborg Universitet**

**Udarbejdet af Kirsten Henriksen
Indleveret: Oktober 2012**

**Hovedvejleder: Lars Uggerhøj
Bivejleder: Svend Aage Andersen**

Bind I

Resumé og abstract.....s.2

Indholdsfortegnelse.....s.4

Indledning - Præsentation, problemfelt, formål og problemformulering.....s.6

Kap. 1 Aktionsforskningssamarbejdet med de to forvaltningers s.13
børne- familieafdelinger samt betydningsfulde forandringer i afdelingerne
Familiekontor Syd (Socialcenter Syd) i Århus Kommune
Familieafdelingen i Horsens Kommune

Del I Metodologi:.....s.19

Kap.2 Projektets tilslutning til kritisk normativ forskning s.20

Kap. 3 Projektets valgte videnskabsteoretisk ramme: Kritisk realisme.....s.32

- Kritisk realisme som videnskabsteoretisk position
- Kritisk realisme: Overordnede kendetegn set i relation til positivisme og konstruktivisme
- Kritisk realisme og spørgsmålet om normativitet
- Kritisk realisme: Centrale kendetegn
- Diskussionen: Social struktur vs. aktør i samfundsvidenskaberne og kritisk realismes bud på ”håndtering” af problematikken
- Opsamling omkring kritisk realisme og ansats til senere kobling til aktionsforskning

Kap. 4 Projektets valgte forskningsform: Aktionsforskning s.66

- Aktionsforskning som forskningsform – hvorfor og hvad?
- Aktionsforskning historisk
- Præsentation af udvalgte aktionsforskningstilgange
  - Skandinaviske tilgange
  - AF tilgange udenfor Skandinavien som inspirerer skandinavisk aktionsforskning
- Mulige forskellige hovedstrømninger i aktionsforskning
- Indplacering af de præsenterede aktionsforskningstilgange i 4 overordnede aktionsforskningsspektiver/ strømninger
- Udvalgte centrale aspekter ved aktionsforskning:
  - Forsker/deltager - roller/positioner i aktionsforskningssstrømningerne
  - Læring i aktionsforskning i relation til aktionsforskningssstrømningerne
- Indvendinger mod aktionsforskning og indplacering i det videnskabelige landskab
- Opstilling af den aktionsforskningstilgang, der kendetegner dette projekt

Kap. 5 Projektets kritiske realistiske tilgang til aktionsforskning samt model for kritisk realistisk aktionsforskning.....s.132

Kap. 6 Metodiske tilgange til kritisk realistisk aktionsforskning, datafastholdelse og analysestrategier.....s. 153

Kritisk realisme – krav til det videnskabelige håndværk

Kritisk realistisk aktionsforskningssdesign

Analysestrategier:

I: Kritisk diskursanalyse - en tofaset – tredimensionel analysemodel

II: Kritisk realisme - empiriske undersøgelser og analyser

Datagenerering, datafastholdelse og bearbejdning

Kvalitetsbedømmelse af forskning: Tilforladelighed

Aktionsforskning og forskningsetiske overvejelser

Del II Italesættelse af socialfaglige kvalificering i Afsæt og Resultat – kritisk diskursanalyse – analysestrategi I	s.204

Kap. 7 Italesættelse af socialfaglighed og socialfaglig kvalificering i Afsæt	s.205

Kap. 8 Italesættelse af socialfaglighed og socialfaglig kvalificering i Resultat	s.234

Bind II:

Del III Eksperimentet – Analysestrategi II	s. 260

Kap. 9 Aktionsforskningsprocessens moment Afsæt - Forudsætningerne	s.261

- I konteksten (socialpolitikken og socialt arbejde)
- I organisationerne
- Hos rådgiverne
- Hos aktionsforskeren

Kap. 10 Aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet:	s.291

- Praksis problem og utopi - Artikulation af mål
- Eksperimentet: Organisation (fora) og deltagelse. Benyttede fora for samhandlinger og dialog: faglige refleksionsmøder, ambassadørgruppe, værksteder
- Eksperimentet: Handlinger i aktionerne
- Samarbejdsrelation i aktionsforskningsprocessen - arbejdsdeling mellem forsker og deltagere
- Kontekstens rolle og betydning – kontekstuelle hændelser

Kap. 11 Aktionsforskningsprocessens moment Resultater:	s.365
▪ Forandringer og/ eller status quo?	

Kap. 12 Kapitel: Betydningsfulde generative mekanismer, ...	s.407
der har skabt eksperimentets forløb og resultater	

Del IV Konklusion:

Kap. 13: Aktionsforskningsprojektets kvalitet og tilforladelighed	s.437

Kap. 14: Konklusion	s.445

Del V: Perspektiver:

Kap. 15: ”Herfra hvor vi står”	s.451

Hvilke perspektiver kan vi se i forhold til:

- Praksis i socialt arbejde?
- Undervisning i socialt arbejde?
- Forskning i socialt arbejde?

Litteraturliste	s.460

Bilagsliste	s.470

Del III

Aktionsforskningsprocessens tre momenter: Afsæt, Proces og Resultat samt betydende generative mekanismer i processen

I denne del præsenteres først tre kapitler, der vil fokusere på hvert sit moment af aktionsforskningsprocessen. I kapitel 9, 10 og 11 har jeg i analyserne efter tur fokuseret på momenterne i Archers morphogenetiske proces (Archer, 1998b) omsat til min aktionsforskningsmodel, jf. figur 12. Centralt i analysen af momenterne står samspillet mellem deltagerne og de strukturelle betingelser. Hvert moment analyseres hver for sig gennem anvendelse af den præsenterede analysestrategi II, der bygger på min tilvirkede model for aktionsforskning i et kritisk realistisk perspektiv. Med et kritisk realistisk perspektiv samles interessen derpå om at afdække de betydningsfulde virksomme generative mekanismer.

I det første kapitel, kapitel 9, vil der blive fokuseret på momentet afsæt, der skal klarlægge forudsætningerne for processen. Derpå vendes blikket i det efterfølgende kapitel 10 mod selve aktionsforskningsprocessens og dens tildragelser og endelig vil det tredje følgende kapitel, kapitel 11, fokusere på momentet Resultat med henblik på en præsentation og analyse af processens resultater. Herefter følger kapitel 12, der fokuserer på identificeringen af betydende generative mekanismer, som har været virksomme gennem aktionsforskningsprocessen og har medvirket til at producere dens resultater.

Udgangspunktet for disse fire kapitler er den mangfoldighed af empiri, der er registreret gennem forløbet, som det blev præsenteret i kapitel 6 om metodiske tilgange til kritisk realistisk aktionsforskning. Analyserne i disse kapitler gennemføres ud fra analysestrategi II, hvor der i hvert kapitel i overensstemmelse med denne er udvalgt nogle særlige fokuspunkter, der kort vil blive gengivet i indledningen til hvert kapitel.

Kapitel 9

Aktionsforskningsprocessens moment: Afsæt

I dette kapitel om aktionsforskningsprocessens forudsætninger: Afsæt vil der blive fokuseret på de givne betingelser på makro, meso og mikro niveau i udgangssituationen for denne aktionsforskningsproces. Som redegjort for i kapitel 6 om analysestrategi II vil der særligt blive fokuseret på følgende/ kameraet indstilles på billeder af:

- Konteksten (forskellige styringsmodeller og konfliktende rationaler samt kritik af socialt arbejde og lovgivningsinitiativer til forbedringer)
- Organisationerne (bevæggrunde til deltagelse)
- Rådgivernes forudsætninger (vidensanvendelse, kendskab til redskabet og forståelse af fænomenet socialpolitisk aktør)
- Aktionsforskerens forudsætninger, perspektiv og kontekst (selvobjektivering)

Det empiriske grundlag for dette kapitel baserer sig på de indledende undersøgelser: Vignetundersøgelser med efterfølgende fokusgruppeinterviews, de faglige dagbøger samt feltnoter og lydoptagelser fra de første møder samt logbog og mailveksling omkring tidspunktet for projektets start.

Konteksten

Aktionsforskningsprojektets samarbejde med de to afdelinger indebærer et samarbejde med organisationer i den offentlige forvaltning, der er underlagt visse styringsmekanismer. Disse styringsmekanismer udgør væsentlige kontekstuelle betingelser for afsættet for projektet, ligesom de fortsat er virksomme gennem forløbet. I dette afsnit præsenteres disse styringsmekanismer. Præsentationens begreber inddrages siden i analysen af aktionsforskningsforløbet i det efterfølgende kapitel 10 om forløbet. Ligeledes udgøres væsentlige kontekstuelle forhold af socialpolitiske diskussioner og lovgivningsmæssige ændringer. Disse har været behandlet i relation til deres diskursive udtryk i de to foregående kapitler om italesættelse af socialfaglighed. Her vil der kort blive opsummeret omkring væsentlige pointer fra diskussionerne om det danske sociale arbejde på børnefamilieområdet samt lovgivningsmæssige ændringer på dette område på tidspunktet for aktionsforskningsprojektets start, da disse udgør væsentlige forudsætninger i de kontekstuelle forhold

Styringsmekanismer, krydspres og konfliktende rationaler i den offentlige forvaltning

Der kan ifølge Hansen iagttages flere typer af styring indenfor den offentlige forvaltning¹. Den traditionelle styringsform udgøres af det formelle hierarki, men dertil kommer nye

---

¹ I litteraturen om styring af den offentlige sektor skelnes der mellem government (som den parlamentariske styringskæde og det traditionelle hierarki er et udtryk for) og governance, som er et udtryk for andre styringsmekanismer end det traditionelle hierarki. "Governanceformer kan (...) beskrives som

typer af styringsformer som marked, netværk og klanbaseret orden. Hansen fremhæver, at der i den offentlige sektor fungerer flere konkurrerende styringsformer på samme tid. Styringen af den offentlige sektor har bevæget sig fra den hierarkiske type over i at bestå af forskellige former for blandinger af de fremhævede fire idealtyper af styringsmekanismer, især peges der på netværk og marked. Dog udgør den klanbaserede styringsform en væsentlig faktor blandt de professionelle i den offentlige forvaltning. De professionelle i velfærdsstaten arbejder ofte med vilde problemer (Hansen, 2010), der ikke umiddelbart har nogen bedste løsning. Her afhænger bedømmelsen af, hvad der udgør den bedste løsning, af hvilket perspektiv, der anlægges på problemet (Krogstrup, 1999). Den professionelle fagligheds rationaler kan derfor meget vel være i direkte modstrid med andre rationaler, der præger den offentlige sektor, også i styringsmæssig henseende (Hansen, 2010). Derfor er den klanbaserede styring interessant i relation til de professionelle grupper indenfor særlige områder af det offentlige, for eksempel som her på det sociale område. Den klanbaserede orden kendetegnes således:

"Styring og orden skabes gennem socialisering til klanens fælles værdier, typisk via langvarig træning og løbende professionsinterne evalueringsmekanismer. De professionelle og professionerne opfattes som klaner, hvor hver enkelt profession er kendetegnet ved et sæt af fælles værdier (...) En fælles værdi for socialrådgiverne kan være helhedssynet" (Hansen, 2010:56).

Hansen fremhæver, at de fire forskellige styringsformer kendetegnes ved hver sin form for logik. I den hierarkiske form er logikken for styring: Regelbasering. I den markedsbaserede form er styringslogikken: Nyttens – om det kan betale sig. Medens det i netværksstyringsformen er en logik om fælles interesser og gensidig afhængighed. Og i den klanbaserede styringsform udgøres logikken af spørgsmålet om at handle i overensstemmelse med de faglige normer. Beslutninger skal kunne begrundes fagligt. Disse styringslogikker kan komme i konflikt med hinanden og resultere i en form for krydspres.

"Når en socialrådgiver eksempelvis vil fjerne et barn fra hjemmet ud fra en faglig vurdering, kan denne beslutning være i konflikt med de økonomiske rammer for børne- og ungeområdet i kommunen (...) Krydspreset opstår, når en beslutning kan være rigtig ud fra en økonomisk betragtning, men forkert ud fra en faglig betragtning" (Hansen, 2010:57-58).

Hansen fremhæver, at fagligheden i forskellige offentlige sektorer er kendetegnet ved forskellige værdier. Indenfor social- og sundhedsområdet, som her, udgør brugerbehov og brugerdemokrati centrale værdier for de professionelle, der er kendetegnet ved etisk bevidsthed. Og styringen indenfor området anses for at være kendetegnet ved klanbasering, tilkendegiver Hansen (ibid.). Dog vil jeg vurdere, at det afhænger af, hvilket niveau, der

---

ordensskabende mekanismer, der organiserer og strukturerer givne aktivitets områder (Jørgensen og Vrangbæk, 2004:11 – efter Hansen, 2010:55).

tales om styring på, jf. også eksemplet med krydspres på grund af, at forskellige styringslogikker støder sammen. Hansen fremhæver også siden, at organisationerne internt er præget af faglighed, medens deres relationer til omverdenen er styret af hierarki, og hierarkiet hersker i forbindelse med tildeling af bevillinger.

”Det er derfor en udfordring at få en bureaukratisk ledelsestænkning til at spille sammen med den faglighed, der præger den interne kultur i den enkelte organisation. Ledere er således i høj grad fokuseret på faglighed, når de kigger indad i organisationen, mens de orienterer sig mere mod hierarki og netværk, når de vender blikket mod deres organisations omgivelser” (Hansen, 2010:59).

Hjort har her peget på, at ledere for de fagprofessionelle grupper kan ses at bevæge sig i et krydspresfelt mellem forskellige herskende logikker:

Figur 14: Forskellige logikker og ledelse i krydspres i den offentlige forvaltning

Forvaltningsfornuft		Forretningsfornuft
	Ledelse i krydspres	
	Faglig fornuft	

(Kilde:

[http://forsa.dk/uploads/files/afholdtearrangementer/2011_aarsmoede/PROFESSIONSETISKE_DILEMMAER_KATRIN%20HJORT.pps#273,8,Konkurrerende former for fornuft lokaliseret 02 04 2012](http://forsa.dk/uploads/files/afholdtearrangementer/2011_aarsmoede/PROFESSIONSETISKE_DILEMMAER_KATRIN%20HJORT.pps#273,8,Konkurrerende%20former%20for%20fornuft%20lokaliseret%2002%2004%202012)).

Med begreberne fra før kan det forstås således, at lederne af de fagprofessionelle grupper befinder sig i et pres mellem en markedslogik (kan det betale sig) (forretningsfornuften), en hierarkisk logik (regelstyring)(forvaltningsfornuften) og den professionelle klanlogik (faglige argumenter er afgørende)(den faglige fornuft), og dermed befinder sig i et krydsfelt, hvor det kan være ganske vanskeligt at få disse i en række tilfælde formentligt modstridende logikker til at gå op i en højere enhed. Der kan hermed blive tale om kamp mellem de forskellige logikker om dominans. Denne kamp må kunne lokaliseres både til det organisatoriske rum, hvor forskellige aktører vil italesætte og advokere for de forskellige logikker og også til den enkelte leders egne interne dialoger om hvilken logik, hun skal prioritere. Her vil flere forhold være af betydning, blandt andet de kontekstuelle forhold i bred forstand, spørgsmålet om, hvilket lederniveau den pågældende leder udfylder, denne leders uddannelsesmæssige og faglige bagage samt faglige pondus blandt medarbejderne og de øvrige ledere. Endvidere lederens perspektiv på – i dette tilfælde – socialt arbejde og villighed til at sætte sig selv og sin faglighed på spil. Hvordan en leder håndterer dette krydspres er ganske afgørende for karakteren af de betingelser, hvorunder de professionelles udøver deres opgaver i den konkrete forvaltning.

Hansen påpeger, at der udover de fire beskrevne styringsformer, er tale om to dominerende styringsmodeller i den offentlige sektor. Den professionelle og den bureaukratiske, hvor den professionelle er et udtryk for den klanbaserede orden, medens den bureaukratiske er

et udtryk for den hierarkiske (Hansen, 2010). Disse to modeller kan fremstilles således i et skema med hver deres særlige karakteristika:

Skema 2: De to traditionelle styringsmodeller:

Karakteristika	Den bureaukratiske model	Den professionelle model
Legitimitetsgrundlag	Loven og politiske beslutninger	Ekspertise
Organisationsprincip	Hierarki	Kollegial ledelse
Operationelle forudsætninger	Klare og præcise regler	Fælles og anvendelsesorienteret viden
Hovedaktør	Embedsmanden	Den professionelle
Beslutningstype	Fortolkning af regler	Analyse og ekspertvurdering
Fordele ved model	Effektiv administrativ sagsbehandling	Lydhørhed overfor professionelt rimelige behov
Ulemper ved model	Manglende lydhørhed overfor individuelle behov	Manglende effektivitet og politisk lydhørhed
Værste konsekvens	Regelrytteri	Forældet viden

(Kilde: Nørsgaard, 2001- efter Hansen, 2010:60-61).

Hansen påpeger, at de to modeller er egnede til at løse forskellige problemer. Såfremt man klart kan fastlægge sammenhængen mellem problem og indsats, som tilfældet er med tamme problemer, er den bureaukratiske model velegnet. Denne model er god til håndtering af ensartede sager; men formår ikke at rumme hensyn til det særegne. Såfremt der i denne model opstår vanskeligheder, forstås dette som et mangler på regler, og flere regler anses dermed for nødvendige for at opgaverne kan håndteres. Vilde problemer kan bureaukratiet vanskeligt håndtere, da det er vanskeligt at blive enige om, hvordan problemet skal forstås og hermed opstille regler for løsningen heraf. Her er den professionelle model mere velegnet. Ifølge Hansen er svagheden ved denne model, at de professionelle oplever sig mere forpligtigede af deres faglighed end af de formelle regler, der omgiver deres virke. De professionelle er styrede af faglige standarder; men arbejder

"i en forvaltningsmæssig kontekst, der er styret af hierarki og formelle regler og skal ikke alene samarbejde med politikere og den centrale forvaltning, men også underordne sig deres beslutninger " (Hansen, 2010:63).

Umiddelbart kunne det ses ud som om, at de rationaler, der kendetegner henholdsvis styringen fra de lokale politikere og den faglige fornuft udgør entydige rationaler. Dette er dog ikke tilfældet. Der kan være mangfoldige perspektiver på både politisk styring og faglig fornuft. I relation til det sociale område, som her er i fokus, vil karakteren af en politisk fornuft være påvirket af, hvordan den pågældende politiker og det aktuelle politiske parti forstår sociale problemer og socialt arbejdes funktion og opgaver, og hvilke krav den pågældende politik dermed vil afføde i forhold til socialforvaltningen og dens personale samt klienter. Ligeledes vil den faglige fornuft være forskellig for grupper af socialrådgivere i forhold til, hvilke perspektiver de anlægger på sociale problemer og socialt arbejdes funktion og opgaver.² Dog kendetegnes socialarbejderes faglige fornuft også samtidig af et vist værdifølelseskab i form af fælles faglige og etiske værdier, som de

² Jf. her blandt andet centrale socialfaglige værker som: Meuvisse og Swärd (red.). () Perspektiver på sociale problemer, samt Hutchinson og Olstedal (2002) Modeller i socialt arbejde.

blandt andet udmøntes i Dansk Socialrådgiverforenings i 2011 vedtagne Professionsetik (DS, 2011)³ og en fælles international etikvejledning i den internationale forening for socialarbejdere⁴. Der kan således siges at være et vist fælles grundlag i den faglige fornuft, der dog vil have forskellige nuancer alt efter den enkelte socialarbejders perspektiv på sociale problemer og socialt arbejde.

Som lederne arbejder i et krydspres således også de fagprofessionelle. De befinder sig i et krydspres mellem formelle regler og retningslinjer udstukket fra ledelsen og faglige standarder præget af den faglige fornuft. Hermed befinder de sig mellem to forskellige styringslogikker. Ledelsen må agere i et krydspres mellem forvaltningsmæssig rationalitet, en økonomisk rationalitet, en politisk rationalitet og en faglig rationalitet, der vil være præget af den enkelte leders perspektiv på sociale problemer og socialt arbejde. Samtidig presses lederne også af rådgivernes faglige hensyn og krav til ledelsen samt i nogle tilfælde af henvendelser fra borgere. På baggrund af lederens håndtering af dette krydspres udarbejdes budgetter, administrative regler og procedurer samt foretages ledelsesmæssige beslutninger i relation til faglige spørgsmål, som rejses af de udøvende rådgivere. Rådgivernes må derpå agere i et krydspres mellem, hvad deres faglige argumenter tilsiger dem i relation til problemforståelse og indsats, og de rammer og retningslinjer, der er affødt af det krydspres, som ledelsen agerer i samt kravene fra borgerne og de af politikerne udstukne rammer. Desuden kan den enkelte leders måde at agere ledelsesmæssigt på bevirke et pres på rådgivere enkeltvis eller som gruppe. Endvidere påvirkes det lokale felt også af centrale statslige styringstiltag samt den retlige regulering. Desuden udvirker også den offentlige debat, herunder mediernes behandling af for eksempel sociale forhold og sager om udsatte børn og unge, også et i nogle tilfælde ikke ubetydeligt pres på både ledere og medarbejdere (og politikere).

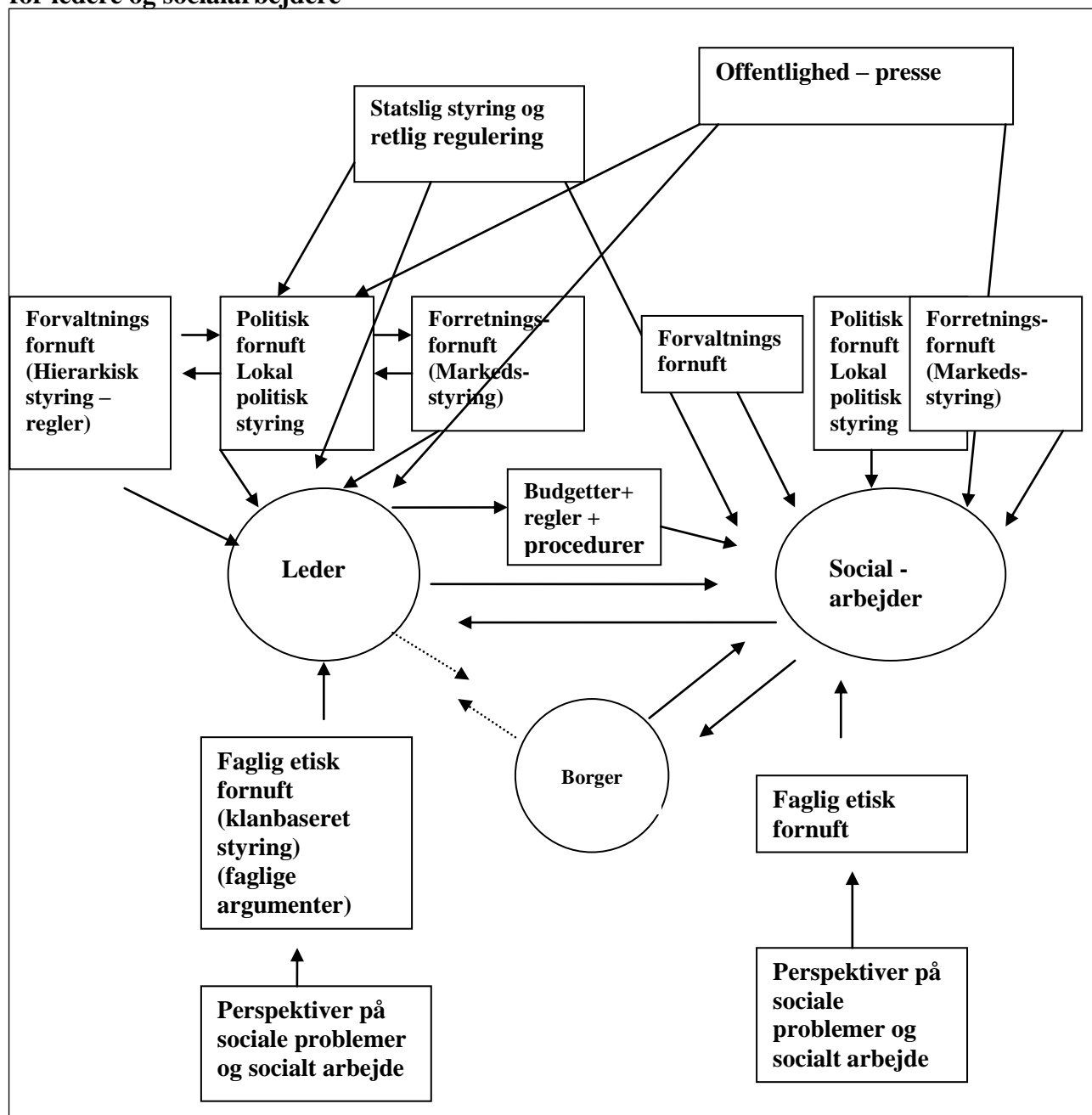
Figuren fra før, der viste lederne i et krydspres, kan herpå omarbejdes til følgende figur, der viser lederne og de professionelle i hver sin form for krydspres, der dog alligevel er affødt af de samme dimensioner.

---

³ <http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Pjecer/2011-Professionsetik.pdf> lokaliseret 05 04 2012

⁴ <http://ifsw.org/policies/code-of-ethics/> lokaliseret 05 04 2012.

Figur 15: Krydspres og konfliktende rationaler – med fokus på den lokale kontekst – for ledere og socialarbejdere

Hansen fremhæver, at det, der ser ud som sund fornuft ud fra et bureaukratisk synspunkt, ikke behøver at være det ud fra et fagligt synspunkt og vice versa. De professionelle ønsker at udføre deres arbejde bedst muligt til gavn for borgerne. Men dette

”er sjældent foreneligt med økonomiske rammer og omfattende procedurer og kontrol. Dette krydspres afspejler det helt grundlæggende dilemma i den offentlige forvaltning, nemlig at formelle regler og økonomisk styring er uomgængelige krav, men at de samtidig er uforenelige med arbejdet med ”vilde problemer” (Hansen, 2010:64).

I den påpegede kamp mellem forskellige styringsformer ser det aktuelt ud til, at den bureaukratiske styringsmodel presser den professionelle, og at den professionelle autonomi gradvist fortrænges af formelle regler og procedurekrav (ibid.). I dette afsnit er fremhævet træk ved styringen i den offentlige sektor generelt. De påpegede krydspres og konkurrerende logikker kan også tjene som kontekstuel ramme til at forstå bestræbelser på

at forandre socialt arbejde samt til at forstå tildragelser i de to afdelinger i løbet af aktionsforskningsprocessen.

Aktuelle diskussioner om kvaliteten af det sociale arbejde med udsatte børn og unge og lovgivningsmæssige ændringer på området

Som det blev fremhævet i kapitel 7 om Italesættelse af socialfaglighed i Afsæt viser undersøgelser på det sociale børneområde fra SFI og Ankestyrelsen, at der ikke foretages undersøgelser i nødvendigt omfang, og at de, der gennemføres, ikke i alle tilfælde er grundige nok (Ankestyrelsen, 2006, 2008, 2009 Christensen og Egelund, 2002, SFI, 2002). Sammenfatningsrapporten fremhæver, at i lidt over halvdelen af ”sagerne” mangler der en undersøgelse, og forfatterne anser derfor foranstaltningerne for at være iværksat på et *”begrænset undersøgelsesmæssigt fundament”* (Christensen og Egelund, 2002:16). Kun en grundig § 38 / § 50 undersøgelse kan ifølge Ankestyrelsen udgøre et grundlag for at afgøre valg af den rette foranstaltning. Ankestyrelsen fremhæver, at undersøgelsen skal styre foranstaltningsvalget, og ikke omvendt. Men styrer foranstaltningerne netop undersøgelsen i kraft af et begrænset udbud af foranstaltninger? Rådgivere peger på, at der mangler en vifte af foranstaltninger, som kunne bevirke, at foranstaltningerne ikke kommer til at styre udarbejdelsen af § 50 undersøgelsen.

” (...) for det bliver jo alligevel familiebehandling – hvor jeg synes nogen gange, der mangler vi et større udbud og foranstaltninger – fordi vores foranstaltninger – de er så få, så man ved, at løsningen bliver den samme – uanset, hvordan din undersøgelse er” (Fokusgruppeinterview, 24 02 2009).

Dette udsagn harmonerer med Christensens og Egelunds undersøgelse, hvoraf det fremgår, at det kan se ud til, at det er

”de til rådighed stående foranstaltninger, der styrer, hvilke problemer, der skal undersøges, og ikke omvendt (...) et begrænset arsenal af foranstaltninger til rådighed (...) relativt få forebyggende foranstaltninger, der kan overvejes for et barn i en given alder (Christensen og Egelund, 2002:64).

Undersøgelsen indikerer, at der ser ud til at være en høj grad af tilfældighed i relation til, om der bliver foretaget en børnefaglig undersøgelse eller ej, og i forlængelse heraf, hvis der bliver undersøgt, hvilken foranstaltning, der derefter sættes ind i relation til barnets behov. Udover de manglende og begrænsede undersøgelser kritiserer forskning også den måde socialarbejderne griber deres arbejde an på i form af primært erfaringsbaseret uden analytisk fundering og uden begrebsmæssige og teoretiske refleksioner. I forbindelse med kritikken bliver der fremsat forslag til forbedringer, og blandt disse kan der iagttages tre hovedstrategier, som det blev fremhævet i kapitel 7: 1. En strategi om at tilføre viden, 2. En strategi med at udarbejde cheklister og guidelines og 3. En strategi med at fremme fagligt refleksivt arbejde.

Ad. 1. En strategi om at tilføre viden

Denne hovedstrategi anbefaler, at feltet tilføres viden. Imidlertid udgør en vanskelighed ifølge Munro, at der ikke er en entydig vidensbase i socialt arbejde. Hvad er det for en viden, som socialarbejderne skal have? Ofte er der en forestilling om, at der er en fast afgrænselig videns base, men dette gælder ifølge Munro ikke socialt arbejde, hvorfor det ikke er enkelt at afgøre, hvilken viden, der er mest relevant. Desuden kan generaliseret viden ikke udtale sig om, hvorvidt en risiko for, at et barn mistrives, også konkret sætter sig igennem og ej heller ikke om graden af alvor. Generel viden kan dog give værdifuld hjælp til at foretage vurderinger (Munro, 1998, 1999). I lighed hermed fremhæver Ayre, at der ikke findes officielle godkendte retningslinjer for, hvornår et barn er udsat for med det engelske udtryk "*significant harm*" eller i relation til danske forhold er omfattet af Servicelovens udtryk: børn med særlige behov. Dette er op til en socialfaglig vurdering i hvert enkelt tilfælde, og kan derfor kun udledes af praksis. På baggrund af praksis kan der dog ifølge Ayre opstilles centrale opmærksomhedspunkter til at bistå med denne vurdering (Ayre, 1998).

Ad. 2. En strategi med at udarbejde checklister og guidelines

Den anden hovedstrategi har bestået i forsyne praktikerne med checklister og guidelines samt håndbøger. Dette kan ifølge Munro måske forbedre undersøgelsesarbejdet, men ikke de faglige vurderinger, som undersøgelserne skal lede frem til. Dette hænger sammen med karakteren af socialarbejdernes vidensbase: For det første mangler mange socialarbejdere en dybtgående forståelse af og evne til at anvende teorier for, at de kan få noget meningsfuldt ud af de indsamlede oplysninger, og for det andet er vidensbasen i socialt arbejde pluralistisk, hvilket betyder, at der ikke er nogen enkelt indlysende række af fakta, som er relevante. De udarbejdede guidelines og checklister er oftest udarbejdet uden angivelse af teoretisk grundlag ud fra et ønske om neutralitet (Munro, 1998). Når der er forskellige tilgange vil en neutral guide for nogle tilgange medtage unødvendige informationer og for andre udelade centrale oplysninger. Problemet vil være, at socialarbejderen mangler den nødvendige viden fra forskningsresultater og teoretisk forståelse for at kunne stille noget op med de mange oplysninger. Checklister kan ifølge Munro både være en kilde til oplysning og til forvirring. Socialarbejderne må ifølge Munro tilegne sig mere relevant teori med henblik på at kunne beslutte, hvilke informationer, det er relevant at indsamle, og hvordan de skal bedømme disse informationer. Desuden skal de lære sig at benytte teori på en eksplicit og systematisk måde samt udvikle forståelse af, hvordan de kan begrebsliggøre deres praksis (Munro, 1999, 1998).

Ad 3. En strategi med at fremme fagligt refleksivt arbejde.

På baggrund af sine kritikker af de to ofte anvendte hovedstrategier fremsætter Munro en tredje strategi, der fokuserer på at udvikle en refleksiv praksis (Munro, 1998). Ifølge

Munro vil de to første strategier afskrive intuitiv viden som grundlag i socialt arbejde, dette anser Munro for at være fejlagtigt. Frem for at afskrive den intuitive viden må den suppleres med analytiske værktøjer, således at den praktiske ræsonneren føres ad kontinuummet mod den analytiske ende. Det intuitive element kan (og skal) ikke elimineres. Socialarbejderne må have hjælp til at ræsonnere på en måde, så den harmonerer med intuitionen og supplerer denne, frem for at skulle erstatte denne. En måde at arbejde på, kan være at tage udgangspunkt i den intuitive bedømmelse og dernæst teste den på en mere systematisk måde og her vægte brugen af den type af informationer, som overses: familiernes tidlige historie, skrevne journaler og rapporter, teori og forskningsresultater samt lede efter informationer og argumenter, som kan understøtte modsatrettede vurderinger. Det afgørende er ifølge Munro at arbejde med alternative perspektiver og arbejde med faglig revision (Munro, 1999). Endvidere også som det konkluderes af Rosen m.fl. at arbejde med at træne i at italesætte den socialfaglige ræsonneren (Rosen, m.fl. 1995).

Om de tre strategier

Der er her introduceret tre hovedstrategier. Hovedstrategierne kan siges at have afsæt i forskellige måder at forstå læring på. De to første hovedstrategier baserer sig på en rationel tankegang og lægger op til specifik transfer, medens den tredje hovedstrategi bygger på en kompleksitets tænkning og lægger op til generel transfer (Wahlgren og Aarkrog, 2012). Såfremt der som her i det sociale arbejde er tale om komplekse, unikke og foranderlige situationer, der forudsætter refleksion over hver situation, kan de to første hovedstrategier ikke stå alene, men må kombineres med den tredje. Omvendt kan denne heller ikke stå alene, da der kræves, at der tilføres viden som grundlag for refleksionen, og samtidig kan håndbøger være ganske nyttige, såfremt de anvendes reflektivt.

De tre hovedstrategier kan siges at have afsæt i hvert sit rationale. Hovedstrategien med indførelse af guidelines og regler kan forstås som værende i overensstemmelse med den bureaukratiske styringsmodel med hierarki, klare og præcise regler og vægt på effektiv administrativ sagsbehandling, medens den reflektive hovedstrategi taler ind i den professionelle styringsmodel med vægt på ekspertise hos den professionelle, fælles og anvendelsesorienteret viden og analyse af den enkelte situation, jf. skema 2 tidligere i dette kapitel. Hovedstrategien med at tilføre mere viden er straks mere uklar og kan vel i og for sig tale ind i begge styringsmodeller. Det vil afhænge af, hvilket perspektiv der anlægges. Hvilke typer af viden, der er tale om, og hvorledes denne viden skal anvendes. Om det er en regelorienteret anvendelse eller en mere reflektiv anvendelse. Dog antyder Munros kritik af hovedstrategien om at tilføre viden på, at denne viden primært tænkes ind i en regelorienteret anvendelse, idet socialarbejderne efter Munros vurdering ikke formår at

stille noget op med mere viden, såfremt de ikke formår at anvende denne refleksivt, hvilket er det faglige behov (Munro, 1999,1998). Det bliver da relevant at se på disse tre hovedstrategier ikke kun i lyset af de to konkurrerende styringsmodeller; men også i lyset af de konkurrerende rationaler, der er på spil og skaber krydspres for ledere og rådgivere i den sociale forvaltning. Den politiske fornuft vil, som beskrevet, afhænge af det politiske perspektiv på sociale problemer og socialt arbejde, og vil hermed også medføre forskellige politiske blikke på, hvad der kan siges at udgøre forvaltningsmæssig og forretningsmæssig (økonomisk) fornuft i den konkrete sociale forvaltning. Dette indebærer også, at der mellem forvaltninger vil være forskel på, i hvilken grad det ud fra en politisk synsvinkel kan anses som forvaltningsmæssigt og forretningsmæssigt fornuftigt at satse på en hovedstrategi, der lægger vægten på regler og rutiner eller på refleksion. Ligeledes vil det afhænge af de konkrete ledelsespersoners perspektiv på sociale problemer og socialt arbejde, hvorvidt den herskende faglige fornuft blandt lederne vil anse det for fagligt fornuftigt at satse på den ene, eller anden eller tredje hovedstrategi. Og endelig vil der blandt de professionelle, blandt rådgiverne, ud fra deres perspektiver på sociale problemer og socialt arbejde være forskel på, hvilken af de tre hovedstrategier, som vil blive anset for at være i overensstemmelse med den faglige fornuft og derfor vil blive taget til sig. Dog kan det på baggrund af de professionelles møde med de unikke udtryk for sociale problemer i sammenhæng med centrale karakteristika ved de professionelles arbejde, som havende et ikke-detailorienteret genstandsfelt, der sjældent er karakteriseret ved sikker viden og fuldstændig konsensus om metoder og prioritering (Hansen, 2010) være kræfter i favør for den refleksive hovedstrategi. Medens det, at der ikke er uanede ressourcer til rådighed sammenholdt med det beskrevne krydspres mellem forskellige logikker, hvor den bureaukratiske styringsmodel ifølge Hansen aktuelt presser den professionelle (Hansen, 2010) kan være i favør for hovedstrategien med udarbejdelse af regler og guidelines.

Lovgivningsmæssige ændringer på området

De tre hovedstrategier kan genfindes i anbefalinger til praksis i relation til de fremførte kritikker af socialt arbejde. I Danmark kom der lovændringer samt ligeledes ministerielle anbefalinger som resultat af den kritiske forskning med stærk relevans for momentet afsæt. Anbringelsesreformen trådte i kraft ved årsskiftet 2005-2006 og blev ledsaget af Håndbog om anbringelsesreformen til sagsbehandlere, ledere og politikere i kommunerne. Ifølge håndbogen er baggrunden for denne, at forskning, evalueringer og undersøgelser har vist en for dårlig kvalitet i indsatserne for udsatte børn og unge⁵. Den peger på behovet for en

---

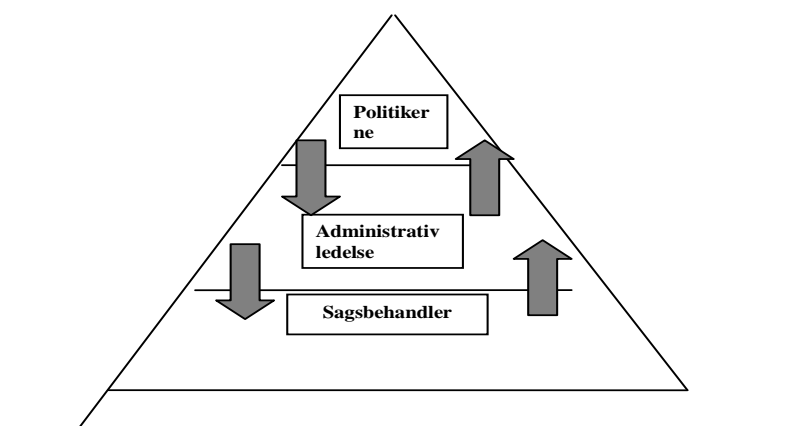
⁵ Håndbogen henviser her især til Tine Egelund og Anne-Dorthe Hestbæks forskningsoversigt: Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet fra SFI, 2003, KABU projekterne og deres opsamling i COWI's rapport:

holdningsændring til udsatte børn hos sagsbehandlere og andre fagprofessionelle, således at børnene inddrages, og der fokuseres på ressourcer frem for problemer. Håndbogen fremhæver, at reformen er baseret på en forventning om, at et vigtigt redskab er lovgivningen, hvorfor der er sket en præcisering af regler i forhold til både undersøgelser, handleplaner og afgørelser. Der opstilles i lovgivningen, og gentages i håndbogen, en række krav til, § 50 undersøgelserne. Det fremhæves, at sagsbehandleren må overveje betydningen af sin forforståelse og lader denne udfordre af konkret personkendskab samt af generel faglig og forskningsbaseret viden. Det peges desuden på, at det er vigtigt at opnå kendskab til ressourcerne hos barnet. Sagsbehandleren skal sørge for, at undersøgelsen lever op til en lang række detaljerede krav og i den forbindelse er det væsentligt,

” at der skal være en klar adskillelse mellem en beskrivelse af barnets eller den unges, familiens og netværkets problemer og ressourcer og sagsbehandlerens socialfaglige vurderinger” (Servicestyrelsen, 2007:60).

Ordvalget gennem håndbogen fremhæver, at det og det er vigtigt, væsentligt, betydningsfuldt. Der fremskrives dermed et signal til sagsbehandlerne, ledere og politikere om, at Servicestyrelsen med håndbogen og ministeriet med anbringelsesreformen har nogle afgørende ønsker til, hvordan deres arbejde bør udføres. Denne vigtighed kan det være vanskeligt at undslå sig. Spørgsmålet kan være, hvordan det er muligt at prioritere i, hvad der måske er mere væsentligt end andet, når alt angives til at være vigtigt? Ønsket med anbringelsesreformen angives til også at bestå i en præcisering af myndighedsrollen i kommunerne, både på sagsbehandler, leder og politikerniveau. Håndbogen bringer pyramide, der gengiver hierarkiet:

(Kilde: Servicestyrelsen, 2007:173): **Fig. 10.1 Den kommunale myndighed.**

Figuren skal illustrere samspillet i beslutningsprocesserne i kommunerne. Ifølge denne figur udarbejder politikerne en politik og fastlægger standarder for sagsbehandling sammen med lederne, der udarbejder administrative retningslinjer. Sagsbehandlerne udfører på denne baggrund det konkrete sociale arbejde. Figuren er udarbejdet med feedback pile fra

de underliggende niveauer til de overliggende. På trods af disse feedback pile kan denne figur forstås som en illustration af den parlamentariske styringskæde, og dermed udgøre et for forenklet billede af, hvilke kræfter der er på spil i den kommunale forvaltning i relation til at gennemføre beslutninger og udføre sagsbehandling (Hansen, 2010). De komplekse dilemmaer, der hersker på alle tre niveauer overses hermed, selvom der i et andet kapitel i håndbogen, der fokuserer på at skabe dokumentation af arbejdet, klargøres, at der kan anlægges forskellige perspektiver på, hvad og med hvilket formål, der skal dokumenteres, i form af et juridisk, et administrativt, et politisk, et socialfagligt og et borger perspektiv (Servicestyrelsen, 2007).

Håndbogen fremhæver gentagne gange i sin gennemgang af anvisningerne på arbejdet: ”Hvad ved vi om området” og henviser til forskning som en ansporing til, at sagsbehandlerne også interesserer sig for denne viden. Ligesom der efter hvert kapitel er henvisninger til, hvor der kan hentes yderligere viden samt litteraturreferencer til kapitlet. Forskningsbaseret viden og faglig viden generelt ses hermed som en værdifuld kilde til at kvalificere området. Håndbogen peger her på efter - og videreuddannelse af forskellig slags, herunder diplomuddannelse (Servicestyrelsen, 2007). Håndbogen kan på en række felter ses at være i overensstemmelse med både den første og den anden hovedstrategi af anbefalinger, som Munro lokaliserede, både strategien med at tilføre viden og strategien om regler og guidelines samt håndbøger. Dog rummer håndbogen også eksempler på og anbefalinger af, at der arbejdes aktivt med for forståelse, indføres faglig sparring, supervision og refleksive rum, og fremhæver eksempler på forskellige modeller for dette i form af blandet andet en model til kollegial sparring samt forslag til opkvalificering af gruppemødet (Servicestyrelsen, 2007). Dette må siges at falde mere indenfor den tredje hovedstrategi med at fremme fagligt refleksivt arbejde end de to første.

Med de lovgivningsmæssige ændringer og udsendelsen af håndbog om anbringelsesreformen har ministeriet og styrelsen ønsket at påvirke feltet og forandre en praksis, der gennem forskning på området er blevet udsat for alvorlig kritik. Disse tiltag kan siges at basere sig på forståelsen i den parlamentariske styringskæde og bygge på især de to hovedstrategier til forandring, der vægter at tilføre viden til området samt at udarbejde retningslinier og håndbøger, men også inddrage den tredje refleksionsstrategi.

De kontekstuelle forhold

I den offentlige forvaltning konkurrerer forskellige styringsformer og logikker. Det, der ser ud som sund fornuft ud fra et bureaukratisk synspunkt, er det ikke nødvendigvis ud fra et fagligt synspunkt og omvendt. De professionelle ønske om at udføre arbejdet bedst muligt til gavn for borgerne kan sjældent forenes med de økonomiske rammer samt opstillede

regler. De økonomiske rammer og bureaukratiske procedurer bevirker, at det bliver vanskeligt at arbejde med vilde problemer. Både de professionelle og deres ledere arbejder i krydspres mellem forskellige hensyn. Hensyn til forvaltningsmæssig, økonomisk og politisk fornuft samt faglig fornuft. I kampen mellem forskellige styringsformer presser den bureaukratiske styringsmodel den professionelle, og aktuelt er den professionelle autonomi gradvist fortrængt af formelle regler og procedurekrav (Hansen, 2010). Samtidig med denne udviklingsretning har det sociale arbejde været udsat for alvorlig kritik, og socialministeriet iværksatte tiltag, anbringelsesreformen, for at forandre praksis som følge af kritikken. Disse forandringsbestræbelser kan ses som værende i tråd med den bureaukratiske styringslogik. Dette harmonerer ikke nødvendigvis med den faglige fornuft og hensynene til arbejdet med vilde problemer, hvorfor de iværksatte tiltag ikke nødvendigvis vil få den effekt, som de var politisk tiltænkt. De beskrevne forskellige styringsformer og konfliktende logikker sammen med den kritiske forskning i relation til det sociale arbejde med udsatte børn og unge og de socialpolitiske og lovgivningsmæssige initiativer som reaktion herpå udgør væsentlige forudsætninger for dette aktionsforskningsprojekt og dets forløb i de to afdelinger.

Organisationernes udgangspunkter

De to organisationer blev kort beskrevet overordnet i kapitel 1⁶. I det følgende vil der blive fokuseret på mulige bevæggrunde til, at afdelingerne valgte at indgå i dette projektsamarbejde, idet deres bevæggrunde hertil udgør væsentlige faktorer, der kan bidrage til forståelsen af, hvorfor aktionsforsknings samarbejdet udvikledes sig som det gjorde. Klarlægning heraf udgør dermed et centralt element i redegørelsen for afsættet.

Horsens Kommune

Horsens Kommune havde ved projektperiodens start fire overordnede værdier: helhed (fremstå som én enhed), resultat, respekt og kvalitet⁷. Bestræbelser på at efterleve disse værdier kan have haft indflydelse på afdelingens deltagelse i aktionsforskningsprojektet. Børnefamilierådgivningen i Horsens blev ændret organisatorisk i første halvdel af år 2000, da børnefamilierådgivningen blev inddraget i nyoprettede børnefamiliecentre. Børnefamiliecenter Fuglevang blev oprettet i 2002, Nordvang i 2004 og efter kommunesammenlægningen i 2007 fulgte Børne - familiecenter Brædstrup. Baggrunden for oprettelsen af disse centre var en beslutning i Horsens byråd om at sætte fokus på at nedbringe antallet af anbringelser af børn og unge. Hensigten med centrene var at de skulle kunne udgøre alternativer til anbringelse med dagbehandlingstilbud⁸ Dette skete som følge

---

⁶ Jf. Bilag 4A.

⁷ Jf. Bilag 17.

⁸ Jf. Bilag 17.

af, at Horsens Kommune gennem en årrække havde haft en markant stigning i udgifterne til anbringelser og havde truffet beslutning om at spare 5 mio. kr. på anbringelsesbudgettet i 2002 og yderligere 2 mio.kr. i 2003. Ifølge en statusrapport resulterer disse initiativer i et fald fra 229 anbragte i starten af 2002 til 155 anbragte pr. 30.6.2005. I rapporten pointeres, at der ikke er kommuner, hvorfra man har kunnet indhente erfaringer med at udvikle alternativer til anbringelser, men har skullet udvikle disse selv i kommunen og præsenterer derpå en samlet vifte af tilbud på foranstaltningsområdet for børn og unge, spændende fra rådgivere som konsulenter, over praktisk pædagogisk hjemmehjælp, familiebehandling af forskellig art, ildsjæle, støttepersoner familierådslagning til plejefamilieanbringelse og andre anbringelser (Børn og ungeforvaltningen, 2005). Denne baggrund for arbejdet på området udsatte børn og unge i Horsens kan have været medvirkende årsag til, at ledelsen tilkendegav interesse i aktionsforskningsprojektet, idet kommunens fokus på at udvikle alternativer til anbringelser kunne profitere af, at der i rådgivernes arbejde skete en kvalificering af analysen af det enkelte barns problemstilling. Ligesom værdien om resultat kunne indikere et fortsat fokus på økonomien i forbindelse med området, der måske af ledelsen kunne tænkes at blive styrket, såfremt grundlaget for de trufne beslutninger blev tydeliggjorte og vidensbaserede. Der kunne således være flere logikker på spil, både en økonomisk logik og en faglig logik, bag beslutningen.

Kommunens fire værdier blev trukket ind i drøftelserne på det indledende møde med ledelsen for Børnefamilierådgivningen i Horsens, idet lederen af rådgivningen ønskede, at der i rådgivernes arbejde med dette aktionsforskningsprojekt også indgik arbejde med disse værdier, således at de kunne blive implementeret. Især var der vægt på værdien helhed – helhed i den kommunale indsats, således at det kunne være tydeligt, at der var tale om én kommune. Hvorfor det også var væsentligt for ledelsen, at samtlige 6 teams kunne indgå i aktionsforskningsprojektet, således at der kunne ske en fælles organisatorisk læring samt kunne ske en aktivering og systematisering af tavs viden (Feltnoter 10.11.08). Denne prioritering fra ledelsens side kan være affødt af kommunesammenlægningen i 2007, hvor Brædstrup kommune kom til med sine egne traditioner og fik status af eget børne- familiecenter på linje med de to øvrige fra det tidligere Horsens Kommune. Dette kan forstås som, at ledelsen her er underlagt et politisk ønske om bestemte værdier for kommunens virksomhed, som ledelsen dermed vil søge at få rådgiverne til at efterleve, selvom disse værdier måske ikke nødvendigvis forekommer som det væsentligste set ud fra rådgivernes faglige logik.

Udover denne interesse i at få arbejdet med kommunens værdier ind i projektet har det givet haft betydning for lederen, at rådgivere har foreslået og talt for, at afdelingen skulle indgå i projektet, og at de tre daværende gruppeledere selv havde stiftet

bekendtskab med refleksionsredskabet og talte meget positivt om den faglige nytte heraf. På mødet med ledelsen blev det tilkendegivet, at gruppelederne vurderede, at rådgiverne var vældig interesserede og ville tage mod projektdeltagelsen med kyshånd (Feltnoter, 10.11.08), ligesom lederen så projektdeltagelsen som en måde at imødekomme rådgiverenes ønske om teoretisk kvalificering på (Feltnoter 26.01.09). Endelig kan der være en bevæggrund til deltagelsen i, at familieafdelingen i Horsens ønsker at arbejde med kvalificering af socialfaglige vurderinger som et led i en bestræbelse på ikke at blive underkendt i ankesystemet. Underkendelser som må skabe et pres på baggrund af både en økonomisk, politisk og forvaltningsmæssig fornuft.

*"R: Altså, man kan jo i hvert fald sige, at ledelsen har fået øjnene op for, at det koster os penge, når vi ikke har sags grundlaget i orden. (...) der skal være en sikkerhed for, at vores handleplaner og sådan noget er i orden, så vi ikke taber unødvendigt i sager (...)
K. Du har nævnt flere gange, det her med Horsens Kommune og at tage sager (...)?
R: (...)nogen af de her ændringer, der er sket, om både hjemtagelse osv., det har været helt klart, at sags grundlaget, der ikke har været i orden (...)hvor kan man sige, at afgørelser bliver ugyldige" (A 111010 00:43:40- 00:45:02 +00:45:18- 00:46:42).*

Ledelsens beslutning om deltagelse i dette aktionsforskningsprojekt kan dermed forstås som en måde at håndtere et ledelsesmæssigt krydspres på. Et krydspres mellem de professionelles, rådgivernes, ønske om faglig kvalificering og politiske krav om, at forvaltningen lever op til de vedtagne værdier samt hensynet til økonomien i form af at minimere underkendelser i ankesystemet i kombination med de direkte lederes, gruppeledernes, egne faglige rationaler, der her fremstår som i overensstemmelse med den tredje hovedstrategi i form af at ville fremme fagligt refleksivt arbejde som grundlag for forbedringer.

Socialcenter Syd

For ledelsen på Syd har det haft væsentlig betydning, at rådgivere der har talt for den faglige nytte af redskabet, og at en af medarbejdere derfra indgår i forfattergruppen.

"Det er faktisk ikke noget som ledelsen har indført.. (...) fordi A har været med til at skrive den her bog, og har brændt rigtig, rigtig meget for, at få det der SA som et redskab. Og så kom A og B til mig, og sagde, "det synes vi, det kunne være rigtigt spændende (...)og så tænkte jeg, jamen, når det kommer fra nogen, som brænder for det, og gerne vil være med til at lave det, (...)så vil jeg ikke sætte en bremse op for en (...) en god udvikling, og som kunne være med til (...) at gøre os bedre rustede til nogle af de ting, som vi jo godt kunne se på det tidspunkt ville komme i kraft af sager, (...) " (A 220409 00:04: 55 - 00:06:09).

Samtidig kan det også have været en betydningsfuld bevæggrund hos ledelsen, at indgåelse i projektet kunne kommunikeres til den centrale ledelse på socialområdet i Århus Kommune som: "Vi er lokalt i fuld gang med at opkvalificere vores arbejde" i en situation, hvor centrets sociale arbejde var skydeskive i en mediestorm. Århus Kommune blev i forbindelse med flere sager om udsatte børn voldsomt kritiseret for sin håndtering af disse:

" Sjældent er sager om udsatte børn blevet belyst i så stort et omfang. Den nye KL-rapport er kulminationen på tidligere undersøgelser, der har rejst en sønderlemmende kritik af

Århus Kommunes sagsbehandling over for udsatte børn. Først var der forløbet om den lille omsorgssvigtende dreng Mads (...) eksperter i børns sundhed og rettigheder kritiserede Århus Kommune, som først fjernede Mads fra sine uegnede forældre efter 14 måneder trods fire underretninger (...) uvildige undersøgelser konkluderede, at de involverede fagpersoner i sagen erkender, at Mads blev svigtet. Desuden var der hård kritik af kommunens håndtering af sagen, og socialforvaltningen har brudt loven på en række områder”⁹.

Dette mediemæssige stormvejr resulterede i, at socialchefen blev fritstillet (ibid.). Den sag, som fik den meget store mediebevågenhed, stammede fra Socialcenter Syds dækningsområde, hvorfor Socialcentret havde udført den grundlæggende sagsbehandling, selvom sager af denne karakter derpå behandles i samarbejde med den centrale ledelse i kommunens socialforvaltning. Lederen af Socialcenter Syd har formentligt været under et ikke uvæsentligt pres fra den centrale ledelse. I hvert fald har lederen på et møde med den centrale ledelse redegjort for, hvad Socialcenter Syd selv havde iværksat for at kvalificere sit arbejde og styrke fagligheden, og pegede her på arbejdet med Social analyse og deltagelse i dette aktionsforskningsprojekt, eget praksisforskningsprojekt, undervisning samt arbejde med LEAN m.v. (Logbog - mail modtaget 21109).¹⁰ Faktisk var jeg og mine daværende bachelorstuderende udsat for særlig opmærksomhed fra ledelsens side, da vi i den periode kom på centret og blev mødt med udsagn om, at projektsamarbejdet kunne begrunde overfor den centrale ledelse, at centret selv tog initiativer til at kvalificere sin praksis. (Feltdagbog 17.02.09+ 250309).

Udover denne mulige bevæggrund i at kunne signalere: ”vi gør sandelig allerede selv noget”, har der også hos ledelsen været en oprigtig faglig interesse i den udvikling, som arbejdet med socialanalyse og dette aktionsforskningsprojekt efterspørger. På fællesmødet mellem ambassadørgruppen og ledelsen var der således tydelige udsagn fra ledelsen om, at den havde faglige forventninger til udbyttet af arbejdet. Centerchefen anså det for at ville være ”(...)En god udvikling (A220409 00:04:55-00:06:09) Og en afdelingsleder supplerer, at med redskabet social analyse bliver det *et ”helt anderledes (...) og meget mere på et ordentligt – altså, på et meget grundigere grundlag”* (A 220409 00:08:28-00:10:03). Ledelsens beslutning om deltagelse i dette aktionsforskningsprojekt kan dermed for Social Center Syds vedkommende forstås som en måde at håndtere det kraftige pres, som ledelsen oplever fra den centrale ledelse og det politiske niveau på baggrund af presseblæsten. Et ledelsesmæssigt krydspres mellem krav om, at der på den ene side ikke må komme skandalesager i pressen, og at der på den anden side er økonomiske hensyn, der skal varetages. Samt et pres mellem de professionelles, rådgivernes, ønske om faglig

⁹ <http://jp.dk/indland/aar/article1722568. lokaliseret 081110>.

¹⁰ Denne redegørelse medførte, at en medarbejder fra den centrale afdeling viste interesse for redskabet social analyse, hvorfor jeg fik forlaget til at sende bogen til den centrale afdeling.

kvalificering, og den centrale ledelses og politikernes krav om handlinger, der kan sikre mod fejl for at kunne imødegå den eksterne kritik om mangler i den faglige praksis som følge af pressesagen. Sikringer mod fejl tankegangen ville lægge sig op ad de to første hovedstrategier (viden og regler), medens den valgte strategi lægger sig op ad den tredje strategi (fremme af refleksivt arbejde).

Afslutningsvis kan det om de deltagende organisationer forudsætninger for at indgå i projektet siges, at disse har været kendetegnet af flere hensyn, dels egne ledelsesmæssige hensyn til at leve op til forvaltningsmæssige værdier eller at kunne signalerer forandringsvillighed i en situation med mediemæssig kritik i relation til kvaliteten af det sociale arbejde, dels hensyn til at ville gå ind i fagligt udviklingsarbejde som både medarbejdere og ledere nærede faglige forhåbninger til.

Rådgivernes forudsætninger

De deltagende rådgivere er uddannet personale med en socialfaglig uddannelse som for hovedpartens vedkommende består af socialrådgiveruddannelsen og for andres vedkommende af socialformidleruddannelsen. Et par rådgivere var undervejs med socialformidleruddannelsen. En del af rådgiverne i Horsens var på tidspunktet for starten af projektet i gang med børn og unge diplomuddannelsen, medens relativt mange rådgivere fra Socialcenter Syd var ny - eller næsten nyuddannede. Rådgivernes aktive deltagelse i aktionsforskningsprojektet var forudsat inkorporeret som en del af deres øvrige faglige arbejde. Der har ikke været mulighed for eksempelvis at yde en form for frikøb eller compensation. Forudsætningerne har været, at aktionsforskningsprojektets aktiviteter har kunnet passes ind mellem de øvrige arbejdsopgaver, både for deltagelsen i temadag/workshop, besvarelse af undersøgelser, deltagelse i værksteder og i ambassadørgrupperne.

De deltagende rådgivere er, på trods af deres stillingsbetegnelser som familierådgivere og handicaprådgivere, ansatte også som sagsbehandlere i en kommunal forvaltning. I litteratur om faget socialt arbejde fremhæves, at der ikke kan udføres socialt sagsarbejde uden at der foretages både socialrådgivning og sagsbehandling (Egelund og Hillgaard, 1993, Posborg, Nørrelykke og Antczak). På baggrund af fagets litteratur kan det antages at en væsentlig del af de deltagende rådgiveres selvforståelse er, at de er ansatte som sagsbehandlere, og at sagsbehandling udgør en væsentlig del af deres funktion som rådgivere i forvaltningen, jf. ligeledes kapitel 7 om italesættelse af socialfaglighed i Afsæt. Som udøvere af sagsbehandling og socialt sagsarbejde baserer rådgiverne deres arbejde på en vurdering af de konkrete oplysninger, de har om barn og familie og sammenholder denne viden med faglig viden i øvrigt. Det er derfor interessant, hvilket vidensgrundlag rådgiverne betjener

sig af. I de indledende vignetundersøgelser blev der spurgt til deltagernes anvendte videnskilder. Som det fremgik af kapitel 7 om italesættelser af socialfaglighed i Afsæt er der relativt mange af besvarelsene (ca.3/4), der tilkendegiver, at de trækker på teoretisk baseret viden. Dette resultat harmonerer ikke med det billede af socialfaglighed, der fremskrives af kritikken, jf. samme kapitels afsnit om social praksis i relation til refleksionsdiskursen. Denne kritik tegner et billede af praktikere, der netop ikke betjener sig af teoretisk viden. I starten af projektperioden blev spørgsmålet om videnskilder ligeledes belyst gennem de afleverede faglige dagbøger.

Rådgivernes anvendelse af viden i sagsarbejdet

Besvarelsene om videnskilder i de faglige dagbøger uddyber og understøtter de besvarelser, som kan uddrages af vignetundersøgelsen. Også i disse besvarelser tilkendegiver de deltagende rådgivere, at de betjener sig af teoretisk baseret viden og i et vist omfang også af forskningsbaseret viden i form af undersøgelser med relevans for det sociale arbejde med udsatte børn og unge og deres familier.

Anvendelse af teoretisk baseret viden

Der kan skelnes mellem, hvorvidt teoretisk baseret viden inddrages eksplicit eller implicit i det sociale sagsarbejde. Rådgiverne bekræfter i lidt over halvdelen af de afleverede dagbøger, at de eksplicit anvender teorier i sagsarbejdet, medens under en tredjedel svarer nej. Mens de øvrige enten ikke svarer eller svarer både ja og nej. I de efterfølgende kommentarer modereres ja svaret fra flere af rådgivernes side: ”*sommetider*”, ”*ja, til dels*”, og ”*I nogle af mine sager – men ikke alle*” eller ”*ja – ubevidst, men bevidst for lidt*” samt ”*Det hænder- men ikke skriftligt*”. En af de rådgivere, som svarer nej har tilføjet: ”*nej ikke endnu*”, hvilket må indikere, at vedkommende forventer at gøre dette i fremtiden (Faglige dagbøger). I nær tre fjerdedele, af besvarelsene svarer rådgiverne, at de anvender teoretisk baseret viden implicit i deres sagsarbejde. Heraf er der mange gengangere blandt de rådgivere, som også svarede ja til, at de anvender teoretisk baseret viden eksplicit i deres sagsarbejde. Dog kommer der også bidrag til fra rådgivere, som svarede nej eller ved-ikke til den eksplicitte anvendelse. Ligeledes her blev der knyttet en række kommentarer til besvarelsen. En rådgiver fremhæver, at den teoretiske viden lægger sig som en form for tavs viden, som ikke helt kan stadfæstes:

” Ja: Jeg tror, at jeg i langt højere grad benytter teorierne implicit end eksplicit i mit arbejde. Desværre er dette ofte som en tavs viden, hvor jeg ikke helt er bevidst om, at jeg benytter disse teorier” (ibid.).

Der blev udtrykkeligt spurgt til henholdsvis eksplicit og implicit inddragelse af viden, men det er karakteristisk for besvarelsene, at flere deltagere er usikre på, hvordan de skal forstå

begreberne eksplicit og implicit. På baggrund af denne usikkerhed om hvad meningen egentlig er med at spørge til henholdsvis eksplicit og implicit anvendelse af teori, vælger jeg derfor alene at forholde mig til det, som rådgiverne giver udtryk for i relation til at inddrage teoretisk baseret viden i deres sagsarbejde og ikke fokusere på at skelne mellem, hvorvidt der er tale om eksplicit eller implicit anvendelse, medmindre rådgiverne selv i besvarelsen har valgt at skelne. Af rådgivernes besvarelser kan der, på trods af denne usikkerhed hos nogle om begreberne eksplicit og implicit, alligevel udtrækkes et billede af, hvilke former for teoretisk viden rådgiverne oplyser, at de inddrager, og hvordan de mener, at de arbejder med denne inddragelse, uanset om det stammer fra det ene eller det andet spørgsmål. De rådgivere, som har svaret positivt på, at de inddrager teoretisk baseret viden i deres sagsarbejde har angivet eksempler på, hvilke teoridannelser, de anvender. I lighed med i vignetundersøgelsen udgøres de typiske svar af psykologiske teoridannelser og tilknytningsteori samt teori om mestring, sorg og krise samt omsorgssvigt. Dog nævnes der i nogle svar også livsvilkår, marginalisering, stempling og kulturforskelle, hvormed også de mere sociologiske aspekter kommer på banen til forståelse af børnenes og familiernes liv og forhold. En rådgiver peger på, at det især er teoridannelser på samfunds niveau, der tages i anvendelse implicit (Faglige dagbøger).

Rådgiverne blev ligeledes bedt om at beskrive, hvorledes de anvender teoretisk baseret viden i sagsarbejdet. Flere rådgivere tilkendegiver, at de inddrager den teoretiske viden i den socialfaglige undersøgelse – i analysen - og til at understøtte vurderingen.

” Jeg bruger dem, når jeg udarbejder min socialfaglige undersøgelse og skal lave analyse og vurdering til at prøve at forstå sammenhængen i tingene”. Og ” Til at understøtte min vurdering af barnets behov” samt ” Jeg anvender teori helt konkret i min § 50 undersøgelse – vurderingen” (Faglige dagbøger).

En rådgiver peger på, at det teoretiske aspekt ikke direkte fremgår af det skriftlige sagsarbejde, men at dette er et udviklingsområde, som kræver at hun formår, *” at tage de nødvendige hensyn til familierne” (ibid.)*. En rådgiver fortæller, at det har været nødvendigt for hende at læse op på teoretisk viden i en konkret sag. En rådgiver anvender sin teoretiske viden til at klarlægge, om en foranstaltningens teoretiske grundlag kan samstemme med hendes vurdering af barnets/den unges behov og forsøger at få *”en overensstemmelse mellem den problemforståelse jeg har, og de foranstaltninger jeg iværksætter” (ibid.)*. Nogle rådgiver beskriver, at de også anvender deres teoretiske viden bevidst i deres samtaler med børn og familier, som for eksempel systemteori og teorier om mestring (ibid.).

Disse besvarelser tegner hermed et billede af, at en del af de svarende rådgivere anser sig for at benytte teoretisk baseret viden i deres sagsarbejde. Flere rådgivere tilkendegiver med

forskellige ordvalg, at de inddrager teoretisk baseret viden i deres socialfaglige undersøgelse i forbindelse med analysen og vurderingen, og når de skal træffe afgørelser.

” I min socialfaglige undersøgelse under analyse og vurdering”. Og ” jeg bruger teorierne, når jeg laver mine vurderinger, og når jeg skal træffe afgørelser. fx når jeg i en konklusion i en § 50 skal kigge på den samlede beskrivelse, bruger jeg implicit teorierne til at vurdere hvor der skal gøres en indsats ifht. barnet.” (Faglige dagbøger).

En rådgiver tilføjer, at hun også anvender teoretisk baseret viden, når hun er kørt fast i en sag og derfor forsøger at se den ud fra flere synsvinkler. Dette er i overensstemmelse med en anden rådgivers påpegning af, at det kan være givtigt anlægge forskellige perspektiver på en problemstilling. I besvarelsene fremhæver rådgiverne hermed, at der er tale om anvendelse af teoretisk viden i relation til at uddybe forståelserne af barnets og familiens situation

Inddragelse af forskningsbaseret viden/ undersøgelser i sagsarbejdet

Anvendelse af forskningsbaseret viden i sagsarbejde er noget, som en mindre del af rådgiverne positivt identificerer deres praksis med, medens næsten halvdelen af svarene afkræfter, at dette er tilfældet, og cirka en fjerdedel svarer med: ved-ikke. På spørgsmålet om, hvilke undersøgelser, de kan huske, at de har brugt fremhæves nogle undersøgelser omkring anbringelser af børn, viden om misbrug, psykisk syge forældre og omsorgssvigt samt om ungdomssanktionen. Flere nævner undersøgelser fra SFI, eller blot undersøgelser uden at stedfæste dem nærmere (Faglige dagbøger).

” Ja en smule, men det bliver kun, hvis jeg lige støder på noget, der har relevans i forhold til en aktuel problemstilling. Jeg har ikke noget stort overblik over forskningsresultater/ undersøgelser” (ibid.).

En rådgiver fremhæver, at hun gennem mange års praksis har stiftet bekendtskab med mange undersøgelser, som hun trækker på. En rådgiver formulerer nok forholdet, som det er for en del af de deltagende rådgivere. Der anvendes undersøgelser og forskning,

” men det er nok mere implicit, altså man læser noget forskning, og så glemmer man det igen, men samtidig er det i ens tanker, men husker bare ikke den præcise undersøgelse. (Tavs viden)” (Faglige dagbøger).

Som vignetundersøgelsen også viste udgør forskningsundersøgelser og deres resultater en mindre andel af rådgivernes vidensbase end teoretisk viden. Dog indgår der forskningsresultater i det grundlag, som rådgiverne anvender.

Det centrale ved socialfaglige vurderinger

I afsæt kan rådgivernes overvejelser omkring, hvad de anser for centralt ved den socialfaglige vurdering centreres omkring følgende elementer: Karakteren af oplysningerne, hvor det anses for centralt, at problemstillingen er fyldestgørende beskrevet med både ressourcer og begrænsninger, og ” at man kan se forskel på fakta, hypoteser og de faglige vurderingsgrundlag man beskriver.” og at ””mellemløbet” fremgår i

dokumentationen og kan indgå i den endelige vurdering". Endvidere skal den være sprogligt udformet, så den er forståelig og baseret på faglig viden.

" At vurderingen er underbygget af faglighed frem for; jeg tror, jeg mener, jeg synes...dvs at man trækker på eller tilegner sig den viden igennem undersøgelser og teorier eller andres erfaringer, der er nødvendig". Og " Efter en grundig beskrivelse af en families problematik, inddrages relevant viden / teori, erfaringer og forskningsresultater, for at få en bedre forståelse af problematikken og for at kunne foretage den mest kvalificerede socialfaglige vurdering" (Faglige dagbøger).

Og det er betydningsfuldt, at der er tale om helhedsorientering, hvor *" man kommer "hele vejen rundt" og får alt belyst"* (ibid.). Besvarelserne i de faglige dagbøger omkring synet på, hvad der er betydningsfuldt i forbindelse med de socialfaglige vurderinger ses hermed at være i god overensstemmelse med besvarelserne omkring anvendelse af vidensgrundlag.

Opsamling i relation til rådgivernes anvendelse af viden i sagsarbejdet

Det kan måske undre, at de deltagende rådgivere fremhæver, at de vægter at inddrage teoretisk viden og forskningsbaseret viden i det omfang, de gør, når det af meget forskning fremgår, at dette ikke er tilfældet generelt i socialt arbejde eller i det danske sociale arbejde, jf. kapitel 7 om italesættelse af socialfaglighed i Afsæt. Her kan der være flere forklaringer på spil. Der kan være tale om, at rådgiverne svarer på, hvordan de gerne vil have, at deres arbejde skal kendetegnes. At de har et ideal om at vidensbasere deres arbejde teoretisk og forskningsmæssigt. Og at dette ideal måske ikke genfindes i praksis, selvom rådgiverne i deres svar fremhæver, at det er sådan, at de arbejder. En anden mulig forklaring kan søges i, at der i Horsens er mange rådgivere, der på tidspunktet for projektets start er af sted på diplomuddannelsen, og hermed dels aktuelt har fået en teoretisk "oprustning", som de rent faktisk anvender i sagsarbejdet og i de interne sags drøftelser, dels kan have fået forstærket et muligt ideal om, at det sociale arbejde skal kendetegnes ved teoretisk og forskningsmæssig fundering. For rådgiverne på Socialcenter Syds vedkommende er der tale om, at der er relativt mange nyuddannede, der medbringer en aktuel teoretisk viden og viden om forskningsresultater med relevans for sagsarbejdet, som de nyuddannede inddrager i deres eget arbejde samt bidrager med i de interne sags drøftelser, samt at der arbejder erfarne rådgivere, som er fagligt nysgerrige på teorien.

En af mine overvejelser var, at det måske kunne være vanskeligt for nyuddannede at komme med sine bidrag; men det blev afvist at være tilfældet. Alle bidrag blev modtaget og kunne "få sin plads". Der er brug for både nyuddannede og erfarne rådgivere. De nye medbringer noget, som der er brug for, idet de har en opdateret teoretisk viden. De skal da tilegne sig erfaringer; medens de erfarne skal have beskrevet deres erfaringer og have opdateret deres teoretiske viden (Feltnoter 220409). Tilsvarende fremhæver ambassadører:

” Man kan da tydeligt mærke, at de nyuddannede i dag kommer med rigtig meget teoretisk viden, som de kan dele ud af. (...) Så det er også værd at have med i grupperne” (AH 11 10 10 00:30:00 – 00:30:15).

Endelig kunne en forklaring måske også være en form for ”selvopfyldende profeti”, hvor de svarende rådgivere er opmærksomme på aktionsforskningsprojektets sigte og kender til mine perspektiver for det sociale arbejde i form af ønsket om i højere grad at vidensbasere dette. Dette kan ikke udelukkes. Dog vil det formentlig være at overdrive min betydning at påstå, at jeg kunne fremkalde sådanne svar hos en stor del af de svarende rådgivere. Endelig er der den mulighed, at de rådgivere, der har svaret, udgør den del af rådgiverne, som deler mine perspektiver på det sociale arbejde, medens de, der ikke deler dette perspektiv, har undladt at svare. Dette kan heller ikke udelukkes; men er, set i lyset af det efterfølgende forløb, ikke så sandsynlig som den eneste forklaring.

Rådgivernes kendskab til refleksionsredskabet ved aktionsforskningsprojektets start

På de to arbejdspladser var der et vist kendskab til refleksionsredskabet ”social analyse”. Flere rådgivere og gruppeledere fra Horsens havde stiftet bekendtskab med det på diplomuddannelsen, andre på grunduddannelsen eller i møderækken Tænksomme Arbejdspladser. På Socialcenter Syd kendte nogle af rådgiverne til det fra grunduddannelsen, en af rådgiverne er medforfatter til bogen om redskabet, og Socialcenter Syd valgte at starte arbejde med refleksionsredskabet før der var tale om dette ph.d. projekt. Alligevel tilkendegiver flere af rådgiverne fra Syd i forbindelse med vignetundersøgelsen i foråret 2009, at deres kendskab er mere begrænset. En tredjedel beskriver, at de har meget kendskab til arbejdet med redskabet før dette projekt, medens de øvrige betegner kendskabet som ”lidt kendskab”. Blandt handicaprådgivere, der har besvaret vignetten fremhæver en ”meget kendskab”, medens de øvrige betegner det som ”lidt kendskab” eller ”intet kendskab”. Dog fremhæver lidt over halvdelen af familierådgiverne og et par af handicaprådgivere, at de på undersøgelsestidspunktet bruger elementer af social analyse i den socialfaglige vurdering, medens de øvrige svarer nej eller ved ikke (Vignetundersøgelse).

Vignet besvarelserne er ledsaget af en række kommentarer i relation til at udfærdige en socialfaglig vurdering ved hjælp af refleksionsredskabet. En familierådgiver peger på:

”: Jeg tænker ”light” social analyse – og laver altid en endelig vurdering ud fra 3 punkter i analysemodellen: 1. Beskrivelse, 2 Teori/forforståelse, 3 Handlemuligheder” (Vignetundersøgelsen).

Flere familierådgivere fremhæver spørgsmålet om viden og peger herunder på, at det er ”vigtigt med grundig beskrivelse og tydelig vurdering” og at være opmærksom på ”hvorfra jeg har min viden, og hvorfor jeg vurderer som jeg gør”. Handicaprådgivere peger på, at der i relation til socialfaglige vurderinger, nok er tale om et ubevidst brug.

”Jeg bruger dem nok ubevidst da det jo også før social analyse blev opfundet var nødvendigt at vurdere en sag ifht. faglig viden, erfaringer, teorier m.v.” og ”ved de svære sager tager jeg analysen rundt – ellers forståelse, forforståelse, viden og handling”(ibid.). I vignetundersøgelsen blev rådgiverne fra Socialcenter Syd, der var forudsat at have arbejdet med redskabet i en periode, desuden spurgt om deres vurdering af kommunikationens betydning i arbejdet med redskabet. Flere peger på vigtigheden af at have en fælles forståelse af faglige begreber og en form for fælles fagligt sprog, og et håb om, at arbejdet med redskabet vil fremme dette (Vignetundersøgelsen). Måske kan det som en rådgiver peger på modvirke, at alle sidder med hver sin dagsorden.

”Jeg oplever tit at vi sidder med hver vores dagsorden og alle har brug for at sige noget/ bidrage – fælles sprog og overskrifter er godt og fastholder os i at tale et fælles sprog”(ibid.)

Rådgivernes forståelse af fænomenet: Socialrådgiveren som socialpolitisk aktør

I forbindelse med klarlægningen af de forudsætninger, som rådgiverne træder ind i aktionsforskningsprocessen med, er deres umiddelbare forståelser af fænomenet socialrådgiveren som socialpolitisk aktør også et væsentligt aspekt, idet fremme af en sådan aktivitet indgår som en del af formålet med projektet. I forbindelse med vignetundersøgelsen blev rådgiverne ikke eksplicit spurgt om deres syn på socialrådgiveren som socialpolitisk aktør. I stedet blev de spurgt om, hvilke handlemuligheder de ser, såfremt de kan imødesæ økonomiske restriktioner i relation til de foranstaltninger, de fagligt vurderer, er det optimale i vignettens case¹¹. Besvarelserne på dette spørgsmål varierer meget fra overvejelser om, at dette ikke har betydning til, at det vil kræve en skærpelse af den faglige argumentation i forhold til ledelsen og overvejelser om, at såfremt dette ikke hjælper vil rådgiveren *”klage til ledelsen højere i kommunen eller til det sociale nævn”*. Især er der mange svar, der kan karakteriseres som: *”jeg vil skærpe argumentationen og ikke lade økonomien begrænse”*, cirka en tredjedel af besvarelserne kan tolkes som et sådant udsagn:

”Jeg vil fremlægge sagen på samme måde uanset hvad der sker centralt politisk. Hvis barnet har brug for særlig støtte, må vi tilbyde den foranstaltning, der er brug for ellers bliver det jo kommunal omsorgssvigt. Men selvfølgelig altid være skarp i min undersøgelse, da det er dem, der belyser barnets behov”. Og. ”Når sagen er godt belyst/underbygget er det sværere for ledelsen uanset økonomiske besparelser at afvise en indstilling om en foranstaltning” (Vignetundersøgelsen).

Cirka en fjerdedel af besvarelserne kan karakteriseres som: *”Jeg vil skærpe*

argumentationen og derpå lade ledelsen beslutte”, hvorefter der er forskelle i svarene på, hvorvidt rådgiveren vil tage ledelsens beslutning til efterretning, anmode ledelsen om at

---

¹¹ Jf. Bilag 9. Vignetundersøgelsens case og spørgsmål.

komme med et alternativ og notere uenigheden i sagsakterne og/eller inddrage familien i, at rådgiver har en vurdering og ledelsen en anden:

” Jeg vil fremlægge de indsatser, jeg har vurderet de mest rigtige trods alt. Får jeg ikke lov til at sætte disse ting i værk, vil jeg have ledelsens begrundelse for, hvorfor det ikke kan sættes i værk, hvad der så kan gøres – og tingene skal skrives ned, så det kan lægges på sagen, at det er ledelsens beslutning, og at jeg ikke er enig. Familien skal selvfølgelig også have en skriftlig begrundelse, om at det er ledelsens beslutning” (Vignetundersøgelsen). Nogle rådgivere vil skærpe argumentationen overfor ledelsen og samtidig have en plan B:

” Jeg vil fremlægge min sag ud fra det synspunkt, at den foranstaltning, jeg vil sætte i værk, er den bedste og mest rigtige (...) uanset pris. Hvis det viser sig, at det økonomiske aspekt spiller en rolle, må jeg inden mødet have overvejet alternative muligheder” (ibid.). En enkelt rådgiver tilkendegiver, at udover en skærpelse af argumentationen, er hun også indstillet på at klage over en ledelses eventuelle fagligt uforsvarlige beslutninger:

” Forhåbentligt vil det ikke påvirke denne sag, da jeg håber mine overvejelser/argumenter vil overbevise ledelsen. (...) Hvis jeg fik et nej ville jeg bede dem pege på alternativer. Såfremt disse ikke ville være forsvarlige, ville jeg som rådgiver klage til ledelsen højere i kommunen eller til det sociale nævn” (Vignetundersøgelsen).

Nogle rådgivere tilkendegiver, at de i forvejen tænker økonomiske hensyn ind, og anser også økonomiske overvejelser for at medgå i faglige overvejelser. *” Når jeg anbefaler hjælp/foranstaltninger tænker jeg i forvejen på evt. omkostninger. Økonomiske hensyn anses af enkelte af rådgiverne som en del af den socialfaglige vurdering:*

” Min vurdering skal være faglig og saglig velbegrundet, og handlemulighederne vil være derefter, så jeg håber ikke, at økonomiske rammer styrer mine handlemuligheder ved at gå på kompromis med fagligheden. Mine handlemuligheder skulle gerne bygge på både faglige og økonomiske overvejelser” (Vignetundersøgelsen).

På baggrund af vignetundersøgelsen kan der hermed ikke udsiges særligt meget omkring rådgivernes forståelse af fænomenet socialrådgiveren som socialpolitisk aktør i momentet Afsæt. De blev heller ikke spurgt direkte til dette fænomen i undersøgelsen, men udformningen af vignettens spørgsmål kan siges at udgøre en ”fiske efter”, at rådgiverne af sig selv kom på denne tanke, hvilket imidlertid ikke viste sig at holde stik. Mange rådgivere ville, i en situation med forventelige økonomiske besparelser, som kunne få konsekvenser for de mulige indsatser i den konkrete case, vælge at skærpe deres argumentationer overfor ledelsen i bestræbelser på at få den beslutning igennem, som de vurderer, ville være den fagligt mest forsvarlig. Såfremt denne strategi ikke lykkedes, ville nogle rådgivere derpå vælge, at det måtte stå som ledelsens beslutning, som de var uenig i, enten i journalen og/eller i dialogen med familien. En enkelt besvarelse lægger op til, at rådgiveren klager over ledelsens beslutninger og agere som whistleblower¹². Denne forståelse af fænomenet i Afsæt er det, som aktionsforskningsprojektets formulering af målsætning skal bygge videre på, jf. kapitel 10.

---

¹² Fænomenet whistleblower vender jeg tilbage til i Kapitel 11 om aktionsforskningsprocessens moment: Resultat.

Rådgivernes forudsætninger

Afslutningsvis kan der om de deltagende rådgiveres forudsætninger peges på, at drivkraften i deres deltagelse i aktionsforskningsprojektet måtte bestå i forventninger om et fagligt udbytte, idet der hverken var timeressourcer eller anden form for compensation for det arbejde, der kom ”oveni” det sædvanlige arbejde. Der er hermed tale om en faglig drivkraft - en opfattelse af, at fremme af faglighed mere eller mindre ”bærer lønnen i sig selv”, hvilket viste sig at være en stærk drivkraft hos en række af rådgiverne, ligesom faglige hensyn er det hos en række andre fagprofessionelle (Hein, 2009, Hansen, 2010). Desuden er det karakteristisk, at de deltagende rådgivere i et vist omfang positivt formulerer sig omkring anvendelse af teoretisk og forskningsmæssig viden som grundlag for socialfaglige vurderinger også ved starten af aktionsforskningsprojektet. En del forklaring kan være dels frekventeringen af diplomuddannelsen for rådgiverne fra Horsens, dels de relativt mange nyuddannede med et ”frisk” teoretisk beredskab fra Socialcenter Syd samt ønsker hos også de erfarne om faglig udvikling. Endvidere er der hos flere af de deltagende rådgivere et vist forhåndskendskab til aktionsforskningsprojektets perspektiv for socialt arbejde, hvilket var medvirkende årsag til, at de to arbejdspladser gik ind i projektet. Endelig kan det fremhæves, at fænomenet ”socialrådgiveren som socialpolitisk aktør” ikke umiddelbart dukker op hos rådgiverne i deres overvejelser om handlemuligheder i vignettens case, hvorfor der her er et mere usikkert grundlag for formulering af mål for eksperimentet, end det kan siges at være tilfældet i relation til ønsket om faglig refleksion og vidensbaseret.

Aktionsforskerens kontekst, forudsætninger og perspektiv.

I kapitel 4 om aktionsforskning peges der på, at forskerens deltagelse udgør et af de særlige særkender for aktionsforskning. Når forskeren aktivt søger at påvirke feltet, er det afgørende at kunne redegøre for forskerens baggrund herfor. Det vil sige hvilke forudsætninger forskeren bringer med i feltet, hvilket perspektiv, der kendetegner forskerens forståelser og handlinger samt de kontekstuelle forhold rundt om forskeren, der påvirker dennes ageren i feltet. Det følgende bliver dermed en form for ”mini-selv - objektivering”, der skal synliggøre interesserne bag dette aktionsforskningsprojekt.

” Ifølge Bourdieu skal det videnskabelige objektiveringsarbejde:

- 1. objektivere forskerens sociale position i forskningsfeltet (...)*
- 2. objektivere arbejdsstedets/forskningsinstitutionens faglige traditioner og forskerens teoretiske position (...)*
- 3. objektivere forskerens sociale position i samfundet aktuelt og hendes tidligere livsforløb og erfaringer ”(Mathiesen og Højberg, 2004:237).*

Dog vil det være alt for voldsomt selvcentreret og overdrevent at gennemføre en forskerens selvobjektivering i det omfang, der foreslås af Bourdieu, hvorfor der her alene

gennemføres en ”mini- udgave”, der kan skabe et grundlag for at klargøre mine mulige indflydelser på aktionsforskningsprocessen.

Jeg kom til feltet som forsker in spe og var ganske kort før mødet med feltet blevet indskrevet som ph.d. studerende ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet. Som forskerstuderende må mine relation til feltet betragtes som en ganske anden end så mange andre ph.d. studerendes, idet jeg har et indgående kendskab til feltet og en lang række relationer til den konkrete praksis. Samtidig med indskrivningen som ph.d. studerende er jeg ansat som lektor i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus. Som underviser har jeg mødt mange af de deltagende rådgivere, dels på grunduddannelsen, dels på diplomuddannelsen, endvidere har jeg samarbejdet med flere af rådgiverne tidligere både i forbindelse med undervisning i familierådslagning og i sin tid som projektleder på et projekt på handicapområdet i Århus Kommune. Samtidig kender jeg også de fleste af ledelsespersonerne, enten i form af at have været underviser for dem på diplomuddannelsen eller have kendt dem gennem en årrække fra mine mange år i praksis i Socialforvaltningen i Århus, hvor jeg har samarbejdet med flere af dem, ligesom med nogle af rådgiverne. Endelig er en af rådgiverne medforfatter til bogen om refleksionsredskabet. På denne baggrund må det konkluderes, at min sociale position i relation til feltet er kendetegnet af et konsolideret kendskab og en position som en agtet fagperson, hvis bidrag tages alvorligt i og efterspørges af feltet, hvis jeg skal tillade sig selv at karakterisere mit ”ry” i praksis.

Arbejdsstedets og forskningsinstitutionens faglige traditioner. Her er det nødvendigt med en skelnen, idet jeg modsat mange andre ph.d. studerende ikke er ansat ved Universitetet, men er ekstern studerende. Forskningsinstitutionen har en længere tradition for forskning i socialt arbejde. Der er et aktivt tværfagligt netværk for dets forskere og ph.d. studerende i socialt arbejde: FoSo (Forskning i socialt Arbejde)¹³ med ca. 25 forskere og 7 ph.d.-studerende. FoSo danner ramme om forskning i socialt arbejdes praksis, der

”undersøges ud fra forskellige teoretiske dimensioner, hvor både sociologi, politologi, historie, psykologi, organisationsteori, kommunikationsteori, kulturteori, antropologi og læringsteori, bidrager til at udvikle ny viden”

I sin præsentation fremhæves, at *”FoSo er i national sammenhæng det største og bredest dækkende forskningsmiljø inden for feltet socialt arbejde og blandt de førende inden for*

---

¹³ Foso er et samfundsvidenskabeligt forskningsnetværk ved Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet. Det er et tvær-fagligt forskningsnetværk, der beskæftiger sig med udviklingen af nye og udfordrende forskningsinitiativer inden for Socialt Arbejde. Resultaterne af FoSo's forskning har stor rækkevidde både internationalt, nationalt, regionalt og lokalt. Forskningen involverer mange forskellige samarbejdspartnere. <http://www.soc.aau.dk/forskning/foso/> lokaliseret 14 05 2012

aktionsforskning, social arv samt studier af tilbud til mennesker med kognitive/kommunikative funktionsnedsættelser”¹⁴.

I denne præsentation fremhæves aktionsforskning som et af særkenderne ved FoSo. Der er ved Aalborg Universitet også et aktivt aktionsforskningsmiljø, Læring på Tværs (LPT), der udgør rammen om et samarbejde mellem forskere og ph.d. studerende ved universitetet, som arbejder med aktionsforskning og læring, herunder også udvikling af organisationer.¹⁵ Dette netværk indgår som en del af det landsdækkende netværk: Dansk Aktionsforskningsnetværk med deltagelse fra primært RUC og Aalborg Universitet samt det tidligere DPU¹⁶. Som ph.d. studerende ved Aalborg Universitet deltager jeg både i FoSo og LPT. Disse to netværk udgør hermed primære forskningsmæssige referencekilder.

Mit ansættelsessted er Socialrådgiveruddannelsen i Århus, der er en del af en professionshøjskole. VIA University College. Professionshøjskolerne har ikke forskningsret på linje med universiteterne. Alligevel har professionshøjskolerne valgt også at inddrage forskning og udvikling som en del af deres aktiviteter. Således arbejder VIA¹⁷ med udvikling af Videncenter - aktiviteter, hvor der er afsat midler til forsknings- / udviklingsopgaver. Socialrådgiveruddannelsen udgør en del af Pædagogisk Socialfaglig Højskole. I tilknytning til denne er der oprettet flere videncentre, herunder: Videncenter for Socialpædagogik og Socialt Arbejde. Jeg er tilknyttet dette videncenter som programkoordinator for programmet Professionel Praksis i Socialt Arbejde¹⁸. Videncentre i VIA ”arbejder målrettet med udviklingsprojekter og forskning i

---

¹⁴ <http://www.soc.aau.dk/forskning/foso/formaalsbeskrivelse/> lokaliseret 14 05 2012

¹⁵ Forskningsnetværk i samarbejde mellem Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, AAU, Institut for Kommunikation, AAU og Institut for Læring og Filosofi, AAU. Forskningsfokus er aktionsforskning [http://vbn.aau.dk/da/activities/laering-paa-tvaers\(21191941-3f32-450c-b00a-ff19f7a47123\).html](http://vbn.aau.dk/da/activities/laering-paa-tvaers(21191941-3f32-450c-b00a-ff19f7a47123).html) lokaliseret 14 05 2012

¹⁶ <http://www.socsci.aau.dk/aktionsforskning/> <http://www.socsci.aau.dk/aktionsforskning/netvaerk.php> lokaliseret 14 05 2012

¹⁷ Professionshøjskole: VIA University College er en ud af Danmarks syv professionshøjskoler. Professionshøjskolerne udbyder mellemlange videregående uddannelser.

Med sine 17.000 studerende og 2100 medarbejdere er VIA University College den største af de syv professionshøjskoler og den 3. største uddannelsesinstitution i Danmark

VIA University College udbyder diplomuddannelser, kurser og konsulenttydelser. Ved professionshøjskolens 18 videncentre udvikles og forskes der hele tiden inden for uddannelsesområderne. Det foregår ofte i samarbejde med aftagerne, så der er en tæt samspil mellem uddannelse og arbejdsmarked. <http://www.viauc.dk/omvia/Sider/professionshoejskole.aspx> lokaliseret 14 05 12.

¹⁸ Videncenter for Socialpædagogik og Socialt arbejde. Centeret arbejder med udviklingsarbejde og forskning, der omhandler centrale problemstillinger indenfor socialpædagogik og socialt arbejde. Centerets genstandsfelt er socialpædagogiske og socialfaglige offentlige og private tilbud i forhold til udsatte grupper i samfundet – herunder mennesker med psykisk og fysisk funktionsnedsættelse. Til centeret er knyttet seks programmer. De seks programmer er rettet mod socialpolitikken, den velfærdsstatslige organisering af det sociale arbejde, udvikling af socialpædagogiske og socialfaglige metoder, udsatte børn og unge, arbejdsmarkedet samt mod socialt entreprenørskab.

http://www.viauc.dk/udvikling/socialpaedagogisk/Sider/Socialt_arbejde.aspx lokaliseret 14 05 12.

Professionel praksis i socialt arbejde

Programkoordinator: Kirsten Henriksen.

http://www.viauc.dk/udvikling/socialpaedagogisk/Sider/program_professionelpraksis_soc.aspx lokaliseret 14 05 12.

*professionernes erhvervs- og videngrundlag. Centrene har til opgave at integrere ny viden i undervisningen”*¹⁹. Det fremhæves i VIA, at undervisningen skal basere sig på forskning og udvikling. Der sættes derfor på FoU aktiviteter, der særligt rettes mod professionerne. Samtidig forpligtiges alle FoU aktiviteter på, at den indhentede viden føres tilbage til grund-, efter- og videreuddannelse samt professionen. Der er på ansættelsesstedet et stort fokus på forskning og udvikling, hvilket formentlig også ligger bag bevillingen af den (delvise) finansiering af ph.d. uddannelsen, ligesom der sættes på en øgning af antallet af undervisere med ph.d., og der er for eksempel i Pædagogisk Socialfaglig Højskole udarbejdet en ph.d. strategi. Der er således på ansættelsesstedet et forskningsfokus på professionerne, et fokus, der kan kombineres med FoSo's interesse for forskning i socialt arbejde og LPT's fokus på aktionsforskning og arbejde med læring, og kan kombineres i dette aktionsforskningsprojekt med sit fokus på kvalificering af socialfaglige vurderinger.

Mit perspektiv er, jf. kapitlerne i Del I om metodologi, kendetegnet ved at være rundet af et grundlæggende konfliktteoretisk perspektiv, og er farvet af kritisk teori og kritisk realisme. Disse tilgange harmonerer med min måde at opfatte virkeligheden på. I mødet med lederne på arbejdspladserne udspandt der sig det ene sted en ordveksling affødt heraf, idet mit fremhævede ønske om at arbejde med begrebet ”faglig fantasi”, en mulig overførsel af begrebet sociologisk fantasi til socialt arbejde, fik en leder til at pege på, at dette begreb ledte tankerne hen på klassekamp, faglig kamp og røde faner og forekom meget ud-dateret. I situationen omformulerede jeg derpå begrebet til socialfaglig fantasi, hvilket for denne leder var langt mere spiseligt (Feltnoter 101108), og for mig sagtens kunne rumme det samme kritiske perspektiv. Udover dette kritiske perspektiv kendetegnes jeg af en dedikation til socialt arbejde og et ønske om at bidrage til at kvalificere dette. I sidste instans en kvalificering, der skal være til gavn for brugerne af det sociale arbejde. Men som også som en ønskelig sideeffekt kan resultere i en højnelse af fagets omdømme og socialarbejdernes faglige selvtillid på et fagligt gedigent grundlag. Dette aktionsforskningsprojekt udgør en form for led i en længere kæde, idet jeg samarbejdede med en gruppe studerende om udvikling af begrebet social analyse, som vi siden arbejdede på at sprede ud i praksis. Arbejdet med redskabet indgår derfor som en central del af min faglige ballast og interessefelt. Mit perspektiv er på denne baggrund også en udvikling af socialt arbejdes praksis i retning af at fremme en højere grad af vidensbaseret inddragelse af forskellige typer af viden i form af både opsamlede og formulerede faglige erfaringer samt teoretisk- og forskningsbaseret viden. Desuden rummer mit perspektiv for socialt arbejde ligeledes et ønske om at fremme, at

---

¹⁹ <http://www.viauc.dk/udvikling/videncentre/Sider/videncentre.aspx> lokaliseret 14 05 12.

socialrådgivere i højere grad benytter deres faglige viden som grundlag for også et virke som socialpolitiske aktører i bestræbelserne på at påvirke socialt arbejde indholdsmæssigt samt dets rammebetingelser. Dette sidste perspektiv hænger formentligt sammen med mit grundlæggende konfliktteoretiske perspektiv.

Som ph.d. studerende har jeg fortsat været ansat som underviser ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus, men har samtidig været delvist frikøbt fra undervisningen, hvilket har været finansieret i fællesskab af VIA, Socialrådgiveruddannelsen og mig i form af opsparede afspadseringstimer²⁰. Dette har betydet, at jeg udover mit engagement og ressourcer har lagt en ikke ubetydelig økonomi ind i at gennemføre dette projekt. Udover presset fra ønsket om at leve op til egne ambitioner medfører denne medfinansiering også en anden form for pres om at føre projektet til ende, da afspadseringstimerne ellers ville kunne anses for spildte, idet de ellers kunne have været anvendt til længere rejser på den anden side af jorden i lighed med kollegaernes anvendelse af afspadseringstimer eller udbetalt.

At jeg samtidig med mit ph.d. forløb har været delvis beskæftiget med undervisning, har haft indflydelse på planlægningen af projekt aktiviteterne. Deltagelse i mange refleksionsmøder skulle passes ind i undervisningsskemaet, hvilket til tider kunne indebære større logistiske anstrengelser for at få alle møder dækket ind. De perioder, hvor der kom anmodninger om at flytte møder bevirkede mere bøvl. Men det lykkedes. Samtidig har jeg kunnet drage nytte af mine aktionsforskningsaktiviteter i relation til undervisningen både på grunduddannelsen og på diplomuddannelsen, både forskningsmetodisk og socialfagligt indholdsmæssigt.

Min faglige baggrund for at kaste mig ud i dette aktionsforskningsprojekt består af en grunduddannelse som socionom²¹ fra Roskilde Universitetscenter, mange års arbejde som socialrådgiver i Århus kommune i forskellige funktioner, herunder også beskæftiget med socialt arbejde med udsatte børn og unge samt projektleder på et socialministerielt forsøgsprojekt: ”Hjælp til familier med børn med handicap” gennem fire år. En væsentlig erfaring herfra som jeg bringer med mig er, at faglige aktiviteter skal indgå som en del af rådgiveres kerneopgaver for ikke at dø ud, når et projekt afsluttes²²., eller let kan udskydes eller nedtones, som for eksempel supervision ofte bliver det i en

---

²⁰ Afspadseringstimer afvikles med 1397 timer i perioden 01.10.08 -31.12.12. Især lokaliseret til den sidste del af ph.d. forløbet.

²¹ Socialrådgivere uddannet på RUC og AUC blev betegnet socionomer. En betegnelse det i nogle år var Socialrådgiverforeningens hensigt skulle tages i anvendelse for alle danske socialrådgivere i lighed med de nordiske, men dette blev efter nogle år frafaldet.

²² I dette projekt blev der blandt andet arbejdet med skriftlige handleplaner som et dialogredskab i samarbejdet mellem forældre til børn med handicap og forvaltningen. En af projektets afsluttende anbefalinger var, at disse handleplaner skulle indgå som en del af den vanlige praksis på området, da der var meget gode erfaringer hermed. Dette skete dog ikke.

travl hverdag i en socialforvaltning. Udover grunduddannelsen har jeg forskellige videreuddannelser i form af en humanistisk suppleringsuddannelse: Køn, Kommunikation og Kultur fra Århus Universitet, enkeltfag på overbygningsniveau ved Institut for Statskundskab²³, Århus Universitet samt Den Sociale kandidatuddannelse ved Aalborg Universitet. De sidste otte år før starten på ph.d. projektet har jeg undervist i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen²⁴. Gennem mine uddannelsesaktiviteter har jeg således et rimeligt grundigt kendskab til forskningsmetoder og analyse og herunder erfaring med aktionsforskning fra mit speciale ved kandidatuddannelsen. Gennem mine praksiserfaringer har jeg tillige et indgående kendskab til praksis på feltet samtidig med, at jeg gennem mine undervisningsaktiviteter har erhvervet mig en teoretisk ballast for denne praksis.

Aktionsforskerens forudsætninger

Jeg har som påvist en mængde relationer til feltet. Dette har gennem aktionsforskningsforløbet både været en fordel og har medført vanskeligheder. En fordel fordi jeg kender praksis indefra og kan forstå, hvad der tales om og kan tale med. Mine bidrag anses for væsentlige. Desuden har kendskabet til feltets deltagere utvivlsomt betydet at adgangen til feltet og samarbejdet har haft lettere kår. Om vendt har de mange relationer måske også til tider været vanskelige for nogle deltagere, der har kunnet føle sig ”undersøgt” af deres gamle kollega eller underviser. Dette aspekt vender jeg tilbage til i analysen af forløbet i kapitel 10 samt i kapitel 13 om kvalitetsvurdering.

Afsæt

Dette kapitel har præsenteret betydningsfulde kontekstuelle forhold, der udgør væsentlige forudsætninger for aktionsforskningsprojektet. Både i form af generelle styringstendenser i det offentlige (sociale) forvaltning og i form af aktuelle diskussioner om kvaliteten af det sociale arbejde med udsatte børn og unge og lovgivningsmæssige ændringer på området. Endvidere er der fremhævet konkrete forudsætninger i de to deltagende organisationers baggrund for at indgå i projektet, ligesom der er redegjort for rådgivernes forudsætninger samt forudsætningerne hos mig som aktionsforsker. Forudsætninger, der alle kan være betydningsfulde i relation til at influere på aktionsforskningsprocessens forløb.

---

²³ Fagene: International politik, komparativ politik og politiske sagsområder.

²⁴ Ansættelse ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus som underviser siden 01.09 2000. Lektor i socialt arbejde.

Kapitel 10

Aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet og eksperimentet

I dette kapitel om Aktionsforskningsprocessen og dets eksperiment vil der blive fokuseret på samspillet mellem strukturelle betingelser og aktørernes handlinger i den sociale interaktion over tid i Forløbet. Her vil der jf. analysestrategi II og figur 12 særligt blive fokuseret på følgende/ kameraet indstilles på billeder af:

- Praksis problem og utopi - Artikulation af mål
- Eksperimentet: Organisation (fora) og deltagelse. Benyttede fora for samhandling og dialog: Faglige refleksionsmøder, Ambassadørgrupper, Værksteder.
- Eksperimentet:
  - Handlinger i aktionerne:
    - Rådgivernes handlinger
    - (Den lokale)Ledelses handlinger
    - Aktionsforskerens handlinger (facilitering – venlige udenforstående – kendskab til feltet)
- Samarbejdsrelation i aktionsforskningsprocessen - arbejdsdeling mellem aktionsforsker og øvrige deltagere
- Kontekstens rolle og betydning – kontekstuelle hændelser.

Praksisproblem og utopi - Artikulation af mål

Dette afsnit vil fokusere på kameraindstilling nummer et og vil hermed rumme et fokus på problemstillingens relevans for praksis og på projektets målsætninger, herunder de deltagende rådgiveres formulering af mål og sammenhængen mellem disse og den utopi, der driver dette aktionsforskningsprojekt. Udgangspunktet for aktionsforskning skal, jf. modellen for aktionsforskning i et kritisk realistisk perspektiv²⁵, udgøres af en reel problemstilling for praksis. Dette projekts problemstilling rummer to delelementer, dels en kvalificering af socialfaglige vurderinger på baggrund af en vidensbaseret af disse, dels en øgning af socialrådgiveres tilbøjelighed til at benytte deres faglige viden som socialpolitiske aktører. Det første element af projektets problemstilling udgør et meget relevant problem for praksis. Forskning og faglitteratur påviser her væsentlige mangler i praksis²⁶. Denne italesættelse af manglende viden i arbejdet deles ikke i samme omfang af de deltagende rådgivere, idet en del af rådgiverne tilkendegiver²⁷, at de trækker på faglig viden i deres praksis. Dog giver de samtidig udtryk for, at de kan kvalificere dette og blive langt bedre til at inddrage faglig viden i deres socialfaglige vurderinger. Hvorvidt det andet element i projektets problemstilling kan siges at udgøre en reel problemstilling for praksis vil afhænge af, hvilket perspektiv der anlægges på socialt arbejde. Ud fra den kritiske

---

²⁵ Figur 12 i kapitel 5.

²⁶ I kapitel 7 blev det fremhævet, at forskningsundersøgelser og faglig litteratur italesætter socialt arbejde som en praksis, der karakteriseres som mangelfuldt med hensyn til begrebsmæssig, teoretisk og forskningsmæssig fundering.

²⁷ som det blev påvist i kapitel 7 samt i kapitel 9 på baggrund af vignetundersøgelsen og fokusgrupperne.

normative fundering bag dette projekt udgør det et reelt problem i socialt arbejdes praksis, at socialrådgivere ikke i højere grad anvender deres socialfaglige viden til at påvirke socialt arbejde og dets rammebetingelser. Dette er i vid udstrækning overladt til enkelte fagpersoner, som Hanne Reintoft, Tine Bryld, Gunvor Auken, og Socialrådgiverforeningens nuværende formand, Bettina Post. Dette er dog måske for generaliserende. På Socialrådgiverforeningens Repræsentantskabsmøde i 2008 modtog en klub af socialrådgivere fra Kalundborg Kommune foreningens pris, den Gyldne Socialrådgiver, netop for deres virke med at påpege og sige nej til ulovlig praksis og meddele kommunens politikere, at de ikke længere turde tage ansvaret for, at kommunens udsatte børn får den støtte og hjælp, de har brug for²⁸. Flere af sådanne initiativer fra socialrådgivere ville – set på baggrund af et kritisk realistisk blik – kunne påvirke det sociale arbejde og dets betingelser i en også for brugerne mere positiv retning.

Praksisproblem: Kvalificering af socialfaglige vurderinger - vidensbasering

I de faglige dagbøger blev rådgiverne anmodet om at svare på, hvad der særligt vakte deres opmærksomhed, undren eller eftertanke i forbindelse med præsentation af projektet. En række af de afleverede faglige dagbøger besvarede spørgsmålet²⁹ og peger på faglige behov for i højere grad at basere socialfaglige vurderinger på et eksplicit vidensgrundlag og rammer således ind i forhold til den første del af problemstillingen. Flere besvarelser fokuserer på vidensbaseringen³⁰: *"Jeg synes vidensdelen er spændende og glæder mig til at lære mere"* og *"oplever det som overraskende, at en forholdsvis simpel metode kan være med at skabe så tydeligt et grundlag for en socialfaglig vurdering"* og det anses for væsentligt *"hvor vigtigt det er at have fokus på de teorier der inddrages i det daglige arbejde med familierne"*. Men det er også vanskeligt at arbejde med i praksis. Det er forundrende, *"At "vi" socialrådgiver ikke formår konkret at anvende vores viden, det kræver øvelse"*. Og *"Hvor lidt teorier fylder i det daglige arbejde og hvor meget erfaring og kollegaers erfaringer fylder"* samt *"Hvor meget teori og metode som ikke er bevidstgjort i vores arbejde"*. De deltagende rådgivere anser vidensbasering for at kræve øvelse og samtidig kan det ofte blive et overfladisk teoretisk kendskab, der bliver trukket på.. *"Jeg synes ofte det bliver overfladisk kendskab til de forskellige teorier"*. Andre besvarelser peger på, at projektets arbejde med redskabet modsvarer oplevede faglige behov. *"At det lige nøjagtig rammer det jeg har eftersøgt i mit arbejde, når jeg har lavet vurderinger eller er kørt fast i en sag. At jeg går fra at føle mig som amatør til at føle mig som professionel"* og *"(...) at højne vores faglige vurderinger. Jeg ser en mulighed for at*

²⁸ <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=494> lokaliseret 21 05 12.

²⁹ Cirka en tredjedel svarede ikke eller svarede med et: "ved - ikke".

³⁰ De følgende kursiverede citatudpluk stammer fra besvarelserne i de faglige dagbøger.

bruge den som redskab til at kunne fagligt argumentere en konkret sag for ledelsen (...)". Endelig udtrykker en besvarelse en vis undren og irritation over, at jeg i forbindelse med præsentationen af projektet refererer kritikken af den manglende vidensbaserings. Denne rådgiver antager, at det er et spørgsmål om, at rådgivere med nyere socialrådgiveruddannelse ikke kendetegnes ved en sådan manglende vidensbaserings samt peger på, at vilkårene for arbejdet (mangel på tid) gør det vanskeligt (Faglige dagbøger). I den faglige dagbog har tre af spørgsmålene berøring med det overordnede mål om kvalificering af socialrådgivernes socialfaglige vurderinger³¹. På baggrund af disse besvarelser kan målet karakteriseres ved følgende ønsker.

Kvalificering af socialfaglige vurderinger - Rådgiverne ønsker:

- **I højere grad at inddrage også teoretisk og forskningsbaseret viden i sagsarbejdet** (*"Min forventning er klart at jeg bliver bedre til helt konkret at inddrage og anvende teori og forskning i mit daglige arbejde"*).
- **Flere perspektiver på problemstillingerne samt øget bevidsthed om egne perspektiver** (*"Jeg forventer at kunne bruge en større "vifte" af teorier til at forstå de forskellige sagers problemstillinger"*).
- **I højere grad at synliggøre grundlaget for de socialfaglige vurderinger** (*Særligt omkring at bruge teori i forhold til at beskrive, analysere og vurdere i de socialfaglige vurderinger (...)"*).
- **At kvalificere undersøgelserne som grundlag for vurderingerne** (*"At blive bedre til at foretage en kvalificeret analyse hvor min brug af viden er tydelig og ikke præget af for meget tavs viden"*).
- **Højere grad af faglige begrundelser i relation til indsatser frem for "plejer" og tommelfingerregler** (*"Det tænker jeg er rigtig godt, da arbejdet ellers tit kan blive ud fra tidligere erfaringer der handles."*).
- **Generelt at kvalificere socialfaglige vurderinger** (*"Forventer at vi bliver stand til at inddrage faglige vurderinger i sagsarbejdet mere bevidst end nu"*).
- **Generel faglig udvikling** (*"Faglig udvikling"*) (Faglige dagbøger).

Det fremgår af besvarelserne i de faglige dagbøger, at der blandt rådgiverne er relativt store forventninger til at projektet og arbejdet med redskabet kan understøtte en kvalificering af socialfaglige vurderinger, hvilket de anser for ønskværdigt. Problemstillingen er hermed relevant for praksis

Praksisproblem: Øgning af socialpolitisk aktørskab

I den faglige dagbog blev rådgiverne desuden spurgt om deres umiddelbare tanker om temaet: Socialarbejderen som socialpolitisk aktør³². Der kan iagttages flere modstridende og usikre udsagn i relation til dette andet mål for aktionsforskningsprojektet. Der er en type udsagn, som ser øget socialpolitisk ageren som en del af socialfagligheden, og andre, der

---

³¹ Jf. Bilag 11: I den faglige dagbog blev rådgiverne anmodet om at svare på, hvad de forventer at få ud af dette samarbejdsprojekt, hvordan deres umiddelbare tanker lyder om at skulle arbejde med kvalificering af de socialfaglige vurderinger samt, hvad de særligt vil rette deres opmærksomhed mod i projektperioden. De rådgivere, som afleverede faglig dagbog, besvarede alle de to første spørgsmål og næsten alle det sidste.

³² Knap en tredjedel (9) besvarede ikke spørgsmålet eller svarede med et: "?", et "Ved ikke", eller tilkendegav, at det ikke sagde dem noget.

ikke rummer denne forståelse, og for hvem fænomenet er intetsigende. Udsagnene kan kategoriseres som følger:

Ageren som socialpolitiske aktører:

- **Ser et behov for socialpolitisk ageren fra praktikerne i forhold til socialt arbejdes indhold og vilkår** – måske forstået som påvirkning på ”de store linjer” - f.eks. i pressen (med Bettina Post, Hanne Reintoft, Tine Bryld og Gunvor Auken som model). Socialpolitisk aktørskab er *”meget relevant for vores arbejde, vi skal være mere fremme i skoene, mere synlige og have mod til at komme frem med vores meninger, det vil give os et bedre grundlag for at trænge igennem til politikerne, desværre et nedprioriteret tema”*. Og et par udsagn fastslår en faglig fordring til socialrådgivere. *” At vi som socialarbejdere også har et socialpolitisk ansvar”*
- **Er usikker på hvad fænomenet består i. Konstaterer at socialt arbejde er politisk styret eller at det ikke siger vedkommende noget.** *” Bevidstheden om at jeg arbejder ud fra en lovgivning og rammer som politikerne har sat”. ” Kan ikke komme udenom at det er det vi er, men det kræver noget at være i når man ikke altid er enig i politikken der føres”. ” Det har jeg svært ved at forholde mig til”* (Faglige dagbøger).

Der fremgår hermed ikke en uddelt opbakning til målet om en øgning af socialrådgiveres tilbøjelighed til at agere som socialpolitisk aktør. Målet er fremkommet med min formulering af mit ph.d. projekt. Målet deles af nogle af rådgiverne, men langt fra alle. Hvilket heller ikke ville være forventeligt, idet tilslutning til et sådant mål som tidligere påpeget vil afhænge af den enkelte fagpersons perspektiv på sociale problemer og socialt arbejde. Problemstillingen opleves hermed kun relevant for dele af praksis, men på baggrund af mit og nogle af praktikernes perspektiv er der tale om relevans for praksis.

Artikulering af mål og den grundlæggende utopi i aktionsforskningsprojektet

Blandt rådgiverne er der relativt store forventninger til, at arbejdet kan medvirke til en kvalificering af socialfaglige vurderinger, hvilket anses for ønskværdigt, medens der ikke i samme grad er bred tilslutning til målet om en øgning af socialrådgiveres ageren som socialpolitisk aktør. I den kritiske aktionsforsknings strømning arbejdes der med formuleringer af utopier, hvilket i den fagligt ressourceudviklende gren³³ udvikles til forskerens tagen ”parti for f.eks. den begrebsliggjorte utopi om det ”udviklende arbejde”” (Clausen og Lorentzen, 1992.28). I en drøftelse med de to ambassadørgrupper overvejes, hvorvidt dette aktionsforskningsprojekt også arbejder med en begrebsliggjort utopi, nemlig utopien om det kvalificerede socialfaglige arbejde. I den ambassadørgruppe, hvor jeg først præsenterede spørgsmålet om utopi, udspandt der sig en diskussion af begrebet utopi. For nogle deltagere er begrebet forbundet med noget uopnåeligt. Medens det for andre forbindes med et mål – det ønskværdige – det man stræber hen i mod. Især en af deltagerne afviser begrebet utopi meget stærkt, fordi vedkommende forbinder utopi med noget

---

³³ jf. kapitel 4 om aktionsforskning.

uopnåeligt. Og denne uopnåelighed ønsker vedkommende ikke italesat i sammenhæng med det kvalificerede sociale arbejde. ”Det ønskværdige” vinder derimod genklang.

”(...) ja, det ønskeværdige, det kunne være fint (...)

- jeg tænker som socialrådgivere, så forsøger vi jo at være faglige dygtige i alle sager, men det bliver bare ikke sådan altid vel, og der kommer nogle ups'er ind imellem (...). Men, vi skal forsøge at blive bedre igennem efteruddannelse og sådan noget og social analyse og alle de her ting(...)også for børnene altså ” (A28.11.11: 11-13 – 00:57:57-01:04:09).

Deltagerne i Ambassadørgruppen deler hermed tydeligt en utopi om det gode kvalificerede sociale arbejde til gavn for de udsatte børn og unge og drives af et stærkt ønske om at udføre godt socialfagligt arbejde og hele tiden udvikle sig fagligt, selvom flere deltagere ikke bryder sig om begrebet utopi. (Referat fra Ambassadørgruppemøde 28.11.2011)(A161211). At der blev opponeret mod selve begrebet utopi hang sammen med, at der blandt deltagerne var forskellige forståelser af dette på spil. Utopi fik for nogle deltagere klangen af noget uopnåeligt, noget endegyldigt som man skulle – og aldrig kunne – nå, og foretrak benævnelser som mål og at se det som en proces, på trods af mine forsikringer om, at den forståelse også lå i det sociologiske begreb utopi. Utopia kan

”både betyde ikke-sted, og det bedste sted”. Utopia er hos More ” en rejsebeskrivelse til et bedre samfund end det, han levede i ”. Utopia som samfundsvidenskabeligt og politisk begreb: ” En impuls, noget endnu ikke eksisterende, et håb om forbedring” (Bloch). ” I hverdagssproget en tendens til, at begrebet utopi bruges synonymt med urealistisk” (Larsen og Pedersen, 2011: 744-745).

Der var således både en sociologisk forståelse af utopi som rejsen mod det bedre sted og en hverdagsforståelse af begrebet som noget urealistisk på spil. Tanken hos mig var, at begrebet utopi måtte benyttes i Blochs forstand, som et håb om forbedring – som rejsen mod det bedste sted. Det er interessant, at jeg selv med mine forsøg på at redegøre for det sociologiske begreb utopis betydning som en rejse mod noget bedre, ikke formår at få begrebet utopi til at give mening for flere af deltagerne. De foretrækker mere genkendelige hverdagsbegreber, da sådanne for dem mere tydeligt tilkendegiver, at der er tale om noget ønskværdigt, og ikke noget uopnåeligt. Hverdagsforståelsen er for stærk i relation til præsentationen af en sociologisk forståelse. Dog giver begrebet utopi for mig fortsat god mening i en samfundsvidenskabelig og aktionsforskningsmæssig forstand, hvorfor jeg vælger at fortsætte med at bruge det her i afhandlingen. Medens jeg i relation til tolkninger vil sætte lighedstegn mellem utopi og det socialfaglige ideal, idet deltagerne og jeg indholdsmæssigt er enige om målet; men blot anvender forskellige begreber til at udtrykke det samme mål.

På baggrund af disse drøftelser med deltagerne i de to ambassadørgrupper kan projektets ene mål, der i dagligdags socialrådgiver sprog er formuleret som: Kvalificering af socialfaglige vurderinger, kendetegnes som en utopi i Blochs forstand, som et håb om forbedring – som rejsen mod det bedste sted. Selve målet: Kvalificering af

socialfagligt arbejde, er der tilslutning til som det ønskværdige. Der laves rigtigt godt socialfagligt arbejde, men det kunne blive bedre ved hjælp af vidensbaseret gennem inddragelse af teori, forskning og faglitteratur. Da begrebet utopi for flere af de deltagende rådgivere har en klang af noget uopnåeligt, vælger jeg at tydeliggøre, at der hermed forstås det ønskværdige – et socialfagligt ideal – som der stræbes hen imod. Dette ideal vil jeg i det følgende arbejde med at indkredse nærmere.

Utopien / idealet i aktionsforskningsprojektet og sammenhængen med det overordnede kritiske normative perspektiv

I kapitel 2 fremhævede jeg, at dette aktionsforskningsprojekt tilsluttede sig et kritisk normativt perspektiv. Inden for en kritisk normativ horisont har utopien, det der kunne være anderledes, men endnu ikke er indfriet, en afgørende betydning som grundlag for det ”bør”, som ”er” vurderes kritisk i forhold til. Det her opstillede mål som en utopi – et fagligt ideal – udgør en del af et sådant perspektiv. Der er ikke nødvendigvis tale om, at samtlige deltagende rådgivere ser deres tilslutning til idealet som et led i et større frigørelsesprojekt som forudsat i en kritisk normativ forskningstradition. Snarere om en tilslutning til en stræben mod at udføre et kvalitativt socialt fagligt arbejde så godt som overhovedet muligt til gavn for de berørte udsatte børn og unge og deres familier i overensstemmelse med de professions etiske værdier. Udover betydningen af en socialfaglig dømmekraft og refleksion over indflydelsen fra en institutionel dømmekraft, jf. Indledningen bliver også et spørgsmål om socialfaglig fantasi centralt. Socialfaglig fantasi bygger videre på begrebet sociologisk fantasi – overført til socialt arbejde. Da begrebet socialfaglig fantasi udgør et af de væsentlige omdrejningspunkter for utopien vil jeg i de følgende afsnit redegøre for udviklingen heraf gennem først at præsentere de grundlæggende begreber og derpå overveje, hvorledes sammenhængen er mellem disse, socialt arbejde og projektets socialfaglige utopi.

Om sociologisk fantasi og forpligtigende fantasi

Sociologisk fantasi blev beskrevet i 1959 af C. Wright Mills³⁴ i et opgør med tidens fremherskende tendenser i sociologien. Mills pointe er, at sociologien har mistet evnen til at guide mennesket - at give det forståelsesrammer for sin situation. Mennesket har, siger

---

³⁴ I bogen *Klassisk og moderne samfundsteori* beskrives Mills projekt primært som at kritisere sociologiens hovedstrømning for svigtende kvalitet og manglende samfundsmæssig relevans. Af forfatteren til denne artikel betegnes han som venstre intellektuel, og fagkritiker: I en vis forstand kan han ifølge forfatteren opfattes som konfliktteoretiker – i opposition til den dominerende konsensusorienterede strukturfunktionalisme – optaget af konflikt og magtsspørgsmål. Men Mills var ikke optaget af arbejderklassen, som en traditionel marxist ville være (Strandbakken, 2000). Mills mente, at der påhviler samfundsforskerne en fordring: ”Der var ikke tale om en politisk vision eller noget fagligt frit svævende, men derimod om en menneskelig kvalitet, der skulle fremdyrkes og praktiseres af kvalificerede forskere med blik og sans for helheder og sammenhænge” (Jacobsen, 2002: 9).

Mills, ikke kun brug for information og fornuft – men også for sociologisk fantasi.

Sociologisk fantasi:

"sætter sin ejermand i stand til at forstå den større historiske scene i lyset af, hvad det betyder for forskellige individers indre liv og ydre livsforløb. Den sætter vedkommende i stand til at tage højde for, hvordan individer midt i det brogede virvar af hverdagsoplevelser ofte danner sig et fejlagtigt billede af deres sociale positioner". (Mills, 2002:17).

Den sociologiske fantasi tilkendegiver, at individet kun forstår sine egne oplevelser og sin egen tilværelse gennem at relatere den til sin tidsalders foreteelser. Individet kan:

"kun(...) erkende sine egne livschancer ved at blive bevidst om livschancerne for alle individer, det deler skæbnefællesskab med" (op.cit.), og "Den sociologiske fantasi sætter os i stand til at forstå historien og biografien og deres indbyrdes relationer i samfundet" (ibid:18).

Sociologen – mennesket - må stille sig selv tre slags spørgsmål:

1. Hvilken struktur har samfundet. Strukturens helhed og dele?
2. Hvor befinder samfundet sig i menneskets historie, hvad kendetegner den aktuelle tidsperiode?
3. Hvilke typer af mennesker lever i samfundet – hvordan formes de, hvordan undertrykkes og frigøres de – hvilken form for "menneskelig natur" udtrykkes i adfærden? (ibid.).

Den sociologiske fantasi udgør:

" evnen til at skifte fra et perspektiv til et andet – fra det politiske til det psykologiske, fra udforskningen af en enkelt familie til komparative vurderinger (...). Det er evnen til at bevæge sig fra de mest upersonlige og fjerne transformationer til de mest intime træk i det menneskelige jeg – og se forbindelsen mellem de to planer (ibid:19).

Eller med andre formuleringer fra den feministiske bevægelse: *"Det private er politisk"*(Dahlerup, 1998:499) og omvendt. Det er afgørende at kunne genkende og være bevidst om disse forbindelseslinjer for at forstå, hvad man som person er en del af samt kunne få øje på mulighedsbetingelserne for, at det kunne blive anderledes. Der påhviler ifølge Mills samfundsforskerne en fordring om at opøve en sådan sociologisk fantasi, der kan guide menneskene. Det må være:

"en menneskelig kvalitet, der skulle fremdyrkes og praktiseres af kvalificerede forskere med blik og sans for helheder og sammenhænge" (Michael Hviid Jacobsen (2002) forordet til C. Wright Mills: 9).

Nogle sociologer har taget Mills begreb til sig³⁵. Dette gælder blandt andre Oskar Negt, der udvikler arbejdet med sociologisk fantasi og eksemplarisk læring (1975). Negts arbejde med sociologisk fantasi udgør sammen med Jungks arbejde med fremtidsværksteder centrale fundamenter i den utopiske kritiske aktionsforskning³⁶. Tilsvarende har en norsk

---

³⁵ Jacobsen og Antoft har anvendt begrebet sociologisk fantasi til at udvikle et begreb om Poetisk fantasi indenfor en kombination af humanistiske og sociologiske traditioner fremsat i social kritik 107/2006. Poetisk fantasi bygger ifølge forfatterne på komponenter som: Kreativitet, fantasi og intuition, At den kan være med til at kaste nyt lys over fortolkninger. At den nedbryder vaneforestillinger og common sense. (Jacobsen og Antoft, 2006) Denne artikel er fulgt op med en bogudgivelse: Antoft, Jacobsen og Knudsen (2010): Den poetiske fantasi.

³⁶ Jf. kapitel 4 om aktionsforskning.

sociolog – Yngvar Løchen - også taget Mills begreb til sig og fremhæver, at der påhviler sociologen en forpligtigelse:

"Den intellektuelle sosiologen kommer ingen vei uten fantasi. Bare med fantasi skapes ny og handlingsvekkende erkjennelse. Men fantasien kan ikke være vill og tøyleløs, den må brukes på en forpliktende måte. Forpligtende fantasi er den intellektuelle sociologens viktigste redskap" (Løchen, 1993:35-36).

På linje med Mills arbejder Løchen med fantasien, men knytter den sammen med begrebet forpligtigelse. Fantasien er skabende og legende. Den indebærer forestillings- og indlevelsessevne. Fantasien får øje på det nye og er opfindsom. Den er desuden nødvendig for kunne forstå virkeligheden, og dens fokus sætter virkeligheden og samtiden i et andet lys og stiller spørgsmål ved magt. Den forpligtigende fantasi befrugter fantasien ved at forhindre den i at gå over i tankespind, og fantasien giver forpligtigelsen dimension og indhold (Løchen: 1993). Løchen inddrager spørgsmålet om kobling mellem kunst og sociologien og diskuterer, at kunst ikke anses for at spille nogen rolle i traditionelle fremstillinger af videnskab, idet kunst er for personlig forankret, medens videnskabens ideal er at være løsrevet fra personen. Ifølge Løchen må sociologien indoptage dele af en kunstnerisk virksomhed og opgive noget af sit sterile præg, såfremt tiltroen til og respekten for sociologien skal opretholdes. Dog er det ikke den eneste fordring, som Løchen stiller til sociologien. Ifølge Løchen er forpligtigende fantasi et spørgsmål om at udvikle erkendelser, der er urovækkende, kritiske og fremtids rettede. Det urovækkende knyttes til et humanistisk perspektiv og menneskets behov for at indgå i skabende og udviklende fællesskaber. Det kritiske knyttes sammen med kritisk teori og denne traditions opfattelse af, hvordan menneskelivet kunne være, såfremt det var uden undertrykkelse. Sociologen må afdække ideologier og institutioner, som forvrænger eller forfalsker det sociale livs muligheder. Det fremtids rettede består i, at sociologen må engagere sig i at udvikle fremtidsbilleder, utopier, som *"faglig forankrede fantasibilleder av alternative samfunnsformasjoner"* (Løchen, 1993:39). Disse skal anvendes som led i en kritik med henblik på at sammenligne nutiden med en mulig alternativ og bedre fremtid. Ifølge Løchen påhviler der sociologerne en fordring om at bidrage til udvikling af erkendelser, der kan føre til samfundsforandringer. Her udgør den konstruktive og forpligtigende fantasi samfundsvidenskabernes redskab til at pege på processer, der kan lede frem til alternativer. Løchen citerer Václav Havel om den intellektuelles forpligtigelse:

"Jeg også mener at den intellektuelle stadig på ny bør forurolige, vitne om verdens elendighet, gjøre opprør mot alle skjulte og åpenbare trykk og manipulasjoner, være den fremste til å sette systemer, makter og magiske trylleformer under tvivl, vitne om deres løgnaktighet" (Václav Havel (1989) *Fjernforhør*. Oslo. Gyldendal:141 – efter Løchen, 1993: u.s.).

Om koblingen mellem sociologisk og forpligtigende fantasi og socialfaglig fantasi
Med dette Havel citat er vi fremme ved koblingen mellem begrebet sociologisk og forpligtigende fantasi og socialt arbejde formidlet over socialt arbejdes etiske forpligtigelse og en mulig knytning til fænomenet socialrådgiveren som socialpolitisk aktør. Havel og med ham Løchen taler om den intellektuelles og om sociologens forpligtigelse, og i lighed med Mills trækker de her en samfundsmæssig etisk forpligtigelse frem til at være kritisk og gå mod undertrykkelse. Som sociologen forpligtiges til at gøre opmærksom på undertrykkelse, magtfordrejninger og løgnagtighed, er socialrådgiveren via socialt arbejdes etiske fordringer ligeledes forpligtiget på at handle for at fremme lighed og forhindre undertrykkelse og diskrimination³⁷. Denne fordring forudsætter, at socialrådgiveren med Mills og Løchen formår at udvikle en socialfaglig fantasi. Socialfaglig fantasi tager afsæt i den sociologiske og den forpligtigende fantasi.

Socialfaglig fantasi: Socialfaglig fantasi indebærer, at socialarbejderen er i stand til at forbinde den enkelte borgers³⁸ situation og sociale problem med de kontekstuelle betingelser og forstå det aktuelle sociale problems årsager. Samtidig må socialarbejderen kunne gennemskue det sociale arbejdes funktion og forpligtigelser i forhold til denne borger, herunder sin egen andel heri. Socialarbejderen må med andre ord forstå det sociale problem som betinget af en række strukturelle forhold på forskellige niveauer samt det sociale arbejde som en mulig påvirkning af problemet. Dette kan på baggrund af en kritisk realistisk forståelse ske gennem at skabe ændrede betingelser for en række generative mekanismers virke på mikro, meso og makro niveau. Mekanismer, der interagerer med hinanden og med andre samtidige fungerende mekanismer og påvirker borgerens muligheder for (i fællesskab med andre) at forandre situationen. En sådan forandringscyklus kan resultere i status quo eller forandring (forbedring/forværring)³⁹. Samtidig vil socialarbejderen med den forpligtigende fordring fra Løchen (og Havel) være tvunget til ikke blot at handle i overensstemmelse med disse indsigter i relation til den enkelte borger (grupper af borgere); men også som socialpolitisk aktør i bestræbelserne på at ændre socialt arbejde og dets rammebetingelser. Ønsket hermed er at fremme socialt arbejdes muligheder for at leve op til dets etiske fordringer. I relation til den enkelte borger vil det med Højlund og Juuls formulering indebære at arbejde på at fremme borgerens muligheder for at forfølge sin vision om det gode liv (Højlund og Juul, 2005), men også om på et kollektivt niveau at arbejde på at understøtte og fremme betingelser for, at flere borgere opnår mulighed for at forfølge deres visioner om det gode liv samt øge det gode livs mulighedsbetingelser generelt. Dette indebærer, at rådgiveren forstår socialt arbejde

---

³⁷ jf. Kapitel 2 om kritisk normativ forskning samt DS's professions etiske værdier.

³⁸ Grupper af borgere eller (lokal)samfunds.

³⁹ Jf. Archer, 2000.

som en aktivitet, der både retter sig mod individer (grupper) og mod (lokal)samfund, herunder de samfundsmæssige rammer i bred forstand (levevilkår, politik, økonomi, organiserende, styring mm.). Samtidig forudsætter udvikling af socialfaglig fantasi, at socialrådgiveren erobrer mulighed for at leve op til Mills anbefalinger. Disse anbefalinger er rettet mod sociologerne, men kan også med fordel udstrækkes til socialarbejderne:

"Vær en god håndværker: undgå alle fastlagte procedurer og søg frem for alt at udvikle og bruge den sociologiske fantasi. Undgå metodisk og teknisk fetichisme (...) lad igen teori og metode blive en del af håndværkstraditionen og bekæmp fremvæksten af forskerteam bestående af teknikere. Vær en bevidsthed, der selvstændigt tager stilling til menneskets og samfundets problemer" (Mills, 2000: 227).

Selvom jeg ikke umiddelbart er glad for begrebet håndværk⁴⁰ i forbindelse med socialt arbejde, tænker jeg, at dette er et "fromt" ønske for sociologien, som socialt arbejde gerne kan tage til sig, måske særligt i en tid med tendenser til manualisering af det sociale arbejde. I socialt arbejde er der ikke kun behov for information og fornuft, men også for sociologisk og forpligtende – eller rettere – socialfaglig fantasi som et væsentligt element i det socialfaglige ideal.

Afrunding: Den socialfaglige utopi i aktionsforskningsprojektet og dets mål

Utopien – idealet - om det kvalificerede socialfaglige arbejde indebærer en vidensbaserende af socialfaglige vurderinger. Der trækkes i arbejdet på en socialfaglig fantasi, som indebærer, at socialrådgiveren kan forbinde den enkelte borgers situation med de samfundsmæssige vilkår for borgerens liv samt med socialt arbejdes opgaver og funktion og de samfundsmæssige betingelser herfor, og som fagperson handle i overensstemmelse med de professions etiske værdier. Samtidig må socialrådgiveren også agere som socialpolitisk aktør, når borgernes behov og de professions etiske værdier støder mod socialt arbejdes aktuelle vilkår og betingelser. En sådan forståelse af den faglige utopi / de faglige idealer vil harmonere med dette aktionsforskningsprojekts tilslutning til et kritisk normativt perspektiv. Denne forståelse vil derfor også være i overensstemmelse med målene med kritisk aktionsforskning i form af at understøtte klog og forstandig handling i konkrete praksissituationer. Dette skal da ske på baggrund af en kritisk - emancipatorisk ræsonneren, der kan danne baggrund for mere moralske handlinger i de komplekse situationer, som det sociale arbejde møder. Dette vil således forbedre mulighederne for at levere et kvalificeret professionelt socialt arbejde⁴¹. Nogle af deltagerne ville kunne

---

⁴⁰ Dette skyldes, at jeg i diskussioner med nogle (nok efterhånden få) garvede praktikere har mødt udsagn der kan gengives som følger: Teori i socialt arbejde. Det er ikke nødvendigt. Socialt arbejde er et håndværk. Men Mills fremhæver i modsætning hertil jo netop behovet for teori og metode. Og som det ses i et senere i kapitel 11 i afhandlingen tager jeg også Sennetts begreb om håndværkeren til mig og forbinder dette med socialt arbejde.

⁴¹ jf. kendetegnene ved dette aktionsforskningsprojekt som beskrevet i kapitel 5 om en kritisk realistisk tilgang til aktionsforskning.

tilslutte sig dette kritiske perspektiv. For andre deltagere ville det være muligt at tilslutte sig denne forståelse af de faglige idealer på baggrund af en humanistisk stillingtagen. For atter andre vil der alene være tilslutning til den del af de faglige idealer, der fokuserer på det direkte sociale arbejde med den enkelte familie og forsøg på også at påvirke betingelserne herfor. Medens det for atter andre af deltagerne ville udgøre en aktivitet, de ikke ville anse for at være et led i deres faglige virksomhed, og derfor alene vil stræbe mod den del af de faglige idealer, der fokuserer på kvalificering af socialfaglige vurderinger og dermed udøvelsen af godt socialt fagligt arbejde.

Eksperimentet: Organisation (fora) og deltagelse

I dette afsnit vil der blive fokuseret på den 2. kameraindstilling i aktionsforskningsprocessen. Dette indebærer fokus på eksperimentets benyttede fora for samhandling og dialog: Faglige refleksionsmøder, Ambassadørgrupperne samt Værksteder. Afsnittet vil undersøge disse foras kendetegn samt overveje betydningen heraf for forløbet af aktionsforskningsprocessen og eksperimentet. De anvendte fora vil blive behandlet enkeltvis i det følgende.

Faglige refleksionsmøder

Dette forum udgøres af møder i hvert enkelt team, hvor kollegagruppen arbejder med faglig refleksion ved hjælp af redskabet social analyse og handling. Refleksionsmøderne blev lagt ind som en del af de sædvanlige møder i teamet (gruppemødet). Der var periodevis et vist bøvl med denne strategi i forhold til at planlægge turnus for min deltagelse, idet de enkelte teams dels havde forkærlighed for at holde teammøder i samme tidsrum (formiddage på ugens første dage – særligt tirsdage) dels jævnlige ændrede mødedage og tider. Det var derfor et større logistisk arbejde for mig at dække de mange teams ind med to møder hvert halve år samt jævnlige justeringer af mødeplanen. Dette betragter jeg dog som en aktionsforskers vilkår, når man bevæger sig ind i et så omskifteligt felt, som socialt arbejdes praksis.

Hyppigheden af faglige refleksionsmøder varierer gennem forløbet i de enkelte teams. I et team fra hver anden uge⁴² til hver måned. I et andet team fra hver uge⁴³ til hver 2. uge⁴⁴. I den anden afdeling har et team i en periode refleksionsmøder hver anden uge⁴⁵, der dog nogle gange glipper, to teams mere afsætter ligeledes tiden hver anden uge, medens andre teams har hver fjerde uge⁴⁶ eller hver tredje uge eller en gang pr måned⁴⁷. Efter

---

⁴² Referat fra Ambassadørgruppemøde 090909

⁴³ Referat fra Ambassadørgruppemøde 01 09 10

⁴⁴ Referat fra Ambassadørgruppemøde 15 03 11+23 05 11

⁴⁵ Referat fra Ambassadørgruppen 11 10 10

⁴⁶ Referat fra Ambassadørgruppen 1.12.10

⁴⁷ Referat fra Ambassadørgruppen 26.1.11

omorganiseringen fastholder nogle teams refleksionsmøder på de ordinære gruppemøder⁴⁸, medens flere andre teams nu indlægger særlige faglige refleksionsmøder med socialanalyse udenfor de ordinære gruppemøder på linje med supervision hver 5. eller 6. uge⁴⁹. Der kan således iagttages en tendens til, at der bliver færre refleksionsmøder – der bliver længere i mellem dem - efter omorganiseringen på begge arbejdspladser.

Ved et efterfølgende blik på oversigten over de planlagte og afholdte refleksionsmøder er det slående, at der i perioder er flere tilfælde, hvor refleksionsmøderne ikke gennemføres som planlagt. Nogle gange fravælger rådgiverne at gennemføre SA, men vælger i stedet at afholde ”almindeligt” sagsmøde⁵⁰ med drøftelse af handlinger og bevillinger. I flere tilfælde er der tale om aflysninger⁵¹, da der kun vil være få rådgivere til stede på grund af sygdom og lignende eller om ønsker om udsættelser⁵². I sommeren 2010 aflyser ledelsen i den ene afdeling refleksionsmøderne en overgang på grund af prioritering af arbejdet med indførelse af nyt edb- registreringssystem⁵³. I forbindelse med disse aflysninger i anledning af edb registreringen udspandt der sig en intens mail- og brevveksling mellem mig og Afdelingen, idet en mail til mig tilkendegav, at projektsamarbejdet ophørte, hvilket viste sig at være en misforståelse, idet ledelsen alene havde sat arbejdet med SA på stand by frem til sommerferien⁵⁴. Udover disse aflysninger hændte det også flere gange, at jeg mødte op til et aftalt refleksionsmøde og blev mødt med forundring: ”Kommer du nu?”⁵⁵.

Mit valg af at de faglige refleksionsmøder skulle indlægges i de ordinære gruppemøder bundede i en forestilling om, at dette ville lette integrationen af faglig refleksion som en del af teamets sædvanlige kollegiale praksis. Samtidig kunne det også understrege for ledelsen, at aktionsforskningsprojektet ikke indebar mange ekstraforpligtigelser, hvilket var væsentlige ledelsesmæssige overvejelser i relation til at indgå i projektet. Med integreringen af refleksionsmøderne i de sædvanlige teammøder er disse aktiviteter i aktionsforskningsprocessen i overensstemmelse med Lewins feltteori

---

⁴⁸ Referat fra Ambassadørgruppen 6.9.11

⁴⁹ Referat fra Ambassadørgruppen 19.3.12

⁵⁰ F.eks. 28.10.09: fravalgt SA – holdt i stedet alm. Sagsmøde som jeg overværede (Logbog)

⁵¹ 02.11.09: Modtaget mailbesked fra gr.X, der aflyser refleksionsmøde i morgen. Begrundelse: pga. sygdom og kursusdeltagelse er der kun en eller to rådgivere til stedet. Og

26.01.10: aflyser refleksionsmøder d.d. i gr.Y og i gr.Z.

23.02.10: aflyser refleksionsmøde i gr.V d.d p.g.a. sygdom og syge børn. (Uddrag fra Logbog).

⁵² 25.11.09 Refleksionsmøde d.d. med team 10 har de bedt om at få udsat. Ny aftale d.06.01.10 (Logbog).

⁵³ 01.06.10: De aftalte møder på er aflyst p.g.a. edb-registreringer mv. Ledelsen satte arbejdet med SA på stand by frem til efter sommerferien. 15. 06. 10: Det aftalte møde med gr. Æ er aflyst med samme begrundelse som 01 06 12. (Logbog)

⁵⁴ Jf. logbog 27.5.10.

⁵⁵ 07.12.10: Møder op m.h.p. refleksionsmøder med gr Y og gr. Z. De ser meget forundrede ud. Nej –vi er jo ikke ”os” mere. Afdelingsleder g.d. har aflyst gruppemødet. (...).

05.04.11: Der skulle have været refleksionsmøde i gruppe, Æ d.d. Dette var smuttet.

Lavet ny aftale til d. 17.05. 11 som siden ændres til 15 06 11, som de aflyste på dagen.

15.6.11: Der var aftalt refleksionsmøde d. 15.6.11 med gruppen i stedet for det aflyste møde. Da jeg sad i bussen (på vej dertil) blev jeg ringet op: De aflyste (Logbogsuddrag).

ifølge hvilken, handlinger må udforskes i deres naturlige omgivelser. Forskeren må gå ind i individets, gruppens eller organisationens "livs-rum".

"It is the task for the scientists to develop constructs and techniques of observation and measurements adequate to characterize the properties of any given life space at any given time and to state the laws governing changes of these properties" (Cartwright, 1951:162). Strategien med at lægge refleksionsmøderne ind på de ordinære gruppemøder indebærer, at jeg træder ind i deltagernes sædvanlige rum, og jeg vurderer, at det var den nødvendige strategi. Såfremt jeg havde insisteret på, at der skulle oprettes et særligt selvstændigt møde, vurderer jeg, at det ville have skabt modstand, og at flere deltagere ville have "stemt med fødderne" og udeblevet. En ambassadør tilkendegiver i en diskussion om refleksionsmøder som selvstændige møder:

" Men (...)hvis jeg kommer til min gruppe og siger, at nu skal vi til at mødes udover gruppemøder og alle de andre møder, til social analyse, så vil de gøre sådan her: [fagter] (...)Flere møder, ikke også? Hvordan fanden skal vi nå vores arbejde, ikke?(anerkendende lyde) så det er ikke lige nu – det vil jeg ikke gøre lige nu, det får vi intet ud af" (A 01 12 10 00:24:53 – 00:25:57).

På trods af denne reaktion fra en ambassadør har flere teams efter omorganiseringen besluttet, at refleksionsmøderne får deres egen selvstændige eksistens.

" (...)Nu starter vi på det igen, og det bliver et andet koncept, fordi det får sit eget liv, ikke? Det får sit eget møde, og det syntes jeg faktisk, der skal meget til, før vi tillader noget at få sit eget møde, fordi vi er så presset, ikke? Det er jo vores måde at opprioritere det på. (...)Det får en højere status nu, fordi det bliver hevet ud af gruppemøderne" (A 060911 01:19:52-01:24:40).

Deltagerne ser det hermed klart som en opprioritering af arbejdet med den faglige refleksion, der skal meget til førend en aktivitet får egen selvstændig mødestatus. Dog kan en bekymring i relation til fastholdelse samtidig være, at disse møder lettere kan glide ud, når de ikke indgår i de mere faste almindelige rutiner. Strategien med at gå ind i den ordinære mødestruktur vurderer jeg som havende været nødvendig. Nogle teams har siden selv truffet en beslutning om særlige refleksionsmøder, en sådan beslutning ville ikke have kunnet være truffet i starten af forløbet. De faglige refleksionsmøder har udgjort den primære organisatoriske sammenhæng, hvor der blev arbejdet med at vidensbasere socialfaglige vurderinger og udgør hermed hele grundlaget for eksperimentet.

Ambassadørgruppen

I overensstemmelse med den fagligt ressourceudviklende aktionsforskning er et af de centrale samarbejds- og dialogfora, der er valgt i dette projekt: Arbejdsgruppen med forskerdeltagelse. Ambassadørgrupperne startede forskudt for hinanden, jf. kapitel 1 Bilag 4 A). **Ambassadørgruppen – formål og arbejdsopgaver:**

Ambassadørgruppen beskrives med to formål: At understøtte implementeringen af "Social Analyse" og udgøre en følgegruppe for projektet.

"Ambassadørgruppen kan styrke implementeringen gennem at være fælles forum for:

- erfaringsudveksling
- gensidigt at holde hinanden fast i arbejdet
- at fælles - gøre og inspirere
- at samle op på fælles kompetenceudviklingsbehov – videregive ønsker til temadage/undervisning
- at samle op på og planlægge i relation til behov for fremtidige tiltag i samarbejdsprojektet”

og ambassadørernes opgaver beskrives således:

- ”holde fast i arbejdet i egen gruppe og inspirere kollegaerne
- samle op på læringsbehov i egen gruppe
- bringe frem og tilbage mellem egen gruppe og den samlede ambassadørgruppe
- introducere nyansatte til arbejdet med social analyse i gruppen” (Bilag 4B).

Derudover peges der på, at som følgegruppe kan gruppen inddrages i diskussioner af og refleksioner over udviklingen i projektet og dets resultater samt indgå i fortolkningsprocessen samt eventuelt få tilbud om temadage i relation til praksisforskning, aktionsforskning, analyse og fortolkning (ibid.). Ambassadørgruppen har i vid udstrækning fungeret med de opgaver, som de er beskrevet i oplæget fra mig om en ambassadørgruppe.⁵⁶ Formålet modsvarer deltageres forventninger til en sådan gruppe:

” (...) have en ekstra tjans ift. gruppen. Prøve at være opmærksom på (...) hvorfor, eller hvornår bruger vi det, eller bruger vi det nok, eller er der nogen som ikke kender det? (...) så der hele tiden er én, som ligesom er tovholder på, at det bliver gjort (...)” (A11 10 00:05:13 - 00:06:20).

Ambassadørfunktionen

På flere møder i ambassadørgruppen berøres ambassadørfunktionen. Det er for ambassadørerne centralt, at de oplever, at de har påtaget sig et fagligt ansvar på vegne af deres kollegaer.

”K: du nævnte, at ambassadørgruppen også gjorde en forskel (...) - jeg tænker, ja hvis jeg nu kunne gøre forskellen for min gruppe så. Det er jo ved, at jeg tager ansvar, ligesom du har gjort ikke. (...)Og så forhåbentlig spreder det sig, som ringe i vandet”(A 28 11 11 01:26:48 -01:27:56).

Dette ansvar ønsker de at leve op til og sikre, at der bliver arbejdet med faglig refleksion som aftalt, også selvom det kan indebære, at ambassadøren får en indpiskerrolle i kollegagruppen udover tovholderfunktionen..

” ambassadørgruppen er dem (...), der påtager sig ansvaret for at være sådan en form for tovholder eller indpiskere(...)

- De bliver indpiskere.(latter) (...)” (A 011210 00:33:18-00:34:42).

*” (...)det er den opgave vi har fået, og (...)sige: ”jamen, det her, det **skal** vi! Det skal vi sørge for!”” (A 011210 00:35:09 – 00:35:48).*

Også efter omstruktureringen drøfter ambassadørerne, at det er deres opgave at gå forrest og fastholde beslutningerne i situationer, hvor det har været svært at finde rum til vedholdende at arbejde med eksperimentet under indtryk af de stedfundne forandringer.

⁵⁶ jf. Bilag 4B. Oplægget var baseret på de gode erfaringer med ambassadørgruppen i den afdeling, hvor den startede først.

”- som udgangspunkt, er det noget folk gerne vil, men det er bare, tiden går bare hurtigt ikke.

- jo og jeg tror simpelthen bare det kræver at man, at der er en (...), der tager teten” (A 28 11 11 00:13: 48 - 00:14:11).

Og det kan være svært i situationer, hvor der er tale om nye samarbejdsrelationer, og hvor kollegaerne i disse nye samarbejdskonstellationer ikke har lært hinanden at kende fagligt endnu (ibid.). I nogle dialoger er deltagerne inde på, at det i perioder kan være lidt op ad bakke at være ambassadør, og på nogle ambassadørgruppemøder har deltagere været lettere mismodige.

”- så det kan nemlig godt være sådan lidt, træls at være ambassadør i sådan en gruppe.

- man kan godt føle sig lidt som jubelidiot, altså, ej kom nu og skal vi ikke (...)” (A 26.11.09 00:38.15- 00: 39:25).

Men på trods af at nogle ambassadører i perioder har udtrykt lettere mismod formår ambassadørerne alligevel at holde fast og gensidigt inspirere hinanden og deres respektive teams til at fortsætte med eksperimentet.

”- Ambassadørgruppen hjælper da i hvert fald mig til lige at få stoppet op og spurgt i teamet (...) hvordan synes I egentlig? (...)Skal vi gøre nogen ting anderledes? Og sidste gang gav I da også god inspiration, som jeg kunne tage med videre(...), fordi jeg synes det, det kræver at stoppe op og tænke over(...)” (A 261109 01:46:17- 01:46: 45).

Forum for fastholdelse af forløbet og implementering

I den omskiftelige hverdag udgør ambassadørgruppen det forum, hvor der holdes fast i og overvejes på udviklingen i det igangsatte eksperiment. Refleksionsmøderne er ikke fastindarbejdet på linje med gruppemøderne, og derfor bliver eksperimentet lettere tilsidesat i de mange hændelser i afdelingernes hverdag

”- så har der været rigtig mange aflysninger i vores gruppemøder også, (...) hvis det var lige så indarbejdet i os alle sammen, som når man holder gruppemøder.(...) men det er det ikke, og det tager årevis inden, det bliver det, tror jeg.

- der er jo nogen der skal tage et ansvar,(...), altså det, at der er en ambassadørgruppe, (...), det bør gøre en forskel” (A 281111 01:22:28 – 01:24:31).

Ambassadørerne og ambassadørgruppen har her en væsentlig funktion i at fastholde eksperimentet. Ambassadørerne deler frustrationer med hinanden over, at det periodevis kan være svært at holde refleksionsmødeaktiviteten i gang hos kollegaerne.

”Altså, jeg vil sige, i vores gruppe, der er det totalt kaos (...)Men det er – i bund, i bund, i bund. Og det står troligt på dagsordenen, men det...(...)

(...)gruppemøder, de er så fuld af alt muligt andet, ikke også, at det bliver nedprioriteret, (...) folk er meget standhaftige, men lige nu er det frustrationer over nedskæringer og arbejdspress(...)”(A 011210 00:16:23 - 00: 21:34).

Samtidig udgør gruppen også et forum, hvor der er mulighed for at se, at der faktisk sker en udvikling med eksperimentet. En rådgiver kommer tilbage som ambassadør efter et fravær og kan se, at arbejdet med refleksionsredskabet i mellemtiden har udviklet sig i væsentlig positiv retning.

”Nu var jeg ambassadør for halvandet år siden, og så fik B den. Og der er i hvert fald sket meget siden sidst, jeg var med som ambassadør (...)Det er blevet implementeret bedre og

(...) stabiliteten i det og engagementet, det har i hvert fald ændret sig" (A 02 03 1000:55:00 – 00:55:40).

Ambassadørgruppen som forum for erfarings – og idé udveksling i relation til vidensbase og vidensanvendelse

Ambassadørerne deler erfaringer med hinanden om, hvordan man arbejder på at få nye perspektiver eller nye videns elementer med ind i den faglige refleksion. For eksempel har et team i fællesskab set en faglig film forud for et refleksionsmøde.

" (...)Der var jeg sådan helt kørt tom på det her med (...) barnets perspektiv (...). Først så vi en film der hedder dykkerdrengen, (...), det er en dreng, der bor alene med sin far, der er alkoholiker (...) og det hele er fra, hvordan drengen han oplever den her fuldstændig utilregnelige far (...) den har virkelig børnefokus (...). Og så skulle vi så køre en social analyse på det her med børneperspektiv bagefter.

- Det var en god ide.

Og det var rigtig godt, (...)" (A 161211 00: 04:30 – 00:06:58).

At afsætte en halv time til i fællesskab at se en faglig film kan være værd at prioritere, hvis det kan medføre at rådgiverne (igen) bliver mere opmærksomme på børneperspektivet.

"Det bliver så nemt bare at sige, at det har vi ikke tid til " (A 161211 00:13:20-00:14:10).

Viden kan også inddrages i den faglige refleksion gennem personer. Rådgiverne i den ene afdeling har eksperimenteret med at tage familiebehandlerne med ind til faglig refleksion og har positive erfaringer med dette. (A161211). Tilsvarende overvejer ambassadørgruppen i den anden afdeling spørgsmålet om at inddrage personer med en relevant faglig viden til at deltage i refleksionsmøderne med henblik på at tilføre viden til refleksionsforløbet (A 160311). Refleksionsmøderne kunne også afholdes på tværs af de aktuelle teams. Efter omstruktureringen kan flere rådgivere være beskæftiget med den samme familie⁵⁷. Refleksionsmøder på tværs kunne afhjælpe, at rådgivere måske sidder med forskellige værdimæssige syn og forskellige problemforståelser (Ejrnæs 2004) og skal samarbejde med den samme familie (A190312). På et ambassadørgruppemøde i den ene afdeling drøftes det forhold, at rådgiverne efter omorganiseringen ikke kan følge deres "sager" og lære af forløbene. For eksempel starter modtagelsen et forløb op og overgiver det derpå til et andet team. Men hvad sker der videre? Var det en fornuftig problemforståelse og den rigtige plan, der blev lagt i modtagelsen? En mulighed kunne være, at der arbejdes med socialanalyse på tværs af de eksisterende grupperinger med deltagelse af alle rådgivere, som på forskellige tidspunkter har været involveret med henblik på faglig læring på baggrund af det samlede forløb (A230312).Hvorvidt disse idéer får liv må fremtiden vise. Men dette illustrerer, hvordan ambassadørerne i ambassadørgruppen har et forum for fælles udvikling af idéer på tværs af de daglige grupperinger.

---

⁵⁷ Der nævnes en familie med tre børn, hvor der kan være sag både i børnegruppen, ungegruppen og handicapgruppen (A 190312).

Det gentages mange gange i forløbet på refleksionsmøder ⁵⁸, at det er vanskeligt at vidensbasere det sociale arbejde. Det er både vanskeligt at have sin teoretiske viden præsent og ajourført samt huske og følge med i viden fra forskningsundersøgelser (feltnoter). Øget tilgængelighed til den nødvendige relevante faglige viden efterspørges. I den ene afdeling har der tidligere været en faglig læsegruppe, som foreslås genetableret. (A261109). Et arbejdspladsbibliotek drøftes ligeledes, måske i form af et mobilt bibliotek, da der kan være behov for at kunne slå for eksempel teorier eller forskningsundersøgelser op midt i et refleksionsmøde. Hertil ville nogle kortere oversigter være nyttige. Der drøftes gentagne gange i en af afdelingerne (referat af møder i ambassadørgruppen 111010 + 011210)(A160311) fænomenet: Mappen, som et hjælperedskab i relation til at have en faglig vidensbase præsent. En ambassadør er drivkraft i at få indsamlet bidrag fra kollegaerne (teoriafsnit til bachelor- eller diplomopgaver, gemte artikler eller resumé af forskningsundersøgelser), og på et møde strukturerer ambassadørgruppen de indkomne bidrag. Det lykkedes at få mappen færdig(referat fra Ambassadørgruppen 281111). I nogle teams eksperimenteres tillige med at slå undersøgelser op via nettet på selve refleksionsmødet (A190312).

Tilsvarende drøfter ambassadørgruppen i den anden afdeling et lignende forslag om en ”teorimappe”. Ambassadørerne vurderer, at en sådan vil være meget nyttig, men samtidig, at rådgifverne ikke selv har tid og overskud til at udarbejde den og foreslår, at nogle socialrådgiverstuderende kunne påtage sig opgaven (A 020310). Disse overvejelser i afdelingen overhales af en beslutning om indførelse af ”Fælles fagligt Grundlag” i kommunes børne- familiearbejde. Det dertil fremstillede materiale får funktion af en form for ”teorimappe” som medtages til refleksionsmøderne⁵⁹.

Udover drøftelser af mulige interne initiativer til at øge tilgængeligheden af faglig viden samler ambassadørerne også op på fremsatte behov for viden, der kunne dækkes gennem tilrettelæggelse af undervisning i organisationen, dels på baggrund af egne ressourcer/interne videnspersoner, dels gennem aftaler med eksterne undervisere.

Ambassadørgrupperne fungerede også som fælles fora for udvikling af ideer til, hvordan social analyse kan understøtte flere af de faglige aktiviteter, som rådgifverne generelt arbejder med. Ambassadørerne anser redskabet for at udgøre en væsentlig hjælp til at udforme en gedigen § 50 undersøgelse gennem at tydeliggøre analysen.

R: Vi vil gerne arbejde også med.. (...) analyse delen i praksis altså over i journalføring, (...) vi vurderer jo, at der skal laves en § 50 undersøgelse. Og hvorfor gør vi det? Der er vi meget svage på analyse delen.(...) Og der vil vi bruge også social analyse som redskab i at

⁵⁸ Og også på de afsluttende statusværksteder, jf. Kapitel 11: Aktionsforskningsprocessen – Resultat.

⁵⁹ Fælles fagligt grundlag vender jeg tilbage til i relation til kontekstens betydning i et senere afsnit i dette kapitel.

blive mere tydelige på analyse delen.(...) at man simpelthen kunne bruge vores forarbejde næsten direkte og putte i undersøgelsen, (...)"(A 230312 00:07:36– 00: 11:44).

I begge afdelinger drøftes i ambassadørgruppen et behov for at forberede sig fagligt forinden faglige drøftelser med/ indstillinger til lederfora. På disse fora skal rådgiverne forelægge ledelsen problemstillinger, hvor indstillingen går på behov for anbringelse eller foranstaltninger, der ligger udenfor den enkelte rådgivers eller afdelingsleders kompetence, eller hvor der er tvivl om, hvordan en problemstilling skal /kan behandles. Ambassadørgruppen finder, at faglig refleksion ved hjælp af social analyse kan være en god måde at forberede sig på en fremlæggelse og kvalificere samt underbygge sine indstillinger med teoretisk og forskningsbaseret viden.

" (...) Man kunne måske bruge social analyse til at argumentere for, hvorfor der er behov for den og den foranstaltning, især hvis man peger på noget konkret, (...), som vi - synd nok - alle sammen oplever at være ganske svært at få igennem(...).

... så vi faktisk bruger viden og forskning på området langt mere end det, vi gør i dag, (...)" (A 111010 00:06: 31 - 00:08:10).

Det ville kunne bevirke, at rådgiverne oplevede sig mere fagligt selvsikre (ibid.), og det besluttes at lave et eksperiment, hvor der i en periode arbejdes med at forberede sig på fremlæggelser på lederforum hjælp af social analyse (A 011210). Flere ambassadører melder tilbage med positive erfaringer herpå. For eksempel fortæller en ambassadør, at en kollega havde forberedt sig ved hjælp af social analyse:

"Jeg tror aldrig, jeg har læst så god en indstilling(...) før. Den var så skarp, og så teoretisk" (AH 190312 00:27:34 – 00:28:11).

Tilsvarende kan en ambassadør i den anden afdeling fortælle, at en kollega ved sin fremlæggelse oplevede sig bedre fagligt klædt på, og derved havde lettere ved sin fremlæggelse efter en sådan forberedelse(A020310). Det giver sikkerhed i udførelsen af sine opgaver, at kunne begrunde og legitimere sine handlinger på baggrund af viden og faglige begreber fra sit professionelle praksisfællesskab(Wahlgren og Aarkrog, 2012). Ambassadørerne overvejer, at næste skridt kunne bestå i at inddrage social analyse i forbindelse med en sag om tvangsforanstaltninger (en tvangssag) med henblik på at skærpe sin analyse og argumentation i indstillingen til Børn - og Ungeudvalget. I følge ambassadørerne er der ingen tradition for, at rådgivere inddrager teoretisk eller forskningsbaseret viden i sådanne indstillinger. Det er en tanke, som deltagerne lige skal "smage på". Flere af ambassadørerne finder det overflødigt, idet det teoretiske fremgår af de øvrige fagpersoners redegørelser, hvor en viderebearbejdning kunne opfattes som en desavouering af deres arbejde, medens forslagsstilleren og andre ambassadører fortsat finder det relevant. (A 011210). Ambassadørerne nåede ikke til enighed om, hvorvidt det kan være relevant at inddrage teoretisk og forskningsbaseret viden i udarbejdelsen af indstillingen til Børne- og Ungeudvalget, så spørgsmålet er fortsat uafklaret

Om andre funktioner for ambassadørgruppen

Undervejs tjener ambassadørgrupperne også andre formål end at arbejde med at iværksætte og sikre implementeringen af eksperimentet samt udgøre en følgegruppe for aktionsforskningsprojektet. Ambassadørerne kunne opleve arbejdet i ambassadørgruppen som en art åndehul, hvor der ikke blev fokuseret på økonomi, men i stedet skabt et rum for faglig gejst eller et frirum i en travl og kaotisk hverdag, hvor kritik kunne få en kanal.

"Jeg syntes det var dejligt at det er sådan et positivt møde vi har haft. Ha ha ja.

Vi havde sådan et afdelingsmøde her til morgen med en masse fokus på økonomi og den slags, og så er det jo rart og høre, at der faktisk også er gejst omkring nogle ting også (...)" (A 02 03 10 00:58:36 – 00:58:50).

Ambassadørgruppen fungerer også som forum for drøftelse af arbejdsvilkårenes betydning for fagligheden. Det er svært at få tid og ro til at vedligeholde sin faglige viden. Udover telefoner og henvendelser fra brugere og kollegaer, der skaber forstyrrelser, kommer der ledere med lister samt frister for sagers behandling, for eksempel klagesager. Opgaver har tendens til at prioritere sig selv (A 11 1010). Efter omstruktureringerne bliver ambassadørgruppen også et forum hvor ambassadørerne fremsætter og deler kritik af den nye organisering, og af rådgivernes oplevelse af nogle ledes faglige ageren. Efter omorganiseringen er der i den ene afdeling en "sag" pr. barn i familien, og der kan derfor være flere rådgivere i samarbejdet med den enkelte familie afhængig af barnets alder. Dette tages op til kritisk overvejelse i ambassadørgruppen. Denne nye organisationsform bevirker, at forskelligheder mellem rådgiveres forståelser og tilgange bliver meget tydelige, og den kræver derfor makkerskab og koordination af rådgiverne. Men ambassadørerne finder vilkårene for noget sådant vanskelige (A190312).

Ambassadørgruppens fremtid

I ambassadørgruppen i den ene afdeling var der efter omorganiseringen en drøftelse af, hvordan rådgiverne på længere sigt kunne inddrage samarbejdspartere i faglig refleksion.

"Lige nu handler det om at få startet det op og få det godt implementeret i de nye grupper. (...) Hvis vi skal lave nye tiltag eller nye initiativer (...)

Nej nej men det kræver da tid B, for at det bliver ordentligt.

Jeg syntes....Men tænker I ikke, vi skal blive ved med at mødes i den her ambassadørgruppe?

Jo da.

Det er jo også med til at holde mig lidt på beatet.

Ja ja ja" (A 06 09 11 01:48:00 - 01:49:08).

Midt i denne ordveksling om, at der er tale om nye kollegaer, og at arbejdet med faglig refleksion skal forankres i de nye grupper, fremsætter en ambassadør i et lettere bekymret tonefald spørgsmålet om, hvorvidt ambassadørgruppen skal fortsætte. Hvilket de øvrige bekræfter. Ambassadørgruppen har fået en funktion som et forum, der holder deltagerne fagligt i gang. Ambassadørgruppen i den anden afdeling har også fået en yderligere funktion efter omorganiseringen som et forum, hvor rådgiverne mødes på tværs af de nye

grupperinger og får mulighed for faglig udveksling mellem grupperne. På det sidste aftalte møde i ambassadørgruppen har jeg sat spørgsmålet om gruppens fremtid på dagsordenen.

K: Ambassadørgruppens fremtid? (kort pause) Altså fordi, det er jo det sidste møde vi har nu, for øh med mig.. (...) Og så er spørgsmålet om øh Ambassadørgruppen forsætter.. Selv som Ambassadør..

R: Mmm. (Tænke pause)

R: Det kan man jo sagtens.. (...)

R: Jeg vil jo sådan set gerne, (...), det jeg synes er lidt ved at ske, det er ..., at jeg har ingen fornemmelse overhovedet for, hvad der sker i de andre grupper (...).

R: , man sidder i sin egen gruppe, (...) Og resten det ved jeg bare ikke noget om.. (...)

R: Og det synes jeg egentlig også har været godt, altså ved de her⁶⁰. (...) man får lige hørt.. (...)

R: Det er også godt, (...) at holde fast i en faglig udvikling og det det kan jeg da godt tvivle på, at vi ikke gør, hvis vi hvis vi dropper det.. (...)” (A 23 03 12 00:22:36 – 00: 27:51).

I den videre dialog om fremtiden for ambassadørgruppen peger ambassadører på, at gruppen også udgør et vigtigt forum for gensidig inspiration. Desuden fastslår deltagerne, at der er behov for en tovholder, og en deltager foreslår at invitere afdelingsleder D⁶¹ med ind som tovholder. Den omtalte afdelingsleder blev hentet ind på mødet og fik forklaret, at ambassadørgruppen ønsker at fortsætte og udnævne denne afdelingsleder til tovholder for gruppen:

”R: (...) vi kunne egentlig godt tænke os at forsætte det her, fordi dels bliver der en udveksling mellem afdelingerne⁶² og giver noget gensidigt inspiration. (...)

R: Og det fastholder også en faglig udvikling, at have de her møder. Men vi vil gerne have en afdelingsleder, dig (der grines) til at (grines kort)(...)

R: Til at være tovholder på.. (...).

R: til ligesom at fastholde den her Ambassadørgruppe idé.

R: (...) at blive ved med at fastholde og implementere (...) social analyse i arbejdet.. Og ligesom (...)holde op på nye udviklings - idéer. (A 23 03 12 00:33:39 – 00:34:17).

Afdelingslederen giver tilsagn om at gå ind som tovholder fremover. Det besluttet derpå, at ambassadørgruppen fortsætter med afdelingslederen som tovholder (A 23 03 12). I den anden afdeling dagsordensatte jeg ligeledes spørgsmålet om gruppens fremtid. Ambassadørerne tilkendegiver, at de ønsker, at ambassadørgruppen skal fortsætte, og at de gerne selv vil indgå. Samtidig peger flere på, at ledelsen også må gå ind i gruppen og tage ansvar for arbejdet. Hidtil har det været mig som kom med dagsordner og rejste spørgsmål og en ambassadør udbryder: *”Ja, men vi skal da have en ny Kirsten, tænker jeg” (A 19 06 12 00:58:11-01:00:20).* I lyset af min manglende deltagelse fremover må ledelsen inddrages. Deltagerne tilkendegiver, at de ikke tror, at arbejdet med den faglige refleksion vil ophøre uanset om ledelsen kommer med eller ej; men at arbejdet i ambassadørgruppen efterhånden vil falde fra hinanden, såfremt ledelsen ikke påtager sig ansvaret for gruppen.

---

⁶⁰ Møder i Ambassadørgruppen.

⁶¹ En afdelingsleder, som var med i den praktikergruppe, der i sin tid samarbejdede med mine studerende i deres aktionsforskningsprojekt om social analyse, og som siden har været engageret i arbejdet med redskabet.

⁶² Her skal afdelingerne forstås som mellem de forskellige teams.

Gruppen kunne med lederdeltagelse også blive et forum for at drøfte spørgsmål om opkvalificering af den viden, som rådgiverne har behov for til den faglige refleksion. Det besluttes at en ambassadør kontakter ledelsen og anmoder ledelsen om at gå ind i drøftelser om ambassadørgruppens fremtid (A 190612). Hvorledes denne afdelings ambassadørgruppes fremtid bliver, vil fremtiden vise.

Ambassadørgruppens betydning for forløbet

Ambassadørgrupperne har ydet meget væsentlige bidrag til at fastholde og udvikle deltagernes arbejde med faglig refleksion ved hjælp af redskabet social analyse. Ambassadørgrupperne har været forum for gensidig inspiration og faglig udveksling mellem i første omgang ambassadørerne, og med dem som formidlere mellem rådgiverne i de enkelte grupper/ teams. Ambassadørgrupperne har fungeret som en fælles arbejdsgruppe mellem rådgiverne som deltagere og mig som aktionsforsker i lighed med den funktion for arbejdsgrupper, som aktionsforskning i den faglige ressourceopbyggende tradition anvender. Ambassadørgrupperne har været det forum, hvor ambassadørerne har kunnet genfinde gejsten og vende tilbage til kollegaerne i teamene og skubbe på for at tage en tørn mere. Når en gruppe var nede i relation til arbejdet med eksperimentet, var en anden gruppe oppe, og det at møde de andres gejst, gengiver egen gejst.

”- jeg tænker hvis ambassadørmøderne ikke var der, så kan jeg være bange for, at man (...) mistede gejsten (...)Og derfor tænker jeg, at [ambassadørgruppen] et eller andet sted er nødvendigt, selvom det selvfølgelig er meget af det samme, vi kommer til at snakke om. (...) Var det ikke gruppe X, I var da godt med sidste gang, og det var gruppe Y, der var lidt tilbage. Og I har da byttet roller nu her. Vi har også vaklet lidt mere, end vi gjorde sidste gang” (A 261109 01:42:36- 01:43: 51).

Ambassadørgruppen har haft afgørende positiv betydning for aktionsforskningseksperimentets forløb. I lyset af et relativt svagt eller fraværende ledelsesmæssig engagement⁶³ har ambassadørgrupperne sikret, at eksperimentet er blevet gennemført på trods af mange vanskeligheder, og grupperne har holdt fast i, at det var et projekt, som de og kollegaerne havde begivet sig ind i og skulle føre til ende. Efter omstruktureringen og udskiftning af samtlige ledere peger en ambassadør på, at ledelsen i den afdeling ikke prioriterer eksperimentet. For eksempel formulerede en afdelingsleder, at redskabet ”i øvrigt jo heller ikke rigtigt [var]noget vi brugte” (A 190312 lydfil). Ambassadørgruppen vurderer, at gruppen har haft afgørende betydning for, at eksperimentet og aktionsforskningsprojektet ikke er kuldsejlet hos dem.

”(...) At lederne tager ansvar for det?(...)

Men vi har jo alle sammen arbejdet på,(...), at vores ledelse skulle være mere central (...) og det er jo aldrig lykkedes. Den eneste grund til at det ikke faldt helt til jorden, tænker jeg, (...), det er da kun fordi, at du har været sådan, og du har været i gang med dit

---

⁶³ Dette belyses endvidere i afsnittet om ledernes handlinger og i afsnittet om konteksten.

skriveri (...)og vi har været en del af det projekt, og så derudover de her ambassadørgrupper, de er oprettet, for ellers så var det da kuldsejlet for lang tid siden. – altså, når jeg kommer fra sådan et møde, så tænker jeg, okay, (...) ”ja, nu må vi have det i gang” ”ja, nu...” – der er i hvert fald en eller anden opmuntring. (...)” (A 19 03 12 01:35:20- 01:39:53).

Ambassadørgruppen i den afdeling fungerer dermed på trods af, at den ikke har ledelsesmæssig bevågenhed og formår alligevel at vedligeholde deltagernes gejst i forhold til eksperimentet.

Uden ambassadørgrupperne ville dette aktionsforskningsprojekt ikke have kunnet lade sig gennemføre, men ville være kuldsejlet undervejs. Ambassadørgruppen har en så væsentlig faglig funktion i den ene afdeling, at gruppen valgte at fortsætte efter afslutningen af aktionsforskningsprojektsamarbejdet og bad en afdelingsleder om at indgå i gruppen og fungere som tovholder. I den anden afdeling ønsker ambassadørerne ligeledes at fortsætte gruppen, men vurderer, at ledelsen må indgå for sikre dens beståen, hvorfor gruppen har henvendt sig til ledelsen herom.

Værksteder

Den kritisk utopiske aktionsforskning arbejder med afholdelse af fremtidsværksteder. Tanken i dette projekt var oprindeligt at afholde et fremtidsværksted med begge arbejdspladser. Men ledergruppen i den ene afdeling vurderede, at det ikke var tiden af hensyn til rådgivernes arbejdsbelastninger. Værkstedet med den anden afdeling blev udsat til foråret 2010 af samme hensyn i lyset af forestående organisationsforandringer og andre samtidige tiltag. Ambassadørgruppen vurderede, at ordet fremtid skulle udgå af omtalen, idet deres vurdering var, at kollegaerne ville opponere mod ordet fremtid i en situation, hvor fremtiden var usikker på grund af forestående organisationsforandringer. Idéværksted blev i stedet valgt som betegnelse. På møde i ambassadørgruppen forud drøftede ambassadørerne nogle lederes manglende prioritering heraf, hvilket bevirkede, at der var få tilmeldte fra et par af grupperne, idet der gik mange dage fra med forskellige aktiviteter (A 020310). En ambassadør påtog sig lederens ansvar og fortalte sine kollegaer i teamet, at deltagelse i værkstedet var obligatorisk. Tilsvarende udmelding kom fra en afdelingsleder i et andet team, hvorfor der var god repræsentation fra disse teams(A 02 03 10). Jeg havde tænkt, at når værkstedet indgik i den oprindelige aftale, og ledelsen var løbende orienteret via invitationer og mails, måtte det være tilstrækkeligt (AS 02 03 10), hvilket øjensynligt ikke holdt stik.

Værkstedet var tilrettelagt efter fremtidsværkstedsmodellen (Junk og Müllert, 1984, Horn og Sørensen, 1987). Programmet⁶⁴ fokuserede på temaet det gode socialfaglige arbejde og blev indledt af mig med et kort oplæg, der motiverede dette tema samt trak referencer til

---

⁶⁴ Program jf. Bilag 2.

Sennetts bog *Håndværkeren* (2009), der tematiserer menneskets ønske om at udføre arbejdet godt for arbejdets egen skyld, samt introducerede fremtidsværkstedsmodellen. Derpå gennemførtes først en kritikfase på baggrund af spørgsmålet: Hvad er ikke godt socialfagligt arbejde. Udsagnene herfra blev prioriteret og udsat for positiv reformulering, hvorpå værkstedet arbejdede på at karakterisere det gode socialfaglige arbejde. Denne del af Idéværkstedet blev afsluttet med, at deltagerne i fællesskab valgte hvilke temaer, der skulle arbejdes videre med i relation til at fremme det gode socialfaglige arbejde. Dagen blev afsluttet med fælles refleksioner omkring dette projekts andet tema: Socialrådgiveren også som Socialpolitisk aktør⁶⁵. Deltagerne arbejdede meget engageret med værkstedets temaer, og anså det for en god dag (Feltnoter 090310). Desværre kom denne gode dag og værkstedets forslag til at fremme det gode socialfaglige arbejde til at blive en isoleret begivenhed, der ikke blev fulgt op. Værkstedets arbejde med det gode socialfaglige arbejde døde hermed ud, og jeg som aktionsforsker lod det dø ud på trods af, at det er af meget væsentlig betydning for dette projekts arbejde med utopien – det faglige ideal.⁶⁶

Der blev afholdt statusværksteder⁶⁷ med begge afdelinger som afslutning på min direkte deltagelse i de faglige refleksionsmøder. Efter aftale med ambassadørerne gik invitationer⁶⁸ og tilmeldinger gennem lederne, som et signal om, at deltagelsen var en prioriteret aktivitet.(A160311). Statusværkstederne var ikke arrangeret efter fremtidsværkstedsmodellen. Dagen blev indledt med, at deltagerne udfyldte et evalueringsspørgeskema, og fokuserede herefter på at arbejde med at gøre status over arbejdet med social analyse samt drøfte og aftale, hvorledes afdelingerne selv fremover kunne videreføre arbejdet. Samtidig var en del af dagen reserveret til, at jeg fremlagde mine foreløbige resultater og inviterede deltagerne til at være med til at fortolke disse. Dette havde været tanken fra starten af aktionsforskningsprojektet, men blev bestyrket gennem ambassadørernes tilbagemeldinger om, at kollegaerne var interesserede i at høre, hvad jeg havde ”fundet ud af” (A 160311). Begge statusværksteder blev i store træk gennemført som planlagt. Dog blev formiddagens program på værkstedet med den ene afdeling byttet om for at sikre afdelingsledernes deltagelse i at drøfte afdelingens fremtidige arbejde med social analyse. Deltagerne var engagerede, og der blev skrevet referater af deltagerne fra gruppedrøftelserne i relation til deres medfortolkninger af de foreløbige resultater⁶⁹. På de efterfølgende ambassadørgruppemøder spurgte jeg til,

---

⁶⁵ Dette aspekt vender jeg tilbage til i forbindelse med kapitlet om aktionsforskningsprocessens resultater.

⁶⁶ Dette vender jeg tilbage til i det senere afsnit om aktionsforskerens handlinger i dette kapitel.

⁶⁷ d. 31.05 og 01.06.11 på Socialrådgiveruddannelsen i Århus.

⁶⁸ Invitationer og program Bilag 3.

⁶⁹ Dette vender jeg tilbage til i kapitlet om resultater.

hvorvidt ambassadørerne havde fået nogle reaktioner fra kollegaerne angående værkstederne.

”- det var rigtig godt, (...).

- det skulle vi have igen.

- ja det var rigtig gode tilbagemeldinger på, kan jeg huske(...)” (A 23 09 11 01:19:45 – 01:20:10).

Ambassadører tilkendegiver, at det var en fin dag indholdsmæssigt. Jeg havde som arrangør været glad for, at deltagerne havde arbejdet flittigt med at besvare evalueringsskemaerne samt deltaget engageret i drøftelser af resultater og nedskrevet disse.

Værkstederne som fora i aktionsforskningsprocessen

I nogle aktionsforskningstilgange, som for eksempel kritisk utopisk aktionsforskning⁷⁰, udgør værksteder et afgørende forum for aktionsforskningsprocessen. Det er her deltagerne arbejder med, hvordan verden kunne forandres og afprøver forandrings idéer. I dette aktionsforskningsforløb har værkstederne ikke haft samme afgørende rolle. Idéværkstedet havde ansatser til at kunne have fungeret som et fremtidsværksted i den kritiske utopiske aktionsforsknings traditions forstand; men døde ud på grund af manglende opfølgning og massive påvirkninger fra de kontekstuelle betingelser. Statusværkstederne var ikke tænkt ind i denne aktionsforskningstilgangs værkstedstraditioner, men var et samarbejdsforum – et værksted – i sin egen ret uden at have aspirationer om at ville tillempe sig fremtidsværkstedsmodellen, men i stedet tjene som forum for at gøre status over og planlægge det fremtidige arbejde med social analyse samt danne ramme om deltagerne medfortolkning på de foreløbige resultater, hvilken rolle værkstedet udfyldte.

Eksperimentet: Handlinger i aktionen

I dette afsnit vil der blive fokuseret på den 3. kameraindstilling i Forløbet. Dette indebærer fokus på eksperimentets handlinger. De primære aktører er de deltagende rådgivere i de to familieafdelinger, deres umiddelbare lokale ledere samt mig som aktionsforsker. Der vil efter tur blive fokuseret på disse tre personkredsers handlinger i forløbet. Både handlinger som indgår som en del af eksperimentet, eller som får betydning for eksperimentet.

Rådgivernes handlinger

Eksperimentet består i, at rådgiverne arbejder med faglig refleksion i relation til at uddybe deres forståelse af familiernes problemstillinger ved hjælp af inddragelse af faglig viden⁷¹, som grundlag for at vidensbasere deres socialfaglige vurdering af situationen. Det vil sige, at rådgiverne eksperimenter med at udføre deres praksis på en anden måde, end de er vant

---

⁷⁰ jf. kapitel 4 om aktionsforskning.

⁷¹ Den faglige viden består her af flere vidensformer: teoretiskbaseret viden, forsknings undersøgelser og erfaringsbaseret viden i form af formulerede erfaringer.

til. I eksperimentet deltager jeg som aktionsforsker på den måde, at jeg deltager i (nogle af) de faglige refleksionsmøder og facilitere disse. Efter den indledende temadag med introduktionen var aftalen, at rådgiverne indpassede aktiviteten i den daglige praksis, hvilket kræver planlægning. Ambassadørerne deler overvejelser om hyppighed, tidsforbrug, plan for ”fremlæggelse” (turnus), nødvendigheden af forberedelse m.v. i relation til den praktiske tilrettelæggelse af den faglige refleksion (A111010). Rådgiverne eksperimenterede med, hvorvidt det var bedst at gennemføre faglig refleksion før, der drøftes ”sager”, eller få disse behandlet først. Konklusionen blev, at det er nødvendigt at have faglig refleksion først, idet risikoen ellers er, at sags -/bevillingsdrøftelser fylder mødet ud (A 011210+ A 261109). Planlægning vanskeliggøres af, at rådgiverne ofte er ude af huset, deltager i andre møder, er optagede af tvangssager eller efteruddannelse m.v., således at der kan være mange afbud til refleksionsmøderne. At det kan være vanskeligt at køre med faste planer i den omskiftelige hverdag i en kommunal socialforvaltnings børne- og familieafdeling må givet betragtes som et vilkår, hvorfor det må accepteres at faglig refleksion ikke kan gennemføres som planlagt, og måske vil ligge stille i en periode (A 011210). Efter pauser kan det være svært at komme i gang igen, det skal indarbejdes i møderutinen og arbejdet med redskabet kræver en vis rutine for at deltagerne ikke må bruge for mange ressourcer på at overveje: ”Hvordan er det nu lige det er?”. Derfor er det vigtigt at forsøge at holde fast i aftalerne.

” R: Fordi jeg kan mærke, der er no.. en del, der er gået tabt, vi har været bedre til det end vi var i dag (...)

R:.. altså nu her, hvor vi skal have det her for første gang efter jul (...), så er det nøjagtig det samme, ikke også? Og så går der lige en to-tre gange, hvor det er super godt og så kommer der igen noget, som gør at vi skubber det og så skal man bruge.” (A26011 s. 13).

Deltagerne er især meget optaget af arbejdet med punktet viden i redskabet.

Dette element finder de vanskeligt. Beskriver, at de går i stå, sidder og leder i hukommelsen, bliver for overfladiske og har brug for hjælp. Det går bedst, når de for eksempel lige har været i gang med en diplomopgave (A 111010). Når rådgiverne arbejder med viden, tager de afsæt i de forforståelser af problemstillingen, som samtlige deltagere har budt ind på. Hensigten er at kvalificere forforståelserne. Kan der på baggrund af viden være ”noget om snakken” i den præsenterede forforståelse, eller må vi på baggrund af faglig viden parkere denne forforståelse som formentlig uden sammenhæng med problemstillingen eller et udtryk for egne bias eller lignende. Dog tilkendegiver deltagere i ambassadørgruppen, at der ikke altid er denne sammenhæng mellem forforståelse og den viden, som deltagerne fremhæver i refleksionen (A261109). Rådgiverne gentager ofte, at de oplever, at de mangler viden i den faglige refleksion. Men måske har det efterhånden fået mere karakter af et mantra?

” - de synes, at det var rigtig rigtig godt, social analyse, at de stadigvæk manglede kød på teorierne, men (...) min fornemmelse i tirsdag var, at, der var der ret godt kød på det, faktisk. (A 261109 00: 02:36 - 00:03:26).

Og måske er det ikke så meget viden, der mangler, men snarere øvelse i at arbejde med redskabet, foreslår en ambassadør(A 261109). Samtidig er adgangen til viden et spørgsmål, der jævnligt berøres af deltagerne. Dette bringes med ind i ambassadørgruppens arbejde⁷² Viden skal holdes ved lige, og ny viden skal tilegnes. I den ene kommune deltager mange rådgivere i Børn - og Unge diplomuddannelsen og vægter dette som en adgang til viden. I den anden afdeling bliver rådgiverne i lighed med de øvrige rådgivere på børneområdet i kommunen inddraget i arbejdet med Fælles Fagligt grundlag⁷³ og indgår her i læringscirkler(A 150311). At vedligeholde og opdatere sin faglige viden kan også være et spørgsmål om at sætte sig ned og læse faglitteratur eller faglige Nyhedsbreve. En deltager har tegnet abonnement på Nyhedsbreve fra SFI⁷⁴, men har vanskeligt ved at få dem læst på trods af intentioner herom (A 060911). Andre rådgivere sætter sig faktisk ned og læser faglig litteratur en gang i mellem på kontoret, selvom det er svært på grund af mange afbrydelser, eller fordi rådgiverne får dårlig samvittighed over at læse faglitteratur i arbejdstiden, som om det havde været morskabslæsning. Eller rettere, at det ville blive taget som udtryk for manglende evne til at prioritere, såfremt den samme rådgiver samtidig kom med ytringer om at have travlt (A060911). Rådgiverne gav udtryk for, at de ønsker at blive bedre til at vidensbasere deres socialfaglige vurderinger. En enkelt rådgiver udtrykte dog også en betænkelighed herved, idet det samtidig kan medvirke til at forstærke kategoriseringen af den enkelte familie. Der er en fare for, at det kan blive at *”(...)argumentere folk ned. (...)” (A 23 05 11 00:42:55-00:48:56).* Denne rådgiver fremsatte sine overvejelser om at arbejde med social analyse og underbygge sin analyse af, hvorvidt et barn skulle anbringes, med teoretisk viden. Analysen understregede, at moderen ikke magtede at varetage omsorgen for barnet, og rådgiveren fik dårlig samvittighed over at kategorisere en mor som en ikke-tilstrækkelig god nok mor. I dialogen forsikrede både jeg og kollegaer om, at der under alle omstændigheder ville blive kategoriseret, og at kategoriseringen på baggrund af analysen dels ville være mere kvalificeret, dels foregå mere åbent end såfremt den blot eksisterede i rådgiverens eget hoved. Dialogen rejser et meget væsentligt aspekt omkring de etiske implikationer af rådgivernes arbejde med faglig refleksion. Hvor andre rådgivere pegede på, at analysen netop kan hjælpe rådgiveren i de svære etiske dilemmaer, som det sociale arbejde rummer.

---

⁷² Jf. afsnittet om ambassadørgruppen.

⁷³ Fælles Fagligt Grundlag og læringscirklerne vender jeg tilbage til i afsnittet om de kontekstuelle betingelser.

⁷⁴ SFI – Det nationale forskningscenter for Velfærd

R: Men jeg tror også etikken i det og ens etiske overvejelser.. Den tror jeg godt, man kan komme i møde med at blive mere grundig med det her analyse og vurdering.. (hun rømmer sig). Fordi man bliver mere klar på, hvorfor det er man gør det, og hvorfor det er, at det er nødvendigt,...). Så jeg tror, det der med at blive mere klar på det både i ord og skriftligt...(..)hjælper også en i det etiske, moralske svære i det...(..)at tage et barn væk...(..)” (A 23 05 11 00:48:57-00:50:56).

Selvom den tydeliggjorte analyse måske kan virke barsk i relation til forældrene, kan den også opfattes som en hjælp til at fastholde fokus på barnets behov og understøtte rådgiverens overvejelser angående de etiske dimensioner i dilemmaerne i forbindelse med afgørende faglige vurderinger om for eksempel et barns anbringelse uden for hjemmet.

De deltagende rådgivere eksperimenterer med at arbejde med faglig refleksion på særlige problemstillinger for eksempel de sager, der kræver forelæggelse for lederfora (på samråd/ ROA⁷⁵). Hvor social analyse bliver brugt til at udvikle argumentationer i forhold til en indstilling. Denne del af eksperimentet finder rådgiverne meget fagligt givende. For rådgiverne udgør dette element i eksperimentet en hjælp til at opleve sig fagligt mere velforberedt i fremlæggelsen og give en bevidsthed om, at de har gjort hvad de kunne rent fagligt for at overbevise lederne om, at deres faglige vurdering er velbegrundet (A 11 10 10) (A020310), hvilket giver en højere grad af faglig sikkerhed (Wahlgren og Aarkrog, 2012). Samtidig har rådgivere også eksperimenteret med at udvælge særlige typer af problemstillinger og tage dem op til faglig refleksion. For eksempel ”gamle” velkendte ”sager” som de mere eller mindre er ”kørt trætte i”, og hvor hverken rådgiver eller kollegaer orker at drøfte den, men alligevel ofte bruger lang tid på at tale om den. Sådanne problemstillinger kan en fælles faglig refleksion puste nyt liv i erfarede deltagerne (A160311), og det kan opleves som mere givende end drøftelse med lederforum. Dette uddybede rådgiver for eksempel med, at det gav flere perspektiver på en gammel kendt sag, som havde været gennemdrøftet utallige gange (Feltdagbog, 260111). Tilsvarende eksperimenterer rådgiverne med at tage nye henvendelser op til faglig refleksion med henblik på at afklare, hvorledes problemstillingen kan forstås og vurderes, og lade den faglige refleksion kvalificere den børnefaglige undersøgelse (§ 50 undersøgelsen), som de vurderer den er fagligt givende til.

” - Det er i hvert fald blevet nogle bedre 50’ere, end dem jeg selv sidder og får kylet af sted(...)

- en dag, du var der, hvor jeg havde en på, og det var sådan en rimelig ny sag, hvor vi efterfølgende snakkede om, at det gav godt nok rigtig god mening for os, og det var så fedt for os bagefter at komme ned og (...) skulle sidde og lave 50’eren og have nogle helt andre tanker...(..)og nogen teorier ind på, hvad er det egentlig, vi sidder og tænker(...)”(A 2601 11 s. 34-35).

---

⁷⁵ ROA - Refleksions og anbringelse – lederfora, der har kompetence til at gå ind og drøfte samt træffe beslutninger om mere vidtrækkende foranstaltninger. Tilsvarende gælder samråd.

⁷⁶ Jf. afsnittet om Ambassadørgruppen.

Rådgivere tilkendegiver, at de oplever det som fagligt givende at arbejde med faglig refleksion ved hjælp af redskabet (A261109). Dog deles denne positive stemning omkring eksperimentet ikke af alle rådgivere hele tiden i alle teams. I perioder fortæller ambassadører om, at der ikke er så meget gejst i teamet, og nogle oplever det som en Skal – opgave (A 261109). Det kan være svært at få plads til den faglige refleksion på sagsmøderne, da gruppen har behov for at drøfte mange problemstillinger, bevillinger og afslag. Indvendinger kan antage mange skikkelser i en arbejdsdag, hvor praktikerne oplever sig presset og konstant i underskud med tid. Nogle rådgivere opfatter det som en Skal – opgave og udviser ikke engagement i eksperimentet, eller er i perioder fyldte af de øvrige dele af arbejdet til at kunne koncentrere sig om at deltage i den faglige refleksion. Andre rådgivere deltager med engagement og oplever, at de får et fagligt udbytte.

”Så det fungerer godt, og(...), vi har haft nogle rigtig gode gange og jeg tror at dem der har været på, også har oplevet det som værdifuldt. (...)” (A 020310 00:11:35 - 00:12:36). Oplevelserne af pres, omskiftelige vilkår og organisationsforandringer bevirkede, at flere rådgivere i perioder havde vanskeligt ved at fastholde aftalerne og deltage i eksperimentets refleksionsmøder, og i perioder blev der aflyst eller udsat flere refleksionsmøder, hvor det var aftalt, at jeg deltog. Nogle gange oplevede jeg at blive ”sendt hjem” (Feltdagbog, 29.09.10).

På møder i ambassadørgruppen medbringer ambassadørerne tilkendegivelser om, at eksperimentet for kollegaer opleves meningsfuldt og fagligt udbytterigt og anses for aktiviteter, der bevirker, at de bruger sig selv fagligt på en anden og mere kvalificeret måde end de tidligere gjorde i forbindelse med sags drøftelser (A111010). De kollegiale drøftelser er gennem eksperimentet med til at tydeliggøre, at kollegaerne tænker ud fra forskellige perspektiver i relation til problemstillingerne. Eksperimentet skaber et fagligt fælles rum, og kollegaernes forskellige perspektiver bevirker, at den enkelte rådgiver får nye perspektiver på den problemstilling vedkommende tager frem til drøftelse (A 260111). Selvom mange rådgivere og ambassadørerne oplevede eksperimentet som fagligt givende, og at oplevelsen af at der var tale om en Skal-opgave ikke var udbredt, bevirkede arbejdssituationerne i de to afdelinger, at eksperimentet i perioder ikke kunne få helhjetet opbakning hele vejen rundt.

Om læring og transfer blandt rådgivere i eksperimentet

En deltager fremhæver, at for hende har eksperimentet bibragt et vitalt læringselement. Både i form af at viden ajourføres, og at kollegaernes erfaringer italesættes, og at der kan overføres viden og erfaringer fra kollegaernes ”sager” til egne ”sager”.

”Jamen altså jeg lærer jo utrolig meget af det (...)det har været rigtig godt for os gamle i faget, (...) hvor teorien har været langt væk, og vi simpelthen har været nødt til at opdatere os på nogle ting, (...)... Altså for mig, (...) det har været et kvantespring med overhovedet at få læst noget(...)” (A 16 12 11 00:55:02 - 00:58:51).

Udover den direkte læring i forbindelse med tilføjelse af nye videns - elementer udgør eksperimentets skabelse af rum for faglig fordybelse et meget væsentligt element (ibid.).

Andre deltagere gav ligeledes udtryk for, at eksperimentet har medført faglig læring, både i forhold til de enkelte ”sager”, men også værdifuldt kendskab til kollegaernes ræsonneren, der kan inspirere egne forståelser af de problemstillinger, som udsatte børn og unge samt deres familier kan fremvise (281111). Tilsvarende drøfter ambassadører, at deltagelsen i aktionsforskningsprocessens eksperimenter i nogle tilfælde påvirker den måde, som den enkelte arbejder med en social ”sag” på, eller i den kollegiale dialog om ”sager”.

”K: A, du sagde noget med, at det smitter af sådan at nogle gange, hvis I skulle drøfte en sag en eller to kollegaer så, brugte I mere eller mindre i hvert fald og huske hinanden på, at nu er det vist det, vi snakker om ikke (...) Har I andre erfaring for at det, at der er sådan en afsmittende effekt ?.

- jeg tænker i hvert fald i forhold til vores forforståelse (...).

- vi er blevet bevidste også bare, når vi snakker to og to sammen at, hov det er vist ikke noget vi nødvendigvis ved (...) jamen kan du ikke se det fra den der vinkel eller sådan)” (A 26 11 0900:46: 10- 00:49:51).

Dog smitter det ifølge rådgiverne ikke af på, når de diskuterer bevillinger på sagsmøder (ibid.). Nogle af rådgiverne vurderer, at eksperimentet med faglig refleksion smitter af på den måde, som de arbejder med de børnefaglige undersøgelser på.

”- jamen vi er i hvert fald begyndt at opererer med viden, lidt mere viden, også når vi laver undersøgelser, synes jeg.

- (...), altså hvor før hen var det mere, der skal den og den foranstaltning på, børnene trives ikke, altså færdig. Nu tror jeg, der bliver snakket mere om, hvorfor børnene ikke trives på baggrund af hvad (...) Så jeg synes vurderinger ser anderledes ud, end de gjorde for nogle få år tilbage, men om det er social analyse, det ved jeg ikke” (A 261109 00:50:24 – 00:50:5 + 00:53:23 – 00:53:59).

Nogle rådgivere vælger at lade eksperimentets arbejde med faglig refleksion få afsmitning på den måde, de skriver § 50 undersøgelsen på, idet de inddrager teoretisk viden i analysen og vurderingen(281111). Måske er det et samspil mellem at have deltaget i diplomuddannelsen og arbejdet med eksperimentets faglige refleksion, der har bevirket denne afsmitning.

”- ja det tror jeg faktisk det er, fordi(...) jeg har besvaret en beskrivelse til det Sociale Nævn, hvor jeg har brugt en hel del forskning, (...) for, hvorfor vi tænker, vi vil gøre det, vi vil gøre. Det var faktisk helt sjovt at lave” (A 281111 01:24:50 – 01:25:14).

Andre rådgivere er betænkelige ved at inddrage den teoretiske viden i deres § 50 undersøgelser, idet de fremhæver, at det gør det vanskeligt for borgerne at læse, og der er dermed et etisk aspekt i, hvorledes undersøgelserne udformes. Hvis de skrives, som var det en opgave på en uddannelse, kan de virke stærkt manipulerende i relation til de børn og forældre, undersøgelsen handler om (A 230511). Disse overvejelser rejser et reelt dilemma,

som socialarbejdere må strides med i alle dele af det sociale arbejde, der rummer skriftlige dimensioner. Kan borgeren forstå, det der skrives om borgeren? Det skrevne ord er – på linje med det talte – magtfuldt. I de beslutninger, der vedrører børn og familiers liv, udgør de skriftlige vurderinger væsentlige udtryk for forvaltningens magt. Det er dermed ikke noget specielt for det fænomen, at rådgivere inddrager og ekspliciterer deres vidensgrundlag på baggrund af faglig refleksion i udarbejdelsen af den børnefaglige undersøgelse. Rådgiverne tilkendegiver, at eksperimentet har medført, at kollegaerne er blevet mere bevidste om, hvilken viden, der ligger bag deres arbejde, og at det bliver en form for vane som følge af eksperimentet med faglig refleksion ved hjælp af social analyse, som de tager med over i de øvrige faglige aktiviteter (A 110110).

Eksperimentet med faglig refleksion har ifølge rådgiverne i ambassadørgruppen medført læring. De oplever, at de har udviklet og kvalificeret deres måde at arbejde med socialfaglige vurderinger på. Samtidig har det også for nogle rådgivere haft afsmittende virkninger. I relation til mine overvejelser over og forespørgsler til afsmitning opponerede nogle ambassadører mod mit ordvalg, idet ordet smitte forekom dem ilde valgt. Med teorier om læring i hånden burde jeg have valgt begrebet transfer i stedet for afsmitning⁷⁷. Transfer sigter til, at viden og kunne overføres fra en situation til en anden. Wahlgren og Aarkrog definerer transfer således: ” *Anvendelse af viden og kunnen lært i en sammenhæng til at kvalificere handling i en anden sammenhæng*” (Wahlgren og Aarkrog, 2012:16). Forfatterne skelner mellem viden og kunnen, der vedrører et afgrænset eller specifikt område og viden og kunnen, der anvendes i mere eller mindre forskellige sammenhænge. Den første form benævnes specifik viden og kunnen, den anden form generel viden og kunnen. I dette aktionsforskningsprojekt må den viden og den kunnen, som rådgiverne erhverver gennem eksperimentet karakteriseres som generel viden og kunnen. Generel viden og kunnen udgør forudsætninger for, at den professionelle kan løse forskellige typer af problemer i sin praksis og udgør forudsætningerne for en refleksiv praksis. I forlængelse heraf skelnes mellem specifik og generel transfer.

” *Specifik transfer knytter sig ofte til læring og anvendelse af færdigheder og teknikker (...)* *Generel transfer omfatter læring og anvendelse af generel viden og kunnen*” (Wahlgren og Aarkrog, 2012:31-32).

Der er ifølge forfatterne glidende overgange mellem de to former for transfer, men denne skelnen gør det muligt at forstå, hvorfor nogle former for viden og kunnen er lettere eller sværere at anvende end andre.

” *Den specifikke transfer kræver populært sagt kun, at man kan gøre det samme i en ny kontekst. Man gør det, man har lært – mere eller mindre tilpasset den nye situation. Den generelle transfer stiller anderledes krav (...) om, at de kan tænke abstrakt. De skal være i*

---

⁷⁷ Selvom jeg i andre dialoger ikke nødvendigvis har haft succes med at inddrage teoretiske begreber, jf. for eksempel diskussionen af utopi og eksplicit samt implicit anvendelse af teori.

stand til at se, at den teoretiske viden kan vær relevant og kan anvendes i en række forskellige konkrete situationer, der ikke nødvendigvis ligner hinanden” (Wahlgren og Aarkrog, 2012:32-33).

Rådgivere i dette aktionsforskningsprojekt kan siges at have arbejdet med generel transfer i eksperimenterne i dette aktionsforskningsprojekt, idet de selv har overført deres måde at arbejde med faglig refleksion på fra de fælles faglige refleksionsmøder til deres kollegiale drøftelser to og to på kontoret, på gangen eller i frokoststuen, eller til deres individuelle arbejde med at skrive en § 50 undersøgelse eller besvarelser til Det Sociale Nævn. Denne generelle transfer er dog ikke udbredt til alle rådgivere på de to arbejdspladser, men kendetegner nogle rådgiveres læring fra at deltage i aktionsforskningsprojektet. For andre rådgiveres vedkommende vil der være tale om specifik transfer, hvor læring overføres fra det ene refleksionsmøde til det andet, og hvor aktiviteten faglig refleksion ved hjælp af redskabet social analyse og handling forstås som en afgrænset aktivitet snævert forbundet med refleksionsmøder og ikke forbindes generelt med refleksioner over de problemstillinger, som praktikerne møder dagligt i sin praksis.

Socialarbejdernes handlinger i aktionsforskningsprojektet som fagprofessionelle i krydspres

Gennem aktionsforskningsprojektet synliggør rådgivernes handlinger, hvorledes de forsøger at håndtere de krydspres, som de og deres praksis hele tiden udsættes for⁷⁸. Nogle rådgivere vægter da hensynet til deres faglige rationaler og vælger fortsat at prioritere at arbejde med eksperimentet, medens andre rådgivere i perioder oplever sig tvunget til at vægte andre hensyn, kravene fra ledelse og hensynet til at få truffet beslutninger og leve op til kravene affødte af sagsbehandlingsprocedurer og en bureaukratisk logik, og derfor nedprioriter arbejdet med eksperimentet. Afgørende for de enkelte professionelles håndtering af og valg i sådanne krydspresituationer vil være rådgiverens perspektiv på socialt arbejde og dets opgaver, rådgiverens motivationsstruktur samt den øvrige kollegagrupper håndtering og valg i krydspresituationerne og de kollegiale italesættelser af disse situationer samt oplevelse af faglig nytte af refleksionsredskabet.

Fagprofessionelle, som for eksempel socialrådgivere har ifølge Hein forskellige motivationsstrukturer i relation til deres arbejde. Hein skelner mellem fire forskellige medarbejdertyper: Primadonnaen, egotripperen⁷⁹, pragmatikeren og lønmodtageren⁸⁰. Hein beskriver, at hun mødte udtrykket primadonnaen i forbindelse med tale om ledelsesresistens hos fagprofessionelle i mere populær ledelseslitteratur, hvilket

⁷⁸ Jf. Figur 15. Rådgivere og ledere i krydspres mellem forskellige logikker i kapitel 9.

⁷⁹ Egotripperen omdøbes i en senere publikation til præstations-tripperen (Hein, 2009).

⁸⁰ Heins fire medarbejdertyper – 4 arketyper i relation til, hvad der er deres motiverende drivkraft i arbejdet-. http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Oekonomi/Ledelse/Med_kaldet_som_drivkraft.htm lokaliseret 18 06 12 og https://www.lederne.dk/NR/rdonlyres/8F810B4A-282D-45C8-BB67-A176C3114938/0/helle_hein_pdf_2.pdf lokaliseret 18 06 12.

provokerede Hein til at ville udvikle nogle andre forståelser af, hvad der driver fagprofessionelle i arbejdet, hvorpå arbejdet med de fire forskellige typer af motivationsstruktur blev udarbejdet. Hein anvender fortsat udtrykket primadonna, men i en væsentlig anden betydning en fænomenet primadonna-nykker. Hos Hein er en primadonna den fagprofessionelle medarbejder, der er drevet af et kald. Da jeg fortsat finder, at begrebet primadonna har nogle negative konnotationer⁸¹ vælger jeg i stedet at omdøbe Heins primadonna til: ”Den faglige kaldsbærer”, ligesom jeg vælger at benævne Heins ego-tripperen med betegnelsen: Solisten for at undgå de negative konnotationer ved udtrykkene. **Den faglige kaldsbærer** er en professionel, der arbejder i en højere sags tjeneste, dog ikke i nogen religiøs forstand. Den faglige kaldsbærer har et eksistentielt forhold til sit arbejde i ønsket om at gøre en forskel med arbejdet. Arbejdet bliver en kanal til at skabe mening i tilværelsen. Når kaldet er drivkraften i arbejdet ledes den faglige kaldsbærer af et meget stærkt moralsk kompas. Værdier, ansvar og pligt er i højsædet. Den stærke pligtfølelse går både på pligten til at efterleve høje faglige standarder, til at være så kompetent som muligt og til at dekolle ledelse, som ikke sætter det faglige i højsædet⁸². Kendetegne for **solisten** er, at denne som en ekstrovert solist vil være drevet af at præstere udadtil og få offentlig anerkendelse for sin præstation samt af arbejdsmæssig succes og en oplevelse af en identitet som den bedste, medens den introverte solist beskrives som nørden, der også motiveres af sine præstationer, men her i form af glæden ved at knække faglige nødder og med nysgerrighed og lyst til at blive klogere som drivkraft. **Pragmatikeren** har, som udtrykket antyder, et pragmatisk forhold til sit arbejde, er loyal og samvittighedsfuld og sætter en ære i at udøve sit arbejde som forventet og har behov for ros og for en oplevelse af at høre til. Men samtidig vil pragmatikeren afbalancere sit arbejde med sit øvrige liv. **Lønmodtageren** beskrives som den klassiske lønarbejder, der arbejder for at få en løn at leve for udenfor arbejdet og ønsker at sælge sin arbejdskraft så dyrt og så let som muligt samt har et stærkt blik for uretfærdighed. Der er ifølge Hein tale om dynamiske arketyper, hvor professionelle kan skifte karakter, selvom en kategori som regel vil beskrive den enkeltes motivationsstruktur bedst⁸³ (Hein, 2009). En række

---

⁸¹ Primadonna har i hverdagsprog har nogle kedelige nuancer jf. primadonna-nykker og er også i ordbogsopslag forsynes med nogle uheldige konnotationer: affekteret, selvglad og lunefuld person (Brüel, 1969, fremmedordbog: 428).

⁸² Heins fire medarbejdertyper – 4 arketyper i relation til, hvad der er deres motiverende drivkraft i arbejdet. [http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Oekonomi/Ledelse/Med kaldet som drivkraft.htm](http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Oekonomi/Ledelse/Med+kaldet+som+drivkraft.htm) lokaliseret 18 06 12 og https://www.lederne.dk/NR/rdonlyres/8F810B4A-282D-45C8-BB67-A176C3114938/0/helle_hein_pdf_2.pdf lokaliseret 18 06 12.

⁸³ Helle Hedegaard Hein (2009) ”Primadonnaen, Præstations- tripperen, Pragmatikeren... og Lønmodtageren” i Ledelseidag.dk nr. 4/2009: Arketyper – videnledelse – risikostyring. www.ledelseidag.dk

rådgivere i det sociale arbejde kan netop anskues som fagprofessionelle, der er drevet af kald og ønsket om at gøre en forskel, som faglige kaldsbærere.

" jeg tænker som socialrådgivere, så forsøger vi jo at være faglige dygtige i alle sager, (...)det at have et mål på hele tiden at blive bedre, (...) altså, hvis du spørger alle rådgivere ansat her kommunens børn og unge afdeling, der tror jeg, det de vil sige, at de stræber efter (...)

- det er derfor vi overarbejder, det er derfor vi knokler.

- det gør vi både for vores egen skyld, men også for børnene altså (...) en forestilling om at mit arbejde gør en forskel.(...) det er derfor jeg elsker mit arbejde stadigvæk (...) og det er den stræber om at blive bedre til at gøre en bedre forskel, end den jeg gør for nu,(...), og det er da hele tiden det, der driver mig(...)" (A 281111 01:00:00 – 01:04:09).

Denne ambassadør tilkendegiver her klart synspunkter på sin motivation, der er talt ud fra en position som faglig kaldsbærer. Det er også denne motivation, der ligger bag en lang række af rådgivernes tilslutning til det faglige ideal/ den faglige utopi, der driver dette aktionsforskningsprojekt og dets eksperiment. Det vil dog ikke være alle socialarbejdere, der er kendetegnet af den motivationsstruktur, som arketyper den faglige kaldsbærer er forsynet med. Der kan formentlig blandt socialrådgivere findes repræsentanter, der er kendetegnet af motivationsdrivkræfterne fra alle fire arketyper i mere eller mindre rendyrket grad. Dog kan det antages, at for eksempel de rådgivere, der melder sig som deltagerne i ambassadørgrupperne i høj grad er kendetegnet af træk fra denne arketype, hvilket også blev tilkendegivet af ambassadørerne selv, da jeg præsenterede gruppen for denne typeopdeling. Denne beskrivelse passede på dem (A190612). En solist ville måske snarere vælge et andet fagområde med større muligheder for offentlig præstige, i hvert fald såfremt der var tale om ekstroverte solister. Introverte solister ville det snarere være muligt at finde i socialt arbejde. Lønmodtagere har jeg mødt enkelte af i aktionsforskningsforløbet i form af rådgivere, der tydeligt valgte eksperimentet fra og for eksempel gik fra arbejdet med vignetten og meldte fra til den indledende temadag med begrundelse om sygt barn (på 18 år) (Feltdagbog 230309). Andre rådgivere vil formentlig være drevet af en motivationsstruktur som pragmatikeren. Blandt andet kan jeg gennem mine feltnoter og i min feltdagbog se notater om en rådgiver, der i refleksionsmøderne sad og beskæftigede sig med sin kalender eller andre "overspringshandlinger" og som på et møde så helt "indebrændt" ud, men som derpå et langt stykke henne i forløbet pludselig engagerede sig og tilkendegav, at arbejdet med faglig refleksion var godt. Først tog jeg det som udtryk for, at vedkommende havde set den faglige nytteværdi, derpå skrev jeg noter i feltdagbogen om, at vedkommende næsten virkede som at ville indgå alliance med mig (feltdagbogsnotater); men måske er forklaringen, at der er tale om en pragmatiker, der efterhånden oplevede, at faglig refleksion vandt anseelse, og derfor også gik aktivt ind i det. Der er således rådgivere med alle typer af motivationsstruktur blandt deltagerne. At der dog blandt deltagerne er mange faglige kaldsbærere, og at det har været dette kald, der

har båret igennem i eksperimentet, er jeg ikke i tvivl om. De faglige kaldsbæreres engagement har haft en afgørende meget positiv betydning for eksperimentets forløb og resultater. De faglige kaldsbærere har befolket ambassadørgrupperne og har herigennem sikret, at eksperimentet ikke er kuldsejlet. De har i forlængelse af aflysninger og afbud været drivkræfter i, at eksperimentet er genoptaget. Og de faglige kaldsbærere har i deres håndtering af krydspresset mellem på den ene side bureaukratiske og økonomiske hensyn båret frem gennem ledelsesudmeldinger og politiske retningslinjer og på den anden side faglige hensyn affødte af en faglig etisk logik ladet den faglige logik få det spillerum, som de formåede at tilkæmpe til den⁸⁴.

Den (lokale) ledelses handlinger

I dette afsnit vil der blive fokuseret på den lokale (den umiddelbare nære) ledelses handlinger. Både handlinger, der har direkte relation til aktionsforskningsprocessens eksperiment og handlinger, der har betydning for aktionsforskningsprocessens forløb.

I starten af eksperimentet deltog gruppeledere i begge afdelinger i nogle tilfælde aktivt i de faglige refleksionsmøder (Feltnoter 28 01 09, 17 02 09, 22 04 09, 30 04 09, 13 05 09, 19 05 09). En afdelingsleder fortalte til møde med Ambassadørgruppen på min foranledning om sine positive erfaringer med at have deltaget i et fagligt refleksionsmøde.

”ved at bruge modellen, så ender vi, når vi er færdige, med at lave SA på en sag egentlig et helt andet sted, end vi var sidste gang (...)helt anderledes grundigt på de beslutninger, vi kommer til at tage, (...), jeg er rigtig glad for det” (A 220409 00:08:28– 00: 10:03).

Denne afdelingsleder deltog i den faglige refleksion og fandt den fagligt kvalificerende, idet problemstillingen blev grundigere behandlet end ved sædvanlige sags drøftelser, og både forståelserne og løsninger blev anderledes. Afdelingsledere gav ligeledes overfor rådgiverne til kende, at det er en væsentlig aktivitet, som de bakkede op om. Dette engagement fra afdelingsledere har afgørende betydning for rådgivernes engagement. Men afdelingslederne blev tidspressede og måtte deltage i andre møder samt begyndte at vælge aktiviteten fra (A 261109). Nye afdelingsledere i den ene afdeling var optagede af arbejdet med faglig refleksion. Den ene deltog aktivt i statusværkstedet (Feltdagbog 01 06 11). Den sidst ankomne afdelingsleder var med i den oprindelige projektgruppe og indgik som tovholder i at sikre ambassadørgruppen videre eksistens (Feltnoter 23 03 12), ligesom vedkommende gik ind og varetog den faglige refleksion med en af grupperne (A 23 03 12). I den anden afdeling deltog gruppelederne ligeledes i begyndelsen i arbejdet med faglig refleksion; men da der kom nye afdelingsledere gled afdelingsledernes deltagelse i refleksionsmøderne helt ud. Rådgivere oplevede, at de nye afdelingsledere modsat de

---

⁸⁴ De her anvendte typer af motivationsstruktur vender jeg tilbage til siden i kapitlet i relation til rådgiveres ageren i relation til de lokale ledelses handlinger.

tidligere, ikke prioriterede eksperimentet, men forventede, at rådgiverne selv fandt ud af det og tog ansvaret (A111010 + 060911). Et udtryk for, at eksperimentet - i hvert fald i en overgang - ikke prioriterede specielt højt af ledelsen i den ene afdeling kan også læses ud af min feltdagbog. En rådgiver havde bedt mig om at komme op på kontoret i forlængelse af et refleksionsmøde i en anden gruppe:

" I morgen skulle jeg have været i gruppe X, men 4 af dem [rådgiverne] skulle på møde med ledelsen. Ledelsen havde rykket rundt på dette møde, og rådgiver havde gjort opmærksom på, at de var optaget med mig og SA. Men de var alligevel blevet sat på. Rådgiver havde bedt om at komme på fra 8.30-9.00, så hun kunne nå [aftalen] kl. 9.00 med mig, men blev sat på til kl. 9.00, fordi de skulle starte med at spise rundstykker. Vi aftalte et andet møde i stedet" (Feltdagbog 15 03 10).

På begge arbejdspladser valgte lederne på nogle tidspunkter at sætte arbejdet med faglig refleksion på stand by eller at aflyse fastsatte refleksionsmøder, for eksempel på grund indførelsen af administrativ uge(A 281111), eller som følge af arbejde med indførelse af nyt IT system (Logbog 27.05.10).

I forhold til det meget væsentlige samarbejdsforum i aktionsforskningsprojektet – ambassadørgrupperne – har dette forum været et samarbejdsforum mellem rådgiverne og mig. På den ene arbejdsplads var der aftale om, at ledelsen kunne indkaldes ad hoc. I den anden afdeling ville en gruppeleder gerne deltage (Logbogsbilag 31), men vedkommende ophørte imidlertid som gruppeleder (A 111010). Siden drøftes der ikke før ved min udtræden, at gruppeledere/ afdelingsledere skal indgå i Ambassadørgruppen. Jeg tog det heller ikke op i forløbet. Udover ambassadørgruppen kunne afdelingsledernes deltagelse være yderst relevant på de indledende temadage samt de afholdte værksteder. På de indledende temadage deltog lederen fra den ene afdeling hele formiddagen og to gruppelederne hele dagen. Fra den anden afdeling deltog to afdelingsledere i starten af dagen og bød velkommen samt deltog i opsamlingen på dagen. Der var her en ledelsesmæssig prioritering af startskuddet på eksperimentet. I de senere følgende værkstedsdage var ledelsesprioriteringen forskellig. Idéværkstedet med den ene afdeling i foråret 2010 var uden deltagelse fra lederniveauet. I relation til de afsluttende statusværkstedsdage havde jeg efter aftale med ambassadørgrupperne ladet invitationerne gå gennem ledelsen. På statusværkstedet deltog den ene af de på daværende tidspunkt to afdelingsledere⁸⁵ fra den ene afdeling hele dagen, medens de to afdelingsledere fra den anden afdeling deltog frem til middag. Efter statusværkstedet spørger jeg i på ambassadørgruppemødet til, om nogen af afdelingslederne har sagt noget om værkstedet.

" (...) Nej, der er ingen ledere, der sagt noget. De har ikke nævnt social analyse. Nej. De nævner det faktisk stort set aldrig. Nej.(...) " (A 06 09 11 01:25:46-01:27:01).

---

⁸⁵ Det var afdelingslederen med ansvar for det faglige, medens afdelingslederen med det primære økonomiansvar ikke deltog.

Der ser således ud til at være forskelle på, hvorledes de forskellige ledere prioriterer arbejdet med eksperimentet og samarbejdet med aktionsforskningsprojektet. Ingen af de nuværende ledere har været med til at indgå aftaler om eksperimentet. De nye ledere "arver" et samarbejde med et aktionsforskningsprojekt, som de ikke selv har taget stilling til. Dog har lederen i den ene afdeling i sin tidligere ansættelse som afdelingsleder i den anden afdeling været aktivt med og positivt prioriteret aktionsforskningsprojektets eksperiment. Ligesom nye afdelingsledere i den anden afdeling aktivt bakker op om eksperimentet. Som faglige kaldsbærere bliver rådgivere skuffede, når ledere ikke "går forrest" som inspiratorer i relation til faglig udvikling. Inspiration er væsentlig som næringskilde til kaldet. Lederen må gå forrest i sin søgen efter måder at arbejde med komplekse problemer på og må kunne forsikre de faglige kaldsbærere om, at *"de har deponeret deres kald og deres passion i de rette hænder"* (Hein, 2009:214). Når afdelingsledere som her i en række tilfælde ikke involverer sig i eksperimentet lever de ikke op til den form for ledelse, som faglige kaldsbærere har behov for (ibid.). Afdelingslederens aktive engagement i et eksperiment med faglig udvikling er afgørende nødvendig for fagprofessionelle som blandt andet socialrådgivere.

Om ledelserne og de samtidige forandringer

I løbet af aktionsforskningsprocessen skete der en lang række forandringer⁸⁶, som afdelingslederne og cheferne håndterer på forskellig vis. Ledernes håndtering af disse forhold spiller ind på og rammesætter rådgivernes daglige praksis og betingelserne for deres arbejde også med eksperimentets handlinger. Rådgivere drøfter, at der er forskel på lederne tidligere og nu i relation til at påtage sig ansvar og på, hvorvidt iværksatte initiativer følges til dørs.

"der er nogen ting, der på en eller anden måde løber lidt ud i sandet.(...)

*Tidligere. (...)*der oplevede jeg, at der blev handlet mere med de balloner, der bliver sat op (...)*På en eller anden måde er der ikke rigtig nogen der tager ansvar for helt at gennemføre tingene, (...)" (A 111010 00:51:30- 00:55:12).*

Når faglige initiativer sættes i værk samtidig med, at der sker store organisatoriske forandringer, som det er tilfældet i begge afdelinger, stiller dette store krav til lederne. Efter organisationsforandringerne er der behov for fælles drøftelser af snitflader og fælles drøftelser af samarbejdet i den nye opdeling. Der afholdes i den første rum tid alene møder i de enkelte nye grupper, og ambassadørerne efterlyser fællesmøder med udmeldinger om og drøftelser af forventninger til samarbejdet mellem de nye teams. Samtidig er der også behov for at kunne give udtryk for frustrationer over forløbet (A 060911). Endvidere undrer ambassadørerne sig over, at der først lang tid efter omorganiseringen tages initiativ

---

⁸⁶ jf. præsentationen af dette i kapitel 1 (jf. Bilag 4A) samt det efterfølgende afsnit om de kontekstuelle betingelser i dette kapitel.

til at drøfte snitflader mellem de nye teams, og over, hvorfor dette ikke var på plads før omorganiseringen (A190312). Tilsvarende tilkendegiver ambassadører i den anden afdeling ligeledes, at de oplever, at de i den nye organisation kommer langt væk fra hinanden og har behov for at mødes og få kendskab til hinandens arbejde samt afklare snitflader (A 23012). Da jeg oprindeligt mødtes med ledelsen i den ene afdeling vægtede denne, at der blev arbejdet med en værdi om, at kommunen var én kommune, og at der blev arbejdet frem mod en ensartethed i mellem afdelingerne, noget sådant forudsætter fælles dialog på tværs om, hvordan arbejdsopgaver løses i de enkelte teams.

Ledere i krydspres

Som tidligere fremhævet er ledere i krydspres⁸⁷. Dette krydspres bliver meget tydeligt i relation til mellemledere/ afdelingsledere. Nogle rådgivere har et tydeligt blik herfor:

"(...) man kan i hvert fald mærke fra ledelsen af, at det er i hvert fald også svært for dem at prioritere det, fordi de netop også bliver pålagt så mange opgaver, og så mange ting de skal have kommunikeret ud, at de har heller ikke tid til det altså...(...)" (A 150311 00:14:42 - 00:21:19).

Nogle rådgivere forstår det som et valg fra afdelingsleders side mellem ledergruppen og medarbejdergruppen.

"Det, som de nye ledere skal lære, det er den der med, hvem er det, de skal servicere. Er det ledergruppen eller er det deres medarbejdere? Og den er nok lidt svær for nogle.(...)" (A 06 09 11 00:33:00 - 00:33:55).

Hvorvidt disse ambassadører anerkender krydspreset som et reelt dilemma, som lederen må håndtere, eller om de med udsagnet forventer, at afdelingslederen så at sige vælger side til fordel for de ansatte, er uklart i sammenhængen. Spørgsmålet er også, om det ikke er en for forenklet betragtning at se det som et valg mellem hensynet til ledergruppen eller medarbejderne. Som fremhævet i figur 15 over krydspres er afdelingslederne i et krydspres mellem på den ene side politiske krav, budgetmæssige hensyn, omverdens krav, egne faglige perspektiver på socialt arbejde og krav og faglige forventninger fra rådgiverne. Hvordan den enkelte afdelingsleder håndterer dette krydspres vil afhænge af dennes faglige perspektiv på socialt arbejde og perspektiv på betydningen af de øvrige kræfter i krydspreset samt disses relative styrke i sammenhæng med den enkelte leders motivationsstruktur. En leder, der også kan karakteriseres som faglig kaldsbærer, vil håndtere dette krydspres meget anderledes end den leder, der kan kendetegnes som ekstrovert solist, eller pragmatiker. Den faglige kaldsbærer ville formentligt bestræbe sig på lade de faglige etiske rationaler råde og på, at økonomiske forhold skulle få mindst muligt karakter af begrænsninger på det fagligt optimale⁸⁸ og vægte fagligheden, eller

---

⁸⁷ , jf. de to figurer over krydspres, figur 14 og 15 i kapitel 9.

⁸⁸ Jf. Heins redegørelser for også den gode ledelse for faglige kaldsbærere, hvor den gode leder afskærmer kaldsbærere fra økonomiske og managementprægede argumenter og vægter de faglige argumenter (Hein, 2009).

måske gå ind i det økonomiske rationale og argumentere tilbage med det økonomiske fordelagtige ved at vælge de fagligt mest optimale løsninger i første omgang, og hermed undgå en række mere eller mindre ”spildte” eller utilstrækkelige indsatser, der langsigtet ville blive dyrere. Medens pragmatikeren ville lade sig styre af, hvad der aktuelt var muligt og hvilke krav, der af den politiske og øverste ledelse blev vægtet højest aktuelt, uanset hvilke krav vedkommendes faglige etiske rationaler måtte tilsige vedkommende. Den ekstroverte solist ville gå efter at håndtere krydspresituationen på en måde, som gav vedkommende selv mest mulig prestige som succesfuld leder. Det fremgår som om, at de lokale ledere kan kendetegnes ved træk af forskellige motivationsstrukturer, hvor nogle med træk af faglig kaldsbærer bestræber sig på at skabe rum til det faglige rationale, medens andre umiddelbart fremstår mere som havende træk fra en pragmatisk motivationsstruktur og følger de udmeldte styringsmæssige rationaler uden særlig opmærksomhed på at skabe faglige rum.

Det ser ud til, at de enkelte afdelingsledere råderum i løbet af projekts forløb er blevet indskrænket for eksempel i relation til deres kompetence til at give tilsagn til bevillinger, og at der hermed er skabt et øget pres og strammere bindinger på, hvorledes de kan agere i håndteringen af krydspreset. ” *afdelingsleder må for eksempel overhovedet ikke bevillige noget (...)*” (A 230911 00:42: 29- 00:47:50). Afdelingsledernes krydspres forstærkes af indskrænkninger i deres kompetence, hvor de skal argumentere i forhold til et øvre lederniveau i relation til bevilling af indsatser, som de førhen havde mulighed for selv at træffe beslutninger om. Samtidig kan rådgiverne udøve et pres i relation til, hvilke faglige krav, de rejser overfor afdelingsledere, og hvilken faglig respekt, rådgivere nærer for disse ledere. På overvejelser om, hvordan en afdeling kan sikre, at den faglige viden løbende vedligeholdes, peger jeg på, at dette må være en ledelsesopgave:

”K: *Men et eller andet sted så tænker jeg jo egentlig en ledelsesopgave ind at sikre et teoretisk rum, der hele tiden bliver vedligeholdt.*

Men det kommer ikke til at ske (...).

Det har jeg håbet på i snart ti år, og jeg tror ikke på det mere.

Altså, det må vi selv tage ansvar for (...)” (A 060911 01:35:38 - 01: 36:00).

På den ene arbejdsplads kan iagttages udsagn som her, hvor rådgivere konstaterer, at afdelingsledere ikke formår at påtage sig faglig styring eller mangler en faglighed, der kan respekteres.” (...) *Jamen, hvad er det så også lige vi skal bruge leder til i den sammenhæng?(...)*” (A 011210 00:36:04 – 00:38:27). ”*Det er også den manglende faglighed, ikke?*” (A 190312 01:21:40 – 01:21.50). Der er som tidligere fremhævet teorier om ledelse, der paralleliserer fagprofessionelle og primadonnaer og påpeger, at primadonnaer er ledelsesresistente. I modsætning hertil afviser Hein, at de faglige kaldsbærere er ledelsesfremmede eller uledelige, men fremhæver, at de stiller særlige krav

til ledere⁸⁹. De faglige kaldsbærere har et stort behov for ledelse, da de har et eksistentielt forhold til deres arbejde, men samtidig har de en naturlig lederskepsis: " *Er denne leder værd at følge?*". De fagprofessionelle, der er drevet af et kald, lægger deres hjerteblood i hænderne på lederen. Lederen må leve op til denne tillid, og ledelse må basere sig på faglig autoritet. Lederen må udøve skærmende lederskab, hvor nytteetikken ramme udfyldes med pligtetikken moralske fordringer. I modsat fald dekobler de faglige kaldsbærere ledelsen og tager selv over og påtager sig ansvaret. Dette giver god mening i relation til de fremsatte udsagn, der ikke udtrykker faglig respekt men i stedet, at rådgivere vurderer, at de selv må tage over⁹⁰.

"Når der ikke er styring oppefra, så bliver der også meget mere individuel ageren. Og (...)så finder man sin egen styring," (A 19 03 12 00:50:25- 00:51:12).

De fagprofessionelle i den ene afdeling har på et tidspunkt dekoblet lederniveauet i relation til det videre arbejde med aktionsforskningsprojektets eksperimentelle del, og ser det som deres eget ansvar at sikre denne faglige aktivitet.

" (...) . Jeg tænker ikke ledelsen ind i det her mere. (...) det kan jeg ikke se nogen fidus i mere.(...) det finder vi selv ud af. (...) Jeg gider ikke blive ved med at råbe (...).De tager ikke ansvar for noget (...).Fordi der ikke ledelsesmæssigt er en opbakning, så det er helt medarbejderne selv der skal tage ansvaret (...)" (A 06 09 11 01:19:52 - 01:24:40).

Fagprofessionelle drevet af et kald og opfyldte af en pligtetik og ønsket om at gøre en forskel lægger et fagligt pres på mellemlederne. Når mellemlederne i deres håndtering af krydspreset har andre forståelser af faglige rationaler end de faglige kaldsbærere og vægter kravene fra de økonomiske nyttehensyn samt lader sig lede af NPM i den valgte BUM model⁹¹, kan det forstås som to rationaler på kollisionskurs: Nytteetikken og rationalerne i den bureaukratiske organisationsmodel overfor pligtetikken og rationalerne i den professionelle model⁹². Denne kollision mellem forskellige rationaler kan have fået faglige kaldsbærere til at dekode ledelse, som ikke selv fremstår med træk fra den faglige kaldsbærers motivationsstruktur og selv tage ansvaret for det faglige, og ledere har ladet sig dekode. Dette har uden tvivl haft stor indflydelse på eksperimentets forløb og resultat. Dekoblingen har ikke formindsket de faglige kaldsbæreres engagement,

---

⁸⁹ I lighed med de tre øvrige arketyper blandt de fagprofessionelle, idet alle arketyperne ifølge Hein stiller særlige krav til ledelse (ibid.).

⁹⁰ <http://www.cbs.dk/Nyheder-Presse/Menu/Video/Menu/Danskernes-Akademi/Danskernes-Akademi/Helle-Hein-Med-kaldet-som-drivkraft-ledelse-af-den-professionelle-primadonna> lokaliseret 18 06 12 og Helle Hedegaard Hein Post.doc. (forskningsadjunkt), Cand.merc., ph.d., Institut for Ledelse, Politik og Filosofi, Copenhagen Business School, CBS. [http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Oekonomi/Ledelse/Med kaldet som drivkraft.htm](http://www.dr.dk/DR2/Danskernes+akademi/Oekonomi/Ledelse/Med+kaldet+som+drivkraft.htm) lokaliseret 18 06 12

⁹¹ BUM: Bestiller – Udfører – Modtager – modellen. Begge kommuner arbejder efter BUM- modellen eller en modificeret BUM model (A 11 10 10 00) virksomhedsplan: <http://www.aarhus.dk/~media/Dokumenter/MSB/SOC/Organisation/Virksomhedsplaner/VP-2008-09/Socialforvaltningens-Virksomhedsplan-08-09-lommeformat--pdf.ashx> lokaliseret 18 06 12.

⁹² jf. Skema II med de to traditionelle styringsmodeller i kapitel 9.

men har givet haft indflydelse på, i hvilken udstrækning rådgivere med en anden motivationsstruktur har engageret sig i eksperimentet. For pragmatikeren og lønmodtageren ville henholdsvis ledelsernes ros for eller krav om at involvere sig i eksperimentet have været afgørende, medens det for solisten ville have været den offentlige anerkendelse, der kunne høstes ved at involvere sig, som kunne have været forstærket ved lederens mere aktive engagement. Det samme kan tænkes at gøre sig gældende for lokale ledere med træk fra sådanne motivationsstrukturer. De ville have haft behov for en central eller politisk ledelses prioritering af det faglige som motivation for i højere grad at involvere sig aktivt i eksperimentet.

Aktionsforskerens handlinger

I det følgende vil der blive fokuseret på mine handlinger som aktionsforsker. Mine bidrag i relation til refleksionsmøderne, værkstederne og arbejdet i ambassadørgruppen.

I relation til refleksionsmøderne

Gennem aktionsforskningsprocessens eksperimentelle del har rådgiverne arbejdet med faglig refleksion som et element i deres vanlige sagsmøder⁹³. I løbet af processen har jeg deltaget i sammenlagt 69 faglige refleksionsmøder. Min rolle der har både været observerende og faciliterende. Den observerende del er knyttet både til forskningssiden og til handlingssiden af processen, idet mine observationer også affødte tanker, som jeg omsatte i udsagn og handlinger, enten direkte i refleksionsmøderne eller efterfølgende i ambassadørgruppen. Min deltagelse har været medvirkende til, at fastholde eksperimentet.

”R: Det er jeg også overbevist om, at det har været på baggrund af dine besøg, at det er kommet ind i en kontinuerlig gænge, sådan nogenlunde(...), men ellers er jeg også sikker på, så var vi stoppet igen, det tror jeg helt klart” (A 2601 11. s. 41-42).

Det er tydeligt, at for rådgivere har det betydet noget, at jeg kom og deltog. De ønsker både at kunne vise og fortælle mig, at de er i gang med faglig refleksion. Dette ønske er med til at holde dem fast på, at eksperimentet skal gennemføres.

”Hjemme hos os, der hed det...(...)Åh - åh, Kirsten hun kommer(...) hvem har en sag på? (...)Og ellers, så er jeg ikke et sekund i tvivl om så var det faldet totalt til jorden. Hvis det helt fra staten af havde bare blevet overladt til os selv, vi lige fik en kort intro og så (...) måske arbejde videre med det, så var det...(...)” (A 190612 01:45:08-01:46:40.).

Ikke blot selve tilstedeværelsen men også deltagelsen i og bidragene til den faglige refleksion på refleksionsmøderne har været væsentlig.

”Men jeg vil sige tak, fordi jeg synes et eller andet sted, der har du været medvirkende til og fastholde os, skubbe på og få os i gang og praktisere, og det synes jeg har været rigtig rigtig givtigt.(...) Det har været rigtig givtigt også i forhold til der, hvor det bliver svært og bruge social analyse. Også der, hvor vi hele tiden kommer lidt til kort, når vi sidder og skal kigge på viden, og hvordan forstår vi det her (...).

Så synes ja ja, så synes jeg både ambassadørgruppen, men også i den periode, hvor du deltog, da du var med på, på vores møder (...)

---

⁹³ Siden min deltagelse ophørte har nogle teams valgt at etablere særskilte møder med faglig refleksion.

Det var guld værd. Begge dele.

Det kunne vi godt bruge igen" (A 190612 01:45:08-01:46:40).

Ambassadørgrupperne efterlyser, at der kan komme nogen udefra og deltage i deres faglige refleksion. En udefrakommende kan dels fungere som en form for indpisker, dels bidrage med noget andet end det, som de selv kan bidrage med for eksempel i relation til at inddrage teoretisk viden i den faglige refleksion, og samtidig vil det opleves som mere forpligtigende(A281111).

" Ja vi mangler i hvert fald fremadrettet at have en Kirsten Henriksen på sidelinjen.

Ha ha ha. (...)

Jamen (...)og så har du nogle gange kunne sige: "Nå jo men jeg tænker, der er da den og den, der har sagt eller skrevet..." Også fordi du trods alt i et eller andet omfang måske bruger mere krudt på at rode med de her ting, end vi gør i vores praksis.

Jo jo, men det er jo så også mit arbejde.

Jamen det er det jeg mener. At vi mangler lige den der, en vi kunne lege spørge Jørgen med engang imellem (...)" (A 060911 01:32:53 - 01:35:04).

Ambassadørerne vurderer, at det er vigtigt, at der kommer en udefra, som kan sætte fokus på behovet for faglig udvikling i en verden, hvor organisationerne ofte er optagede af omorganiseringer og deres konsekvenser og de interne forretningsgange samt sagsbehandlingsprocedurer(A 281111). Rådgiverne efterlyser desuden en, de kan "lege" Spørge Jørgen med. En udefrakommende som kan fungere som en form for menneskeligt opslagsværk i relation til at inddrage teoretisk og forskningsmæssig viden i den faglige refleksion. Dette har været en del af min funktion som deltager i de faglige refleksionsmøder. Når jeg ser tilbage på mine bidrag i de faglige refleksionsmøder har de især været centreret omkring: Bidrag til punktet viden som supplement til de videns elementer rådgiverne selv fremdrog. Da disse ofte var indenfor det udviklingspsykologiske felt centrerede mine bidrag sig ofte om sociologiske teoridannelser eller individorienterede teoridannelser, der ikke hviler på et psykodynamisk udgangspunkt. For eksempel stemplingsteorier, spørgsmål om marginalisering, mestrings strategier og narrative tilgange (Feltnoter 150410). Anerkendelsesteori (100510), betydningsfulde andre, netværk, forskning om vilde piger (141210). Fattigdom og diskussioner om social arv (160311). Bidrag til punktet kritisk forholden sig til viden, hvor jeg pegede på udeladelser eller manglende viden, eller på hvilke perspektiver, der primært er berørt/ ikke berørt (Feltnoter 070910). Udover at bidrage med faglig viden har min funktion bestået i at facilitere forløbet af den faglige refleksion. Udover at byde ind i relation til punkterne: Viden og Kritisk forholden sig til viden, hvor jeg i en række møder måtte repetere, hvad disse punkter går ud på, har det været arbejdet med punkterne: Analysens fokuspunkter og den faglige vurdering, hvor jeg i nogle refleksionsmøder har måttet understøtte, at der blev formuleret de relevante fokuspunkter samt at der på baggrund af disse blev formuleret og nedskrevet en socialfaglig vurdering (Feltnoter, 111110).

Aktionsforskerens handlinger i relation til ambassadørgrupperne

Som aktionsforsker har jeg set ambassadørgrupperne som meget væsentlige samarbejdspartnere for mig. Møderne foregik på arbejdspladserne, og i forbindelse med indførelse af købestop/forbrugsstop der, begyndte jeg at medbringe lidt forplejning til møderne samt også at komme før og sørge for kaffe/te m.v. Man kan sige, at jeg følte mig hjemme, når jeg tillod mig at ”rode” i deres personalekøkkener. Jeg fungerede som tovholder i ambassadørgrupperne⁹⁴, indkaldte til de fleste møder, udarbejdede forslag til dagsordner og skrev referater. Mødeaftaler kunne være vanskelige at få i stand, særligt flytninger med aftaler om erstatningsmøder var besværlige.

”Fordi Kirsten har jo indtil nu været tovholder og lavet dagsorden og... kommet med kloge bevingede spørgsmål og... og været meget ihærdig i forhold til hvornår vi kunne.

Ja, lige præcis, altså, (...), det er jo også et slidsomt arbejde, fordi...

(...) Du er et tålmodigt menneske.

Ja, det vil jeg nok sige.(...)

ja, hvem har lyst til at stå og være i dine sko.

Ikke efter den sidste med...[at få aftalt nyt møde] (...).” (A 190612 01:02:04-01:03: 03)

Som tovholder i ambassadørgruppen varetog jeg en del praktiske opgaver udover mødetider, referat osv. På et møde havde vi drøftet faktasedlen⁹⁵, som jeg efterfølgende rundsendte og spurgte til på næste ambassadørgruppemøde (A 26.0111). Der blev ligeledes i ambassadørgruppen talt om, at der er behov for et hjælperedskab til at huske, hvad de enkelte punkter i refleksionsredskabet indeholder. Jeg rundsendte da en kort introduktion til redskabet, som jeg havde skrevet til Servicestyrelsens publikation om Barnets reform (Servicestyrelsen, 2011). Samtidig bragte jeg praktiske vink mellem de to ambassadørgrupper. I en afdeling eksperimenter flere grupper med at arbejde med en PC og projektor, hvor referatet dermed skrives direkte og kan anvendes som tekst fil og hentes ind i en efterfølgende undersøgelse. Denne ide formidler jeg videre i Ambassadørgrupperne (A 020310). Som deltager i ambassadørgruppen har jeg desuden rundsendt relevante tilbud om temadage og konferencer, som jeg er kommet i besiddelse af samt tilbud fra Socialrådgiveruddannelsen og om Videncenter aktiviteter i VIA, der kunne være relevante for rådgiverne (A 19 03 12). Jeg medbragte materiale til ambassadørgrupperne, som jeg vurderede kunne være relevant i arbejdet, som for

---

⁹⁴ Dog var tovholder i den ene afdeling i den første del af projektperioden en projektmedarbejder i afdelingen, men denne stilling blev nedlagt, og derefter varetog jeg tovholderfunktionen i begge ambassadørgrupper.

⁹⁵ En disposition til en faktuel beskrivelse af familien og problemstillingen, som den rådgiver, der skal have en problemstilling på til drøftelse, foreslås at udfylde på forhånd og uddele til kollegaerne med henblik på at undgå mange gentagne spørgsmål til faktuelle forhold og i stedet fremme mulighederne for at holde fokus på refleksionen (Alminde m.fl. 2008). Bilag 18.

eksempel ”Træhæfterne⁹⁶”, kopier af en oversigt over forskellige teorier på forskellige niveauer fra Ejrnæs og Guldager (2008).(A 111010). Samt bidrog til den mappe, som ambassadørgruppen i den ene afdeling udarbejdede, blandt andet med nogle artikler fra kollegaer om forskellige teoretiske vinkler og resuméer af aktuelle undersøgelser fra SFI samt et forslag til strukturering af mappen (A 260111). Udover den mere praktiske del med at forsyne ambassadørerne med materialer på det videnskabelige område involverede jeg mig også i deres erfaringsudvekslinger og refleksioner over, hvordan det ville være muligt at fremme eksperimentets handlinger. Jeg kom på linje med de øvrige deltagere i ambassadørgruppen med forslag til, hvorledes der kunne eksperimenteres yderligere med den faglige refleksion. For eksempel, at forskellige rådgivere får til opgave at anlægge bestemte perspektiver på en problemstilling(A 261109).Tilsvarende har jeg flere gange gennem forløbet opfordret til, at rådgiverne kunne arbejde med en Rasmus Modsat funktion, hvor en rådgiver får som opgave at have en kritisk forholden sig til det, som de øvrige bringer frem eller netop ikke bringer frem, da sammentømrede grupper kan udvikle en tendens til, at være enige om, hvilke forståelser de abonnerer på(A111010). Eller foreslog, at rådgivere kunne genoptage de gamle, men derfor ikke uaktuelle tanker om, at arbejde med faglig prioritering. At fremlægge den bedste forsvarlige løsning, men derpå konstatere at denne på grund af rammerne ikke kan lade sig gøre, hvorfor det bliver den fagligt næstbedste løsning, der iværksættes (Hillgaard, 1989). At arbejde med denne åbne prioritering i stedet for, at det bliver de opnåelige foranstaltninger og de aktuelle ressourcer, der styrer analysen ”tilbagevirkende”, som rådgiverne tilkendegiver ofte er tilfældet, når analysen indpasses efter, hvad der kan opnås af foranstaltninger (A 221109). Som aktionsforsker i ambassadørgruppen var det også ofte min rolle at holde fast i tidligere iværksatte beslutninger og tiltag samt at fungere som budbringer af idéer og erfaringer mellem de to ambassadørgrupper. (A 131210, A 1110110). Udover at komme med idéer introducerede jeg også forsøg på tolkninger og meningstilskrivninger i relation til ambassadørgruppens inddragelse som medfortolkere⁹⁷.

Aktionsforskerens handlinger i relation til værkstederne

I relation til de indlagte værksteder fungerede jeg som oplægsholder og processtyrer. Efterfølgende bragte jeg resultaterne værkstederne frem i ambassadørgrupperne⁹⁸. Dog blev Idéværkstedet en isoleret begivenhed, der ikke blev fulgt op. Ambassadørgruppen var

---

⁹⁶ Sammen med en kollega udarbejdede jeg for nogle år siden et illustreret hæfte: Henriksen, Kirsten og Hemme, Christine (2004) Illustration af perspektiver i Socialt Arbejde. Den Sociale Højskole i Århus. Dette hæfte kendes som Træhæftet.

⁹⁷ Dette aspekt vender jeg tilbage til i afsnittet om arbejdsdeling mellem aktionsforsker og øvrige deltagere.

⁹⁸ jf. det efterfølgende afsnit om arbejdsdeling mellem deltagere og aktionsforsker.

udset til at spille en væsentlig rolle i det videre arbejde med værkstedets forslag⁹⁹. Imidlertid blev der ikke afholdt flere møder i ambassadørgruppen i afdelingen i foråret 2010. De aftalte refleksionsmøder blev aflyst af ledelsen, der satte arbejdet med social analyse på stand by grundet indførelse af nyt it system(Logbog 19 -27.5.10). Det første ambassadørgruppemøde blev primo september og hermed et halvt år efter Idéværkstedet. I den mellemliggende periode var der løbet mange forandringer til i deltagernes arbejdsliv¹⁰⁰, og jeg mødte rådgivere, som jeg oplevede som meget arbejdsmæssigt pressede. *"Grænsen er ved at være nået"* (Feltnoter 01 09 10), og *"folk er pressede, så social analyse er ikke det, de tænker først på"* og tilkendegiver rådgiverne *"ledelsen har meldt ud, at social analyse er nedprioriteret!"* (01 09 10 – 00:33:50 + 00:34:20). Arbejdet var blevet sat på stand by, og rådgiverne havde en tid foran sig med omstruktureringer, hvilket optog deres tanker sammen med indførelsen af fælles fagligt grundlag¹⁰¹. Der blev derfor ikke rum til at iværksætte initiativer i forlængelse af Idéværkstedet. Ambassadørerne anså det ikke for hensigtsmæssigt at begynde at iværksætte noget, der indebar fællesmøder eller andre former for fælles initiativer (A010910). Idéværkstedets arbejde med det gode socialfaglige arbejde døde hermed ud. Og jeg som aktionsforsker, lod det dø ud ved ikke at insistere på, at det skulle følges op. På den led kom jeg som aktionsforsker faktisk til at gentage det forhold, som rådgivere anker over i relation til ledelsen, nemlig at der sendes balloner op, som ikke følges videre på vej. Det følgende udsagn er fremsat i relation til ledelse, men kunne med lige så god ret rettes mod min insisteren på et Idéværksted og den efterfølgende manglende opfølgning herpå:

"Og så kan man godt få sådan lidt, at alt det krudt vi brugte og(...)Nej men der er sat så mange ting i gang(...) Du sidder med i så mange udvalg, som er spildt arbejde(...)" (A 161 11 00:49:16 – 00:50:49).

I dag ved jeg dog ikke, om det havde været muligt at handle anderledes, idet en insisteren fra min side kunne have resulteret i modstand fra de pressede rådgivere; men det kunne muligvis også have resulteret i, at der alligevel kom liv igen i arbejdet med at klarlægge kvaliteter ved og betingelser for det gode socialfaglige arbejde.

Aktionsforskerens handlinger - som facilitator og som den venlige udefrakommende

I den valgte aktionsforskningstilgang bliver aktionsforskerens funktion i vid udstrækning en facilitatorrolle, en der *"letter processen"*¹⁰². I Socialt arbejdes litteratur indgår facilitatorrollen som en væsentlig del af arbejdet i tilgangen empowerment. Opgaven for facilitatoren er blandt andet at understøtte gruppens arbejde, rekruttere, lede, konsolidere,

⁹⁹ Jf. protokollen fra værkstedet, bilag 19.

¹⁰⁰ Jf. det senere afsnit om kontekstens betydning.

¹⁰¹ Jf. det senere afsnit om kontekstens betydning.

¹⁰² Af engelsk: "Facilitate: Make easy, promote, help forward, (action or result)" (Sykes (ed)(1976) The Concise Oxford Dictionary: 371).

træne, bistå med at oversætte, være model og hjælpe til udvikling af nyt og eget lederskab. Facilitatoren skal lette empowermentprocessen. Der kan drages en parallel mellem facilitatorrollen i empowermentorienteret socialt arbejde og aktionsforskerrollen i aktionsforskning. Der er flere dimensioner i facilitatorens opgaver:

- Developmental: Støtte til udvikling af bevidsthed og handlemuligheder
- Facilitating: Lette processen på forskellig vis (for eksempel: formidle kontakter, give adgang til ressourcer, træne og styrke kompetencer)
- Sanctioning: Hjælpe med at skabe strukturel sikring (gennem rettigheder, lovgivning, procedurer, struktur) (Henriksen og Johansen, 1996).

Dimensioner, der også alle kommer i spil i en aktionsforskningsproces funderet i et kritisk perspektiv. Dimensionerne er dog mere dimensioner i en forståelse af facilitatorrollens elementer, end det er praktiske kategorier, der udgør handlingsanvisninger for aktionsforskeren. Samtidig med at de tre dimensioner supplerer hinanden, kan den samme handling i aktionsforskningsprocessen være kendetegnet af flere af dimensionerne, for eksempel både være developing og facilitating (ibid.). I dette projekt vurderer jeg, at jeg har arbejdet med alle tre dimensioner, idet jeg både i refleksionsmøderne og i ambassadørgruppemøderne har bestræbt mig på at understøtte udvikling af forståelser for eksempel i form af at tilbyde andre perspektiver i refleksionsmøderne og inddrage ambassadørerne i tolkninger af eksperimentets proces og resultater. Facilitering har ligeledes været kodeordet for mine bestræbelser i relation til begge fora. I min feltdagbog noterede jeg, om måden, som jeg udfylder min facilitatorrolle på:

"Når jeg går ind i processerne på refleksionsmøderne som: "Vi laver social analyse!" – er det måske min måde at facilitere på. Jeg kaster mig ikke "frådende" ind – er tilbageholdende – men hvis jeg fornemmer, at de går i stå/springer videre/ mangler noget – så blander jeg mig" (Feltdagbog 010910).

Arbejdet med at skabe strukturel forankring kan siges at være på plads i den ene afdeling, idet ambassadørgruppen der fortsætter med en afdelingsleder som tovholder som sikring af det fortsatte arbejde med faglig refleksion. Medens det i den anden afdeling endnu ikke er afklaret, hvordan ambassadørgruppens fremtid ser ud, men hvor ambassadørerne forsikrede, at den faglige refleksion er blevet en fast del af de fleste teams virke og ikke vil blive opgivet igen (A 190612).

I redegørelsen for min valgte aktionsforskningstilgang beskrev jeg, hvorledes jeg netop ikke valgte den konfronterende tilgang, der vægtes i Argyris Action Science, men i stedet valgte rollen som den venlige udefrakommende jf. Greenwood og Levins Pragmatiske Aktionsforskning (2007), idet konfronterende adfærd ligger mig personligt ret fjern¹⁰³. Jeg udtrykker forståelse for rådgivernes situation og forståelse for, at det kan være svært at arbejde helhjertet med eksperimentet under indtryk af de arbejdsvilkår, der

---

¹⁰³ Hvilket måske egentligt er lidt bizart min kritiske konfliktteoretiske tilgang taget i betragtning.

hersker, og at skulle læse op på teoretisk viden og arbejde med opgaver, når det er vanskeligt at sikre sammenhængende arbejdsprocesser.

"K: ... Altså ligesom hvis man skulle sidde på Københavns Hovedbanegård, altså fuldstændig kaotisk, og jeg kan godt forstå, man ikke fik tid til at lave noget sammenhængende" (A060911 01:45:23 - 01:47:15).

Greenwood og Levin betegner den valgte aktionsforskerrolle som den venlige udefrakommende, hvor det er det eksterne perspektiv, der er afgørende for at kunne åbne op for forandringsprocesser (Greenwood og Levin, 2007). Det kan klart diskuteres, hvor udefrakommende jeg reelt er, idet jeg kender feltet indgående¹⁰⁴ samt kender en del af deltagerne samtidig med, at jeg som "med – opfinder" af refleksionsredskabet klart har en væsentlig interesse i arbejdet med redskabet og anser det for at have en faglig nytteværdi. Så jeg er ikke alene engageret i eksperimentet i kraft af at indgå som aktionsforsker, men også i kraft af min relation til refleksionsredskabet. Alligevel har jeg en udefrakommende position i relation til begge arbejdspladser, idet jeg ikke er en del af disse. Greenwood og Levin beskriver, at den venlige udefrakommende er venlig på en særlig måde.

"He or she must be able to reflect back to the local group things about them, including criticism of their own perspectives or habits, in a way that is experienced as supportive rather than negatively critical or domineering" (Greenwood and Levin, 2007:125).

Den venlige udefrakommende må være i stand til at **sige det usigelige** (ibid.). Dette kan jeg siges at have præsteret i mine påpegninger af den ledelsesmæssige dekobling i den ene afdeling. Det kan diskuteres, om jeg dermed udsagde det usigelige. Dog var det under alle omstændigheder min egen oplevelse, min konfliktskyhed taget i betragtning, da jeg gik som katten om den varme grød, inden jeg fik præsenteret mine iagttagelser (A190612). Forfatterne tilkendegiver desuden, at rollen som den venlige udefrakommende aktionsforsker kræver proceskompetencer som selvtillid og **integritet, risikovillighed, humor og tålmodighed** (ibid.). Hvorvidt jeg lever op til at besidde **integritet** kan være vanskeligt selv at bedømme. Dog vedgår jeg, at jeg var inde i overvejelser om, hvordan jeg skulle omgå mine iagttagelser om den ledelsesmæssige dekobling. Den kunne vise sig vanskelig at påpege, og det letteste ville måske være at lade som om, jeg ikke havde gjort de iagttagelser, der ligger til grund. Dette fik jeg dog hurtigt overbevist mig selv om, ikke ville være forskningsmæssigt redeligt. Men tanken opstod ikke desto mindre. Spørgsmålet om **risikovillighed** kan jeg måske siges at leve op til i relation til, at jeg i det hele taget valgte at kaste mig ud i et langvarigt aktionsforskningsprojekt i forbindelse med et ph.d. forløb. Et aktionsforskningsprojekt, hvor jeg undervejs på skift var usikker på, hvorvidt den ene eller den anden afdeling sprang fra. Der var også enkeltelementer i processen undervejs, hvor jeg oplevede, at jeg måtte mønstre en vis risikovillighed. Forud for

---

¹⁰⁴ jf. redegørelsen for mine forudsætninger som aktionsforsker i kapitel 9 Aktionsforskningsprocessens moment: Afsæt.

afholdelsen af Idéværkstedet fik jeg en række advarsler. På forberedelsesmødet advarede ambassadørerne mig om deres bekymring for, at nogle kollegaer ville oplevede deltagelsen som tvang og derfor være negativt indstillede i forhold til værkstedet (A 020310). Disse advarsler fik mig gjort temmelig bekymret for dette værksteds forløb. Jeg skrev:

" Hold op hvor havde jeg været ræd for dagen, jeg syntes ikke, jeg havde fået forberedt den ordentligt, hvad ville jeg egentlig med dem? (...) [på grund af forskellige tilbagemeldinger på fremlæggelser af projektet¹⁰⁵] var jeg nået til, at jeg syntes, at jeg spildte deres tid, og da ambassadørgruppemødet dagen før gjorde mig obs på, at folk var noget forbeholdne (...) blev jeg mere ræd (...) folk er mere end almindelig pressede og frustrerede over både omorganisering, fælles fagligt grundlag og besparelser (44 mill. kr.) Det resulterede i, at jeg næsten ikke sov om natten, og rodede rundt med oplæg, som jeg "skrev" hele tiden i halvsovende tilstand. Om morgenen var jeg ved at gå op i limningen " (Feltdagbog 050310).

På trods af disse forhånds bekymringer oplevede jeg ikke deltagere, der var negativt indstillede, men skrev i mine feltnoter, at deltagerne arbejdede meget engageret. Dog var et par deltagere ved dagens begyndelse opmærksomme på, at der er *"mange som ikke er her"* (Feltnoter 030310). Jeg noterede i min feltdagbog: *"Jeg tror faktisk det var en rigtig god dag for dem"* (050310), og kan også på lydoptagelserne høre en optagethed og travlhed i gruppearbejderne og megen kærlig latter (Lydoptagelse 030310), ligesom en af de ambassadører, der før dagen havde været meget bekymret, ved afslutningen på dagen tilkendegav, at det var en god dag (Feltdagbog 050310). Kan det tages som et udtryk for villighed til at tage risiko? Sætter jeg noget på spil? Måske kan man sige, at jeg satte mit gode navn og rygte, som en fagperson, der gerne har styr på tingene og grundlæggende er meget faglig på spil. **Tålmodighed** rejser Greenwood og Levin også som et krav. Som tidligere påpeget i relation til arbejdet i ambassadørgruppen fremhæver, ambassadørerne, at jeg må være et meget tålmodigt menneske (A 190612), eller måske skulle jeg snarere sig stædig?¹⁰⁶. Aktionsforskeren skal også formå at betjene sig af **humor**. Måske er nedenstående ordveksling ret typisk for en lavmælt humor og min mere forstående og indlevende adfærd – som en del af fællesskabet:

" (...)dengang Abbas¹⁰⁷ var herude (...) i praktik, der sagde han, at noget af det vi manglede, når vi lavede social analyse, det var lidt det der Bunsenbrænder perspektiv. At den del havde vi ikke med, vi var mere ned på individet og så psykosociale..

-. Og b..b..br.. hvordan faen. .Bronfenbrenner..

-. Hvad sagde jeg?

-. Brænder..

K: Du sagde det, jeg tit har kaldt ham, Bunsenbrænder.. (der grines)

---

¹⁰⁵ På et ph.d. kursus var det blevet diskuteret, at jeg kom med min problemformulering for projektet, og ikke havde ladet deltagerne udvikle, hvad de ville arbejde med. Jeg var blevet opfordret til at "slå en streg over fortiden og lade det blive deres projekt ved at tage afsæt i noget, de gerne ville arbejde med" (Feltdagbog 05 03 10).

¹⁰⁶ Deltagere på afslutningskonferencen omdøbte det til : Vedholdenhed (290812).

¹⁰⁷ En af mine kollegaer – lektor i Socialt Arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus, der var ude i afdelingen og overværede deres arbejde i en periode.

-: Jeg forstod heller ikke hvad du mente..(...)..

K: Men det gjorde jeg, fordi det har jeg også selv sagt mange gange.. (der grines forsat)

-: Nu gentager jeg ikke hvad han hedder..

K: Nej..

-: Men ham I ved nok, hvem er.. (A 230312 00:07:36-00:11:44).

Denne ordveksling viser mig, som aktionsforskeren, der indgår som den venlige fagperson, der kommer udefra, men som indgår som en del af gruppen.

Om betydningen af at have kendskab og holdninger til det fagligt/saglige indhold

Det kan diskuteres, hvor vidt aktionsforskeren nødvendigvis må have et kendskab til det fagligt/saglige indhold i den praksis, som aktionsforskningsprocessen drejer sig om. Svaret på det spørgsmål vil afhænge af, hvilken type af aktionsforskning, der er tale om. I de typer af aktionsforskning, hvor aktionsforskeren primært er proceskonsulent, som for eksempel i Dialogtraditionen, vil et sådant kendskab blive anset for helt eller delvist overflødigt, medens erfaringer fra arbejdslivsforskningen i Skandinavien anser det for afgørende, at aktionsforskeren har kendskab til feltet, idet aktionsforskeren i modsat fald ikke kan indgå frugtbart i handlingerne (Finsrud, 1999). Kendskab til feltet og dets fagligt/saglige indhold indgår derfor som en forudsætning for, at aktionsforskeren på relevant vis har kunnet deltage i praksisudviklingen og vidensproduktionen på baggrund heraf.

"För att teori ska fungera som en guide för handling måste man också besitta viss praktisk kompetens inom det område där teorin ska tillämpas" (Kalman, 2006:56).

Som redegjort for tidligere¹⁰⁸ har jeg et godt kendskab til feltet og besidder både praktisk og teoretisk kundskab hertil. Denne ballast har udgjort forudsætningen for min deltagelse og funktion som facilitator. Den har bevirket, at jeg kunne deltage i de fagligt/saglige drøftelser, og at min deltagelse heri blev accepteret og efterspurgt af de øvrige deltagere. Mine bidrag kunne derfor i nogle af refleksionsforløbene understøtte, at refleksionerne inddrog tanker, teorier og perspektiver, som rådgiverne ikke selv umiddelbart fik øje på, og på denne vis udfordre de sædvanlige forståelsesmønstre.

Om aktionsforskeren som en faglige kaldsbærer blandt andre faglige kaldsbærere - betydning af aktionsforskerens handlinger for forløbet

Blandt rådgiverne er der rådgivere, hvis motivationsstruktur lever op til de karakteristika, der hos Hein tillægges arketyper primadonnaen, i mit vokabular: den faglige kaldsbærer. Samtidig er det også indlysende, at denne karakteristika også gælder mig, som fagperson og aktionsforsker. Min motivationsstruktur er også drevet af en form for fagligt kald – et ønske om at bidrage til at kvalificere socialt arbejde og ønsket om at gøre en forskel. Der vil dermed formentlig være tale om, at jeg i min ageren som aktionsforsker og i min facilitering af eksperimentet har talt fra faglig kaldsbærer til faglig kaldsbærer, og dermed også har talt ind i den motivationsstruktur, der kendetegner faglige kaldsbærere. Har talt

¹⁰⁸ I kapitel 9 Aktionsforskningsprocessens moment: Afsæt om forudsætningerne hos aktionsforskeren.

ind i oplevelsen af en faglig pligt til at udvikle sine faglige kompetencer og leve op til høje faglige standarder. På et ambassadørgruppemøde blev der fremhævet, at, hvis jeg ikke kom, ville eksperimentet have smuldret, fordi den nye ledelse ikke er aktivt involveret:

"(...) Altså jeg kan godt få den tanke, at hvis ikke det var, fordi at du kom her Kirsten, så, kunne jeg da godt forestille mig, i og med afdelingsleder H ikke har været med til at starte op (...) at så var det smuldret" (A 260111 s. 41).

Tilsvarende påpegede en rådgiver fra den anden afdeling, at en kollega havde tilkendegivet, at hun er meget glad for at jeg kommer. *"Det holder dem fast"*. Jeg skriver i dagbogen, *"at det burde være en lederopgave at holde fast. Min funktion er jo ikke blot at sikre implementering"* (Feltdagbog 230910). Men jeg gør ikke noget aktivt som aktionsforsker for at sætte spørgsmålstejn ved, at den nye ledelse ikke er aktivt involveret. Jeg accepterer dekoblingen af ledelsen og deltog selv heri. Formentlig fordi jeg har forholdt mig som en faglig kaldsbærer blandt andre faglige kaldsbærere i ambassadørgruppen, og har fundet det indlysende, at de fagprofessionelle selv måtte tage over (Hein, 2009). Man kan sige, at jeg her rammer mit svage punkt som aktionsforsker, hvor min motivationsstruktur som faglig kaldsbærer måske fører til, at eksperimentet langsigtet kan risikere ikke at få en tilstrækkelig solid forankring. Spørgsmålet er desuden, i hvilket omfang jeg med mine egne faglige kaldsbærere karakteristika også har medvirket til, at rådgivere båret af andre motivationsstrukturer ikke i samme omfang, som de faglige kaldsbærere, er blevet aktive deltagere i eksperimentet. De faglige kaldsbærere har delt min faglige logik, og for dem har pligten til at stræbe mod at udvikle sig fagligt været tilstrækkelig incitament til, at de har engageret sig i eksperimentet. Men rådgivere, drevet af andre typer af motivation, har ikke haft denne drivkraft. Her skulle eksperimentet have været "solgt" med andre virkemidler og kunne ikke, som jeg var overbevist om i min faglige logik, "sælge sig selv" på dets faglige nødvendighed. I relation til disse rådgivere ville det som påpeget have været betydningsfuldt, såfremt lederne havde været mere på banen og kunne have motiveret rådgivere med andre former for motivationsstruktur gennem at gøre eksperimentet for eksempel betydningsfuldt organisatorisk for pragmatikeren eller til et krav for lønarbejderen. Når dette er sagt vil jeg dog også konkludere, at min deltagelse og handlinger har haft afgørende betydning for forløbet på linje med rådgivernes og ambassadørgruppernes handlinger, og at projektet uden min stædighed formentlig var faldet fra hinanden.

Samarbejdsrelationen i aktionsforskningsprocessen - arbejdsdeling mellem aktionsforsker og øvrige deltagere

I dette afsnit vil der blive fokuseret på den 4. kameraindstilling i aktionsforskningsprocessen. Dette indebærer fokus på arbejdsdelingen mellem de aktive

deltagere i eksperimentet, det vil sige de deltagende rådgivere og mig som aktionsforsker i de forskellige samarbejdsfora, som gav rum for forskellige typer af arbejdsdeling og med forskellige samarbejdsrelationer. Rådgiverne arbejdede med at indflette eksperimentets faglige refleksioner i deres hverdag, og refleksionsmøderne fungerede derfor som et meget væsentligt forum. Her udgjorde de deltagende rådgivere de primære aktører med mig mere på sidelinjen, hvor jeg som deltager i nogle af refleksionsmøderne havde en facilitatorfunktion¹⁰⁹. Et andet betydende forum for samhandlinger bestod af de to ambassadørgrupper. I det følgende vil der blive fokuseret på arbejdsdelingen mellem ambassadørerne og aktionsforsker i ambassadørgrupperne, primært i relation til fortolkninger af processens hændelser og resultater og i relation til oplevelse af ansvar for projektet.

Under indtryk af, at det er rådgivere, som har en meget travl hverdag med mange presserende arbejdsopgaver, forsøgte jeg at finde en balance mellem i hvor høj grad, jeg inddrog dem i overvejelser om planlægning og praktiske forhold og selv påtog mig opgaverne, uden at rådgiverne dermed skulle opleve sig udelukket. Som det fremgik af afsnittet om aktionsforskerens handlinger varetog jeg en række praktisk gris opgaver, hvilket jeg fandt naturligt i lyset af rådgivernes pressede hverdag samt det forhold, at jeg var gæsten, der brød ind i deres hverdagscirkler. Deltagerne i ambassadørgrupperne har nok en oplevelse af, at jeg har varetaget de praktiske - gris opgaver og fungeret som central tovholder.

" (...) R: det er Kirsten der laver arbejdet..

K: Nåh nåh.. (der grines lidt)(...)

R: Vi sidder bare her..

R: Vi kommer med vores refleksioner.. (der grines)

R: Sådan må det egentlig godt forsatte..

R: Nej, vi spiser og snakker, og så er der en, der ligesom tager over (der grines..)

R: ja.. på det hele..(...)" (A 23 03 12 00:33:39 – 00:34:17).

Jeg har som aktionsforsker fungeret som tovholder, rammesætter, praktisk gris, kageforsyner, videns - indsparker, inputgiver, meningsfortolker og meget mere. Mødehyppigheden i ambassadørgruppen blev løbende aftalt. Planlægningen af refleksionsmøderne, hvor jeg deltog, var mit udspil til ambassadørgruppen, hvorpå mine udkast til mødeplaner blev justeret efter de enkelte teams øvrige aktiviteter og ofte undergik flere ændringer. På ambassadørgruppens møder blev der løbende vurderet, hvorvidt der var behov for fælles tiltag i relation til eksperimentets forløb. Selvom jeg som aktionsforsker gennem forløbet har været tovholder tilkendegiver ambassadørerne klart et stykke hende i forløbet, at ansvaret for eksperimentets handlinger fremover er deres. Jeg skal ikke gøre mere i relation til refleksionsmøderne.

---

¹⁰⁹ Jf det foregående afsnit om aktionsforskerens handlinger

”(kort tænkepause) R: Jeg tænker, at det er fint nok, nu er det op til os selv at prøve på at få det til at fungere.(...) ”

R: Ja, det tænker jeg også(...) ” (A 010910 .00:42:39-00:44:23).

Arbejdsdeling og samarbejde i relation til fortolkning af resultater i ambassadørgruppen
I løbet af samarbejdet bestræbte jeg mig på at inddrage ambassadørerne i arbejdet med at fortolke forløbet og dets resultater. Arbejdet med fælles fortolkning har dog ikke kunnet optage hele tiden på ambassadørgruppemøderne, idet der også skulle være plads til erfaringsudvekslinger, overvejelser om eventuelle justeringer af og nye ideer til eksperimentet samt ikke mindst give plads til, at rådgivernes optagethed af de aktuelle hændelser på arbejdspladserne kunne vendes og frustrationer og glæder kunne få en kanal. På et tidspunkt var jeg meget optaget af, at jeg synes, jeg kunne iagttage forskellige dominerende diskurser i de forskellige teams, hvor jeg i handicapgrupperne så, at en mere juridisk diskurs ofte fik forrang og at en mere psykologisk dominerende diskurs havde prioritet i familiegrupperne.

” (...)det der med lovgivningen, det kan jeg rigtig meget genkende fra os og sådan vores sagsmøder (...) vi ¹¹⁰ skal også forvalte nogle paragraffer, (...) det er juraen meget der bestemmer ” (A 26 11 09 00:56:00 – 01:00:25).

Overvejelserne fra ambassadørerne gik her på, at det meget vil være familiens problemstilling der afgør, hvilke perspektiver, de lægger på en given problemstilling, om det bliver et retligt eller for eksempel et mere familiedynamisk og psykologisk perspektiv, og hvilken diskurs, der kommer til at kendetegne drøftelserne. Selve betragtningerne om forskellige diskurser, der er i konkurrence, gav mening for deltagere i ambassadørgruppen (A 011210). Rådgivere fra familiegrupper tilkendegiver, det er meget den psykologiske diskurs – de psykologiske perspektiver – der dominerer i deres forståelser og drøftelser af arbejdet, selvom nogle kunne ønske det anderledes (A011210). Deltagere i ambassadørgruppen indgik i refleksioner over forståelser af faglige diskursers kamp om dominans. På et tidspunkt fremsatte jeg handleparathedsdiskursen, hvor en deltager ihærdigt pegede på, at jeg også må tage hensyn til, hvilke arbejdsfunktioner rådgiverne har.

”K: (...) det er sådan en handleparathedes øh måde og forstå socialt arbejde på og (...), det er der mange gode grunde til (...) er det sådan, er det aftaget efterhånden? (...).

- : Men Kirsten der er jeg nødt til sådan ligesom at sammenholde det lidt med, hvilken funktion man har, fordi vi er jo blevet meget funktions opdelt nu,..(...) Altså vi sidder jo og er dem der skal handle og hvis du ikke umiddelbart kan handle, jamen så har vi den slet ikke i længden vel (...) ” (A 23 03 12 00:37:08 – 00:40:19 + 00:40:32 – 00:43:13).

I ambassadørgruppen bliver mine forståelser af for eksempel udsagnene i besvarelserne fra spørgeskemaerne på Statusværkstederne også suppleret af ambassadører. I en drøftelse fremhæver jeg en besvarelse på ikke at læse faglitteratur, som tilkendegiver, at vedkommende er meget træt efter en arbejdsdag med tusinde afbrydelser og peger på, at

---

¹¹⁰ I Specialrådgivningen – handicapområdet.

det måske ikke så meget er arbejdsmængden, som afbrydelserne, der trætter, hvortil en ambassadør tilføjer, at det også er målgruppens karakteristika – det at arbejde med tunge problemstillinger, som påvirker og trætter (A230911). Det vil sige et spørgsmål også om arbejdets karakter. Min forståelse blev herved udvidet. Eller ambassadørerne kommer med forslag til fortolkninger i relation til udsagn, som har undret mig. For eksempel et udsagn i en besvarelse om mangler ved redskabet, som peger på, at punktet for forståelse godt kunne nuanceres mere, som fortolkes som, at der kan arbejdes med mere udfordring af kollegaernes forståelser (A 060911). I fællesskab overvejer vi ligeledes, hvordan forskellige besvarelser i en talmæssig skalering skal forstås, idet der ikke er en åbenlys sammenhæng mellem den afgivne karakter og de øvrige udsagn fra samme svarperson (A 230911).

I mange af dialogerne har jeg en lidt tilbagetrukket og forsigtig position, dog kan det iagttages, at jeg i nogle tilfælde er ved at ”tale mine medforskere ihjel”, hvor jeg fremlægger mine foreløbige overvejelser om fortolkninger. For eksempel indleder jeg med at redegøre for kritisk realisme, inden jeg når frem til spørgsmålet om diskurser. Det ”lykkedes” mig dog ikke at ”gøre dem tavse”, for efter en kort pause svarer en deltager på mit spørgsmål om, hvorvidt diskurserne er genkendelige i praksis.

”- I høj grad synes jeg.. imellem den socialfaglige og den økonomiske diskurs(...)

- Det synes jeg da helt klart man kan mærke(...)” (A 13 12 10 s.9-11).

Eller jeg kommer med en lang svada om kritisk realisme og aktionsforskning og udredninger om mulige virksomme generative mekanismer. Kun afbrudt af ”Mm” flere gange fra de andre deltagere. Men heller ikke på dette møde ”lykkedes” det mig at tale deltagerne til tavshed. Igen efter en kort pause tager rådgiverne fat på, hvad de finder genkendeligt og interessant i mine overvejelser.

” (...)R:, altså ved mig, vækker det nok genkendelighed, altså..

R: Bestemt. Også her, (...)

R: ... godt klar over det, men det er bare meget interessant, når det lige står der (LATTER) (...)

R: jeg er jo enig med dig i, at intentionen om at højne fagligheden er bestemt til stede, (...)
hos alle de kolleger, jeg har, ikke?” (A 2601 11 s. 36-38).

Jeg introducerer spørgsmålet om læring og ”afsmitning” (A 261109), hvor mit ordvalg afsmitning dog vækker en vis modstand, idet deltagerne finder det en uheldig formulering og foretrækker at tale om læring (A 131210). Jeg kunne have valgt i stedet at introducere læringsbegrebet transfer, men valgte mit eget ”hverdagsprog”, hvilket ikke var heldigt i denne sammenhæng, hvor jeg dog i andre møder havde bøvlet med min introduktion af mere samfundsvidenskabelige begreber¹¹¹.

---

¹¹¹ , jf. diskussionen af utopi i afsnittet om utopi i starten af dette kapitel.

Mod afslutningen af projektet introducerer jeg i den ene afdeling spørgsmålet om dekobling af ledelse. Jeg går som katten om den varme grød i forhold til, hvordan jeg skal bringe spørgsmålet om mine iagttagelser af rådgiveres relation til ledelse på banen. Min redegørelse for fænomenet den faglige kaldsbærer og denne motivationstypes krav til ledelse, som hvis de ikke opfyldes resulterer i en dekobling af ledelse og kaldsbærerens selv påtagen sig ansvaret, blev dog fulgt af et dybtfølt JA! Med et dybt suk (Felt dagbog 19 06 12). En form for lettelsens udtryk over, at der var en forståelsesramme for, hvordan spørgsmålet blev oplevet, iagttaget og nu italesat.

*"(...) fandt jeg sådan et teoretisk udtryk for det,
Hahaha.*

Det gør det måske, at det kan blive håndteret på en lidt anden måde.(...).

Jeg kan godt regne det ud.

Dekobling af ledelse. (...)

Jear.

Men jeg ved ikke hvad det betyder.

Ej, jeg kan godt høre det, med koble og dekomle og det kunne jeg godt prøve at begynde at regne på. Koble til og koble fra.

Du tænker simpelthen, at ledelsen her (...) måske ikke er så synlig, eller?

Jamen også. Og noget med at øh, I påtager jer ansvaret for.. for det faglige.

Mm.

JA! (...)

Men det gør vi, og ved du hvad" (A 190612 00:17:30- 00:18:45).

Her blev min tolkning modtaget og gav mening. Samtidig blev ambassadørerne meget optaget af min refleksioner over denne tolkning også i relation til min egen rolle som en faglig kaldsbærer blandt andre faglige kaldsbærere, hvor ambassadørerne tilføjede funderinger over, at jeg her fremlagde, hvordan jeg var stødt ind i egne blinde pletter.

"(...). Det er faktisk vældig interessant.

Men (...) den sløjfe, den synes jeg var endnu mere interessant, med at du, (...) det er der, hvor du rammer din egen blinde vinkel, ikke, altså, det er jo interessant, dybt interessant.

(...), jeg har deltaget i Jeres dekobling af ledelsen, altså, jeg har heller ikke stillet spørgsmålstegn ved, hvorfor ledelsen ikke skulle være med, altså for jeg har tænkt, nå ja, sådan er det. (...) det er først nu bagefter, at jeg tænker, (...), hvorfor var der nu lige ikke, at vi ikke øh kastede os ud i at prøve at involvere de nye ledere i det? " (A 190612 01:35:00-01:38: 10 + 01:39:00-01:39: 34).

Her vandt mine tolkninger genklang og eftertanke samt bidrog til forståelse. På andre tidspunkter bliver mine foreløbige tolkninger afvist. I det første halve år var jeg ledsaget af en bachelorgruppe til aktiviteterne med rådgiverne i den ene afdeling. Af gode grunde var de studerende meget optaget af relationen nyuddannet – erfaren rådgiver. Med de studerende drøftede jeg spørgsmålet om, hvorvidt der var tale om en form for mesterlære, hvor det kan være svært for en nyuddannet at få faglig stemme blandt erfarne kollegaer. Dette var blandt andet inspireret af Kildedals pointe om den uaftalte mesterlære som en uafalt implicit forekommende aktivitet (Kildedal, 2001). Imidlertid afviste rådgivere og ledelse i flere omgange, at noget sådant skulle være på spil, tværtimod oplever både ledelse

og rådgivere, erfarne som nyuddannede, at også de nyuddannede i høj grad har noget at bidrage med, idet de har deres teoretiske viden præsent, mens omvendt de erfarne kan bidrage med erfaringsbaseret viden (A 220409) (A131210). På baggrund af gentagne afvisninger af, at der var et spørgsmål på spil om nyuddannede contra erfarne rådgivere i relation til eksperimentet og forsikringerne om, at de nyuddannede faktisk kom og bidrog med viden, som de erfarne ofte manglede, valgte jeg, at jeg ikke ville gå videre med dette aspekt. Deltagernes tolkninger af fænomener fik dermed igen indflydelse på min forståelse af situationen og fortolkning af aktionsforskningsprocessen.

Arbejdsdeling mellem aktionsforsker og øvrige deltagere i aktionsforskningsprocessen

Rådgiverne har været de udøvende i relation til eksperimentets praksishandlinger på refleksionsmøderne, hvor jeg har haft en faciliterende funktion på de møder, hvor jeg deltog. Ambassadørgrupperne har udgjort to centrale samarbejdsfora, hvor ambassadørerne og jeg i fællesskab har fulgt op på eksperimentets forløb, overvejet justeringer, inspireret til at arbejde med nye aspekter af faglig refleksion samt planlagt og tilrettelagt fælles aktiviteter og det videre forløb i eksperimentet. Der har således været en fælles ansvarstagen for forløbet, det vil sige for handledelen i aktionsforskningsprocessen. Forskningsdelen har hovedsagligt været mit ansvar; dog deltog rådgivere på statusværkstedet i fortolkningsovervejelser, ligesom ambassadørerne løbende indgik i arbejdet med fælles fortolkninger. Jeg har som aktionsforsker haft et reelt ønske om at inddrage rådgiverne og især ambassadørerne også i forskningsprocessen, men valgte samtidig at afveje dette med hensynet til, at der er tale om deltagere, der i forvejen er arbejdsbelastede, hvorfor jeg dagsordenssatte punkter ”Fra aktionsforskningen” på møderne i ambassadørgrupperne, kom med oplæg og udspil hertil, men accepterede, når punktet måtte presses sammen, fordi der også skulle være plads til at drøfte de aktuelle tildragelser i hverdagens praksis. Arbejdsdelingen mellem de øvrige deltagere og mig som aktionsforsker har hermed ikke haft den fulde kollektivitet om også forskningsdelen, som flere aktionsforskningstilgange rummer. Arbejdsdelingen kan ses at være i overensstemmelse med beskrivelsen af arbejdsdelingen i arbejdsgrupperne i den ressourceopbyggende aktionsforskning. Denne form for arbejdsdeling har desuden været et pragmatisk og nødvendigt valg set i lyset af arbejdsvilkårene i det sociale børnefamiliearbejde aktuelt. Arbejdsdelingen med inddragelse af deltagerne som primære aktører i arbejdet med faglig refleksion på refleksionsmøderne og ambassadørernes inddragelse i planlægning og opfølgning på forløbet samt medinddragelse i fortolkninger har været en afgørende positiv faktor for eksperimentets forløb. Det kunne ikke have været gennemført uden.

Eksperimentet: Kontekstens rolle og betydning – kontekstuelle hændelser

I dette afsnit vil der blive fokuseret på den 5. kameraindstilling i aktionsforskningsprocessen. Dette indebærer fokus på kontekstens rolle og betydning for eksperimentet. Konteksten i fokus vil hovedsagelig være den umiddelbare kontekst omkring eksperimentet, den organisatoriske kontekst. Det kunne også have været yderst relevant at inddrage den videre, herunder den økonomiske og politiske kontekst, omkring de to organisationer. Dette fravælges dog af hensyn til afhandlingens omfang. Den videre kontekst indgik derfor alene i kapitel 7 og 8 om diskurser i Afsæt og Resultat, og forudsættes her som bagtæppe for hændelserne i den umiddelbare organisatoriske kontekst. Det har været kendetegnene for de to organisationer, hvori eksperimentet har fundet sted, at der har fundet mange samtidige forandringer, hændelser og påvirkninger sted, der har influeret på eksperimentets forløb og resultater. Der er igennem forløbet sket omstruktureringer samtidig med en række andre hændelser og påvirkninger. Fra en presset økonomi, arbejdspress blandt praktikerne, indførelse af nye EDB systemer og andre samtidige faglige initiativer. I det følgende vil der blive fokuseret på disse hændelser og påvirkninger uden dog at folde dem helt ud, idet hver hændelse og påvirkning kunne danne afsæt for en undersøgelse i sig selv. Her vil der blive fokuseret på, deres betydninger i relation til dette eksperiment. Der vil i rækkefølge blive sat spot på:

- Omorganiseringerne
  - Oplevelse af at skulle omorganiseres
  - Oplevelse af omorganiseringens følger
- Andre samtidige hændelser udover omorganisering, der har indflydelse på eksperimentet
  - Økonomi og arbejdspress
  - Nye IT systemer
  - Andre socialfaglige initiativer (Diplomuddannelse, LEAN, Fælles Fagligt Grundlag, Signs of Safety)
- Organisationsforandringerne på handicapområdet i den ene kommune

Omorganiseringerne

I begge organisationer er der i forløbet foregået væsentlige omstruktureringer jf. kapitel 1. Disse omstruktureringer har medført betydende ændringer i rådgivernes arbejde. Nyt arbejdsindhold og andre måder at samarbejde med børn og familier på. Desuden har mange rådgivere fået andre kollegaer, andre samarbejdspartnere både i egen organisation og eksternt. Rådgiverne har skullet udvikle nye arbejdsrutiner og afklare afgrænsninger samt snitflader mellem de nye afdelinger.

Optagethed af at skulle omorganiseres

Da det i begge afdelinger er blevet kendt, at der skal omorganiseres optog de forestående ændringer deltagerne meget, og fyldte i deltagerens bevidsthed, mere jo tættere på de kom.

Nogle deltagere indgik i arbejdsgrupper, der skulle indholdsfylde de nye specialiserede teams (A261109). For rådgiverne betød det også noget, hvem de kunne komme til at arbejde sammen med, og at de måske skal skilles fra tætte kollegaer.

”Chok og krise.

Det er ligesom at blive skilt... (...)...

... altså, A hun har allerede været ude og købe afskedsgave til mig, f. eks. (griner) Hun er helt i hundene! (...)” (A 100511 00:10:45- 00: 12:59).

For nogle deltagere er det mere afgørende hvem, de skal være i team med og have som tætte kollegaer end, hvad de skal arbejde med indholdsmæssigt (A 100511). Udover frustrationer og krisestemning rummer følelserne i relation til de forestående forandringer også spænding og en vis forventning om at lære nyt gennem samarbejde med nye kollegaer (A 100511). Ikke blot skal rådgiverne skifte kollegaer og samarbejdspartere, men det handler også om hverdagens små ting, rutiner og vaner, og flere må også udskifte de vante fysiske rammer som for eksempel kontoret (A160311) samt selvfølgelig især af de faglige forandringer (A100511). Optagetheden af de forestående forandringer fyldte meget på de ambassadørgruppemøder, der gik forud for selve omorganiseringerne. Ifølge Hein er langt de fleste fagprofessionelle drevet af en motivationsstruktur, der ikke er en lønmodtagermotivationsstruktur. Dette indebærer, at arbejdet udgør en betydelig og væsentlig del af den fagprofessionelles liv (Hein, 2009), hvorfor væsentlige forestående forandringer klart vil optage tankerne. Det vil være forskelligt, hvad der vægtes højest og optager mest, om det er det fagligt indholdsmæssige eller det sociale alt efter den enkelte fagprofessionelles motivationsstruktur. Dog kan det iagttages, at selvom de faglige kaldsbærere er optaget af sagen og betingelserne for udøvelsen af det sociale arbejde, er samarbejdsrelationerne med ligesindede også meget væsentlige for dem og forandringer her optager også tankerne.

Oplevelse af omorganiseringens følger

Hvis omorganiseringerne optog tankerne før de fandt sted således også efter, at de er gennemført, og ambassadørgruppemøderne giver rum til, at disse tanker kan deles. I den første tid efter omorganiseringen er der en række følger, der optager rådgiverne. Manglende afklaringer af snitflader, ”sager” der ikke lige er til at finde, eller hvor der ikke er kopieret tilstrækkeligt til¹¹², at der er fyldestgørende beskrivelser af familien. Selve det, at få afsluttet ”sagen” hos de tidligere rådgivere og overgivet til de nuværende, bevirker pres og stress, som i nogle tilfælde resulterer i, at rådgiverne kommer op at skændes om, hvem, der skal gøre hvad (A 060911). Noget udgør umiddelbare direkte følger af

---

¹¹² I forbindelse med at barnet fremover skal stå som hovedperson, er de ”gamle” familiesager blev kopieret, således at materiale om hvert barn er kopieret over i barnets sag fra de gamle familiesager. Der har dog ifølge rådgiverne været en del svipsere (A 060911).

omorganiseringen og må anses for forbigående, medens andre konsekvenser fortsat optager sindene længere tid efter. Især i den ene afdeling er rådgiverne fortsat optagede af de faglige konsekvenser af opdelingen i teams efter børnenes alder og tildelingen af rådgivere herudfra, således at der kan være flere rådgivere, der skal samarbejde med den samme familie. Dette kræver koordinations samtidig med, at der er en oplevelse af manglende tid til den nødvendige koordination. Dog kunne det vendes til en styrke, såfremt der var tid til at arbejde som et makkerpar. Rådgiverne i den ene afdeling karakteriserede kort før dette projektarbejdes afslutning antagelsen om, at der skulle komme faglige gevinster ud af den nye organisering, som et skrivebordsprojekt. Med 45 til 50 sager for en rådgiver indfinder de faglige gevinster sig ikke. Der var aktuelt kun lige plads til at agere brandslukning. Underretninger og opfølgninger blev ikke nået indenfor tidsfristerne, og journalskrivning blev beskrevet som ”en by i Rusland”. I en sådan situation bliver de øgede krav til indbyrdes koordinering en yderligere stressmæssig belastning (A 190312).

Større forandringer som en omstrukturering tager tid, inden den falder på plads. Ved omorganiseringen blev de fleste ”sager” omfordelt, således at rådgiverne fik nye børn og familier at samarbejde med. Rådgiverne skulle bruge tid til at finde ud af, ”hvad de har i skufferne”, det vil sige hvilke problemstillinger de nye ”sager” rummer og skabe sig et overblik (A 150311). Det er nødvendigt, at det falder på plads, førend der er overskud til andet som for eksempel projektets eksperiment.

” (...)jeg fornemmer også i hele huset, sådan at vi begynder at vide, hvad vi har i skufferne (...) Og så kan vi sådan set begynde at fortsætte med social analyse(...)”(A150311 00:07:56) 00:08:01 - 00:09:19).

En omorganisering kræver tid til at falde på plads, og først når dette er ved at være sket er der overskud til, at rådgiverne igen arbejder med eksperimentet. (A 230511).

Et fænomen kan iagttages på møder i begge ambassadørgrupper og ser ud til at være fælles for de to afdelinger. Rådgiverne efterlyser efter omorganiseringerne fælles fora med muligheder for at mødes på tværs af de nye teams og udveksle erfaringer om den nye struktur og drøfte samarbejdet. Det er lidt forskelligt, hvordan rådgiverne drøfter de manglende mødemuligheder. Nogle ambassadører overvejer, om ledelsens manglende prioritering af fællesmøder kan begrundes i en frygt for ”frustrationsmøder”, der bliver forum for udveksling af brok (A 060911).

”Vi har heller ikke fået lov at mødes i fora, hvor vi sådan snakker, hvad er svært (...) Vi kunne nemt komme til at tale grimt til hinanden, eller om vores ledere.

Brokmøde (...)

Men jeg tænker, hvis vi ikke må det, så er det også en konsekvens, at vi ikke taler samme sprog” (A 19 03 12 01: 11:20-01:11:48).

På et ambassadørgruppemøde drøfter vi igen de manglende muligheder for at fremsætte kritik, og jeg peger på Willigs arbejde i relation til kritikkens aktuelle muligheder. Willig

fremhæver, at det er vigtigt at kritik har kanaler og kan komme ud. Hvis der ikke er kanaler til kritik, kommer den ud alligevel igennem ventiler for kritik, der antager andre former. Som for eksempel at råbe på gangene¹¹³ eller at græde derhjemme¹¹⁴ eller i form af det, der opfattes som brok. I moderne management ledelse er kritik ifølge Willig ildeset og undertrykkes samt umyndiggøres, og dette sker som et led i en mere generel umyndiggørelse af de fagprofessionelle (Willig, 2009). Kritik skal kunne fremsættes uden, at kritikerens får at vide, at hvis man ikke kan lide lugten i bageriet, så kan man gå. Dette udsagn vandt genklang hos en ambassadør.

"Og det er sådan vi har hørt det... Der er blevet sagt af afdelingsleder der, D, hun har jo sagt: I er jo ansat, I er jo ikke indsat, så I kan bare..."

Er det rigtig – har hun sagt sådan?

Ja. I kan jo bare gå, hvis det er det, I har lyst til.

Vi er ansat, vi er ikke indsat – okay!" (...)" (A 150311 01:15:14 - 01:15:55).

Rådgiverne har dermed erfaring med at være udsatte for umyndiggørelsesprocesser. De manglende kanaler til kritik har dog måske ikke en direkte sammenhæng med omorganiseringen, men kan have en mere generel karakter, som bliver forstærket af omorganiseringen. Men det, at ledere anser behovet for at mødes for et ønske om at mødes for at fremsætte brok, bevirker, at der mangler fælles fora i de nye organisationer. Der mangler rammer for fælles faglige drøftelser af erfaringer med den nye struktur og snitflader mellem de nye teams og udvikling af et fælles fagligt sprog i relation til de nye arbejdsopgaver og nye måder at arbejde og samarbejde på. Men klart også rammer, der kan etablere adgang til kanaler for kritik i relation til oplevede uhensigtsmæssigheder i den nye organisering. De manglende muligheder herfor bevirker, at ambassadørgruppemøderne i stedet bliver en sådan ramme for ambassadørerne, således at arbejdet i ambassadørgruppen ikke alene fokuseres snævert på forløbet af eksperimentet, men også inddrager refleksioner over mere generelle rammer for arbejdet herunder også følger af omorganiseringerne.

Om betydningen af omorganiseringen for arbejdet med eksperimentet

Omorganiseringen har væsentlig indflydelse på arbejdet med eksperimentet. Ambassadørerne tilkendegiver i perioder efter omstruktureringen, at arbejdet med faglig refleksion har trange kår, og at det i perioder er gået i stå på grund af omstruktureringen. Alt kommer til at handle om "drift" – at den daglige "sagsbehandlingsbutik" skal passes (A 131210).

"Ja så vi er i fuld sving med (...) reorganisering, Kirsten, og om social analyse drukner i det, det ved jeg ikke, men det kunne der da være en risiko for.

Ja det vil da i hvert fald have en påvirkning i en periode, (...)" (A 16 03 11 00:19:22 - 00:22:05).

---

¹¹³ <http://jp.dk/aarhus/politik/article2370505.ece.1703.2011-03-17>

¹¹⁴ <http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Arbejdsmiljoe/2011-3-17-Arbejdstilsynsrapport-Aarhus.pdf>
lokaliseret 03 07 12.

Ikke blot får omorganiseringen betydning ved, at der er tale om en endnu ikke helt velimplementeret arbejdsform, der skal fungere videre i en periode med forandringer, og dermed har vanskeligere ved at "bide sig fast" end såfremt den havde været velimplementeret som en rutine, men også ved, at rådgiverne skal udvikle nye samarbejdsrelationer i relation til faglig refleksion i nye kollegakonstellationer. Dette er ikke så lige til, idet arbejdet med faglig refleksion i lighed med supervision, forudsætter en tryghed i kollegagruppen. Rådgiveren udstiller sin faglige viden og sine faglige huller, udstiller sit perspektiv og for eksempel sit børnesyn (A 281111). Udviklingen af tryghed i de nye kollegagrupper tager tid, hvorfor omorganiseringen medfører en forsinkelse eller en form for mindre intensitet i arbejdet med eksperimentet i en længere periode.

Samtidig påvirker omstruktureringen også på andre måder arbejdet med eksperimentet, idet de nye funktionsopdelte teams får forskellige arbejdsopgaver og hermed forskellige forudsætninger for og formål med at arbejde med faglig refleksion. Særligt oplever de nye modtagelsesteams ændringer i, hvordan arbejdet med faglig refleksion kan kvalificere arbejdet. I modtagelsen skal der ske en hurtig vurdering af, hvor alvorlige problemstillinger der er tale om, om den påkalder sig en social indsats (A 230511)(A 190312). Dette sætter grænser for, hvor dybt i analysen rådgiverne oplever, at der er tid og konkret viden om problemstillingen til at gå. Selve den nye arbejdsfunktion får hermed indflydelse på arbejdet med eksperimentet.

Min vurdering af omorganiseringernes indflydelse er, at disse har haft kraftig indvirkning på eksperimentets forløb i begge afdelinger. Omorganiseringer har krævet opmærksomhed og ressourcer af rådgiverne, der hermed har haft mindre overskud til at arbejde med eksperimentet, hvorfor dette derfor i perioder i forskellige teams er blevet valgt fra. På trods af dette har ambassadørerne og deres kollegaer gennem hele forløbet tilkendegivet, at arbejdet med eksperimentet og den faglige refleksion er noget de vil og ønsker at fortsætte. Når der har været tale om nedprioriteringer på grund af omstruktureringerne har det været midlertidigt.

Andre samtidige hændelser udover omorganisering, der har indflydelse på eksperimentet

Omorganiseringer er ikke den eneste kontekstuelle hændelse, der har en væsentlig indflydelse på eksperimentets forløb og resultater. I det følgende vil jeg fokusere på udvalgte centrale forhold som økonomi og arbejdspress, indførelse af nye it-systemer samt andre samtidige faglige initiativer.

Økonomi og arbejdspress / sagstal

I løbet af aktionsforskningsprocessen bliver spørgsmål om økonomi og øgede besparelser et forstærket vilkår. Jeg bliver præsenteret for udtrykkene "købestop" (Feltnoter 141210)

samt ”forbrugsstop” (Feltnoter 230911). Udsagn der udtrykker, at økonomien i begge afdelinger er meget presset. Dette giver sig også udtryk i relation til, hvilke foranstaltninger og indsatser, det er muligt for rådgiverne at sætte i værk i forhold til udsatte børn og deres familier, samt medfører indskrænkninger i rådgivernes egen kompetence. Rådgiverne skal udarbejde indstillinger til ledelsen, hvor selv bevillinger, der tidligere var afdelingsleders kompetence, nu skal længere op i lederhierarkiet (A150311)(A230911). Bestræbelserne går på at mindske brugen af dyre foranstaltninger, og der hjemtages børn fra foranstaltninger (A 281111). Alle anbringelser gennemgås med henblik på vurdering af, om børnene fortsat skal være anbragte (A 010910), og afsatte faglige dage konverteres til økonomiske gennemgange af alle ”sager” (A150311). Der sættes på familieplejeanbringelser frem for anbringelse på institutioner. Børn, der tidligere ville blive anbragt får i dag i stedet en efterskolebevilling (A230911). Modtagelsernes dagsorden opleves som, at formålet er at holde borgerne fra døren (A 230312). Rådgiverne bliver desuden mødt med krav om, at de skal tænke kreativt. Men hvad vil kreativitet sige i relation til socialt arbejde? Og har det med økonomiske stramninger at gøre?

” vi skal finde på nogle kreative løsninger..

K: Hvad er kreative løsninger i socialt arbejde?(...)

R: Ja fordi der er jo ikke økonomi til og anbringe i sammen målestok, vel (...). Og så står der vel, at vi skal finde (kort tænkepause) på kreative løsninger. Så vi har da også tænkt på, når men skal vi så tage de unge med hjem eller hvad?(...)”(A 010910 00:45:59-00:46:48).

Spørgsmålet, som rådgiverne her rejser, er væsentligt i socialt arbejde. Er spørgsmålet om kreativitet noget der hænger sammen med økonomiske trange tider, eller forudsætter kreativitet modsat, at der kan anvendes de nødvendige midler til at kreere nye unikke løsninger tilpasset det enkelte barns konkrete problemstilling uanset om dette så er dyrere eller billigere end de løsninger, der traditionelt ville være anvendt?¹¹⁵ Rådgivere vurderer, at dette forøgede fokus på økonomi kan have uheldige konsekvenser i den forstand, at frem for at iværksætte den fagligt rigtige indsats, besluttet der noget andet i stedet, og i flere tilfælde er der her tale om utilstrækkelige indsatser.

”- fordi så kommer de i familieteamet, og så kan de få en time hver 14. dag, sommetider to, hvis de er heldige(...)”(A 26 11 09 01:14:05-01:16:46).

Dette kan få karakter af den form for tilfældighed som Christensen og Egelund peger på i valg af indsatser, hvor det i nogen grad ser ud til at være de indsatser, der er til rådighed, der styrer undersøgelsen (2010). Det vil sige, tilfældighed i relation til det afdækkede behov, men ikke tilfældig i relation til de indsatsmuligheder kommunen har valgt at have til rådighed. Samtidig spiller dette forhold også ind i relation til dette eksperiment, idet

---

¹¹⁵ Denne diskussion er væsentlig, men vil her føre for langt omkring. Kunne udgøre en del af en interessant problemstilling i et andet projekt. Der er blevet arbejdet hermed i et praksisforskningsprojekt på Socialcenter Syd jf. den interne rapport Alminde m.fl. (2010).

nogle rådgivere oplever, at der ikke er sammenhæng mellem ønsket om at kvalificere analysen og undersøgelsesdelen, og så det forhold, at der ikke er indsatsmuligheder, der kan matche det fremanalyserede behov.

" (...) Det der med at bruge så meget energi og kræfter på de her undersøgelser (...)men så kan det bare være sådan lidt hult, når (...)vi alligevel stadigvæk ikke [har] nogle ordentlige foranstaltninger(...)" (A 150311 00:42:26 - 00:44:38).

Rådgivere udtrykker, at de lige så godt kunne sætte et "lukket – skilt" på døren. Dette fokus på økonomi og indskrænkninger i, hvad der kan bevilges, påvirker rådgivernes tanker om de problemstillinger, som familierne præsenterer, selvom de godt fagligt kan erkende, at det må være barnets behov, der afgør indsatsen. Rådgivere tilkendegiver, at de har forståelse for, at der selvfølgelig skal tages økonomiske hensyn og tages hensyn til at de økonomiske midler udnyttes bedst muligt. Men det må heller ikke tage overhånd, så det bliver de økonomiske hensyn, der overskygger de faglige hensyn (A010910). Rådgivere ser en fare for, at de umærkeligt bliver præget af, at økonomiske hensyn har førsteprioritet. Selvom rådgivere ikke ønsker, at besparelseskravene får indflydelse på deres forståelse af børnenes og familiernes problemstillinger, erkender de, at det vanskeligt kan være anderledes. I den aktuelle økonomiske pressede situation med krav om billigere foranstaltninger vil denne generelle økonomiske kontekst smitte af på, hvordan de møder og forstår barnets problem. Det bliver da for rådgiverne uhyre væsentligt at være bevidste om denne mekanisme og arbejde reflektivt hermed, således at det ikke blot ubevidst sætter sig igennem i den faglige vurdering; men at denne fastholder hensynet til barnets behov, frem for at den faglige vurdering tilpasses de aktuelle muligheder (A230911).

De økonomiske stramninger giver sig ikke alene udslag i restriktioner omkring indsatser i relation til de udsatte børn og familier og i besparelser på arbejdsredskaber (A230911), men også i antallet af hænder til at løse arbejdsopgaverne blandt rådgiverne. For eksempel i manglende ansættelse af vikarer ved barsel (A010910) eller sygdom (A 060911), eller i andre situationer som deltagelse i efteruddannelse (A 28 1111). I en række tilfælde er det tydeligt på ambassadørgruppemøderne, at rådgivere i perioder er pressede af arbejdet. Fortællinger om oplevet arbejdspress og følelser af, at grænserne er ved at være nået (Feltnoter 010910), kommer frem og udgør dels forklaringer på, at eksperimentet i det og det team i den forgangne periode har haft trange kår, dels fylder i den enkelte ambassadørs bevidsthed, således at vedkommende skal have afløb herfor. Ambassadørerne tilkendegiver, at de frygter for, hvornår der kommer stresssygemeldinger, idet kollegaerne har udviklet stresssymptomer som manglende søvn eller drømme om "sager" (A 281111), eller hvor ambassadører fortæller om væsentlige arbejdsmiljømæssige problemer i teamet, som der bliver taget hånd om (A 190312).

Ambassadører beretter om sagstal, der væsentligt overstiger de vejledende sagstal, som Dansk Socialrådgiverforening peger på¹¹⁶. På handicapområdet ses ca. 80 sager pr. rådgiver, og der forventes at komme flere til, idet en rådgivers sager skal fordeles blandt de øvrige. Her er ikke tale om ”lette eller glatte sager”, idet disse i forvejen er overgivet til administrative medarbejdere (A060911)(A160511), hvorfor dette sagstal skal holdes op mod et vejledende tal på ca. 40 børnehandicapsager¹¹⁷. På børneområdet har nogle rådgivere 45 - 50 familier, de skal samarbejde med (A 281111)(A 131210), med op til 63-65 børn (A 131210). Da der ikke er indikationer på, at der er tale om knapt så komplekse ”sager” al den stund, at afdelingerne forsøger at holde borgerne fra døren, er der tale om væsentlige overskridelser af de vejledende sagstal på 30 komplekse børnesager¹¹⁸. Man kan indvende, som Socialrådgiverforeningen også gør opmærksom på, at det kan være for unuanceret alene at se på sagstal. Der er mange andre faktorer, der afgør tyngden af arbejdsbelastninger, som påhviler rådgivere udover det antal ”sager”, som de har ansvaret for. DS opregner en række forhold, der har indflydelse¹¹⁹. Disse forhold peger på situationer, hvor rådgivere kan have behov for nedsat sagstal, ikke højere. Da der i begge afdelinger er tale om komplekse ”sager”, ser det hermed ud til at rådgiverne udsættes for en for stor belastning stammende fra et for stort sagstal¹²⁰. Dette har også en væsentlig indflydelse på forløbet og resultaterne af eksperimentet, idet arbejdspresset i en række situationer på ambassadørgruppemøderne angives som begrundelse for, at det og det team aktuelt har svært ved at gennemføre eksperimentet som ønsket og planlagt (Løbende feltnoter og referater fra ambassadørgruppemøderne). Udover arbejdspress og sagstal kan de pressede økonomiske vilkår og redueringen i de mulige valg af foranstaltninger til børn

¹¹⁶ Jf. kapitel 7 italesættelse af socialfaglighed i Afsæt – afsnittet om Undersøgelsesdiskursen – social praksis.

¹¹⁷ <http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2011-VejledendeSagstal.pdf> lokaliseret 03 07 12

¹¹⁸ <http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2011-VejledendeSagstal.pdf> lokaliseret 03 07 12

¹¹⁹ <http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2011-VejledendeSagstal.pdf> lokaliseret 03 07 12

¹²⁰ Spørgsmålet om betydningen af sagstal kunne fortjene en større diskussion og foldes mere ud. Dette fravælger jeg dog af hensyn til at fastholde fokus på eksperimentet i aktionsforskningsforløbet.

Socialrådgiverforeningen er en interesseorganisation, og har som sådan en interesse i, at beskytte sine medlemmer, hvorfor der måske kunne være grund til at diskutere de anførte vejledende tal yderligere. Samtidig er der dog tegn på, at kommuner begynder at skele til, at reducerede sagstal måske kan være en økonomisk god investering. For eksempel har Aalborg Kommune tilkendegivet, at man ønsker at arbejde på at nedsætte sagstallene set i lyset af svenske erfaringer med henblik på at fremme det forebyggende arbejde og opfølgninger på iværksatte foranstaltninger. Ved ansættelse af yderligere 16 rådgivere forventes sagstallet at nå ned på ca. 30 familiesager pr. rådgiver.

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5977&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-07-06-2012 lokaliseret 07 06 12.

De svenske erfaringer fra Borås bygger på et sagstal på mellem 15 og 20 ”sager” pr. rådgiver.

<http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5791> lokaliseret 03 07 12.

og familier have indflydelse på eksperimentets forløb, idet nogle rådgivere i perioder kan miste modet og sætte spørgsmålstejn ved, hvilken nytte der kan være ved at kvalificere analyse og undersøgelse, når det ikke er muligt at vælge foranstaltninger, som denne analyse lægger op til på grund af de økonomiske rammer. Forløbet er dog ikke kun afhængigt af økonomiske forhold og arbejdspress, men også af spørgsmål om arbejdspladskultur og prioritering, herunder fra prioriteringer fra ledelsens side (A26 01 11) samt de øvrige samtidige hændelser.

Nye IT systemer

I løbet af projektperioden blev der indført nyt IT-system i den ene afdeling. En særlig tilvirket udgave af KMD. Et journaliserings- og registreringssystem. Rådgiverne skulle manuelt indregistrere deres "sager" i dette system i sommeren 2010. Efterfølgende tilkendegiver rådgiverne, at dette system ikke fungerer hensigtsmæssigt. Det opleves som meget bøvl at arbejde med, idet hvert journalnotat kun må omhandle en ting for et barn i familien. (A010910). Den måde IT-systemerne fungerer eller ikke fungerer på medfører ekstra stressfaktorer i hverdagen og får dermed indflydelse på rådgivernes ressourcer til at udøve det sociale arbejde og også til at arbejde med eksperimentets faglige kvalificering. Tillige indebar den periode, hvor der skulle ske indrapportering i systemet, at aftalte refleksionsmøder og ambassadørgruppemøder blev aflyst af ledelsen (Logbog maj-juni 2010).

Andre samtidige socialfaglige initiativer

Aktionsforskningens eksperiment foregik, som det allerede kan ses af det foregående, ikke i et tomrum. Udover omorganiseringer og nye IT-systemer fandt der også en række andre faglige initiativer sted samtidigt, som fik indflydelse på forløbet. Disse fokuseres der på i det følgende delafsnit.

Diplomuddannelse

Socialministeriet og Socialstyrelsen har fokuseret på at kvalificere rådgiverne på børnefamilieområdet gennem satsning på udbud af diplomuddannelse til rådgiverne¹²¹. Denne satsning følges i nogle kommuner op lokalt gennem ledelsens prioritering af efter- og videreuddannelse til personalet. I den ene afdeling har rigtig mange af rådgiverne været af sted på diplomuddannelse¹²², hvilket ambassadørerne vurderer, har været afgørende for, at de har kunnet arbejde med den faglige refleksion i eksperimenter (A 281111). Rådgiverne er desuden fagligt stolte af deres arbejde med diplomuddannelsen og opgaverne der. Nogle

---

¹²¹ Jf. kapitel 7 og 8.

¹²² Myndighed og leverandør på børne- og ungeområdet, blandt udbudt af VIA University College, VOK (Videreuddannelse og Kompetenceudvikling), Social- og sundhedsområdet.

rådgivere har fortalt om indholdet i deres opgaver og enkelte har berettet, at de anvendte social analyse i opgaven (Feltdagbog 290910). På ambassadørgruppemøder inddrages diplomopgaverne gentagne gange i overvejelser om, hvordan der kan udvikles et tilgængeligt teoretisk referenceapparat (Feltnoter). Rådgiverne ønsker, at den viden, som de har tilegnet sig på diplomuddannelsen sættes i spil. Imidlertid giver dette ønske også anledning til frustrationer, der gentagne gange får luft på ambassadørgruppemøderne, idet rådgivere oplever, at deres tilegnede viden ikke efterspørges i organisationen, og at det ikke ledelsesmæssigt rammesættes, at de får lejlighed til at udveksle og uddybe samt vedligeholde den tilegnede viden fra diplomuddannelsen (A060911) (A160311). Uddannelsen får dermed mere karakter af et fagligt åndehul for den enkelte rådgiver end af en aktivitet, der aktivt inddrages i den faglige praksis med henblik på at kvalificere denne. Det bliver op til den enkelte rådgiver at forsøge at sikre, at den tilegnede viden inddrages. Dette er formentlig ikke i overensstemmelse med den bevæggrund, der har foranlediget socialministeriet og socialstyrelsen til at satse på uddannelsesaktiviteterne og bevilge midler til efteruddannelse.¹²³ Dette billede stemmer dog overens med resultater fra undersøgelser af inddragelse af viden i forbindelse med efteruddannelse.

”Undersøgelser bekræfter imidlertid også billedet af, at en del virksomheder – selv om de fra ledelsens side principielt er positive overfor uddannelsesaktiviteterne – ikke i tilstrækkelig udstrækning anvender medarbejdernes ny erhvervede kvalifikationer” (Wahlgren m.fl., 2002:67).

Rådgiverne efterlyser, at lederne forholder sig til og aktivt vægter at bringe deres nye kompetencer i spil. Oplevelsen af, at dette ikke sker, kan hænge sammen med, hvordan den enkelte leder vægter at håndtere det krydspres, som vedkommende befinder sig i som mellemleder. Her kan der være tale om, at krydspreset mellem en administrativ/økonomisk logik og en faglig logik suppleres med et krydspres mellem forskellige læringslogikker i form af et krydspres mellem en produktionslogik og en udviklingslogik i relation til læring af nye kompetencer og inddragelse af disse i den konkrete praksis. Produktionslogikken definerer Wahlgren m.fl. således:

”Produktionslogikken drejer sig om handling på et rutine eller regelbaseret niveau, hvor det er afgørende at undgå fejl, at skabe stabilitet og flow i produktionen. Hvor det er vigtigt at kunne mestre procedurer, og dermed hurtigt og effektivt at kunne løse opgaven på en kvalificeret og standardiseret måde under givne betingelser (...) Tænkning og læring i tilknytning til handlingen er her kun værdifuldt i det omfang, dette understøtter den effektive handling” (Wahlgren m.fl., 2002:89).

Medens der ved udviklingslogik forstås en logik, hvor der er mere vægt på tænkning og refleksion.

”Målene er ikke definerede præcist på forhånd, og målet er ikke det rigtige svar, den rigtige løsning, men snarere at løse den rigtige opgave (...) og dermed er det handlinger

---

¹²³ Oplysning fra medarbejdere fra Socialstyrelsen på temadag med undervisere fra VIA d. 21.02.12 om Barnets reform.

på det kundskabsbaserede og reflekterede niveau. Her er tid og overskud en væsentlig ressource og betingelse for læring, og en forudsætning herfor er en tolerance for fejl, forskellighed og uforudsigelighed” (Wahlgren m.fl, 2002: 89-90).

Den diplomuddannelse, som udbydes på børn og ungeområdet som følge af ministeriets og Socialstyrelsens satsning, må antages at være i overensstemmelse med Udviklingslogikken. Det fremstår således på baggrund af modulbeskrivelserne samt undervisningsplanerne samt fra mit eget kendskab som underviser på flere af modulerne. Et tegn herpå kan også være, at der i modul 3 er indsat en dag med undervisning i faglig refleksion med redskabet Social Analyse og Handling med mig som underviser. Ligesom også Udviklingslogikken kan aflæses i Servicestyrelsens publikation: Håndbog om Barnets Reform (2011), hvori der også vægtes inddragelse af teoretisk viden i analysen af barnets situation i den børnefaglige undersøgelse (Servicestyrelsen 2011:120), samt fokuseres på faglig udvikling og forskning, og herunder præsenteres refleksionsredskabet Social Analyse og Handling som en mulig tilgang (ibid.: 305). Fra diplomuddannelsen og Socialstyrelsen¹²⁴ vægtes Udviklingslogikken, som måske umiddelbart kunne siges at harmonere med den faglige logik, medens Produktionslogikken umiddelbart kunne siges at være i overensstemmelse med den administrative og økonomiske logik. Hermed kan rådgivernes deltagelse i diplomuddannelsen, som umiddelbart kan sige at forstærke deres dedikation til en faglig logik udgøre en forstærkning af mellemledernes krydspres mellem deres oplevelse af en faglig logik og den administrative – økonomiske logi forstærket af en Produktionslogik på efteruddannelse. Dette er dog formentligt en for unuanceret betragtning, idet Socialstyrelsen formentligt også vægter produktionslogikken. Det tyder andre dele af Håndbog om Barnets Reform på med sin vægt på korrekt sagsbehandling, ligesom det også vil gælde dele af undervisningen på diplomuddannelsen. Endvidere er spørgsmålet, hvorvidt faglig logik og økonomisk – administrativ logik behøver at være hinandens modsætninger. Faglig kvalificeret praksis og den faglige logik er ikke nødvendigvis økonomisk uansvarlig; men kan måske tværtimod i det lange løb vise sig mest økonomisk. Spørgsmålet må være, hvilket rationale, der tegner analysen og vurderingen af barnets behov for indsats, om det er økonomiske hensyn, eller hensyn til barnets bedste. Det vil være et spørgsmål om, hvordan den enkelte mellemleder håndterer krydspreset, og hvilken balance indenfor dette krydspres vedkommende vælger at anlægge på sit arbejde som mellemleder.

For rådgivernes deltagelse i eksperimentet har Socialministeriets og Socialstyrelsens satsning på uddannelse klart haft en positiv effekt. De erfarne rådgivere tilkendegiver, at uden diplomuddannelsen ville de ikke have kunnet ”følge med” i relation

---

¹²⁴ I forbindelse med det sidste regeringsskifte i 2011 blev Servicestyrelsen døbt om til (igen) at hedde Socialstyrelsen.

til at inddrage teoretisk og forskningsbaseret viden i den faglige refleksion. Dog oplever de en frustration over, at deres nye kvalifikationer mere forbliver deres eget ansvar og ikke aktivt inddrages og udvikles yderligere af organisationen, såfremt dette havde været tilfældet kunne satsningen på uddannelse formentlig have spillet endnu mere positivt sammen med dette aktionsforskningsprojekts eksperiment.

Arbejde med LEAN

I den ene kommune var der forud for iværksættelsen af projektet og dets eksperiment en nyere tradition for at arbejde med LEAN-processer¹²⁵. Jeg oplevede at komme til aftaler, hvor jeg løb ind i et netop afsluttet Lean-møde. I forbindelse med afdelingens eget praksisforskningsprojekt, blev også nogle af dette projekts indsatsområder overgivet til de LEAN-konsulenter, som afdelingen samarbejdede med (Alminde m.fl. 2010). På et ambassadørgruppemøde fortæller en ambassadør meget engageret om at arbejde med LEAN processer og samarbejdet med LEAN-konsulenterne:

”- Ja, men vi var bare så optaget (...) vi leaner af helt vildt.

- hvad siger du?

- vi leaner helt vildt, (...), vi har vildt meget energi efter det (...) det var så fedt” (A 26 11 09 01:07:12 – 01:07:36).

Men på et tidspunkt i forløbet, er LEAN fokuseringen forsvundet, og arbejdet hermed ophører. Efter rådgiveres vurdering ophører det på et tidspunkt, hvor de netop har fået det indarbejdet, og hvor de begyndte at kunne anvende det.

”- R: altså vi brugte ekstremt meget krudt på LEAN, og lige da vi begyndte(...)at kunne bruge den, (...)så var det væk, og nu er det nærmest en joke, ikke (Der grines lidt)(...) ”

R: (...), at hvis man kaster sin energi ind i noget, at man så lige får lov at se også, om det virker, ikke? (...) det har de været slemme til her i kommunen og så stoppe tidligt nok (...)

R: Og så er det virkelig væk, når det er væk(...)

R: Så er det ligesom om, at så kan det slet ikke bruges (...)” (A 23 05 11 01:03:52-01:05:58 + 01:06:50-01:08:10).

Arbejdet med Lean opgives tilsyneladende¹²⁶. Det vækker forundring hos rådgiverne, at der iværksættes faglige initiativer, som der investeres ressourcer i, og pludselig har det ikke længere bevågenhed, men forsvinder uden vurderinger af, hvorvidt det var fagligt givtigt eller ej.

Fælles fagligt grundlag

Der iværksættes også andre faglige initiativer, der skal kvalificere det socialt faglige arbejde. Et af disse er Fælles fagligt grundlag. Den ene kommune indgik i 2008 en aftale

---

¹²⁵ ”Lean betyder ”mager”, at slanke eller trimme” og ”Lean fokuserer på at fjerne spild i processer” (Arlbjørn m.fl., 200(39 og 40). Det er oprindeligt et produktionssystem fra Toyota, der har bredt sig fra produktionsmiljøer til andre brancher, herunder det offentlige (ibid.).

¹²⁶ Jeg baserer dette alene på rådgiverens og egne iagttagelser. Jeg har ikke forsøgt at få dette verificeret på leder niveau, da det ikke er væsentligt for dette projekt, om det sker som følge af en aktiv lederbeslutning eller ej, eller om det ”blot løber ud i sandet”. Det væsentlige er rådgivernes oplevelse af, at der sættes ting i værk, som ikke forfølges.

med Aalborg Universitet om at få undersøgt, analyseret og vurderet det sociale arbejde med udsatte børn i kommunen. I den første delrapport fremsætter forskerne en foreløbig vurdering af, at der i kommunen er samlet megen faglighed i arbejdet med udsatte børn, og at der formentlig udføres et kvalificeret arbejde, men at der er behov for, at fagligheden tilføres en fælles retning for at sikre den ønskede kvalitet (Kildedal og Verwohlt, 2008). Der arbejdes derpå i læringscirkler med repræsentanter for ledelse og personale med henblik på at fastlægge og udvælge materiale til grundlaget, som præsenteres for alle medarbejdere på en konference i december 2009. Modtagelsen var ifølge Kildedal og Verwohlt positiv. Der blev rejst spørgsmål om tilførsel af ressourcer til implementeringen, hvilket blev afvist af ledelsen set i lyset af politiske krav om besparelser. Forskerne anbefaler, at der i den videre proces arbejdes med læringscirkler i de følgende år (Kildedal og Verwohlt, 2009). Læringscirkler for personalet iværksættes, og der arbejdes centralt i forvaltningen på at etablere undervisningstilbud, der kan understøtte implementeringen (A261109). Ambassadørerne finder, at indførelsen af fælles fagligt grundlag kan give god mening også i relation til dette eksperiment, idet fælles fagligt grundlag spiller ind i forhold til, noget af det rådgivere finder vanskeligt i arbejdet med redskabet, nemlig at inddrage teoretisk viden. Rådgiverne ser frem til at tilegne sig ny viden (A261109+020310). Flere gange i forløbet vender deltagere tilbage til, at det er en beslutning, at der ifølge fælles fagligt grundlag skal arbejdes med bestemte udvalgte teoretikere. Nogle anser det for positivt, medens andre finder, at det er et indsnævret valg, og at der kunne være behov for at inddrage også andre teoretiske vinkler og andre perspektiver. Samtidig diskuterer ambassadørerne, at læringscirklerne i nogle tilfælde ikke kører godt. De ledere, der skal lede dem, har ikke tilstrækkelig ballast til at lede dem, og / eller har ikke forberedt sig godt nok. Samtidig anvendes en stor del af kompetencemidlerne til arbejdet i læringscirklerne (A 230511). Pr 1.1. 2012 stoppes læringscirklerne imidlertid. Et par aftalte undervisningsdage gennemføres dog. Ambassadørerne overvejer om processen har været planlagt godt nok. På grund af besparelser blev undervisningen trukket ud, og læringscirklerne blev startet uden væsentlige input fra undervisning. Læringscirklerne kom dermed ikke til at understøtte implementering af den tilegnede viden fra undervisningsdagene, og faldt fra hinanden (A161211). I forbindelse med udformningen af fælles fagligt grundlag blev refleksionsredskabet social analyse skrevet ind i dette som en mulighed, der eventuelt kunne anvendes¹²⁷ (Kildedal og Verwohlt, 2009). Undervisning i social analyse indgik desuden i undervisningsprogrammet i forbindelse med indførelse af fælles fagligt grundlag, og det blev der præsenteret som en

---

¹²⁷ To af mine medforfattere indgik i udarbejdelsen af Fælles Fagligt grundlag, dels i refleksionsgruppen, dels i styregruppen (Kildedal og Verwohlt, 2009), hvilket formentlig er en del af forklaringen herpå.

del af konceptet, at rådgiverne kan arbejde med social analyse i forbindelse med fælles fagligt grundlag (A 131210). Ambassadører beskriver, hvordan der i teamet er udformet en materialesamling fra undervisningen i forbindelse med fælles fagligt grundlag, som medbringes på refleksionsmøderne og anvendes til at slå op i og læse op på de valgte teoretikere på mødet i lighed med funktionen af ”Mappen” i den anden afdeling. Ambassadørerne tilkendegiver, at de oplever, at rådgiverne fra deres afdeling er længere fremme i forhold til at arbejde med fælles fagligt grundlag end rådgiverne fra de øvrige afdelinger på grund af arbejdet med faglig refleksion og redskabet social analyse (referat fra Ambassadørgruppemøde d. 23.05.11). Fælles fagligt grundlag kan som en af de udefrakommende hændelser ses at spille positivt sammen med dette aktionsforskningsprojekts eksperimenterer, da det ”trækker på samme hammel” og fokuserer på inddragelse af teoretisk viden i analyse og socialfaglig vurdering.

Indførelse af Signs of Safety i Kommunens børne- familiearbejde

I foråret 2011 foranstaltede en nye chef, at rådgiverne fra modtagelserne kom på en inspirationstur til København for at høre om erfaringerne der med konceptet: ”Signs of Safety” (SoS) i relation til udsatte børn og familier¹²⁸. Ambassadørerne overvejede, at det egentligt var lidt mærkeligt, at de nu havde arbejdet med Fælles Fagligt grundlag, og derpå blev sendt til inspirationsmøde i relation til en tilgang, der er så helt anderledes (A 230511). På de efterfølgende møder i ambassadørgruppen drøftedes SoS og kommunens mulige valg heraf. Det bekymrede deltagerne, at denne tilgang baserer sig på meget kortfattede og handlingsorienterede handleplaner frem for at dykke ned og analysere barnets problemstilling grundigt, som fælles fagligt grundlag vægter. De er bange for, at det bliver: *”(...) en beskrivelse og så lidt jump to conclusions (...))”* (A 230312 00:20:09-00:22:26). Efter rådgivernes vurdering kan en fare ved SoS være at man går tilbage til en tidligere tids måde at arbejde på, hvor der ikke i samme omfang som nu, lægges vægt på en grundig analyse af problemstillingen. Med andre ord vil SoS hermed kunne fremme en genoplussen eller forstærkning af handleparathedsdiskursen¹²⁹ (A161211). Det besluttes, at kommunen fra 01.01.12 skal arbejde med ”Signs of Safety”. Der afsættes midler til et pilotprojekt, og 3 rådgivere får funktion som konsulenter for kollegaerne. Det undrer ambassadørerne, at der kan findes midler til dette arbejde i en tid, hvor rådgiverne dårligt kan få kuglepenne (ibid.). Ambassadørerne opfatter indførelse af arbejdet med SoS som

---

¹²⁸ ” Signs of Safety er udviklet af australieren Andrew Turnell. Det er en løsningsfokuseret tilgang til myndighedsarbejdet og anvendes i sags drøftelser, i samtaler med familier og til netværksmøder.” <http://vidensportal.servicestyrelsen.dk/temaer/kriminalitet/erfaring/familiearbejde-med-fokus-paa-loesninger> lokaliseret 30 05 12.

¹²⁹ På grund af mit fokus på betydningen af hændelserne for eksperimentet fravælger jeg at gå ind i en analyse af Signs of Safety konceptet, hvilket ellers ville være interessant og fagligt relevant.

uomgængeligt, og dette koncept skal ifølge ambassadørerne erstatte Fælles Fagligt Grundlag. De oplever, at Fælles Fagligt Grundlag nu blot stryges, selvom der er brugt mange ressourcer på udvikling af det (Referat af 16.12.11). Samtidig undrer det ambassadørerne, at chefen tilkendegiver, at ønsket om at arbejde med SoS er noget, der vokser op nedefra som en bottom-up tilgang, medens arbejdet med Fælles Fagligt Grundlag var et top-down fænomen.

" Der var noget (...)som var meget tankevækkende. Det der nyhedsbrev, chefen sendte ud, hvor der stod (...), at der har været nok sådan nye koncepter, som er blevet påduttet os, alt det her med Karin Kildedal og alt det der. Og så skrev chefen, at det her, (...) det var medarbejderne, og det skulle komme nedefra (...). Godt så! " (A 16 12 11 00:38:04 – 00:39:24)

Ambassadørerne tillægger chefen beslutningen om at indføre SoS og finder dermed ikke, at den beslutning harmonerer med en bottom-up tilgang. Ambassadørerne finder tilgangen interessant, men nærer dog bekymring for, at det bliver indført for uplanlagt, ugennem tænkt og for ukvalificeret og med for få ressourcer(A 23 03 12, A 161211).

Der kan her konstateres, at den hidtidige ledelsesmæssige satsning på udvikling af fælles fagligt grundlag og dens vægt på analyse af problemstillingen, herunder også at arbejde med teoretisk at forankre analysen, ser ud til at være opgivet til fordel for at indføre en tilgang, der er mere fokuseret på handling her og nu. Derfor er der nogle rådgivere, der ifølge ambassadørerne vil lægge energi i at arbejde med, hvordan Fælles Fagligt Grundlag og Social Analyse kan bruges sammen med SoS, således at det hidtidige arbejde med at kvalificere analysen kan fortsættes (A230312).

Andre samtidige socialfaglige initiativer

Der har således været flere samtidige faglige initiativer i perioden for dette aktionsforskningsprojekts eksperiment, som spiller sammen med eksperimentet. En bekymring og /eller forundring hos deltagerne står dog tydeligt tilbage, nemlig det fænomen, at der i perioder ledelsesmæssigt satses meget på først det ene og derpå det andet faglige initiativ, hvorpå dette pludseligt opgives uden nærmere vurdering af dets faglige kvaliteter, for pludseligt at blive erstattet af et nyt initiativ. Ambassadører tilkendegiver, at det er meget energidrænende, at der startes noget op, som derpå blot forlades. Det er det skib, *"der bliver sat i søen uden at blive fulgt op", der stresser"* og når det er sket med 10 ting, og man når til ting nummer 11 *"så gider jeg ikke, for det bliver ikke til noget. Det er en dræber"*(A 230312 12:01:39 – 01:13:31). Alligevel kan ambassadører berette om, at de gentagne gange – som de faglige kaldsbærere de er – bliver opfyldt af engagement og går ind i nye initiativer og er aktive med henblik på at udvikle og videreudvikle faglige initiativer. Dog drukner disse udviklingsarbejder nogle gange et sted i organisationen og kommer ikke videre(A 161211). Dette er ikke befordrende for at involvere sig som

medarbejder i faglige initiativer. Ambassadørerne funderer over det, de anser for et paradoks, at en ny chef bedømmer de tidligere faglige initiativer som værende top-down, medens eget initiativ omtales som et bottom-up initiativ. Nye initiativer ruller ind over hidtidige faglige initiativer, førend disse har fået mulighed for at bundfælde sig, men i stedet erstattes nærmest fra dag til dag (A230312). Tilsvarende funderer ambassadørerne i den anden afdeling over, at der iværksættes initiativer, der efter en periode ikke længere ser ud til at have ledelsesmæssig prioritet. Som et eksempel fremhæves det ledelsesmæssige engagement i dette eksperiment, som et andet eksempel engagementet i arbejdet med Familierådslagning, der på et tidspunkt var meget højt prioriteret også ledelsesmæssigt (A260111). Måske er det, der er på spil, at ledelser har et ønske om ”at brande” kommunens faglige indsatser (ibid.), og at hver leder ønsker at sætte sit eget aftryk (A230511). Eller den nye leder kan måske ikke rigtigt se den faglige mening med det oprindelige initiativ, som vedkommende har overtaget fra en tidligere leder (A 260111), og kan måske derfor ikke helhjertet engagere sig i det eller vælger at iværksætte noget nyt. Hvordan lederen vælger at agere vil formentlig afhænge af vedkommendes forståelse af sin position i krydspreset mellem den administrative – økonomiske logik og den faglige logik i samspil mellem en balance mellem en produktionslogik og en udviklingslogik, hvor lederens motivationsstruktur formentlig vil være afgørende for, hvordan den enkelte leder vælger at afbalancere de konfliktende logikker. Som for eksempel i valget mellem Fælles fagligt grundlag rundet af en faglig og udviklingsorienteret logik overfor ”Signs of Safety”, der måske umiddelbart kan tiltale en administrativ og økonomisk logik sammenholdt med en produktionslogik, idet denne tilgang kan ses som langt mere her og nu handlingsorienteret uden dybdegående analyser og dermed umiddelbart langt mere hurtigt omsættelig. Når rådgiverne får en oplevelse af, at det handler om branding og ønsker om at sætte ledelsesmæssige aftryk frem for en oprigtig interesse for og engagement i det fagligt saglige – i Sagen – bliver faglige kaldsbærere skuffede og oplever, at de sidder alene tilbage med det, de brænder for, og kan da enten brænde ud eller dekoppe ledelsen. Rådgivere kan opleve det fagligt frustrerende med disse skift. De befordrer ikke en faglig udvikling og kvalificering.

” Vi når aldrig at blive kloge på noget, før vi skal prøve noget nyt! Og så må vi se, om vi når at blive kloge på det ” (A 160311 01:31:30 - 01:32:39).

Sammenfattende kan man se de mange samtidige faglige initiativer som væsentlige medvirkende faktorer i eksperimentets forløb og resultaterne. Der har været tale om både positive påvirkninger, idet nogle af initiativerne fagligt indholdsmæssigt har kunnet spille positivt sammen med eksperimentet og understøtte dette, medens andre har virket forstyrrende og medført, at rådgivernes engagement i eksperimentet er blevet

svækket, idet de også har skullet bruge energi på at forholde sig til disse andre initiativer samtidig med. Dette har hermed påvirket intensiteten i eksperimentet. Samtidig har disse andre initiativer heller ikke i alle tilfælde kunnet spillet umiddelbart positivt sammen med eksperimentet, og rådgiverne har skullet eller står over for at skulle udvikle måder, hvorpå de kan indgå i et fagligt frugtbart samspil med den faglige refleksion med redskabet.

Organisationsforandringerne på Handicap området i den ene kommune

I forbindelse med omorganiseringen i den ene kommune var der på handicapområdet tale om en stor forandring. Handicapgrupperne fra decentrale enheder blev samlet i et bydækkende center. I en periode efter omflytningen deltog ambassadøren fra den tidligere handicapgruppe i afdelingen fortsat i ambassadørgruppens møder. Ledere i det nye handicapcenter tilkendegav både til ambassadøren og mig, at det samlede handicapcenter skulle til at arbejde med faglig refleksion med redskabet. Først skulle handicaprådgiverne fra de øvrige afdelinger dog have undervisning. Dette ville ledelsen kontakte mig om. Imidlertid skete dette ikke. Den tidligere afdelingsleder fra handicapgruppen i afdelingen fik nyt arbejde, og det bevirkede ifølge ambassadøren, at beslutningen måske løb lidt ud (A150311). Ambassadøren fra handicapgruppen fik derpå selv andet arbejde og ophørte i ambassadørgruppen. Forinden havde ambassadøren forsøgt at få ledergruppen i handicapcentret til at forholde sig til, hvad der skulle ske. Det var forgæves. Jeg havde ligeledes kontaktet afdelingslederen et par gange, men undlod at presse mere på for at geninvolvere handicaprådgiverne af to grunde. Dels var planen, at jeg skulle ophøre med at deltage i de faglige refleksionsmøder, og alene mødes med ambassadørerne. Såfremt jeg skulle indføre refleksionsmøder med mange nye rådgivere på handicapcenteret ville det have indebåret en kraftig revision af mine projektplaner samt udskudt mit analysearbejde og hermed afslutningen af projektet. Dels var det min vurdering, at både ledergruppen og rådgiverne i handicapcentret havde mere end rigeligt i deres arbejdsmiljøproblemer, og formentlig ikke ville have haft overskud til også at arbejde med eksperimentet. Flere af lederne i det nye handicapcenter var også nye som ledere og med begrænset eller ingen professionel erfaring med handicapområdet. Desuden havde området været udsat for økonomisk pres og et forringet serviceniveau, hvilket medførte reaktioner fra borgere, der græd og råbte¹³⁰. Samtidig var der stor gennemstrømning af rådgivere, hvilket formentlig skal ses i lyset af de arbejdsmiljømæssige problemer, der blev dokumenteret med en rapport med ledsagende straks påbud fra Arbejdstilsynet i marts 2011 (A 150311) på

130

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=4975&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-17-03-2011 og <http://jp.dk/aarhus/politik/article2370619.ece?page=2> 17.03. 2011

baggrund af bekymring for personalets psykiske og fysiske sundhed¹³¹. At arbejdstilsynet udsteder straks påbud er usædvanligt og sker kun, når tilsynet vurderer, at der er tale om overhængende fare for medarbejdernes helbred. Straks påbuddet krævede, at ledelsen af Handicapcentret i løbet af en uge præsenterede en plan for at mindske belastningerne på personalet. Arbejdstilsynet anså risikofaktorerne for at bestå af et stort tids- og arbejdspress i sammenhæng følelsesmæssige krav affødt af borgerkontakten og en utilstrækkelig ledelsesmæssig støtte¹³². Tre måneder efter anmeldte arbejdstilsynet kommunen til politiet for ikke i tilstrækkelig grad at have rettet op på forholdene¹³³. På baggrund af disse alvorlige arbejdsmiljømæssige problemer var det min vurdering, at det ikke ville tjene noget fornuftigt formål at blive ved med at presse på for at fastholde handicaprådgiverne, selvom ambassadøren derfra pegede på, at det var en aftale med mig, som også den nye ledelse i handicapcentret måtte leve op til (A 150311). På den baggrund valgte jeg at lade det være op til Handicapcentrets ansatte og ledelse eventuelt at kontakte mig efterfølgende, hvilket imidlertid ikke skete.

Omorganiseringen i ”den store organisation” fik hermed den utilsigtede konsekvens, at handicaprådgiverne fra afdelingen udgik af eksperimentet. Dette er et udtryk for, hvilke omskiftelige vilkår, der hersker i det sociale arbejde. Aktionsforskningsprojekter er meget afhængige af disse vilkår samt af at kunne indgå forpligtigende aftaler. Men som dette forløb viser er selv aftaler med ledergrupper ikke nødvendigvis tilstrækkelige til at ”sikre” et aktionsforskningsprojekts liv projektperioden ud, idet også ledelser skiftes ud. Samtidig viser det også klart, at der i det sociale arbejdes verden hersker arbejdsvilkår for nogle rådgivere, der ikke rummer plads til at arbejde med at kvalificere praksis, men at det alene bliver en kamp for egen overlevelse med det psykiske helbred i behold. I relation til dette aktionsforskningsprojekt kan en betragtning være, at det var heldigt, at jeg for eksempel ikke alene havde indgået aftale med denne afdeling, da projektet dermed empirisk var ophørt før tid. I stedet havde jeg mulighed for at fortsætte projektet med de øvrige teams og rådgivere med de konsekvenser for eksperimentet, som omstruktureringerne medførte i disse teams.

Opsamling på de kontekstuelle hændelsers og begivenheders indflydelse på eksperimentet

I dette afsnit har der været fokuseret på kontekstens rolle og betydning for eksperimentet i form af en belysning af indflydelsen fra den umiddelbare kontekst omkring eksperimentet,

---

¹³¹

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=4975&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-lokaliseret_17-03-2011

¹³² <http://jp.dk/aarhus/politik/article2370619.ece?page=2> lokaliseret 17.03. 2011

¹³³ <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5187> lokaliseret 17 06 12

den organisatoriske kontekst. Den videre bredere kontekst forudsættes her som ”bagtæppe”. Det har været kendetegnene for begge organisationer, at der har fundet mange samtidige forandringer, hændelser og påvirkninger sted. Der er igennem forløbet sket omstruktureringer, som har haft meget væsentlige betydninger for eksperimentets forløb, idet deltagerne af gode grunde rettede megen af deres tanker og energi på disse omstruktureringer, som derved kom til at påvirke eksperimentet i negativ retning i form af periodevis undladelser, udsættelser eller fravalg. For handicaprådgiverne i den ene afdeling indebar følgerne af omstruktureringen en egentlig udtræden af eksperimentet. Udover omstruktureringerne har der været en række andre hændelser og påvirkninger. En presset økonomi satte ændrede vilkår for arbejdet og for de indsatser, som deltagerne kunne have til rådighed, hvilket kan medføre mismod i relation til eksperimentets faglige nytte. Økonomien forstærkede desuden arbejdspresset blandt praktikerne, hvilket ligeledes har påvirket eksperimentet i negativ retning ved at belaste deltagerne, således at de havde færre ressourcer til at deltage. Indførelse af nye IT systemer betød umiddelbart en nedprioritering af eksperimentet i en periode samt efter indførelsen, at rådgiverne bøvlede mere med edb-systemerne, således at den energi, som ellers kunne være brugt på andre arbejdsopgaver, herunder arbejde med eksperimentet, blev påvirket negativt. I tidsrummet for aktionsforskningsprojektets eksperiment blev der iværksat andre samtidige faglige initiativer, der ligeledes har influeret på eksperimentet, heraf flere dog i positiv retning, idet deres faglige indhold og perspektiver kunne spille positivt sammen med dette eksperiment. Dog har den ledelsesmæssige håndtering af og bestandige udskiftning af faglige prioriterede initiativer affødt frustrationer og til tider opgiven eller træthed i relation til at skulle begive sig ind i nye faglige eksperimenter. Dette kan være en medvirkende baggrundsstemning til, at det ikke har været alle rådgivere, der med entusiasme involverede sig i eksperimentet, men i stedet forholdt sig mere afventende.

Aktionsforskningsforløbet

Målet om kvalificering af socialfaglige vurderinger er rundet af en utopi – idealet - om det kvalificerede socialfaglige arbejde, der indebærer en vidensbaseret af socialfaglige vurderinger. Deltagerne tilslutter sig dette mål på baggrund af forskellige perspektiver.

Aktionsforskningsprocessen har arbejdet med flere fora. Faglige refleksionsmøder blev indlagt i den ordinære mødestruktur, hvilke var en nødvendig strategi. Disse møder har udgjort den primære organisatoriske sammenhæng for eksperimentet. Ambassadørgrupperne har ydet meget væsentlige bidrag til at fastholde og udvikle eksperimentet. Uden ambassadørgrupperne ville dette aktionsforskningsprojekt ikke have kunnet lade sig gennemføre, men ville være kuldsejlet undervejs. Der er blevet

afholdt værksteder. Idéværkstedet havde ansatser til at kunne have fungeret som et fremtidsværksted; men døde ud på grund af manglende opfølgning og påvirkningen fra de kontekstuelle betingelser. Statusværkstederne tjente som forum for at gøre status over og planlægge det fremtidige arbejde med social analyse samt danne ramme om deltagerne medfortolkning på de foreløbige resultater.

Blandt deltagerne er alle typer af motivationsstruktur repræsenterede, dog med en stor andel af faglige kaldsbærere. Kaldet og deres engagement har båret eksperimentet igennem. De faglige kaldsbærere har befolket ambassadørgrupperne og har herigennem sikret, at eksperimentet ikke er kuldsejlet. Gennem eksperimentets forløb kan ses to rationaler på kollisionskurs: Nytteetikken og rationalerne i den bureaukratiske organisationsmodel overfor pligtetikken og rationalerne i den professionelle model. Denne kollision mellem forskellige rationaler kan have fået de faglige kaldsbærere til at dekode ledelse og selv tage ansvaret for det faglige og eksperimentet, og ledere har ladet sig dekode. Dette har uden tvivl haft indflydelse på eksperimentets forløb og resultat, da dekoblingen har haft indflydelse på, i hvilken udstrækning rådgivere med en anden motivationsstruktur har engageret sig i eksperimentet. Som aktionsforsker med en motivationsstruktur som faglig kaldsbærer har min deltagelse i denne dekobling måske ført til, at eksperimentet langsigtet kan risikere ikke at få en tilstrækkelig solid forankring på grund af ledelsesmæssigt fravær samt, at rådgivere båret af andre motivationsstrukturer ikke i samme omfang, som de faglige kaldsbærere, er blevet aktive deltagere i eksperimentet. Arbejdsdelingen i aktionsforskningsprocessen kan ses at være i overensstemmelse med arbejdsdelingen i arbejdsgrupperne i den ressourceopbyggende aktionsforskning. Denne form for arbejdsdeling har derudover været et pragmatisk og nødvendigt valg set i lyset af arbejdsvilkårene i feltet aktuelt. Arbejdsdelingen med inddragelse af ambassadørernes i planlægning og opfølgning på forløbet samt medinddragelse i fortolkninger har været en afgørende positiv faktor for eksperimentets forløb. Den organisatoriske kontekst har haft en afgørende indflydelse på forløbet. Der har fundet mange samtidige forandringer, hændelser og påvirkninger sted. Omstruktureringer medførte periodevis undladelser, udsættelser eller fravalg, og for et teams vedkommende indebar det en egentlig udtræden af eksperimentet. Presset økonomi og arbejdspress har ligeledes påvirket eksperimentet i negativ retning. Indførelse af nye IT systemer betød umiddelbart en nedprioritering af eksperimentet i en periode. Andre samtidige faglige initiativer har ligeledes influeret på eksperimentet, heraf flere i positiv retning. Dog har den ledelsesmæssige håndtering af og bestandige udskiftning af faglige prioriterede initiativer affødt frustrationer og til tider en opgivende følelse, hvilket kan være medvirkende til, at ikke alle rådgivere med entusiasme involverede sig i eksperimentet.

Kapitel 11

Aktionsforskningsprocessens moment: Resultater (Status quo eller forandring?)

I dette kapitel om Resultater (Status Quo eller Forandring?) rettes blikket mod, hvorvidt eksperimentet har medført forandringer, eller om der er tale om status quo. I forlængelse af interessen for, om der er tale om forandringer er spørgsmålet selvfølgelig, hvorvidt der er tale om forandringer i den ønskede retning, eller om der skulle være tale om forværringer. Derfor rettes blikket mod de to overordnede mål med aktionsforskningsprojektet. Det ene mål bestod i ønsket om at fremme en kvalificering af socialfaglige vurderinger. Det andet mål var en øget ageren som socialpolitiske aktører. Har eksperimentet medført forandringer, der bevæger sig i den ønskede retning?

Der vil særligt blive fokuseres på følgende/ kameraet indstilles på billeder af:

- Hvilke resultater kan der identificeres i relation til redskabet social analyse og handlings bidrag til kvalificering af socialfaglige vurderinger?
- Hvordan har aktionsforskningsprocessen understøttet kvalificering af socialfaglige vurderinger?
- Hvilke resultater kan identificeres i relation til indkredsning af det gode socialfaglige arbejde?
- Hvilke resultater kan der identificeres i relation til en øget ageren som socialpolitiske aktører?

Her indgår besvarelsene af spørgeskemaer og referater fra drøftelserne på statusværkstederne som en central del af det empiriske grundlag desuden inddrages empiri fra arbejdet i ambassadørgrupperne. Resultaterne sættes i relation til Forløbet samt ses i forhold til Afsættet.

Hvilke resultater kan der identificeres i relation til redskabet social analyse og handlings bidrag til kvalificering af socialfaglige vurderinger?

Indledningsvis vil der i dette afsnit blive fokuseret på kameraindstilling 1 og undersøgt, hvorvidt der er tale om forandringer i forhold til arbejdet med socialfaglige vurderinger, og dernæst rettes interessen mod, hvordan de eventuelle forandringer kan bedømmes i relation til målet om, at der skal være tale om kvalificeringer.

Forandring eller status quo?

Forandringer i måden der fagligt arbejdes med en sag/problemstilling?

Det umiddelbart mest interessante i bedømmelsen af eksperimentets resultater må være, hvorvidt der er tale om en forandring eller status quo i relation til arbejdet med socialfaglige vurderinger. Rådgiverne blev i spørgeskemaet på statusværkstederne spurgt om, hvilke forandringer arbejdet med den faglige refleksion i eksperimentet havde medført i den måde de arbejder med en problemstilling på. Mange af svarene tilkendegiver, at

arbejdet med redskabet har medført forandringer. Disse forandringer kan samles i en række kategorier af forandringsbetydninger. Hver kategori ledsages af et eller flere citater fra besvarelsen, der kan tjene til at indholdsfylde kategorien.

Arbejdet med socialanalyse har medført følgende forandringer i arbejdet:

- **Mere opmærksomhed på forforståelse og det teoretiske grundlag og begrundelser for handling.** ”Jeg tænker mere på forforståelsen i forhold til en sag end tidligere. Jeg prøver også at være mere opmærksom på teorierne i forhold til en sag, og hvorfor jeg tænker og vil handle som jeg vil” Og ”Jeg er blevet bedre til at bruge teori i sagen. Større fokus på fakta vs. forforståelsen. (...)”. ”Anvender teori på den enkelte sag mere specifikt.” ”Svært at svare præcist på, da jeg altid har brugt selvrefleksion – dog har den teoretiske vinkel fået større vægt og fordommene er sat mere i spil”
- **Mere systematik og tydeligere/ grundigere faglige vurderinger.** ” Mere systematik. Mindre ”jump to conclusions”” ” Større fokus på adskillelse mellem beskrivelse – viden – analyse – handling””. ” Tænker meget over, hvad der er der gør, at jeg når frem til den vurdering, konklusion, jeg nu gør, og hvad der har gjort, at jeg gør det”, og. ”Styrkelse af de faglige vurderinger”, ”Sagen bliver bedre dækket/oplyst. Kommer bedre omkring og dybere ned i problemstillingen. Helt konkret førte SA for nylig til, at jeg ændrede en afgørelse i en sag, da det efter SA blev langt mere klart, hvilken problemstilling vi havde med at gøre, og at det var mere alvorligt end først antaget, da vi kom omkring bl.a. de mange risikofaktorer”
- **Medfører en bredere mere helhedsorienteret forståelse og flere forskellige perspektiver på en problemstilling.** ”At jeg i tvivlstilfælde kan benytte mig af social analyse til at brede problemstillingen ud!” Og ”Er opmærksom på flere sider af en sag. Mere procesorienteret. Tvinges til at beskrive og komme rundt om alle aspekter i en sag”. ”Blevet mere opmærksom på at få ”et helikopter” overblik, bruge flere forskellige perspektiver (...)”.
- **Medfører en højere grad af vidensdeling** ”Jeg er blevet meget mere klar over, hvor mine egne faglige ”huller” og manglende viden er og drager stor nytte af kollegaernes supplement”¹³⁴. ”Kollegaers faglige viden og refleksionerne kommer også med i vurderinger. Jeg bliver mere sikker (tryk) ved, at vurderingerne har været ”hele vejen ” rundt og borgeren er i centrum”. ” (...) I komplekse og svære sager medinddrages kollegaernes viden”.
- **Fremmer fælles faglig refleksion.** ”Fagligt – det har skabt bedre refleksion i gruppen – fagligt gør det, at vi er blevet bedre til at bruge teorierne. (...)”.
- **Tankegangen trækkes med over i andre sager, selvom de ikke tages op til fælles refleksion med redskabet.** ”Prøver at inkorporere en hurtig gør det selv runde ved nye problemstillinger/ sager. Øget fokus på teori”. ”Jeg forsøger i nogle af mine § 50 at gøre det mere tydeligt hvilke teorier/empiri jeg bruger”, og ”Det har smittet af på den måde, jeg arbejder med mine socialfaglige undersøgelser på. Jeg er blevet mere bevidst om også at inddrage viden og bruge det i mine vurderinger”
- **Det er ikke de helt store forandringer, men autopiloten gøres bevidst og det gavner.** ”Større fokus på synliggørelse af lovgivning samt faglighed. Større bevidsthed om, hvornår autopiloten træder ind, men ellers ikke de kæmpe store daglige forandringer. Har dog haft specifikke sager på, hvor det har været til stor gavn”.
- **Større fokusering og oplevelse af at være fagligt klædt på.** ”Det har medført at jeg føler mig mere fokuseret og fagligt klædt på i forhold til at gribe en konkret

---

¹³⁴ Dette svar blev noteret under det foregående spørgsmål i spørgeskemaet, men hænger sammen med den efterfølgende kommentar fra samme svarperson under dette spørgsmål, hvorfor det er medtaget her.

problemstilling an og arbejde mig ind i denne ud fra de vurderinger, vi er kommet frem til (Kommentarer fra spørgeskemabesvarelser på statusværkstederne).

Deltagerne tilkendegiver i disse besvarelser, at eksperimentets arbejde med faglig refleksion har medført væsentlige forandringer i arbejdet, det gælder primært i de ”sager”, som de trækker frem til faglig refleksion sammen med kollegaer; men for nogle rådgivere er der også tale om en generel transfer, idet de trækker tankegangen fra redskabet med over i andre ”sager”, som de ikke har oppe til fælles refleksion; men hvor de selv gennemarbejder problemstillingen ved hjælp af redskabets tankegang og/ eller inkorporerer denne tankegang i arbejdet med de børnefaglige undersøgelser.

Graden af opfyldelse af faglige forventninger til eksperimentet og arbejdet med faglig refleksion

Et andet udtryk for, hvorvidt der er tale om forandringer som følge af eksperimentet kan læses ud af graden af forventningsopfyldelse i relation til eksperimentets udkomme. I foråret 2009 afleverede flere rådgivere faglige dagbøger, hvori de gav udtryk for deres faglige forventninger til eksperimentet og arbejdet med redskabet. Disse forventninger blev samlet i nogle kategorier, og deltagerne blev på statusværkstedet bedt om at svare på, i hvilket omfang de oplever, at disse forventninger er blevet indfriet, såfremt de delte forventningen. De blev bedt om at tænke tilbage og overveje, hvilke forventninger de havde til arbejdet med Socialanalyse, da de startede med at arbejde med redskabet – uanset om de har været ansat fra starten eller er blevet ansat i løbet af samarbejdsperioden.. Besvarelserne gengives i nedenstående tabel ¹³⁵

Tabel 1

Forventning. Arbejdet med social analyse kan:	Indfriet i meget høj grad	Indfriet i høj grad	Indfriet i nogen grad	Indfriet i mindre grad	Ikke indfriet	Ved ikke	Delte ikke forventningen
Støtte inddragelse af teoretisk og forskningsbaseret viden i sagsarbejdet	3	6	15		1		2
Give bredere forståelse/flere perspektiver på problemstillingerne	5	15	6				1
Øge bevidstheden om/ synliggøre grundlaget for de socialfaglige vurderinger	3	17	5				2
Bevirke bevidst	2	13	10 ¹³⁶	1			1

¹³⁵ (en deltager har ikke svaret, men noteret ”jeg var ikke ansat i januar 2009”).

¹³⁶ heraf 1 svar med en pil nedad.

brug af faglig viden/ begrundede indsatserne bedre /ikke arbejde efter tommelfingerregler							
Generelt kvalificere de socialfaglige vurderinger	4	10	9	2			2
Generelt bidrage til faglig udvikling	4	12 ¹³⁷	8	2			1

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

Disse besvarelser rummer generelt en relativ høj indfrielse af faglige forventninger til eksperimentet og dets arbejde med faglig refleksion ved hjælp af redskabet. Det er bemærkelsesværdigt, at der i relation til spørgsmålene om at forventningen om, at refleksionen medfører en bredere forståelse/ flere perspektiver på problemstillingen og kan øge bevidstheden om og synliggøre grundlaget for de socialfaglige vurderinger, er tale om, at forventningerne er indfriet i meget høj grad eller i høj grad for cirka 3/4 af besvarelsernes vedkommende. Endvidere er der for spørgsmålene om en forventning til, at refleksionen vil medvirke til bevidst brug af faglig viden og bedre begrundelser og en generel kvalificering af socialfaglige vurderinger samt generelt bidrage til faglig udvikling ligeledes tale om en indfrielse af forventningerne i meget høj eller høj grad for mange af besvarelserne, dog i lidt mindre omfang end for de to foregående forventningers vedkommende, idet disse svar karakteriserer forventningsindfrielsen for lidt over halvdelen af deltagerne. Den laveste forventnings indfrielse fremkommer i relation til en forventning om at få støtte gennem arbejdet med redskabet til at inddrage teori og forskningsbaseret viden. Dette er tilfældet i nogen grad for lidt over halvdelen, medens 1/3 vurderer, at det er indfriet i meget høj eller høj grad. At der her er den laveste, men alligevel relativ høj, forventningsindfrielse, kan ikke undre set i lyset af, at deltagerne såvel igennem eksperimentets forløb som på statusværkstederne gentagne gange giver udtryk for, at det er vanskeligt at inddrage og anvende teoretisk og forskningsbaseret viden og forholde sig kritisk til denne viden (A 230312+190612).

Deltagerne på statusværkstederne tilkendegiver, at eksperimentet har medført forandringer. Noget tilsvarende fremhæves også af ambassadørerne. For eksempel har eksperimentet for flere teams i den ene afdeling medført, at de har fået et nyt møde, nemlig et fagligt refleksionsmøde med social analyse, der ligger adskilt fra de sædvanlige gruppemøder. Disse møder er indført for at opprioritere arbejde med faglig refleksion (A190312). På statusværkstederne gav deltagerne i besvarelserne af spørgeskemaerne ligeledes tydeligt udtryk for, at der er tale om forandringer som følge af eksperimentet. Spørgsmålet er

¹³⁷ - heraf 1 svar med en pil nedad.

derpå, om der er forandringer til det bedre. Om der kan siges at være tale om kvalificering. Rådgiverne blev her bedt om at vurdere eksperimentet og den faglige refleksions betydning for deres faglighed.

Betydningen for egen faglighed af arbejdet med faglig refleksion ved hjælp af redskabet social analyse og handling

De deltagende rådgivere blev bedt om at vurdere, betydningen af arbejdet med social analyse for deres egen faglighed. De blev bedt om at bedømme graden af betydning på en skala fra 1-10 med 10 som den højeste positive betydning og med 1 som den laveste betydning. Svarene fremgår af følgende tabel.

Tabel 2 Graden af betydning for egen faglighed af arbejdet med faglig refleksion

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal svar			2		2	6 ¹³⁸	4 ¹³⁹	10		4

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

Som det fremgår af tabellen bedømmer de fleste af deltagerne, at arbejdet med redskabet har en relativ høj eller høj grad af positiv betydning for deres egen faglighed.. Der er to bedømmelser, der er under middel, samt to, der bedømmer det som middel. En rådgiver beskriver et sted i sin besvarelse, at arbejdet med redskabet giver mulighed for at opleve faglig tilfredshed.

”Når jeg har brugt den nødvendige tid, ved jeg, at ”jeg har været særlig omhyggelig og har udvidet mit syn og min viden på den specifikke sag, jeg har haft med. Givet anledning til det samme – ved at deltage i kollegaers sager på social analyse – givet mig ”hovsa” oplevelser – som nogen gange har betydet, at jeg er gået op og har ændret noget i mine egne sager”¹⁴⁰

De deltagende rådgivere blev desuden spurgt om, hvad de havde vægtet i deres vurdering. Disse udsagn kan kategoriseres som følger. Der medtages udvalgte kommentarer med den afgivne karakter i parentes.

I min bedømmelse af redskabets betydning for min faglighed har jeg vægtet:

- **Dets fokus på faglig fundering og udfordring af fagligheden.** ”SA gør, at jeg i højere grad bliver struktureret i mit sagsarbejde og sikrer, at jeg er mere fagligt velfunderet” (8).” ”At jeg føler mig udfordret og synes det er spændende og udviklende for min faglighed” (8),” Jeg når frem til meget af det jeg ellers ville, men processen er mere bevidst og med fastere fundament” (6-7).
- **Dets arbejde med viden og vægtning af kobling mellem teori og praksis.** ”At jeg bliver støttet i at inddrage og koble teori og praksis” (8), ”At der er fokus på viden, undersøgelser og teori” (10), ” Den systematiske mulighed for teoretisk inddragelse” (7).
- **Dets fokusering på analyse og dybdeforståelse** ”Mere teoretisk opdatering. Mere opmærksomhed på forforståelse. Mere klar på analysedelen.” (10), ” Større sikkerhed omkring inddragelse af teori og forskning i analysen” (8) ” (...). Det at gå i dybden med en sag og ”tvunget” til at forholde sig kritisk til sin viden” (10)

¹³⁸ heraf 1 med en pil op.

¹³⁹ heraf et svar placeret på stregen mellem 6 og 7.

¹⁴⁰ Besvarelse fra spørgeskema fra Statusværkstederne.

- **Det fremmer vurdering og begrundelser for indsatser.** ”Jeg får mere fokus på, hvorfor jeg gør som jeg gør, og teorien bag” (8), , ”Skærpelse af at inddrage teori i de faglige vurderinger” (6).
- **Dets vægt på kollegial vidensdeling, udfordring og sparring.** ”Større faglig viden, kollegial sparring, kendskab til kollegaers holdninger/menneskesyn” (8), ”Det er en god mulighed for at få udvidet sin forforståelse – for at forhindre, at man låser sig fast. Det at ens kollegaer har en anden forforståelse/ udfordrer en på baggrund af teori er lærende.” (10), ” Jeg synes særligt, det har betydning for gruppens faglighed” (6→),
- **At arbejdet med det giver en bredere forståelse.** ” Komme bredere omkring – ofte kører vi i samme rille” (8)¹⁴¹. (Kommentarer fra besvarelser af spørgeskemaer på statusværkstederne).

En rådgiver, som angiver betydningen af redskabet for egen faglighed til middel begrundet denne bedømmelse således:

←	→
Den praktiske virkelighed (begrænsninger i handlemuligheder, der kan give ”selvcensur” under arbejdet med S.A.)	Minder os om viden
TID til fordybelse	Minder os om kritisk forholden sig til viden
	Flere øjne på en sag

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

I besvarelserne ovenfor tilkendegives det i en stor del af svarene, at for deltagerne har faglig refleksion med redskabet stor betydning for egen faglighed. Nogle af de kvaliteter, der bevirker denne betydning, hænger sammen med spørgsmål om fagligt fokus, vægtningen af viden og muligheden for at koble teori og praksis, betydningen af analyse og dybdeforståelse, vægten på vurderinger og begrundelser bag handlinger samt udvidelse af den enkeltes problemforståelse og vidensdeling og kollegial sparring. En rådgiver har med sin model trukket nogle betydningsfulde parametre frem. Spørgsmålet om viden og at forholde sig kritisk til den anvendte viden samt at få flere perspektiver på en problemstilling, trækker op. Medens det trækker ned, at virkelighedens begrænsninger for eksempel i tilgængelige foranstaltninger kan udvirke ”selvcensur”, således at analysen i lighed med i nogle tilfælde en børnefaglig undersøgelse rettes ind efter de til rådighed værende foranstaltningsmuligheder, frem for omvendt, så barnets behov blev

¹⁴¹ Her er gengivet de kategoriseringer, der fremhæver en positiv betydning for fagligheden. Der er også kategoriseringer af begrundelser, der påpeger, at arbejdet ikke har nævneværdig betydning for fagligheden:

- **Jeg savner ressourcer til at kunne yde det fuld fortjeneste** ”Jeg ville så gerne kunne sætte x ved 10 – for min nysgerrighed er vakt – ligeså ønsket om at læse mere faglitteratur – men jeg er simpelthen for træt efter en arbejdsdag med 1000 afbrydelser”(6), ”Manglende tid/ressourcer til fordybelse” (6)
- **At arbejde med refleksion har også før været en del af min faglighed.** ”Som gammel og garvet (1978) socialrådgiver, der altid har brugt megen selvrefleksion og tidligere benyttet en lignende metode ¹⁴¹ har det ikke haft så stor betydning (6).
- **Det kan også blive rutine og rygmærksreflekser** ”Kan med tiden også blive lavet på rygraden.” (6)
- **At jeg sjældent benytter redskabet.** ”Jeg benytter sjældent metoden i det daglige” (3)
- ” For mig har socialanalyse bevirket en fastholdelse af ”tænkningen” fra min studietid” (5)
- (Kommentarer fra besvarelser af spørgeskemaer på statusværkstederne).

fremanalyseret og afgjorde foranstaltningsvalget. Ligeledes trækker det ned, at tid er en mangelvare i forvaltningerne, således også tid til fordybelse og arbejde med udfoldede analyser samt faglig viden i form af såvel anvendelse samt ajourføring og nytilegnelse. Samlet set tilkendegiver disse besvarelser, at deltagerne på statusværkstederne anser eksperimentet for at have fremmet deres faglighed.

Tilsvarende betragtninger om kvalificering af faglighed fremgår også af udsagn fra ambassadørerne på ambassadørgruppemøder.

" (...)er ikke tvivl om, at social analyse står til at kunne give os, at vores faglighed øges (...). For det har vi da alle sammen, hen over tiden, været trætte af, tit, på gruppemøderne. (...) det bliver nemt en sludder for en sladder, og lidt "blablabla", så man måske ikke helt kommer derfra og føler, at man har fået ret meget med sig. Men det [SA] er med til at ændre på den del, synes jeg (...)" (A 111010 00:59:36- 01:00:35).

Ambassadørerne diskuterer de vigtigste resultater af eksperimentet i relation til faglighed og vægter her betydningen af at klargøre forforståelserne, at skærpe analysen, at øge helhedsorienteringen og at inddrage teori i analysen uden at blive overfladiske samt den øgede dybde i drøftelserne (A230312). Især betydningen af analysedelen fremhæver ambassadørerne som afgørende og dens bidrag til at tydeliggøre socialfaglige vurderinger og begrunde de handlinger, som vurderingen resulterer i samt den fælles faglige refleksions tilbud om at få flere perspektiver på en "sag" (A 230312). Hvad anses for det væsentligste?

" Jeg synes (...) den der med mere bevidsthed om de faglige vurderinger (...) Det er i hvert fald der, jeg selv har kunnet mærke, når jeg har haft nogle sager på. Det er det, jeg har kunnet bruge rigtigt meget (...) Ja, hvorfor vi er nået frem til de vurderinger. (...) ved analysedelen" (A 230312 00:57:23- 00:58:09)

Rådgiverne oplever, at de gennem eksperimentet har formået at kvalificere deres vurderinger ved at styrke arbejdet med analysen, som danner grundlaget for vurderingen, og basere denne analyse på viden. Der er tale om kvalificering som følge af eksperimentet.

Dog blev det gennem forløbet tydeligt, at deltagerne i vid udstrækning var begrænset i deres valg af viden, der inddrages. Deres arbejde er ofte individfokuseret, og den viden de vælger at trække ind som forståelsesgrundlag i analyse og vurdering består ofte i psykologiske teoridannelser om børn og forældre (Feltnoter, Ambassadørgruppedrøftelser, A 011210). Jf. ligeledes afsnittet om aktionsforskerens handlinger i kapitel 10, hvor jeg beskrev min iagttagelse af, at mine bidrag fokuserede på at inddrage mere sociologisk orienterede forståelser, da de psykologiske havde en tendens til at dominere. Tilsvarende har en af mine kollegaer meldt tilbage til rådgivere i den ene afdeling efter at have fulgt deres arbejde, at de ser ud til at mangle at inddrage sociologiske perspektiver i arbejdet (A230911). En individorientering som rådgivere genkender.

"Jeg tænker måske meget i de psykologiske baner (...), vi tror, vi gør noget andet, eller vi tror, vi gør noget mere, måske også sociologisk, men vi er faktisk meget ovre i den psykologiske. (...)det, der fylder, det er det psykologiske. (...) Men det bliver meget individfokuseret. Vi er opmærksomme på de andre ting, og vi vil også gerne de andre ting. Men (...)så er vi sgu ikke kommet ret meget længere" (A 01 12 10 01:13:30-01:14:39). Denne tendens til individfokusering genfindes i en af konklusionerne i en nyere undersøgelse af det sociale kommunale børnefamiliearbejde i Danmark og Norge.

"Det som er mest i øynefallende, er alle de fortellingerne vi finner om sosialarbejdere som i sine undersøkelser av barnas omsorgssituasjon synes å være optatt av den dimensjonen som handler om den lille verden hjemme og samspillet foreldre-barn" (Sagatun, 2011:132).

Dette individorienterede fokus er ifølge Sagatun i overensstemmelse med andre undersøgelser af kundskabsforståelsen i det sociale arbejde med udsatte børn. Rådgiverne interesserer sig primært for et psykologiserende individorienteret perspektiv (ibid.). Individorienteringen genkendes også af ambassadørerne (A011210, A230312), der peger på, at der er stærke tendenser i juraen og de enkelte foranstaltninger, der understøtter dette individorienterede fokus. Der skal argumenteres i relation til det enkelte barn og dets relationer til sine forældre, førend argumentationen fører igennem til nødvendige foranstaltninger (A011210). Ligesom foranstaltningsudbuddet – foranstaltningsviften (Horsens, Børne- og Ungeforvaltningen, 2005) – i vidt udstrækning fokuserer på relationer mellem barn og forældre. Det individorienterede fokus i arbejdet og i forståelsesgrundlaget for udsatte børn og deres familier har betydning for den centrale vurdering af barnets og familiens situation.

Med deltagernes vurderinger på statusværkstederne af betydningen af faglighed slår eksperimentet ind og påvirker de elementer i det socialfaglige arbejde, der gennem forskning i socialt arbejdes praksis på myndighedsområdet er blevet udsat for kritik. Som det fremgik af kapitel 7 genlyder den deri fremhævede forskning¹⁴² af kritik af karakteren af fagligheden. Den fundne faglighed karakteriseres der som kendetegnet ved common sense og hverdagsræsonneren frem for af professionel analyse og vurdering. Kritikken efterlyser begrebsanvendelse, analyse samt eksplicit fundering på faglig viden i form af teori og forskningsbaseret kundskab, og peger på, at rådgiverne ikke i tilstrækkelig grad formår at bedømme de informationer, som de har samlet og har svært ved "at lægge brikkerne i puslespillet" og få informationerne til at spille sammen med hinanden og med den faglige viden. Ifølge kritikken er det desuden svært at se begrundelserne for indsatser i relation til udsatte børn og unge, idet rådgiverne har svært ved at redegøre for deres arbejde og for, hvordan de når frem til de beslutninger, de træffer. Kun få socialarbejdere er reflektive; men forlader sig på deres common sense forståelse. Som det ses af deltagernes

---

¹⁴² Der henvises til kapitel 7 italesættelse af faglighed i Afsæt samt Bilag 13 for referencer til denne kritik.

besvarelser i spørgeskemaerne på statusværkstedet, vurderer deltagerne, at eksperimentets arbejde med faglig refleksion har betydning for fagligheden på en måde, så den faglige refleksion slår ind og kvalificerer de kritikpunkter som den fremhævede kritiske forskning fremdrager. Eksperimentet øger refleksiviteten og den fælles vidensdeling. Det fremmer analyse og vidensbaseret samt arbejdet med kobling af teori og praksis og lægger vægt på vurderinger og begrundelser bag handlinger. Eksperimentet er således ifølge deltagerne med til at fremme en faglighed, der kan imødekomme en del af den rejste kritik af socialt arbejde på myndighedsområdet. Dog kan der savnes, at arbejdet bliver mindre individorienteret og også inddrager mere samfundsmæssige aspekter.

Hvordan bidrager redskabet til kvalificering?

På statusværkstederne blev deltagerne bedt om at forholde sig til redskabet, dets kvaliteter og anvendelse.

Deltagernes bedømmelse af social analyse som fagligt refleksionsredskab
Deltagerne blev i spørgeskemaerne på statusværkstederne bedt om at give en talmæssig bedømmelse af social analyse som fagligt refleksionsredskab på en skala fra 1-10 med 10 som det bedste.

Tabel 3 Bedømmelse af social analyse som fagligt refleksionsredskab¹⁴³

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Antal svar				1	1	1	4 ¹⁴⁴	13	4	4

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

Mange af besvarelserne giver redskabet karakteren 8 ud af 10. Nogle ligger højere på 9 og 10, og en mindre gruppe over middel, medens enkelte svar befinder sig på karaktererne omkring middel og en enkelt under middel. En meget stor andel af de afgivende svar ligger hermed blandt de 3 højst mulige karakterer. Der er således blandt deltagerne i Statusværkstedet en meget positivt bedømmelse af redskabet som fagligt redskab. Deltagerne blev bedt om at beskrive, hvad de havde lagt vægt på i deres vurdering. Disse besvarelser kan inddeles i en række kategorier, der præsenteres her.

I karaktergivningen er vægtet, at redskabet:

- **Giver en mere helhedsorienteret forståelse.**
- **Italesætter erfaringsbaseret og tavs viden.**
- **Gør det tilladt at reflektere og arbejde med teori. Det er godt/nødvendigt, men også svært**
- **Tydighed på analyse og vurdering giver et bedre fagligt grundlag for handlinger.**
- **Giver faglig sparring**
- **Giver mulighed for at stå fagligt stærkt/ underbygge sin indstilling.**
- **Er et overskueligt, struktureret og lettilgængeligt redskab. ”**
- **Er et omstændeligt og forvirrende redskab**

¹⁴³ Hvis du skal bedømme redskabet som fagligt refleksionsredskab, hvilken karakter vil du så give det på en skala fra 1-10 med 10 som det bedste?

¹⁴⁴ heraf to med en pil op.

- **Er tidskrævende og kræver øvelse** ((Kategorisering på baggrund af kommentarer i spørgeskemaer på statusværkstederne).

Begrundelserne ligger for en dels vedkommende i forlængelse af de faglige hensigter med redskabet. Dog bedømmer nogle deltagere redskabet mindre positivt, hvilket er affødt af knapt så positive oplevelser af redskabets faglige nytteværdi.

Deltagerne blev desuden bedt om at forholde sig til, hvad der for dem er de vigtigste kvaliteter ved refleksionsredskabet social analyse. De gennemgående svar kan kategoriseres i en række udsagn:

Arbejdet med redskabet social analyse bevirker/ medfører:

- **Aktivt arbejde med forforståelse – menneskesyn og eventuel agenda hos rådgiver** ”I først at få tydeliggjort forforståelsen, og så derefter sætte faglig viden på. (...)”, ”(...)Afdækning af egen forforståelser samt eventuelt skjult menneskesyn eller agenda”. ”(...)det tvinger os til at sætte fordommene i spil – det giver overblik over, hvilke teorier og metoder vi anvender/ubevidst anvender”
- **Skærper analysen, er helhedsorienteret og synliggøre vidensgrundlaget – ”hvorfør gør vi, som vi gør?”**. ”(...)hele vejen rundt om problemstillingen og (...) bedre og mere fagligt funderet grundlag for beslutninger”, ”Fokus på synliggørelse af viden. Bevidstgørelse af /om hvorfor vi gør som vi gør. (...)” ”Jeg er blevet opmærksom på at arbejde systematisk frem til en vurdering. Jeg er blevet meget opmærksom på, at analysedelen er svær (vant til at det er noget, der bare er foregået i hovedet)”. ”Skærpelse af analyse og vurdering. Inddragelse af teori”.
- **Andre (nye) teoretiske vinkler og perspektiver på problemstillingen – og heraf andre/ nye løsningsmodeller.** ”(...) at man ved refleksionen kommer omkring forskellige teorier og perspektiver”, ”At få nye måder at anskue problemstillinger på. At få løsningsmodeller jeg ikke umiddelbart ville have valgt”.
- **Tøjler handlingsparatheden.** ”Lettilgængelig ”huskeliste” over faserne i analyseprocessen – blive mindet om at forholde sig kritisk til viden – vente med at tænke handling”. ”... Sikring af både behovs- og indsatsdrøftelse”
- **At redskabet er konkret.** ”Det er utroligt konkret – alle er på. Du kan fastsætte tidsforbruget”
- **Tid og rum til fordybelse og fælles faglig refleksion – vidensdeling samt faglig udfordring af hinanden.** ”(...) Tid og rum til kvalitativ refleksion”. ”(...) diskussionsredskab – teoretisk sparring”, ”Mere faglighed og refleksion i det daglige arbejde”, ”(...)At det bliver et fælles fagligt forum, der arbejdes med sagen i”. ”At dele faglig viden med kollegaer og dermed øge egen forståelse/viden. At udfordre hinanden fagligt (...)” (Sammenskrivning af spørgeskemabesvarelser fra statusværkstederne).

Det følgende udsagn kunne stå som en formulering af formålet med lanceringen af redskabet samt en del af formålet med dette aktionsforskningsprojekt.:

”Det vigtigste er, at de faglige refleksioner kommer op på et langt højere niveau (...). Vigtigt, at der bliver sat ord på, hvilken viden vi har, og hvilke blinde pletter, der er. Opkvalificering af socialfaglige vurderinger og øget bevidsthed herpå”. (Besvarelse fra spørgeskema på statusværkstederne).

Dette skal ikke blot forstås som et professions ”internt” formål; men også et formål, der gerne skulle gavne det sociale arbejdes praksis i relation til samarbejdet med udsatte børn og deres familier. Som en deltager fremhæver:

” Det vigtigste er at blive/ være bevidst om de teorier, jeg anvender inden handling. Jeg har oplevet, at det derved bliver nemmere at tale med familierne og nå frem til fælles problemforståelse ” (Besvarelse fra spørgeskema på statusværksteder).

Synspunktet om, at en tydeliggørelse af grundlaget for en socialfaglig vurdering gør det lettere som rådgiver at gå ind i en dialog med familien og i fællesskab udvikle en problemforståelse, ligger i tæt forlængelse af de bevæggrunde, der var bag udviklingen af redskabet, og det skulle dermed gerne kunne bidrage til modvirke den oplevelse af ikke at være inddraget i undersøgelserne, som familier kan berette om (Kildedal, m.fl. 2011).

Deltagerne blev spurgt om, hvad de oplever som vanskeligt i arbejdet med redskabet. Svarene herpå kan ligeledes samles i en række kategoriserede udsagn:

Det vanskelige i arbejdet med redskabet social analyse er ifølge deltagerne:

- **At vente med at tænke i handlinger.**
- **At turde sætte forforståelsen og den tavse viden (os selv) på spil.** ”... -
- **At huske og være ajour med teorier og undgå det bliver en overfladisk/fragmentarisk anvendelse – eller altid gentagelser af de samme teoretiske perspektiver.”**
- **At være kritisk i forhold til viden.**
- **At udforme konkrete vurderinger.**
- **At redskabet er omstændeligt.**
- **Redskabets anvendelse – adskillelse af punkterne, deres indhold og rækkefølge** (Kategorisering på baggrund af kommentarer i spørgeskemaer på statusværkstederne).

Desuden fremhæver flere **spørgsmålet om tid og at arbejdet med redskabet bliver fastholdt**. Forhold som i og for sig ikke har med selve arbejdet med redskabet at gøre – snarere med ” ikke – arbejde ” med redskabet, affødt af de forhold, hvorunder det sociale arbejde konkret udspiller sig, herunder en afgørende faktor: Mangelvaren tid og vanskelighederne ved at fastholde en prioritering.

” At få tid til det (1 time pr sag). ”. ” At få prioriteret tiden til det. Manglende kontinuitet i arbejdet med det. ” ”Det er svært at få det implementeret – årsag: Tid – manglende leder. Redskabet social analyse er godt”.

Og at den manglende træning gør, at det ikke falder så let.

”Det er mest, at vi ikke bruger det tilstrækkeligt, så vi ikke er så dus med det, og det kan tage lang tid at ”køre” en sag igennem”(Kommentarer i spørgeskemaesvarelses på statusværkstederne).

De oplevede vanskeligheder er blevet gentaget på refleksionsmøder og i dialoger med deltagerne samt på ambassadørgruppemøder (Feltnoter og referater fra ambassadørgruppemøder). Nogle af vanskelighederne knytter sig til arbejdet med selve redskabet og kan også være et spørgsmål om tilstrækkelig øvelse, andet knytter sig til et forhold, der er svært, nemlig at omsætte generaliseret teori til en konkret problemstilling.

Mangler ved redskabet?

Deltagerne blev desuden anmodet om at svare på, hvilke konkrete mangler de oplever ved redskabet. En del af de besvarede spørgeskemaer rummer intet svar eller fremhæver, at de ikke oplever mangler.

”Umiddelbart kan jeg ikke komme med nogen. Synes det er et rigtigt spændende refleksionsredskab at arbejde med, og jeg vil gerne, at det kunne få mere plads i hverdagen” (Kommentar i spørgeskemabesvarelse fra statusværksteder).

Medens andre besvarelser påpeger mangler, et ønske om klarere adskillelse af punkterne eller klarere skelnen mellem forskellige typer af viden, eller der fremsættes forslag om tilføjelser til selve redskabet i form af mere udfordring af viden og forforståelse. Eller der peges på ændringer af omstændighederne ved dets anvendelse, idet beskrivelsen ofte opleves at blive for omfattende, medens videns punktet foldes for lidt ud. Desuden fremhæves behov for forberedelsestid og teoretisk opkvalificering. Der foreslås også en inddragelse af familien/borgeren eller et tværfagligt forum. Endelig fremhæves det, at indflydelsen fra de økonomiske og politiske rammer burde inddrages, da de kan forhindre, at analysens resultater sættes igennem, som analysen lægger op til. Denne bemærkning er helt i tråd med fremhævelsen af spørgsmålet om dømmekraft, og det er rigtigt, at dette aspekt kunne have været tydeliggjort. Dog var dette aspekt tænkt ind i vurderingsfasen:

”I vurderingen gør socialarbejderen brug af sin socialfaglige dømmekraft, som er en enhed af viden og værdimæssig stillingtagen” (Alminde m.fl., 2008:108).

Men dette element kunne formentlig med fordel have været tydeliggjort i redskabet.

Er redskabet for styrende?

Opleves redskabet for styrende og fastlåsende? Kan redskabet opfattes som et nyt krav om manualer? I socialt arbejde fremsættes en række redskaber, og der diskuteres metodestandarder. For eller imod. Kan metodestandarder kvalificere socialt arbejde ved standardiseringen, eller øger sådanne standarder tvært imod kravene til refleksion for at modvirke en tendens til objektivisering af borgerne (Alminde m.fl., 2008). Frem for en diskussion om metodestandarder burde det måske snarere være en diskussion om metodemanualer. Mange metoder udtrykker vel i sig selv en eller anden form for standard, uden at denne dermed nødvendigvis kan siges at udgøre en fastlåsende skabelon for, hvorledes arbejdet skal udføres¹⁴⁵, medens begrebet manualer mere lægger op til, at der er en forskrift, der skal følges, måske endda slavisk. Eller måske vil det i virkeligheden være langt mere præcist at tage denne diskussion med anvendelse af Ritzers begreb om McDonaldisering af samfundet og den heraf følgende dominans fra en instrumentel rationalitet (Ritzer, 2012) og overføre dette på det sociale arbejde i form af en diskussion af, hvilken rationalitet, der skal herske i socialt arbejde. En instrumentel eller en faglig etisk rationalitet, og derpå at vurdere, hvordan forskellige tilgange understøtter den ene eller anden form for rationalitet. Denne diskussion vil her føre vidt omkring, hvorfor jeg vender tilbage til spørgsmålet om standardisering og fastlåsning.

---

¹⁴⁵ ”Standard ... om forskellige normaler for mål og vægt; mønster; norm..” (Brüel (1969) Fremmedordbogen: 512).”Manual... håndbog med vejledning til udførelse (af liturgien)”(ibid:322).

Måske kunne en indvending mod redskabet være, at det kunne opfattes som en metodestandard på trods af, at redskabet netop ikke udgør en borger - rettet indsats, men i stedet er et refleksionsredskab til at øge socialrådgiverens refleksioner over, hvorledes hun kan forstå borgerens situation og derpå tage metoder rettede mod borgeren i anvendelsen på baggrund af analysen (Alminde m.fl., 2008). Nogle af disse metoder kan da meget vel være udtryk for metodestandards. For at afklare, hvorvidt deltagerne anser redskabet for at have nogle af de samme negative kendetegn i form af at begrænse det faglige rum og blive for styrende, som metodestandards ofte kritiseres for i socialt arbejde, blev der i spørgeskemaet på statusværkstederne fokuseret på fænomenet metodestandards. Deltagerne blev bedt om at svare på, om de deler kritikken, der fremsættes af metodestandards.

Tabel 4: Deler kritikken af metodestandards?

	Deler kritikken: Ja	Deler kritikken: Ja – Delvis eller Både - og	Deler kritikken: Nej	Ved ikke
Antal svar	8	9	9	2

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

De rådgivere, som svarede ja og deler kritikken af metodestandards, blev derpå spurgt, hvorvidt de oplever, at redskabet social analyse på samme måde som metodestandards bliver fagligt begrænsende og styrende?

Tabel 5: Deler kritikken af metodestandards – gælder denne kritik også redskabet Social analyse og handling?:

	Ja	Nej	Ved ikke	Ikke besvaret
Antal svar	1	14	0	2

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

Derpå bliver de, der svarer nej og dermed tilkendegiver, at social analyse ikke er begrænsende på linje med metodestandards bedt om at svare på, hvordan social analyse adskiller sig fra metodestandards¹⁴⁶. I svarene vægtes, at redskabet rummer plads til forskellighed og ikke fastlåser til bestemte teorier eller faglige perspektiver. ” Her kan vi inddrage alle teoretiske perspektiver (...)”, og ” Mere plads til at ”gå/ tænke udenfor boxen”. Samtidig er der plads til helhedsorientering og det unikke samt grundighed. ”Ved social analyse er der tid og rum til at beskrive og behandle sagerne forsvarligt. Det er der ikke altid v /andre metoder”. Og ” Synes ikke at det faglige rum begrænses ved dette redskab,(...). Tværtimod breder en sag mere ud”. Desuden dikterer redskabet ikke et bestemt fokus, og rådgiveren kan vælge, hvornår det er meningsfuldt at anvende det. Redskabet åbner for muligheden af at arbejde kritisk, og der er ikke indbygget et kontrolaspekt. En rådgiver fremhæver, at redskabet lægger op til anvendelse af forskellige metodiske tilgange, men ved rutine kan det opleves lidt snævert ”Umiddelbart giver det

¹⁴⁶ Hvis du svarede nej – hvordan tænker du, at social analyse adskiller sig fra metodestandards? (beskriv).

overblik over perspektiver og forskellige menneskesyn, der i sig selv lægger op til forskellige metoder. Når man har brugt SA i de 3 år, der er gået, begynder de faste punkter at opleves lidt snævert” (Kommentarer fra spørgeskemaer på statusværkstederne). Den sidste kommentar kan være interessant set i lyset af, at Sennett fremhæver, at der er behov for at praksis også bliver rutine for at dømmekraften kan blive forankret (Sennett, 2009), hvilket måske skulle trække i den modsatte retning. Men på ambassadørgruppemøder tilkendegives ligeledes, at nogle kollegaer oplever det for styrende.

”- der er nogle, der synes, (...) at det er for styrende (...)opposition mod det der med, nu snakker vi om det, og nu snakker vi om det (...)

K: men jeg har altså også været med til nogen møder, hvor at ordstyreren var meget, meget, meget, meget ordstyrer. Og (...) så har de så lige mange minutter til hvert punkt og dum, dum, dum, dum (...) Hvor det næsten blev for forjaget, og meningen på en eller anden led næsten gik tabt (...), altså fokus bliver jo styringen af rammerne og ikke indholdet.

- ja, men jeg tror også, det har noget med øvelse at gøre, jeg tror at man måske i starten har brug for at holde meget fast ved det. (...) Og så kan man løsne mere op” (A 23 09 11 01:41:00-01:44:00).

Synspunktet om den for stramme styring kan måske forstås i lyset af, at for nogle rådgivere bliver den faglige refleksionsproces et spørgsmål om at følge redskabet strikt vejen rundt og derfor ikke i for eksempel ordstyrerfunktionen tillader, at deltagerne bevæger sig frem og tilbage i redskabet, som der lægger op til (Alminde m.fl., 2009). Dog aftager dette formentlig med øvelse, som ambassadørerne påpeger, hvilket dog ikke harmonerer med pointen i svaret om, at det opleves lidt snævert efter tre års arbejde med det. Måske er det en reaktion på, at det ikke længere opleves så interessant, når det bliver mere rutine? Men uanset hvad denne pointe udløses af, ændrer det ikke ved, at de øvrige deltagere, som anser metodestandarder generelt for at være (til en vis grad) for styrende, ikke finder dette er tilfældet for refleksionsredskabet.

Forandringer i deltagernes syn på den faglige nytte af redskabet social analyse?

Gennem spørgeskemaerne på statusværkstedet er der også blevet fokuseret på at afdække eventuelle forandringer i rådgivernes syn på den faglige nytte af redskabet. Først blev deltagerne spurgt om, hvad de tænkte om redskabet, da de fik det præsenteret første gang, og derpå blev der spurgt til, hvordan dette syn eventuelt har ændret sig.

De første tanker om den faglige nytte af redskabet deler sig overordnet i tre grupperinger. En gruppe, der giver udtryk for, at de tænkte, at det netop var sådan et redskab, de manglede. En anden gruppe rådgivere, der var mere usikre eller skeptiske i forhold til redskabet. Og endelig en gruppe rådgivere, der giver udtryk for en mere både - og tankegang. Blandt de umiddelbart positivt indstillede peges der på, at det så ud til at række ud over den hidtidige praksis ” (...)en måde at have en uddybende faglig snak, som rækker udover det vi ellers gør i det daglige på gruppemøder. (...), også (...) som en lille sags-supervision”. Fagligheden ved redskabet vægtes og pointeres, ”Forventninger om

anvendelse af teorier – fælles fagligt grundlag". Og det skærper den faglige nysgerrighed og energi " *WOUW – alle tiders –. Gjort at jeg har fået mere nysgerrighed og mere energi på at gå efter viden*". Vægt på vidensdeling og tydeligt vidensgrundlag: " *Det første kendskab fik jeg på DSH¹⁴⁷ i forb. m. diplomuddannelsen. Jeg tænkte "hvorfor har jeg dog ikke selv fundet på det – det er da indlysende" og endelig et redskab til brug ved deling af viden og ekstra opmærksomhed herpå*". Og " *(...)Jeg havde brug for et systematisk redskab i.f.t. mine vurderinger. Følte, at for meget af analyse/vurderingsdelen var "ubevidst" og på ryggraden*". Blandt denne gruppe gives der udtryk for, at det er en " *Overskuelig fremgangsmåde – let at anvende*", og grundigt: " *Jeg tænkte, det var omfattende og var derfor positiv. Så mange vinkler som muligt(...) større fagligt udbytte*". I det sidste svar omtales det, at redskabet er omfattende, som noget positivt. Blandt flere af de rådgivere, der gav udtryk for en umiddelbar skepsis benævnes omfattende som noget negativt – i form af uoverskuelighed, omstændelighed og tidskrævende. " *Til en start var jeg usikker på, om hvorvidt analysen var en tids sluger (...)*". Usikkerhed fremhæves også. Det kunne opleves som angstprovokerende og svært.

Andre rådgivere tilkendegiver, at deres første umiddelbare tanker både rummede positive og mere usikre elementer i relation til redskabet. Igen ses det omfattende ved redskabet som værende negativt, men forventes at ville blive opvejet af positive elementer. " *Jeg havde en fornemmelse af "at det lige var det jeg manglede", men synes også det lød besværligt/svært*".

Spørgsmålet er derpå, om deltagerne ændrer syn på den faglige nytte af redskabet. Blandt tilkendegivelserne rummer de fleste en ændring i positiv retning eller fastholdelse af en umiddelbar positiv opfattelse. Rådgivere har erfaret, at arbejdet med redskabet gavner deres faglighed. " *Jeg troede ikke, at jeg ville få så meget fagligt ud af redskabet, som jeg gør*", og " *allerførste gang tænkte jeg: Uha, det er svært. Men efterhånden som jeg fik en viden om social analyse som redskab og afprøvet det i hverdagen, synes jeg, det er et kvalificeret redskab til at højne fagligheden, som der har manglet i mange år. Står stærkere i faglige overvejelser/indstillinger*". " *Lige nu arbejder jeg meget med analysedelen, som er rigtig svær "at få ned på papir"*. Jeg oplever at redskabet *S.A. er meget brugbart ifht det.*". En rådgiver gav udtryk for at forvente " *anvendelse af teorier – fælles fagligt grundlag*" og tilføjer her " *Forventningerne er indfriet*". Flere pegede i den første reaktion på, at det virkede omstændeligt, efterfølgende giver flere svar udtryk for at denne opfattelse ændres. " *Blev først lidt forpustet, men modellen var overraskende simpel at gå til – det var positivt*". Og " *Jeg synes ikke, det er*

---

¹⁴⁷ Den Sociale Højskole i Århus – Nu: Socialrådgiveruddannelsen i Århus, VIA University College.

uoverskueligt og omfattende mere". Faktisk påpeger en rådgiver, der først var usikker på, om arbejdet med redskabet ville være en tids sluger, at det i sidste instans sparer tid. og tilføjer: *"Endvidere giver SA et meget mere varieret billede af problematikken samt får præciseret vurdering og handling, så rådgiver har en helt konkret handlingsplan efter gennemgangen"*. En anden rådgiver, som først tilkendegav at være usikker på effekten af arbejdet med redskabet, oplever, at det giver nye vinkler. En rådgiver, som oplevede redskabet som svært i starten, fremhæver, at det er et nyttigt redskab især i komplicerede "sager", da det giver overblik. Det påpeges, at det kræver øvelse at få udbytte af arbejdet med redskabet.

En rådgiver som i starten gav udtryk for, at det var en god ide med fokus på analysen, men anså det for lidt omstændeligt, oplever, at hverdagen gør det svært at få det fulde udbytte på grund af knaphed på tid og stress. Andre rådgivere, der i deres første svar var meget positivt indstillede, beskriver, at arbejdspresset bevirker, at der går hverdag i den. *"Arbejdspresset nedsætter energien på projektet. Ikke tid nok til forberedelserne eller til at dykke ned i videnskabsteoriene (man er for træt i hovedet) – og så ender det igen i rutine og rygmærksarbejde – og de samme teoretikere trækkes frem"* Arbejdet med redskabet kræver tid. *"Når vi tog os tid, ordentlig tid, var det en spændende måde at drøfte en sag på gruppemødet"*.

Andre rådgivere fremhæver, at de fortsat har en uændret positiv oplevelse af redskabet. *"Det har ikke ændret sig – det er et godt redskab, der kan bruges til alle problematikker"*. Medens et par tilkendegiver, at de er positive, men at det er svært. *"Tænkte, at det var lige det jeg manglede, men det er svært, og det er det fortsat, " og "Synes stadig det er svært. Vi er ikke så skarpe i teorierne"* (Kommentarer fra spørgeskemaer på statusværkstederne). Som det kan ses af disse besvarelser, er der således for en række af deltagerne sket en positiv udvikling i deres syn på redskabets faglige nytteværdi. Ved gennemgang af besvarelserne kan der udskilles flere "udviklingshistorier" hos nogle af deltagerne i form af rådgivere, der mødte arbejdet med social analyse uden positive forventninger, men som opdager den faglige nytte af refleksionsredskabet undervejs i eksperimentet.

En sådan udvikling i retning af en mere positiv oplevelse af redskabet og arbejdet med det, er der også givet udtryk for undervejs på refleksionsmøder og på møder i ambassadørgrupperne (Feltnoter og referater fra ambassadørgruppemøder). I en spørgeskemabesvarelse og ligeledes undervejs er faglig refleksion med redskabet blevet sammenlignet med den faglige aktivitet supervision. Refleksionen karakteriseres som "en lille sags-supervision" uden dennes fokusering på rådgiverens personlige andele, og ambassadører tilkendegiver, at denne form for faglig refleksion er mere faglig end supervision, og dermed har bedre muligheder for at samle fagligt (A281111).

Tilgodeses målene om kvalificering af de socialfaglige vurderinger?

I starten af processen kunne ønsket om kvalificering af de socialfaglige vurderinger konkretiseres således på baggrund af deltagernes besvarelse af de faglige dagbøger¹⁴⁸:

Rådgiverne ønsker:

- **I højere grad at inddrage også teoretisk og forskningsbaseret viden i sagsarbejdet**
- **Flere perspektiver på problemstillingerne samt øget bevidsthed om egne perspektiver**
- **I højere grad at synliggøre grundlaget for de socialfaglige vurderinger**
- **At kvalificere undersøgelserne som grundlag for vurderingerne**
- **Højere grad af faglige begrundelser i relation til indsatser frem for ”plejer” og tommelfingerregler**
- **Generelt at kvalificere socialfaglige vurderinger**
- **Generel faglig udvikling** (Faglige dagbøger).

På baggrund af gennemgangen af de indkomne besvarelser af spørgeskemaer på statusværkstederne vil jeg tillade mig at konkludere, at de opstillede mål er ”indfrie” i større eller mindre omfang. Det er lykkedes at inddrage teoretisk og forskningsbaseret viden i sagsarbejdet, selvom deltagerne tilkendegiver, at det sommetider er vanskeligt, og at de har svært ved at ajourføre deres faglige vidensbase på grund af knaphed på tid og overskud til at sætte sig ind i faglitteratur i arbejdstiden. Deltagerne arbejder aktivt med at anlægge forskellige perspektiver på de konkrete problemstillinger, de møder, ligesom de arbejder på at kvalificere det analytiske grundlag bag vurderingerne og dermed fagligt at begrunde valget af indsatser. Dermed må socialfaglige vurderinger anses for at være blevet kvalificeret, ikke alle vurderinger, men en række af dem. Dette betragtes også for en væsentlig del af deltagerne som en betydningsfuld generel kvalificering af deres arbejde. Når jeg tilkendegiver, at målene er ”indfriet” er det affødt af, at de opstillede mål formentlig aldrig ville kunne anses for endeligt indfrie; men at der kan være tale om at være på vej – på vej gennem en kvalificeringsproces, der bestandigt øger kvaliteten af de socialfaglige vurderinger. En sådan rejse har eksperimentet understøttet, hvilket illustreres af et udsagn på et ambassadørgruppemøde:

”Jamen altså umiddelbart har vi jo fået en metode foræret, som vi kan bruge(...) Altså uafhængigt af hvad du får ud af det (...). Så har vi jo fået noget vi kan bruge til noget” (AH 16 03 11 01:44:59 - 01:45:15).

En yderligere kvalificering kunne fokusere på i højere grad også at inddrage mere sociologisk funderet viden, således at arbejdet blev mindre individfokuseret.

Hvordan har aktionsforskningsprocessen understøttet kvalificering af socialfaglige vurderinger?

I det følgende afsnit vil der blive fokuseret på kameraindstilling 2 på aktionsforskningsprocessen samt dens betydning for kvalificeringen af socialfaglige vurderinger.

---

¹⁴⁸ Jf. Kapitel 10 Aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet i det indledende afsnit om mål.

Opmærksomhed i processen omkring eksperimentet?

I de faglige dagbøger i starten af processen tilkendegav flere af rådgiverne en række særlige opmærksomhedspunkter i samarbejdet omkring Social analyse. Disse opmærksomhedspunkter er samlet i nogle kategorier. Deltagerne svarede¹⁴⁹ på statusværkstederne på, i hvilket omfang de oplever, at de er lykkedes med at give den opmærksomhed, som de ønskede til punktet

Tabel 6 I hvilket omfang er det lykkedes at give opmærksomhed til eksperimentet

Ønskede at give opmærksomhed til	Det er lykkedes i meget høj grad	Det er lykkedes i høj grad	Det er lykkedes i nogen grad	Det er lykkedes i mindre grad	Det er ikke lykkedes	Ved ikke	Delte ikke opmærksomhedspunktet
Blive mere bevidst om mit perspektiv	1	11	10				5
Få mere fokus på hvilke teorier/hvilken viden, jeg anvender	2	11	11	2			1
Øge min vidensbasering i sagsarbejdet	2	7 ¹⁵⁰	12	4			1
Opkvalificere mine undersøgelser som grundlag for vurderingen		11	9	3		2	2
Opprioritere at bruge tid på arbejdet med social analyse	1	4	11	8 ¹⁵¹		1	2

(Kilde: Spørgeskemabesvarelser Statusværkstederne).

For tre af opmærksomhedspunkterne: Større bevidsthed om eget perspektiv, fokus på teorianvendelsen og opkvalificering af undersøgelser som grundlag for vurdering viser besvarelserne, at det er lykkedes for deltagerne at give den opmærksomhed under eksperimentets forløb, idet lige knapt halvdelen af besvarelserne her udtrykker, at det er lykkedes i meget høj eller høj grad og for lidt færre er det lykkedes i nogen grad. For opmærksomhedspunktet om at øge vidensbaseringen er det lykkedes i knapt samme omfang. Svarene på, hvorvidt der har været en opprioritering af at bruge tid på arbejdet med den faglige refleksion og redskabet, rummer den laveste grad af indfrielse, idet det for knapt $\frac{3}{4}$ af besvarelsernes vedkommende kun er lykkedes i nogen eller i mindre grad. Dette

¹⁴⁹ Deltagerne blev bedt om at tænke tilbage på, da de startede med at arbejde med social analyse og deres tanker dengang på, hvilken opmærksomhed de ville give det, og svare ud fra disse overvejelser. En rådgiver har ikke svaret på spørgsmålet og anfører, at vedkommende ikke var ansat i januar 2009.

¹⁵⁰ – heraf en med en pil nedad.

¹⁵¹ En rådgiver tilføjer her: ”Mest p.g.a. andre ting, der har fyldt – at starte på en ny pind, organisationsforandringer etc.”

stemmer overens med de gentagne fremhævelser af, at tid er en mangelvare i forvaltningsarbejdet på området. Deltagerne blev desuden spurgt om, hvorvidt det er lykkedes at give arbejdet med eksperimentet i form af Social analyse den opmærksomhed, som de ønskede. Nogle deltagere svarede blot: Nej, andre tilføjede forklaringer til dette nej og henviste til tidspres, strukturændringer, manglende ledelses opbakning, uddannelse samt vanskeligheder ved at prioritere det. Andre svarede ja og begrundede dette med, at teamet valgte at prioritere aktiviteten og indgik faste aftaler. Deltagerne blev anmodet om at beskrive årsagerne til at det henholdsvis lykkedes/ikke-lykkedes at give arbejdet med social analyse den plads, som deltagerne ønskede.

Det lykkedes ikke og det skyldes:

- **Arbejdshverdagen som den forløber i afdelingerne i perioden.** *"Arbejdspres/ manglende tid og ro til fordybelse"*
- **Organisationsforandringer**
- **Personaleændringer/ledelsesudskiftninger.**
- **Manglende egen prioritering.** *"Nedprioritering pga. tidspres (...)". "Der sker hele tiden for meget nyt "" Svært at prioritere "kan" ting frem for "skal" ting"*
- **Oplevelse af manglende ledelsesmæssig prioritering**

Det lykkedes og det skyldes

- **Egen prioritering.** *"At vi havde en fast aftale". "Alle skal holde fast i at det er et redskab vi skal bruge"*
- **Det er fagligt udviklende og givende.** *"Haft nogle gode og givtige sociale analyser, der har medvirket til, at mange er interesserede i at få sager på". "Når det lykkes – smitter det positivt til de andre i gruppen"*
- **Det er et fælles anliggende.** *"Jeg mener, at den samlede gruppes engagement er afgørende. Alle skal ville det, for det var svært i begyndelsen. Alle skal bidrage ud fra, hvor de er. Nogle har meget erfaring. Nogle meget teoretisk viden. Vi skal være indstillet på at "dele" med hinanden"*
- **Det kræver en tovholder/ facilitator.** *"Også godt at Kirsten har været der til at få det implementeret." "(...)Det er lykkedes med deltagelse af en udefra (Kirsten)". "Der har bestemt været behov for en tovholder (indpisker), som skulle have sagt, vi alle skulle soc. analyse"*

En overvejelse:

- **Arbejdet med social analyse skal måske adskilles fra det ordinære gruppemøde?** *"(...)Et bud – måske skal det ligge på en adskilt tidspunkt fra gruppemøde"* (Kommentarer fra spørgeskemaer fra statusværksteder).

Besvarelsene viser her, at det for en række af deltagerne ikke lykkedes at yde eksperimentet den opmærksomhed, som de kunne ønske, og at dette efter deres vurdering skyldes den række af forhold, som der blev fokuseret på i redegørelsen af forløbet i form af blandt andet organisationsforandringer, arbejdspress, manglende prioritering, herunder både manglende egen prioritering og ledelsesmæssig prioritering, uddannelse og ledelses – og personaleudskiftninger. Medens når det lykkedes skyldes det deltagernes engagement og prioritering samt indsats fra tovholdere og facilitator.

I løbet af projektperioden er der sket en række forandringer: Lovgivningsmæssigt, ledelsesmæssigt, økonomisk, fagligt og organisatorisk¹⁵² Deltagerne blev i spørgeskemaerne på statusværkstederne bedt om at svare på, hvad de vurderer, er afgørende forhold, der har haft betydning for arbejdet med eksperimentet og social analyse. I svarene forholder en del af rådgiverne sig til omstændighederne i omgivelserne som lederskift, økonomiske stramninger og organisationsforandringer, medens andre retter opmærksomheden på det interne samarbejde i eget team. De beskrevne omstændigheder kan kendetegnes således.

Det har været betydningsfuldt for arbejdet med social analyse at:

- **Økonomien har fået et (endnu mere) dominerende ledelsesmæssigt fokus.** Økonomien kan forhindre, at gode vurderinger ikke kan omsættes i den modsvarende indsats. *"(...) Social analyse giver en bred faglig viden, hvor flere facetter af problemstillingen bliver blotlagt. Den økonomiske og ledelsesmæssige opstramning/ styring forhindrer indimellem at disse facetter får rum til at udfolde sig".* (...) *Aktuelt er det økonomien der afgør indsatsen i familierne – ikke de faglige vurderinger".* Omvendt kan arbejdet med redskabet bidrage til, at fagligheden kan fastholdes på trods af økonomien, dels i forhold til at styrke argumentationen, dels ved at udvikle blik for andre muligheder. *"Fagligt har det styrket vores faglighed og med et øget fokus på økonomi, har vi brugt social analyse til at fastholde fokus på faglighed og styrke vores argumenter overfor ledelsen "Og" Redskabet kan være godt i en tid med økonomisk smalhans, da det kan være med til at udfordre den faglige tilgang vi plejer".*
- **Der er skiftet ledere i forløbet.** *"Ledelsesmæssigt. Ny leder, der i knap så høj grad har været "primus motor", og som i knap så høj grad har prioriteret det." og " (...)Manglende afdelingsleder har forstyrret vores indgang til social analyse".* Og lederskift samt økonomi spiller sammen. *"Der har ikke været det store ledelsesmæssige engagement. (...), hvilket har ført til at det i gruppen ikke er blevet prioriteret". "Det er vigtigt med ledelsesmæssig opbakning og opmærksomhed (...), vi har været i en turbulent ledelsesmæssig situation."*
- **Organisationen har været i forandring.** *"Jeg tænker, at organisationens kultur og prioritering er af overvejende betydning" "Organisatoriske og økonomiske → svært ved at blive ved at holde fokus og indarbejde nye rutiner, når der er meget uro omkring arbejdet." "Der har på arbejdspladsen været en beslutning (forpligtigelse) til at fortsætte arbejdet med S.A. på trods af organisationsforandringer = godt. (ellers var det løbet ud i sandet). Nye grupper p.g.a. omorganisering = dårligt. Flere "undtagelsestilstande" i løbet af det år, jeg har været her. = dårligt".*
- **Tid (er en mangelvare)** *"Tid til teori. Tid til implementering", "Tidspres pga (for) mange nye opgaver på én gang, derfor har social analyse været på stand by". " (...)SA. Opleves nogle gange (...) som værende tidskrævende, og så når man måske "kun" at drøfte et par enkelte sager til sagsmøder, når SA har fyldt 1 time. Omvendt vil jeg så sige, at når SA er blevet anvendt, opleves tiden som værende givet godt ud, og rådgiverne får en masse faglige argumenter med tilbage(...)"*
- **Der er en tovholder/primus motor og at teamet (selv) prioriterer arbejdet med redskabet.** *"At de enkelte medarbejdere er klædt på til at anvende redskabet, og at der har været en primus motor. Social analyse kan let drukne i strukturændringer,*

¹⁵² jf. kapitel 1 samt kapitel 8 om Italesættelse af faglighed i Resultatet og kapitel 10 om Aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet.

nye medarbejdere, manglende ledelse og økonomiske stramninger”. ” At vi har arbejdet i samme team, og derigennem forsøgt at skabe en kultur for anvendelsen af metoden”.

- **Rådgivere har været på Børn - og ungdomsuddannelsen.**

”Diplomuddannelsen har haft positiv betydning ifht brugen af socialanalyse, da den viden fra uddannelsen kan bruges i social analyse” (Kommentarer fra spørgeskemaer fra statusværkstederne).

Som det fremgår her peger deltagerne på nogle meget væsentlige faktorer for forløbet af eksperimentet. Faktorer, der alle blev behandlet i Kapitel 10 om momentet: Forløbet, og fremdrages i et efterfølgende afsnit i relation til en vurdering af processens betydning for fastholdelse af resultatet. Ifølge deltagerne har disse forhold betydet:

- **At økonomien styrer foranstaltningsvalget frem for den faglige analyse af behovet.**
- **At sagsbehandlingen kan ske uden faglig refleksion - som ren ekspedition**
- **At organisatoriske forandringer har mindsket engagement og overskud blandt rådgiverne – også i relation til eksperimentet.**
- **At der som følge af manglende ledelsesmæssig prioritering ikke har været arbejdet tilstrækkeligt med redskabet til, at det er blevet indarbejdet.**

(kategorisering på baggrund af kommentarer fra spørgeskemaer på statusværkstederne).

De to fremhævede betydninger relaterer sig til det fagligt indholdsmæssigt i arbejdet i form af, at arbejdet dels bliver gennemført som ren ekspedition, dels styres af en økonomisk rationalitet, hvorved det dels kan forekomme omsonst at interessere sig for en grundig faglig analyse af behovene, dels kan virke fagligt beskæmmende og frustrerende at være vidne til, at udsatte børn og unge ikke får den hjælp, som en faglig analyse tilsiger, de har behov for. De to øvrige betydninger – organisationsforandringer og en oplevelse af manglende ledelsesmæssigt engagement - slår ind i forhold til en mindskelse af deltagernes eget engagement i eksperimentet.

Om transfer og fastholdelse udover eksperimentets forløb

I det foregående er der fokuseret på fagligheden, som den giver sig udslag i den faglige refleksion på refleksionsmøderne, selvom en række rådgivere formentlig i deres besvarelser har tænkt generelt på faglighed. Dette er dog ikke sket eksplicit. I det følgende vil jeg kort fokusere på dels spørgsmålet om, hvorvidt den øgede faglighed som følge af eksperimentets arbejde med faglig refleksion får betydning udover refleksionsmøderne samt på, hvilke antydninger der kan udtrækkes angående den faglige kvalificerings fortsatte liv udover eksperimentet. Det vil sige om den faglige refleksion kan forventes at være blevet eller vil blive implementeret som en del af afdelingernes faglige praksis.

Transfer

Denne faglighed har været udøvet på refleksionsmøderne. Spørgsmålet er om den forandrede faglighed også sætter sig igennem udover selve refleksionsmøderne. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt der kan siges at være tale om generel transfer (Wahlgren og

Aarkrog, 2012)¹⁵³. Dette er der for nogle rådgivere tegn på er tilfældet. Ambassadører tilkendegav, at det forholdt sig sådan (A281111). Medens deltagere i statusværkstedet i deres besvarelser peger på :

"Det har smittet af på den måde, jeg arbejder med mine socialfaglige undersøgelser på. Jeg er blevet mere bevidst om også at inddrage viden og bruge det i mine vurderinger"
"Prøver at inkorporere en hurtig gør det selv runde ved nye problemstillinger/ sager. Øget fokus på teori".

"Jeg forsøger i nogle af mine § 50 at gøre det mere tydeligt hvilke teorier/empiri jeg bruger" (Besvarelser i spørgeskemaer statusværksteder).

Her er der tale om generel transfer, idet angrebsmåden fra redskabet overføres fra refleksionsmøderne til andre aktiviteter. Men der kan også være tale om mere specifik transfer, hvor deltagerne lærer noget specifikt i relation til problemstillingen, der er til drøftelse, og som kan overføres på andre/ egne "sager" (A 281111).

Ifølge Wahlgren og Aarkrog er der forskellige forhold, der fremmer transfer:

- motivation hos den, der lærer
- undervisning, som har fokus på anvendelsen og anvendelseskonteksten
- samt selve anvendelseskontekstens interesse for integration af det lærte (Wahlgren og Aarkrog, 2012).

I kapitel 10 om aktionsforskningsprocessens moment forløbet fremgik det, at der for en række deltageres vedkommende kan være tale om faglige kaldsbærere, der ser det som en pligt at udvikle sig fagligt. Det fremgår også af tabel 1 over forventninger til eksperimentet, at deltagerne har haft rimeligt høje forventninger til et positivt fagligt udkomme af dette. Begge forhold skulle derfor være fremmende for forekomsten af transfer. Undervisning i arbejdet med redskabet har ikke haft form af traditionel katederundervisning, men foregik på de indledende temadage. Udover undervisning i redskabet, hvor jeg præsenterede og begrundede det samt beskrev, hvordan det kunne anvendes, indgik der også øvelser i dets anvendelse. Siden er arbejdet med redskabet blevet faciliteret af mig på de refleksionsmøder, som jeg har deltaget i. En kommentar på et spørgeskema ved statusværkstederne efterspørger her mere undervisning fra min side:

"Jeg havde nok misforstået Kirsten Henriksens rolle. Havde forventet, at vi ville blive hjulpet mere i gang. Synes det har været vanskeligt selv at lære at bruge metoden. Ville gerne have været undervist i brugen" (Kommentar spørgeskema statusværksteder). Medens andre tilkendegiver, at det har været hjælpsomt for brugen af det, at jeg har deltaget og faciliteret på refleksionsmøderne.

"Men jeg vil sige tak, fordi jeg synes et eller andet sted, der har du været medvirkende til og fastholde os, skubbe på og få os i gang og praktisere, og det synes jeg har været rigtig rigtig givtigt. (...) også i den periode, hvor du deltog, da du var med på, på vores møder (...)Det var guld værd (...)" A 19 06 12 01:45:08-01:46:40).

Uden tvivl kunne nogle deltagere have haft udbytte af mere undervisning, medens det for andre ville have været "for meget". På ambassadørgruppemøderne var et fast punkt: Er der

---

¹⁵³ jf. kapitel 10 om Aktionsforskningsprocessens moment forløbet.

behov for yderligere tiltag. Dette kunne i givet fald have været yderligere undervisning. Men dette blev ikke vurderet som nødvendigt af ambassadørerne, der vægtede behovet for træning (referater fra ambassadørgruppemøderne). Den undervisning og facilitering, der har fundet sted har haft fokus på anvendelsen og anvendelseskonteksten. Temadagen fokuserede både i undervisning og øvelse på, at redskabet skulle anvendes i den daglige praksis, og faciliteringen foregik i anvendelseskonteksten. Dette skulle fremme mulighederne for at transfer finder sted. Endelig fremmes transfer af anvendelseskontekstens interesse for at integrere det lærte. Her kan der, jf. kapitel 10 om Aktionsforskningsprocessens moment Forløbet samt det foregående afsnit om aktionsforskningsprocessen i dette kapitel, ses at herske forhold, der kan modarbejde transfer, idet manglende ledelsesmæssig opmærksomhed og de mange samtidige kontekstuelle hændelser har fjernet opmærksomhed fra eksperimentet frem for at understøtte et fokus på integration i den daglige praksis.

Fastholdelse efter eksperimentet (implementering)

I den ene afdeling er der truffet beslutning om, at ambassadørgruppen skal fortsætte for at sikre, at der bliver holdt fast i en faglig udvikling og sikre arbejdet med faglig refleksion fremover. Samtidig er det besluttet, at en afdelingsleder indtræder som tovholder. Ambassadørerne giver udtryk for, at kollegaerne har taget den faglige refleksion til sig, (A 230312). I den anden afdeling tilkendegiver ambassadørerne, at de gerne vil fortsætte som ambassadører; men at de ønsker, at ledelsen involveres i ansvaret for arbejdet med den faglige refleksion og dermed ambassadørgruppen. Samtidig tilkendegiver de, at faglig refleksion med redskabet er en aktivitet, de fortsætter med, uanset ambassadørgruppens skæbne.

"Det er mere integreret, end det har været, så jeg tænker det går i den rigtige vej (...), det er ikke noget, vi opgiver igen (...).

Ja, (...)Men det rigtigt, det er noget af det, der bliver sorteret fra (...).

Men (...)det synes jeg nemlig er en rigtig vigtig pointe: Det er på lige fod med alt muligt andet, som ikke handler om den direkte overlevelse og her og nu brandsluknings-sags-arbejde, ikke.(...)"(A 190612 00:10:56- 00:12:27).

Den faglige refleksion ved hjælp af redskabet er ifølge ambassadørerne ikke en integreret del af det daglige arbejde. Der skal holdes fast idet. Alligevel anser de det fore mere integreret end det har været, og når det vælges fra, vælges det i en presset hverdag fra på linje med alt andet, som ikke er meget akut som ren overlevelsesstrategi(ibid.). Ambassadørerne forsikrer, at der er tale om en vedvarende forandring:

"(...) hvis I sådan skulle sige nu, herfra hvor vi står, hvad ser I så, af perspektiver i det arbejde, social analyse? (...)

Jamen, jeg tænker det er kommet for at blive. Altså (...), alting tager tid, og (...) vi er ikke så tålmodige, vel, men, om det så bliver aflyst en gang eller to gange. Jeg tænker, det ryger aldrig ud af kalenderen mere. Det er ligesom, det kan tage ti år, måske. (...) Jamen jeg er

ikke nervøs, (...), det skal nok blive prioriteret, og det skal nok blive (...) en større del af det, man kalder sit arbejde og ikke det der 'ikke - arbejde'¹⁵⁴ (...).Jeg er fortrøstningsfuld. Vi skal stadigvæk øve os, og vi skal stadigvæk blive bedre til det der skide teori”
”Så tænker du, I kommer til at bruge det?”

Ja, det gør jeg faktisk” (A190612. 00:36:58 – 00:38:02+ 190612. 00:39:55 – 00:40:00).
Ambassadørerne tilkendegiver, at denne form for faglig refleksion er en aktivitet, som de forventer der fortsat vil blive arbejdet med i afdelingerne. Hvorvidt det vil være tilfældet, vil fremtiden vise. Såfremt det er tilfældet er det en implementering, der har fundet sted mod mange odds¹⁵⁵.

Aktionsforskningsprocessens understøttelse af kvalificering

Aktionsforskningsprocessen adskiller sig væsentligt fra en implementeringsproces. I Aktionsforskningsprocessen arbejdes der eksperimentelt, medens der i en implementeringsproces arbejdes med at gennemføre en bestemt beslutning, oprindeligt i implementeringslitteraturen en politisk beslutning; men denne kan lige såvel være en ledelsesmæssig beslutning. På trods af denne forskel kan implementeringsforskningens pointer sammenholdes med forløbet af denne aktionsforskningsproces i relation til en belysning af, hvilke betingelser processen har mødt. Såfremt man ser på den integrerede implementeringsmodel (Winter og Nielsen, 2008:18)¹⁵⁶ og sammenligner denne med forløbet, jf. kapitel 1 og 10, er temmelig meget gået galt i forhold til at støtte op om en succesfuld ”implementering”. I relation til den forudgående beslutning¹⁵⁷ kan den muligvis delvis have karakter af symbolpolitik: ” Vi gør sandelig noget”; men samtidig ser jeg beslutningen også som udtryk for et reelt fagligt ledelsesmæssigt ønske om at arbejde med faglig udvikling og kvalificering, jf. kapitel 9. Aktionsforskningsprocessens moment: Afsæt. Problemet er imidlertid, at den ledelse, der i sin tid traf denne beslutning, ikke længere er til stede som ledelse i de to afdelinger. Der er i denne proces ikke tale om et politikdesign, men redskabets udformning og den faglige refleksions tilrettelæggelse i eksperimentet kan anskues som en form for politikdesign. Her tilkendegiver en stor del af deltagerne i deres vurdering, at selve redskabet er fremmede for en faglig kvalificering, ligesom de tilkendegiver at tilrettelæggelsen af en fælles faglig refleksion er fremmede for kvalificering. Det er øvrige omstændigheder, der har påvirket processen, således at den faglige refleksion ikke er blevet en så fast integreret del af afdelingernes faglige praksis som forventet af deltagerne.

---

¹⁵⁴ Ambassadørgruppen havde diskuteret mine foreløbige overvejelser på fortolkning af generative mekanismer, jf. det efterfølgende kapitel 12 om generative mekanismer.

¹⁵⁵ At det er sket mod mange odds vender jeg tilbage til i det følgende afsnit.

¹⁵⁶ Medtaget som bilag 15.

¹⁵⁷ Der er selvfølgelig ikke tale om en egentlig politikformulering, men om en ledelsesmæssig beslutning om at indgå i projektet.

Den organisatoriske og interorganisatoriske adfærd har som påvist haft overordentlig stor betydning. Der er i begge afdelinger gennemført væsentlige organisationsforandringer, der har ændret på selve arbejdstilrettelæggelsen gennem en specialisering samt har medført nye samarbejdskonstellationer. Der har også i begge afdelinger været gennemført væsentlige økonomiske stramninger samt ændringer i kompetenceforhold. Alle forhold, der som påvist i kapitel 10 om Forløbet, har påvirket arbejdet med eksperimentet i negativ retning, det vil sige har medført forhindringer i en fokusering på eksperimentet og faglig kvalificering.

Ledelsen anses også i implementeringslitteraturen for at have en afgørende betydning, når organisatoriske mål skal omsættes til handling i organisationen. Her er der som fremhævet tale om, at den umiddelbare daglige ledelse har ”arvet” et eksperiment fra den tidligere ledelse, og derfor formentligt ikke for alles vedkommende har været lige dedikerede i forhold til eksperimentet. En række rådgivere kan karakteriseres med en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere og dekobler derfor den ledelse, som de ikke oplever bakker fagligt op om eksperimentet og den faglige udvikling heri. For de faglige kaldsbærere bliver dette en anledning til frustration; men det får også væsentlig betydning for de rådgivere, der drives af en anden motivationsstruktur og for hvem, den ledelsesmæssige prioritering udgør et væsentligt incitament. Deres engagement påvirkes dermed i negativ retning. Den oplevede manglende prioritering for lederes side må på den baggrund anses for en hæmsko for eksperimentets forløb.

Målgruppens adfærd kan ligeledes ifølge implementeringsteorien påvirke implementeringen. I dette eksperiment er målgruppen i form af udsatte børn og unge og deres familier ikke direkte involveret, men deres adfærd kan siges at påvirke processen på den måde, at såfremt der kommer mange henvendelser – nye henvendelser – påvirker det sagstallet og oplevelsen af arbejdspress, der jf. kapitel 10 om Forløbet samt besvarelserne fra spørgeskemaer på statusværkstederne tidligere i dette kapitel af rådgiverne vurderes af væsentlig negativ betydning for arbejdet med eksperimentet. Dette arbejdspress sætter fokus på markarbejder adfærd, der ligeledes ifølge implementeringsteorien kan udgøre store påvirkningsmuligheder i relation til implementeringsresultaterne (Winter og Nielsen, 2008). Winter har fremhævet, at markarbejderne kan udgøre en barriere for iværksættelse (Winter, 1985), og bygger her på Lipskys begreb om Street – Level Bureaucrats:

Street – level bureaucrats: ” Public service workers who interacts directly with citizens in the course of their jobs, and who have substantial discretion in the execution of their work” Lipsky, 1980:3).

Markarbejdere kan betjene sig af en række forskellige bevidste såvel som ubevidste afværgemekanismer, når de oplever en kløft – eller med andre ord et krydspres – mellem kravene fra lovgivning, politikere, ledelse og borgere på den ene side og deres begrænsede

ressourcer til at tilgodese disse krav på den anden. Sådanne afværgemekanismer kan give sig forskellige udtryk og den konkrete organisationskultur vil afgøre, hvilke afværgemekanismer frontmedarbejdere tyer til (Winter, 1985). Afværgemekanismer kan eksempelvis bestå i, at socialarbejdere i relation til udsatte børn og unge og deres familier undlader at reagere på signaler om, at et barn har behov for hjælp (reducerer efterspørgslen), eller opstiller strammere adgangskriterier for hjælp (rationerer servicen), indfører standardiseringer af eksempelvis det skriftlige arbejde i § 50 undersøgelsen (automatisering), eller undslår sig opgaven og skyder ansvaret fra sig (blive kyniske) (Winter og Nielsen, 2008, Winter 1981). Dette kan se overvældende ud, og afføde den tanke, at frontmedarbejdere har en stor magt til at påvirke det sociale arbejdes udfald. Men dette blik må ikke overdrives. Winter fremfører som en central kritik af visse af Lipskys afværgemekanismer:

”afværgemekanismer [der] i virkeligheden sjældent er udviklet af den enkelte markarbejder, men derimod i højere grad skyldes beslutninger truffet af markarbejdernes politiske eller administrative ledere” (Winter og Nielsen, 2008: 117).

Dette gælder f.eks. beslutninger om rammer, skemaer og procedurer samt fysiske forhold og formaliserede kontrolformer (Winter og Nielsen, 2008). På trods af indvendingerne her kan de fremhævede afværgemekanismer udgøre relevante forklaringsrammer til at begribe både nogle af de fagligt indholdsmæssige aspekter af eksperimentet, såvel som de processuelle tildragelser i eksperimentets forløb, hvor deltagerne i deres besvarelser i spørgeskemaerne har peget på, at de som følge af arbejdspresset har aflyst eller udsat den faglige refleksion. Eller at de som følge af, at de oplever den faglige refleksion som vanskelig/svær blandt andet på grund af dens krav om en vidensbase, der er præsent og ajourført, i perioder fravælger eksperimentets faglige refleksion. Endvidere vil det handleimperativ, som kendetegner det sociale arbejde, og som rådgivere af både dem selv, brugere, samarbejdspartnere, ledere, politikere og omgivelser forventes at leve op til, når udsatte børn står i akutte problemer, bevirke, at akutte problemstillinger nyder forrang frem for faglig refleksion.

I implementeringsteorien påpeges der desuden, at omgivelserne påvirker implementeringen og dens resultater, for eksempel i form af *”ændringer i den socioøkonomiske situation og i den offentlige opinion”* (Winter og Nielsen, 2008:20). Offentligheden og pressen udgør også en væsentlig faktor i det krydspres, som både ledere og rådgivere må håndtere, jf. figur 15. Sådanne påvirkninger fra omgivelserne har der i høj grad været tale om i negativ retning i relation til implementering i form af økonomisk knaphed på området jf. kapitel 10 samt påvirkning fra den pressemæssige (og politiske) fokusering på ”skandale-sager”, jf. kapitel 7 og 8, hvor rådgivere kritiseres for ikke at tage deres fordring om handling tilstrækkeligt alvorligt, hvorfor omgivelsernes pres her kan

medføre en fokusering på sagsbehandling som hurtig ekspedition frem for eksperimentets faglige refleksion.

Endelig fremhæver implementeringsteorien faktorer også hos markarbejderne i form af deres vilje og interesse (ibid.). Dette vurderer jeg har udgjort de helt centrale meget positive drivkræfter, som har ført eksperimentet igennem. Deltagerne har i deres besvarelser af spørgeskemaerne fra statusværkstederne peget på, at det har været den kollegiale fælles forpligtigelse og prioritering samt tilstedeværelsen af tovholdere og facilitator, der har bevirket, at det er lykkedes at gennemføre eksperimentet med positive resultater i form af kvalificering. Der har været en række faglige kaldsbærere, der har kunnet se det faglige givende i eksperimentet, og derfor har valgt at kaste deres engagement ind i eksperimentet og fastholde dette, uanset de mange forhindringer, der kan udpeges med implementeringsteorien i hånden. Som kapitel 10 om Forløbet viste, har ambassadørgruppens aktiviteter her været en afgørende positiv betydende faktor for den fælles kollegiale fastholden og gensidige inspiration, ligesom samarbejdet mellem ambassadørgruppen og mig sammenholdt med min deltagelse i og facilitering af refleksionsmøderne. På baggrund af et ”implementeringsblik” på eksperimentet vil jeg konkludere, at aktionsforskningsprocessen har understøttet en faglig kvalificering; men at dette er sket på trods af en lang række omstændigheder, der ”normalt” ville kunne få et sådant eksperiment til at kuldsejle. Når en ambassadør efterlyste ankermænd og tilkendegav:

”Jo, vi har haft dig, Kirsten¹⁵⁸, (...), og det er det, der har gjort, tænker jeg, at der stadigvæk er nogle skibe, der sejler rundt derude (...) med et skilt social analyse på. Og det er jeg glad for, fordi jeg synes, det er en, en interessant metode(...)” (A 190612 01:48:46-01:49:11)

vil jeg returnere replikken og fremhæve, at det har været en række faglige kaldsbærere, der som praktikere på refleksionsmøderne og i den øvrige faglige praksis i afdelingerne sammen med de faglige kaldsbærere i ambassadørgrupperne har sikret, at disse ”små social analyse skibe” fortsat sejler rundt i praksis. Og det har været de faglige kaldsbæreres motivering af faglig udvikling, der har været drivkraften, idet de har set, at aktionsforskningsprocessen har kunnet understøtte faglig udvikling og kvalificering. Den faglige udvikling kunne formentligt have været foldet en del mere ud, såfremt det ikke var foregået på trods og mod mange odds. Men skibene er der.

Hvilke resultater kan identificeres i relation til indkredsning af det gode socialfaglige arbejde?

Gennem forløbet er det lykkedes at imødekomme målene om faglig udvikling og kvalificering socialfaglige vurderinger på en måde, som imødegår det kritiske billede af

---

¹⁵⁸ Som tovholder.

socialt arbejde, som forskning kan tegne, jf. kapitel 7. Spørgsmålet kan derpå være, om denne imødekommelse af kritikken også kan betragtes som en tilstrækkelig kvalificering af socialfaglige vurderinger. Hvad indebærer det at kvalificere disse vurderinger? Gør en socialfaglig analyse en tilstrækkelig forskel? Rækker det, at vurderingerne i højere grad er blevet vidensbaseret? Er det nok, at de er blevet tydeligere? Eller må en kvalificering også indebære andre kvaliteter? Der er ingen tvivl om, at et analytisk vidensbaseret grundlag for en afvejning af konkrete forhold for barnet og familien med teoretisk og forskningsbaseret viden om børn og familiers liv og derpå udmøntet i en konkret vurdering af betydningen af dette mønster af forhold for dette barn i denne familie, vil medføre en kvalificering af en socialfaglig vurdering. Dette udgjorde en meget væsentlig del af bevæggrunden til udvikling og lancering af redskabet Social analyse og handling:

”Vi ønsker med redskabet Social analyse og handling at tydeliggøre og kvalificere socialarbejdernes faglige vurderinger gennem bevidst brug af teori, forsknings- og erfaringsbaseret viden (...) Social analyse og handling er et redskab, der kan understøtte socialarbejderen i at træffe beslutning om en faglig kvalificeret indsats på et konkret socialt problem (...) Dette forudsætter refleksion over og analyse af hver eneste handling”
(Alminde m.fl., 2008:8).

Sådanne refleksioner over det unikke sociale problem, hvorpå der kan anlægges forskellige perspektiver, vil stille socialarbejderen overfor valg mellem forskellige perspektiver i analysen og forståelsen og afledt heraf i handlingen. Her må socialarbejderen lade sig lede af socialt arbejdes etiske forpligtigelser og en kritisk selvrefleksion (Antczack og Johansen, 2007) og dermed af sin sociale faglige dømmekraft, der forudsætter en enhed af viden og moralsk indsigt (Højlund og Juul, 2005). Dette indebærer, at det til en kvalificering af de socialfaglige vurderinger ikke er tilstrækkeligt, at denne begrundes sig på analyse og vidensbaseret samt refleksion. Denne refleksion må udvikles til en kritisk selvrefleksion, hvorunder indflydelsen fra den institutionelle dømmekraft i relation til den socialfaglige dømmekraft må blottægges og bearbejdes i relation til vurderingen i samklang med socialt arbejdes etiske værdier (Alminde m.fl., 2008). Såfremt dette ikke skulle indgå i et krav til fænomenet kvalificering af socialfaglige vurderinger, ville et sådant amputeret krav alene medføre en styrkelse af en teknisk rationalitet og ikke en styrkelse af en faglig og etisk funderet rationalitet. Med denne sidste sløjfe nærmer vi os fænomenet ”det gode socialfaglige arbejde”. Hvordan kan det forstås, hvad kendetegner det? På Idéværkstedet med den ene afdeling blev der arbejdet med at karakterisere det gode socialfaglige arbejde. De overordnede kendetegn blev formuleret således:

Det gode socialfaglige arbejde er:

- Når behovene styrer foranstaltningerne – og de tilpasser sig behovene i familierne.
- Når den socialfaglige viden styrer prioriteringen i sagsarbejdet
- Når de socialfaglige vurderinger afgør indsats (- herefter er økonomiovervejelser meget relevante) (Protokol fra Idéværkstedet).

Disse kvaliteter blev videre formuleret til en række kvaliteter¹⁵⁹, der efter en fælles prioritering blev reduceret til følgende tre kvaliteter ved det gode socialfaglige arbejde:

- Når der sker en konstruktiv udvikling
- Når vurderinger tager udgangspunkt i vedligeholdte viden
- Timing og anerkendelse i relation til familiens aktuelle situation (kan tydeliggøres under arbejdet med Social analyse). (Protokol fra Idéværksted).

Disse tre valgte kvaliteter blev derpå uddybet (Protokoller fra Idéværkstedet). De uddybede kvaliteter fokuserer først på familiens udbytte af det sociale arbejde, det skal gøre nytte og skabe udvikling for familien. Det vil sige, at formålet med det sociale arbejde er i fokus som en væsentlig kvalitet ved det gode socialfaglige arbejde, hvor formålet med arbejdet tager afsæt i familiens perspektiv frem for et system perspektiv¹⁶⁰. Derpå fokuseres der på den videnskabsmæssige dimension i arbejdet, der skal være bevidst, ajourført og i udvikling, her anses redskabet social analyse for at spille en rolle. Denne prioritering kan være baseret på både en teknisk rationel tankegang og et fagligt etisk rationale. Endelig fremhæves, at familien skal mødes med respekt og anerkendelse, og at rådgiveren må formå at time den sociale indsats, så den harmonerer med familiens aktuelle stadie, hvilket vil være i overensstemmelse med socialt arbejdes etiske værdier. Der er således nogle flertydige træk i en af de opstillede kvaliteter, der både kan udgøre kvaliteter ved godt socialt arbejde på baggrund af en teknisk rationel tankegang og ud fra et fagligt etisk rationale. En mulighed for at yderligere at indkredse kendetegn ved det gode socialfaglige arbejde er at vende sig mod Sennetts analyser af arbejdet i den moderne kapitalisme.

Sennett om arbejdet

Ifølge Hansson udgør Sennetts¹⁶¹ arbejder en tilgang ”*til en kritisk sociologisk analyse af det moderne arbejdsliv*” (Hansson, 2009: 70). Sennett har blandt andet udgivet bogen *Håndværkeren* (2009) om arbejdets kulturhistorie med fokus på arbejdet som en enhed af både hånd og ånd. Sennett vurderer, at det er nødvendigt at forstå, hvordan mennesket skaber for at kunne nå frem til et mere humant liv. Derfor fokuserer han på fænomenet håndværksmæssighed:

”Håndværksmæssighed er udtryk for en varig, grundlæggende menneskelig impuls – ønsket om at gøre arbejdet godt for dets egen skyld. Håndværksmæssighed dækker et langt bredere område end det faglærte manuelle arbejde(...)Håndværksmæssigheden [fokuserer]

---

¹⁵⁹ Jf. Bilag 19 med Idéværkstedets protokoller.

¹⁶⁰ Det kan dog selvfølgelig diskuteres, hvorvidt der er tale om et familieperspektiv eller et systemperspektiv. Ønsker familien selv udvikling eller er det myndighederne, der ønsker udvikling for/af familien? I Idéværkstedets formulering er der peget på, at det skal være familiens perspektiv, og ikke rådgiverens.

¹⁶¹ Sennett tilkendegiver selv, at han skriver på skuldrene af traditionen fra amerikansk pragmatisme (Sennett, 2009:23) Formålet er at ”forene filosofien med den konkrete praksis indenfor kunst og videnskab, med den politiske økonomi og med religionen.(...)[en] søgen efter de filosofiske spørgsmål, der er indlejret i dagliglivet”(Sennett, 2009. 23). Sennett arbejder med kapitalisme kritik. I bogen klassik og moderne samfundsteori omtales Sennett under kulturdiagnostiske analyser og beskrives af Harste som økonomisk socialist, der er kritisk i forhold til kapitalismens omkostninger, og politisk liberal (Harste, 1996).

på de objektive normer, på tingen i sig selv. Men de sociale og økonomiske betingelser står ofte i vejen for håndværkerens disciplin og engagement” (Sennett, 2009: 18-19).

Tidligere har jeg fremhævet, at jeg ikke brød mig om at nævne socialt arbejde i samme åndedrag som håndværk. Håndværksarbejde omfatter ifølge Sennett også it programmører, kunstnere og læger (Sennett, 2009), hvorfor det også må være relevant at udstrække Sennetts begreb om håndværksmæssighed til socialarbejdere/ socialrådgivere. En håndværker drives af ønsket om at udføre godt arbejde. Dette kræver både viden, færdigheder og engagement. Samtidig er det et spørgsmål om, hvordan kvaliteten skal bedømmes, efter hvilke parametre?

” Håndværkeren står ofte med modstridende objektive normer for høj kvalitet. Ønsket om at gøre noget godt for dets egen skyld kan undergraves af konkurrencepres, af frustration eller af personlig besættelse” (ibid.:19).

En sådan bedømmelse i relation til modstridende normer for god kvalitet kræver tilstedeværelsen af dømmekraft. Der må være en forbindelse i form af en bestandig dialog mellem udførelsen af arbejdet og tankerne om arbejdet, mellem hånd og ånd, mellem færdigheder og dømmekraft. Denne forbindelse er dog gået tabt, idet

”Historien har skabt brudlinjer mellem praksis og teori, teknik og udtryk, håndværker og kunstner, skaber og bruger, og det moderne samfund lider under denne historiske arv” (Sennett, 2009: 21).

Håndværk rummer ifølge Sennett altså ikke kun manuelle færdigheder. På engelsk er udtrykket Craft mere omfattende end det tyske og danske ord håndværk. Craft kan for eksempel anvendes i det engelske ord statecraft, statsmandskab eller statsmandshåndværk. Håndværksmæssighed kan være en oversættelse af denne bredere betydning. Sennett referer Mills’ s bestræbelser på at definere håndværk:

”En arbejder med fornemmelse for håndværk bliver engageret i arbejdet for arbejdets egen skyld; tilfredsstillelsen ved arbejdet bærer lønnen i sig selv; det daglige arbejdets enkeltheder forbindes i arbejderens bevidsthed til slutproduktet. Arbejderen kan kontrollere sine egne handlinger under arbejdet; færdigheder udvikles i processens løb; arbejdet indebærer frihed til at eksperimentere” (Mills (1951) White Collar: The American Middle Classes. New York: University Press. Pp. 220-23 – citeret efter Sennett, 2009:37).

Sennett tilkendegiver, at det måske virker som en idealistisk definition, men omvendt kan man spørge, hvorfor den form for håndværksmæssighed skulle være usædvanlig? Ifølge Sennett rummer den moderne verden to måder at inspirere til hårdt og godt arbejde. Den ene udgøres af en moralsk fordring om at arbejde til samfundets bedste, den anden opskrift forventer, at konkurrence stimulerer en præstationstrang. Ifølge Sennett er begge dele problematiske i relation til håndværkerens stræben efter kvalitet. I stedet fremhæver Sennett, at håndværkeren arbejder med ”det fremragende” som målestok. I enhver af håndværkerens handlinger ligger der implicit en stræben efter kvalitet, og det er denne stræben, der driver håndværkeren til at forbedre sig (ibid.). Håndværkerens drivkraft har

hermed mange lighedstræk med motivationsstrukturen hos faglige kaldsbærere og hermed mange socialrådgivere. Ifølge Sennett er det imidlertid karakteristisk i det moderne, at

"håndværkets etos, at gøre arbejdet godt for dets egen skyld, belønnes ikke eller er slet ikke i syne" (Sennett, 2009: 46).

De faglige kaldsbæreres drivkraft belønnes ikke. Når håndværkets etos ikke belønnes, hvordan kan arbejdets kvalitet da bedømmes, efter hvilke normer? Hvad er god kvalitet? At det er gjort korrekt – eller at det virker? Korrekthed vs. Funktionalitet? Dette kan udmønte sig i en konflikt *"mellem at gøre noget rigtigt og at få det gjort"* (Sennett, 2009: 55). Ifølge Sennett er der i relation til færdigheder tale om, at disse udvikles gennem praksis og antager karakter af en form for tavs viden som rutinemæssig adfærd. Sådanne færdigheder må kontinuerligt sættes i spil med bevidst selviagttagelse – eller refleksion.

"Det er, når man vækker den bevidste selviagttagelse, arbejderens drives frem til at gøre et bedre stykke arbejde" (Sennett, 2009:60).

Her åbner der sig ifølge Sennett en symbolsk konflikt mellem to kvalitets standarder/kvalitetsmål, der resulterer i to forskellige opfattelser af håndværksmæssighed i institutionerne. Denne konflikt udgøres af en konflikt mellem ønsket om et system, der fungerer korrekt overfor praktikerens ønske om at forfølge et problem i alle dets facetter og konsekvenser. Dette kunne også formuleres som en konflikt mellem et rationale for styring og ledelse rundet af NPM og et fagligt rationale drevet af praktikerens håndværksmæssige ønske om at udføre det gode sociale arbejde drevet af et fagligt etisk rationale.

Såfremt "Det gode socialfaglige arbejde" skulle karakteriseres med udgangspunkt i en Sennett'sk forståelse af håndværksmæssighed kunne dette i forlængelse af deltagerens arbejde på Idéværkstedet med det gode socialfaglige arbejde se således ud:

Det gode socialfaglige arbejde baseret på håndværksmæssighed:

Dette forudsætter, at socialarbejderen behersker centrale færdigheder i socialt arbejde, har et tilstrækkeligt udfoldet vidensgrundlag og drives af et fagligt engagement samt en socialfaglig etisk dømmekraft, og forstår socialt arbejde som en aktivitet, der både retter sig mod individer (grupper) og mod (lokal)samfund, herunder de samfunds-mæssige rammer i bred forstand (levestandard, politik, økonomi, organisering, styring mm.).

Der er tale om godt socialfagligt arbejde baseret på håndværksmæssighed, når:

- det sociale arbejde medfører en konstruktiv udvikling for hovedpersonen¹⁶²(erne), også ud fra dennes (deres) eget perspektiv
- målgruppen mødes med timing og anerkendelse
- der tages afsæt i konkret viden om personen, der sammenholdes med ajourført faglig viden i en analyse
- det baserer sig på socialfaglige vurderinger, der er et resultat af analyse og refleksion

---

¹⁶² Uanset om hovedpersonen (erne) er en enkeltperson, en familie, en gruppe eller et (lokal) samfund.

- disse socialfaglige vurderinger er konfronteret med en socialfaglig dømmekraft og socialt arbejdets etiske værdier
- dets valgte indsatser styres af faglige etiske rationaler frem for økonomisk-styringsmæssige rationaler
- det sociale arbejde udføres med en konstant dialog mellem hoved og ånd, mellem praksis og tænkning
- socialarbejderen arbejder og handler på baggrund af socialfaglig fantasi¹⁶³
- socialarbejderen drives af ønsket om at udføre godt socialt arbejde for dettes egen skyld og fokuserer på bestandigt at højne kvaliteten

Med andre ord er der mange træk ved en sådan forståelse af ”Det gode social faglige arbejde” baseret på håndværksmæssighed, der modsvarer kendetegnene ved den faglige kaldsbærers motivationsstruktur (jf. Hein, 2009), jf. kapitel 10. Den faglige kaldsbærer stiller de samme høje krav om kvalitet som håndværkeren og begge drives de af ønsket om at udføre arbejdet godt for arbejdets egen skyld.

De her opstillede kendetegn ved ”Det gode socialfaglige arbejde” baseret på håndværksmæssighed kan siges at være mere omfattende end de træk, der tidligere blev knyttet sammen med fænomenet: at kvalificere socialfaglige vurderinger. Det drejer sig om kravene om en konfrontation med en socialfaglig dømmekraft og de fagligt etiske rationalers forrang for de økonomiske rationalers samt kravene til den enkelte rådgivers motivationsdrive. Som påpeget i kapitel 10 kan mange af rådgiverne siges at være kendetegnet af den faglige kaldsbærers motivationsstruktur og dermed leve op til dele af kravene. Spørgsmålet om den socialfaglige dømmekraft og de fagligt etiske rationalers styring kan der derimod ikke siges noget klart om. Sådanne spørgsmål har ikke konsekvent indgået i de faglige refleksioner på refleksionsmøder. Den socialfaglige dømmekraft og de faglige etiske rationaler kan ud fra et kritisk perspektiv på socialt arbejde knyttes sammen med spørgsmålet om socialfaglig fantasi. Arbejdet med identificering af socialfaglig fantasi druknede i aktionsforskningsprocessen og dens mange kontekstuelle påvirkninger og forhindringer. Som aktionsforsker holdt jeg ikke fast i disse tanker, idet jeg oplevede, at eksperimentet ikke kunne udvides mere i lyset af, at det var vanskeligt nok at fastholde arbejdet med refleksionsredskabet. Samtidigt ville et aktivt arbejde hermed komme i konflikt med de aktuelle styringsrationaler i den kommunale forvaltning, der generelt er kendetegnet ved NPM (Hansen (red.)2010), hvorfor denne diskussion hænger sammen med fænomenet socialrådgiveren som socialpolitisk aktør. Hensynet til ”Det gode socialfaglige arbejde” udgør en væsentlig drivkraft bag socialpolitisk aktørskab. Ønsket om

---

¹⁶³ ”**Socialfaglig fantasi:** At være i stand til at forbinde det sociale problem med den større samfundsmæssige virkelighed og samtidig kunne gennemskue sin egen funktion i det sociale arbejdes forpligtigelser i forhold til dette sociale problem (...) [og] ikke blot at handle i overensstemmelse med disse indsigter i relation til den enkelte borger; men også som socialpolitisk aktør i bestræbelserne på at ændre socialt arbejde og dets rammebetingelser, således at det sociale arbejdes muligheder for at leve op til dets etiske fordringer styrkes”(kapitel 10).

og forhindringer mod at kunne udøve ”Det gode socialfaglige arbejde” kan formentlig snarere motivere faglige kaldsbærere til et sådant aktørskab frem for abstrakte tilslutninger til et ideal om socialpolitisk aktørskab.

Hvilke resultater kan der identificeres i relation til en øget ageren som socialpolitiske aktører?

I starten af aktionsforskningsprocessen formulerede deltagerne sig om fænomenet socialrådgiveren som socialpolitiske aktør. For nogle deltagere gav det ingen mening, andre tilkendegav, at socialrådgiveren måtte acceptere de vilkår, som de politiske rammer afstikker eller konstaterer, at der mangler politisk interesse for praktikernes erfaringer med at omsætte socialpolitikken. Dog fremhæver nogle deltagere et mål om en sådan funktion:

- et behov for socialpolitisk ageren fra praktikerne i forhold til socialt arbejdes indhold og vilkår – måske forstået som påvirkning på ”de store linjer” - f.eks. i pressen (med Bettina Post, Tine Bryld, Gunvor Auken og Hanne Reintoft som model). (Kilde: de faglige dagbøger forår 2009).

Blandt besvarelsenerne kunne der i øvrigt ses en usikkerhed på, hvordan fænomenet socialpolitisk aktør kunne forstås, og hvad en sådan aktivitet gik ud på, jf. Kapitel 10, afsnittet om mål. I det følgende vil fænomenet blive søgt indkredset.

Om fænomenet: Socialpolitiske aktører

De økonomiske og politiske rammer udgør et vilkår for det sociale arbejde. Og for nogle socialrådgivere anses disse måske for at udgøre en form for så snærende spændetrøje, at socialarbejderen næsten kan opleves som en Pinocchio - dukke. I et fokusgruppelinterview fremhæver en socialrådgiver:

”Sådan en direkte mulighed for politisk indflydelse tænker jeg ikke, at vi har anderledes end andre mennesker i forhold til, hvor vi sætter vores kryds(...). Så du har ikke meget mulighed for indflydelse. Så du må kende din plads” (Maerschalk og Simonsen, 2008:82). En marionet, der blot udfører det, som hun/han er determineret til, uden mulighed for at påvirke udfaldet og betingelserne for udøvelsen af det sociale arbejde.

”Men selvom det sociale arbejde må forholde sig til og tilpasse sig økonomiske, politiske og retlige forventninger og dermed er bundet til strukturelle magtkonfigurationer i samfundet, er det tydeligt, at ”feltet” ikke blot reproducerer disse magtrelationer. Med andre ord udgør socialt arbejde også en virkelighed i sig selv, der reflektivt og via sin faglige praksis bidrager til at konstruerer virkeligheden” (Nissen og Uggerhøj, 2007:11) Modforestillingerne vil hermed være, at socialarbejderen også – i et dialektisk forhold med de strukturelle rammer, selvfølgelig – har en påvirkningsmulighed gennem sin daglige praksis og sine øvrige faglige handlemuligheder, og har et samfundsmandat, som hun kan udfordre rækkevidden af (Hutchinson, 2007). Ved begrebet socialpolitiske aktører kan umiddelbart forstås socialarbejdere, konkret socialrådgivere, der benytter deres socialfaglige baggrund til at påvirke den socialpolitiske diskurs og socialt arbejdes rammebetingelser og hermed den socialpolitik, de er ansatte til at omsætte.

"Påvirkningen ligger delvis i at selve tjensteytingen utformes skjønnsmessig ut fra profesjonelle kriterier og yrkesetik. Men påvirkningen kan også skje ved at personell i velferdsyrket søker å målbære klienternes preferanser og behov oppover i systemet. (...)deres nære kontakt med klienter og pasienter gjør, at de skulle ha gode forutsetninger for å spille en viktig sosialpolitisk rolle" (Halvorsen, u.å: 1-2).

Ifølge Halvorsens forståelse her, er der dermed både en sociapolitisk ageren på "hverdagsscenen" i den daglige praksis og på den større scene i relation til mere generelle betingelser for sosialt arbejde. Halvorsen peger her på, at socialrådgiverne har

"et særligt ansvar for å dokumentere sosiale problemer og udekkede sosiale behov gjennom erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskapsinnhentning, og formidle kunnskapen til forvaltningen, politikere, brukergrupper og befolkningen" (Halvorsen, u.å.:20).

En sådan aktivitet på "den store socialpolitiske scene" kan betragtes ud fra flere synsvinkler og kan basere sig på forskellige værdimæssige afsæt. Muligheden kan forstås ud fra en konsensusorienteret funktionalistisk tilgang, hvor en metode i sosialt arbejde i sin tid beskrevet af Davis som social velfærdsplanlægning (Davis, 1964) må siges at være en måde at udøve arbejdet som socialpolitisk aktør på. Davis argumenter med, at en del af de problemer, som socialrådgiverne præsenteres for af klienter, har sine rødder i samfundsforhold, og

"det vil være spild af socialrådgiverens tid og samfundets penge at reparere på skader(...) uden at der samtidig fra socialrådgiverens side gøres en indsats for at tage fat om ondets rod"(Davis, 1964:133).

Davis fremhæver, at socialrådgiverne har en ekspertviden at tilbyde i samfundsplanlægningen og må påtage sig denne opgave, men de har ifølge Davis været

"ret villige til at "glemme" denne side af deres samfundsmæssige funktion" (op.cit.).

En anden tilgang til at opfatte socialrådgiveren som socialpolitisk aktør kan tage afsæt i en mere konfliktteoretisk præget tilgang, hvor behovet for den socialpolitiske aktør begrundes i, at socialrådgiveren har en viden, som må bringes i spil i solidaritet med resourcesvage grupper og forstår aktiviteten som et led i at arbejde på samfundsforandring(Halvorsen, u.å.). Det er primært i den sidste kritisk teoretiske forståelse af begrebet socialpolitisk aktør, at dette begreb oprindeligt er trukket ind i dette aktionsforskningsprojekt af mig. Men som påpeget i kapitel 2 om kritisk normativ forskning og i afsnittet om mål i kapitel 10 om Forløbet vil en sådan tilgang ikke udgøre en tilgang, der deles af alle socialrådgivere. Når der blev arbejdet med socialpolitisk aktørskab på Idéværkstedet, kan det lige så vel være sket ud fra en funktionalistisk synsvinkel. Dog trækker en fremhævelse på værkstedet af fattigdom måske i en anden retning¹⁶⁴. Dette behøver dog ikke indikere en kritisk teoretisk tankegang, men kan lige såvel være rundet af en humanistisk indstilling med vægt på socialt arbejdes etiske værdier. På denne baggrund kan socialpolitisk aktørskab forstås som aktiviteter, der kan forgå på flere "scener". Det kan foregå på "den

---

¹⁶⁴ Jf. Bilag 19 med Protokoller fra Idéværkstedet.

store politiske scene”, hvor socialrådgiveren benytter sin faglige viden til at påvirke socialt arbejdes diskurser og rammebetingelser, herunder socialpolitikken og lovgivningen. Dette kan foregå indefra¹⁶⁵. For eksempel med afsæt i en bestemt organisation/ institution i socialt arbejde, hvor socialrådgiveren gennem sit arbejde med refleksion over praksis, dokumentation af praksis og dens konsekvenser, analyserer praksis gennem for eksempel praksisforskning eller/og aktionsforskning samt iværksættelse af lokalsamfundsarbejde for at påvirke praksis. Eller det kan foregå udefra, hvor socialrådgiveren i samarbejde med sociale bevægelser og gennem socialpolitiske aktiviteter i øvrigt forsøger at påvirke socialpolitikken, diskursen om socialt arbejde og det sociale arbejdes betingelser. Det kan også foregå på ”hverdagsscenen”, hvor socialrådgiveren gennem den daglige praksis forsøger at påvirke italesættelsen af de sociale indsatser og de konkrete økonomiske, politiske og ledelsesmæssige rammer for de konkrete borgere og deres familier, her udsatte børn og unge. En særlig udgave af socialpolitisk aktørskab udgøres af fænomenet whistleblowing:

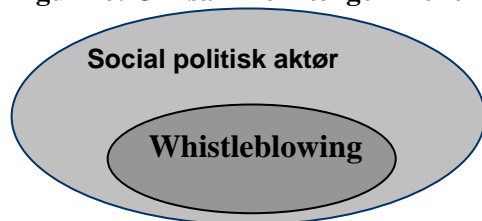
”Whistleblowing is the disclosure by organization members (former or current) of illegal, immoral or illegitimate practices under the control of their employers, to persons or organizations that may be able to affect action” (Miceli&Near, 1985; Ellis & Arieli,1999, efter: Hedin, Månsson og Tikkanen, 2008:16).

Whistleblowing beskrives som en vej, som socialarbejdere kan gå, såfremt de oplever, at deres organisation ikke udfører det sociale arbejde på en måde, som det ifølge lovgivningen var hensigten.

”The whistleblowers insist on a common discourse, an exchange of personal stories: “This is what the organization is doing to people, this is what it is doing to me for objecting to it. Would you like to be on the receiving end of this practice (...)?” (Hunt, ed.1998:5).

Imidlertid viser erfaringer, at whistleblowere ofte bliver straffede for deres råben ”vagt i gevær” (Hunt ed., 1998). Whistleblowing kan betragtes som en del af et mere omfattende begreb om socialpolitisk aktørskab. Sammenhængen mellem disse to fænomener kan fremstilles således i en figur:

Figur 16: Om sammenhængen mellem socialpolitisk aktørskab og whistleblowing¹⁶⁶.

¹⁶⁵ Denne skelnen mellem indefra – udefra stammer fra min kollega Abbas Amanzadeh i forbindelse med vores fælles oplæg: Socialrådgiveren – også som socialpolitisk aktør. Underviserne i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus. PP oplæg ved socialrådgiverdage 2009 arr. af Dansk Socialrådgiverforening.

¹⁶⁶ Denne figur udarbejdede jeg til et oplæg, som jeg holdt sammen med kollegaer: Oplæg: Socialrådgiveren – også som socialpolitisk aktør. Underviserne i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus. PP oplæg ved socialrådgiverdage 2009 arr. af Dansk Socialrådgiverforening.

Som jeg læser definitionen af whistleblowing handler det om at sige fra - offentligt – i forhold til en praksis, som fagpersonen bedømmer som ikke-lovmedholdelig i relation til den eksisterende lovgivning eller uetisk. En sådan aktivitet har Dansk socialrådgiverforening blandt andet opfordret til med sin pjece til medlemmerne: Sig nej til ulovlig praksis (Dansk Socialrådgiverforening, u.å.). En ageren som socialpolitisk aktør kan være langt mere vidtrækkende og forsøge at ændre retsgrundlaget for en praksis, som er lovmedholdelig; men hvis praksis strider mod de behov, som socialrådgiveren på baggrund af sin faglige viden vurderer borgeren har. Det vil sige i situationer, hvor de sociale behov ikke tilgodeses (tilstrækkeligt) med de nuværende bestemmelser og retningslinjer. Også her kan der være tale om sanktioner, såfremt socialrådgiveren går ud i offentligheden med sin påpegning. En undersøgelse foretaget af en af hovedorganisationerne på det offentlige område FTF med deltagelse af blandt andet socialrådgivere om konsekvenser ved at sige fra viser, at ca. 40 %

”har oplevet negative konsekvenser. Ni procent blev afskediget, 18 procent blev indkaldt til ”kammeratlig samtale”, 10 procent fik forbud mod at udtale sig, ni procent fik en advarsel og 18 procent blev opfattet som illoyal af arbejdsgiveren”¹⁶⁷.

Ifølge undersøgelsen har stram økonomi, fyringsrunder og høj arbejdsløshed bevirket, at mange ansatte er bange for at anvende deres ytringsfrihed, krisen har forstærket denne tilbageholdenhed(ibid.). Og det er ikke uden grund. Socialrådgiverforeningens næstformand fremhæver, at

”Dansk Socialrådgiverforening (...) over de seneste år [har] oplevet sager, hvor medarbejdere bliver opsagt, når de påpeger uhensigtsmæssigheder eller ulovligheder”¹⁶⁸.

Og ifølge Willig kendetegnes de offentlige arbejdspladser i dag af en incitamentsstruktur, der kan give anledning til selvcensur.

” Det, man har nu, er en incitamentsstruktur, der belønner tavshed. Det bør være omvendt, så man belønner de medarbejdere, der kvalificerer de politiske beslutninger ved at diskutere offentligt. Hvis man belønner det, udstiller man det, der vedrører os alle, nemlig problemer og kritisable forhold, så det er en måde at gøre det offentlige bedre”¹⁶⁹.

Ifølge Willig påvirker det meget socialrådgivere, fordi det påvirker deres arbejdsidentitet (ibid.). Når faglige kaldsbærere drives af et ønske om at gøre en forskel og udføre det gode socialfaglige arbejde, og da oplever, at tilrettelæggelsen af praksis i organisationen modarbejder dette, oplever de en faglig forpligtigelse til at ytre sig om disse forhold. Når

---

¹⁶⁷

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6016&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-21-06-2012 lokaliseret 21 06 12

¹⁶⁸

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6007&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-14-06-2012 lokaliseret 14 06 12

¹⁶⁹

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6007&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-14-06-2012 lokaliseret 14 06 12

dette ikke opleves som muligt kan de ifølge Willig ikke genkende sig selv, og dette udgør en forklaring på stress samt en oplevelse af meningsløshed i arbejdet (ibid.).

Ifølge Willig udgør fagligheden afsættet for kritikken (ibid.). At understøtte en ageren som socialpolitisk aktør forudsætter derfor, at socialrådgiveren besidder en række faglige kompetencer. Særligt er der behov for udvikling af:

- Refleksive og analytiske kompetencer
- Holdning og værdibaseret (solidaritet, menneskelige kompetencer)
- Handling (teori og handling skal hænge sammen)¹⁷⁰

Væsentlige dele af sådanne kompetencer er der blevet arbejdet på at styrke gennem eksperimentets arbejde med faglig refleksion, idet der har været fokus på udvikling af refleksive og analytiske kompetencer og vidensbaseret samt perspektivbevidsthed og hermed værdimæssigt ståsted. Dermed kan eksperimentet også have påvirket mulighedsbetingelserne for at virke som socialpolitisk aktør.

Indslag af arbejde med elementer af socialpolitisk aktørskab i eksperimentet

Der blev arbejdet med dette fænomen på det afholdte Idéværksted. Værkstedets arbejde kom især til at fokusere på, hvorfor denne funktion ikke er mere udbredt end den ses at være frem for at udfolde indholdsbetydningen af en sådan faglig aktivitet. Arbejdet kom til at hvile på en mere underforstået fælles antagelse af, at fænomenet er en værdifuld faglig aktivitet. På Idéværkstedet blev den manglende tilbøjelighed til at agere på den socialpolitiske scene tillagt flere forhold. Både forhold tilknyttet socialrådgiverne som personer/ faggruppe, deres uddannelse og forhold i den organisatoriske og politiske kontekst. Der blev peget på følgende forhold:

Forhold, som blev tillagt socialrådgiverne som personer/faggruppe:

- Rekrutteringen til faget – mellemlag – et kvindefag – overansvarlige kvinder med omsorgs - gener, der ”passer butikken” (Sammenlignes med travle arbejdsbier, der er beskæftigede med handling).
- Opfostres til det – der påhviler skolen et ansvar – får et praksis-chok fortsat
- Bevidsthed kan ophæve konsekvenserne af rekrutteringen – måske glemt betydning af fattigdom og fattigdomskulturen i ”opsvinget” – også i de socialfaglige undersøgelser i de enkelte familier.
- Undren over professionens egen sløvhed – har jo viden om ulighed og kan dokumentere uligheden.
- Skal passe på ikke at løbe med pressen – undersøge betingelserne.

Forhold i den organisatoriske kontekst:

- I den offentlige organisation – der er langt mellem beslutningstagerne og indianerne.

---

¹⁷⁰ Disse krav til kompetencer stammer fra min kollega Abbas Amanzadeh i forbindelse med vores fælles oplæg: Socialrådgiveren – også som socialpolitisk aktør. Underviserne i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus. PP oplæg ved socialrådgiverdage 2009 arr. af Dansk Socialrådgiverforening.

- Organisationens ansvarsfralæggelse, når sager kommer op i pressen.
- Systemet hiver tæppet væk på grund af. prioritering af det, som kommer op – via pressen.
- Der er et filter/ et rockwool-lag i den øverste ledelse. Et høringssvar fra personalet kom ikke med til politikerne i relation til besparelsesrunde.

Forhold i den politiske og samfundsmæssige kontekst:

- I det politiske system: Socialrådgiveren – en funktion som sydebuk – ses som nogle der går ned med stress og ikke kan holde til mosten – hænges ud i pressen for ulykkelige sager.
- Samfundsmandatet – begrænses – opfattes som usaglige brokkehoveder – har ikke stor gennemslagskraft.
- Ikke anerkendelse af professionen – er en pseudoprofession – har ikke monopol
- Det er abstrakt viden, som ikke kan måles og vejes – det er fragmenteret viden – kan ikke leve op til evidenskravene, som fremsættes
- Fagforeningen er ”kørt over” /magtesløs – ikke positionering.
- Skal passe på ikke at løbe med pressen – undersøge betingelserne.
- Offentligheden mangler kendskab til hvad området indebærer og koster – det lyder af mange penge – brug for f.eks. at sammenligne med udgifter til hjemmeplejen/ ældreområdet. Behov for oplysning i befolkningen.
- Der mangler fokus på betingelserne for arbejdet

Konsekvenser af manglende ageren:

- En selvopfyldende profeti, når socialrådgiveren ikke deler viden ud.
- Må fortælle de gode historier + om omsorg + om fattigdom – Må gennemføre kampagner.

Veje, som kan anvendes til at agere som socialpolitiske aktører:

- Måske er smertegrænsen ved at være nået – ikke længere passe butikken og løbe hurtigere.
- Et spørgsmål om at stå sammen – f.eks. aktuelt ifht. besparelser
- Bruge Tillidsrepræsentanter og fagforening
- Fagforeningen går ud for det samlede personale. (Uddrag fra Protokol fra Idéværksted 030310, jf. Bilag 19)

Som det kan ses af protokollen fra værkstedet fremhæver deltagerne en række medvirkende forhold på forskellige niveauer til, at socialrådgivere i begrænset omfang anvender deres faglige viden til at agere som socialpolitiske aktører og med denne aktivitet forsøge at påvirke socialt arbejdes rammebetingelser. Samtidig tilkendegiver udsagnene, at der er behov for en sådan ageren, og at det er nødvendigt at agere fælles og samtidig lade denne fælles ageres gå gennem for eksempel tillidsrepræsentanter og fagforening. Den forståelse, der ligger bag disse overvejelser kan siges at være i overensstemmelse med en forestilling om socialrådgiveren som socialpolitisk aktør, der agerer på ” den store politiske scene”. Hermed menes ikke nødvendigvis på landsplan, det kan lige såvel være på lokalt plan. Begrebet ”den store politiske scene” skal forstås som forskelligt fra ”den hverdagspolitiske scene”, der udspiller sig i hverdagens praksis.

Undersøgelser¹⁷¹ viser, at socialpolitisk aktørskab er blevet sværere under den aktuelle økonomiske krise. Samtidig oplever praktikere, at der kan være øget behov for en sådan aktivitet. På et ambassadørgruppemøde udtales frustrationer over, at de forringelser på det sociale område for udsatte børn og familier, som affødes af økonomiske besparelser i de kommunale budgetter, ikke diskuteres i offentligheden, modsat besparelser på for eksempel daginstitutionsområdet.

*" Men jeg undrer mig bare over, at vores område slet ikke bliver nævnt. (...)ikke et ord. (...)og den er jo historisk nedskæring(...).
- men det er jo derfor, det også er så svært for os at protesterer,(...) nogle gange tænker jeg, hvorfor finder vi os egentlig i det her(...)
- men det er ligesom ingen gider hører på mig (...)
- det, (...)der gør indtryk (...) det er jo netop de der forældre, der står: "jeg kan ikke få passet mit barn og sådan noget". Der er jo ingen af vores forældre, der lige stiller sig frem og siger: "jamen jeg kan ikke passe mit eget barn, så jeg har brug for at kommunen går ind og hjælper". (...) Det er jo også en, en lidt en etisk diskussion (...), hvor meget skal de udstilles, (...) vi kan stå og sige, at det er for dårligt, (...) det som medierne gerne vil ha, det er jo. - det er kød og blod (...)
- det er ligesom, det kun er interessant i vores område, når vi laver fejl (...)" (A 230911 00:13: 10 - 00:18:50).*

På ambassadørgruppemødet italesættes en frustration over, at der ikke offentligt sker en diskussion af, hvordan besparelserne rammer udsatte børn og deres familier. Det diskuteres desuden, at når pressen nu vil have "kød og blod" kunne en mulighed være at fremlægge anonymiserede fortællinger om børn og familier, der rammes. Noget sådan er sket i perioden gennem fagforeningen, og det har båret frugt, idet politikerne blev påvirkede og friholdt området fra yderligere besparelser.

*"- en aften (...) i fagforeningen (...)Der snakkede vi netop om, (...) at vi (...)også skal gøre det synlig, de konsekvenser, de her besparelser har. Og gøre det meget konkret og for politikerne, så de også får den der oplevelse: Jamen det er altså også mennesker, det her går ud over. Der lavede vi en aftale om, at (...) skrive nogle artikler og så anonymisere(...) med baggrund i konkrete eksempler. Så ville de fra fagforeningens side ligesom få det formidlet ud, så det var ikke sådan, at man som enkelt medarbejder behøvede at skulle sådan sende læserbreve og sådan noget. (...)De der anonymiserede cases (...) altså rigtige eksempler (...)de har faktisk været med i de der byrådsforhandlinger, der har været. Og (...) har faktisk også været med til, at vores område (...) er blevet friholdt for ekstra besparelser. Det blev i hvert fald nævnt flere gange i deres (...).
- det havde været rigtigt, det havde virkelig gjort indtryk på dem (...)
- det er sådan noget, der for mig også kan være med til, at okay det nytter alligevel at gøre lidt ikke også, altså. Men det er også os, der sidder med de der historier, vi er sku nødt til nogle gange at komme ud med det(...)"(A 230911 00:13: 10 - 00:18:50).*

Her vælger praktikerne at gå gennem fagforeningen i udøvelsen af deres socialpolitiske aktørskab. Dette sker klart af frygt for konsekvenser. Ikke af frygt for umiddelbare sanktioner i form af fyring; men for at få "en anmærkning i karakterbogen". En deltager

---

171

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6016&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-21-06-2012 lokaliseret 21 06 12

fortæller om erfaring fra i en tidligere ansættelse, hvor i dette tilfælde aktiviteter som whistleblower førte til, at denne rådgiver blev lagt på is og i en efterfølgende fyringsrunde fyret. Erfaringen udtrykkes som: ”Der kommer en regning, der skal betales”. Samtidig tilkendegiver ambassadørerne dog, at de har tillid til, at de kan ytre sig, som de vil i relation til den daglige ledelse; men at denne tillid ikke udstrækkes til den øvre ledelse. Derfor bliver det væsentligt, at fagforeningen træder ind og agerer talerør i forhold til socialpolitisk aktørskab på ”den store scene”. Det fremhæves, at det opleves som noget nyt at skulle gå og være bange for styrken af repressalier, såfremt man ytrer sig(A 230911).

Der har således været udøvet socialpolitisk aktørskab på ”den store scene” i perioden, dog uden at dette har været affødt af eksperimentet. Samtidig har der også været udøvet socialpolitisk aktørskab på ”hverdagsscenen” i forskellige udgaver, som har handlet om at påvirke lederniveauet i relation til de udmeldte økonomiske rammer sammenholdt med konkrete udsatte børn og familiers behov. En mulighed er at samle en række ”sager” og forelægge dem for ledelsen med spørgsmålet om, hvilke af disse udsatte børn og familier, der ikke skal have hjælp? Dette har ledelsen vanskeligt ved, når der kommer ”kød og blod” på.

”(...)Vi (...) havde taget de sidste ti sager, vi havde sendt [videre], dem havde vi lavet en kort beskrivelse (...)Hvem er det så, der ikke skal videre?(...).

[svaret var:] dem her, det er niveauet. Og så tænker jeg okay, så er vi på niveauet, men samtidig får vi at vide, at vi skære mere ned ikke. Så vi ved stadig ikke, hvordan det er vi skal få færre igennem (...). Du kan ikke skære mere ned, end vi gør nu, det er jo det det handler om (...).

- overordnet set så skal vi bare skære ned.

- men på den måde synes jeg jo faktisk, at det var godt at gøre det så konkret, for du kan ikke få nogen leder til at sige, jamen den her, hov, der er ikke problemer nok, og det viser jo også (...), hvorfor det er så svært for os, for vi er, vi er jo på grund niveau(...)”(A 230911 00:13:10 - 00:18:50).

En anden mulighed for socialpolitisk aktørskab kan for eksempel i relation til ledelsesmæssige/politiske beslutninger om, at der alene anvendes egne kommunale tilbud bestå i at indsamle dokumentation på, at disse interne tilbud ”ikke virker” i den forstand, at de ikke dækker de behov, som de visiterede børn og familier fremviser, hvor de interne tilbud dermed ikke kunne leve op til de faglige vurderinger af behovet. Dette vil kræve, at de udarbejdede handleplaner bliver meget skarpe på målsætninger med foranstaltningerne og derpå, at der følges tæt op på, om disse målsætninger indfries. Denne dokumentation må derpå forelægges ledelsen(Feltdagbog 14.12.10).

En tredje mulighed er at arbejde med at skærpe sin faglige argumentation, forinden de konkrete ”sager” forelægges for ledelsen, således at indstillingen fra rådgiveren er solidt underbygget med faglige argumenter, der hviler på teoretisk og forskningsbaseret viden.

Dette er der igennem eksperimentet blev arbejdet på at fremme ved hjælp af den faglige refleksion (A 011210, A 260111, A 190312).

"f. eks. skulle vi klæde A¹⁷² på til [lederforum] ift. B¹⁷³, som jo er en gammel sag. Så hun skulle bare anbringes. Så der klædte vi hende på, hvor vi tænkte, hun skulle søge nogle teorier omkring misbrug, og børn der er vokset op med det. Det var – jeg tror aldrig jeg har læst så god en indstilling til [lederforum] før. Den var bare så skarp, og så teoretisk, at hvis de siger nej til det, så kommer de til at fremstå som stupide (...)" (A 190312 00:27:34 – 00:28:11).

Det kan selvfølgelig diskuteres, hvorvidt denne aktivitet kan betegnes socialpolitisk aktørskab. Hvor går grænsen mellem styrkelse af faglig ageren og socialpolitisk ageren? Som Halvorsen fremhæver, er der også tale om, at socialrådgiveren i sin daglige udøvelse af det sociale arbejde udfolder socialpolitiske handlinger. Spørgsmålet er om disse da kan betegnes **socialpolitisk aktørskab? Den afgørende forskel** må være, hvorvidt der med udfoldelsen af den socialpolitiske ageren er tale om **en bevidst bestræbelse på at udvide / ændre de afstukne rammer**. Det kan for eksempel bestå i fremlægge indstillinger, der peger på anbringelse af barnet på trods af udstukne rammer som: "her anbringer vi ikke børn", og da underbygge indstillingen grundigt med faglig viden, således at ledelsen må tiltræde indstillingen på trods af rammerne. Denne form for socialpolitisk aktørskab på enkeltsagsniveau og på "hverdagsscenen", har deltagerne indhentet gode erfaringer med i løbet af eksperimentet, og har kunnet anvende eksperimentets faglige refleksion med vidensbaseret til at understøtte denne aktivitet (A 011210, A 260111, A 190312).

Hermed er der i løbet af eksperimentet sket en udvidelse af forståelsen af, hvad socialpolitisk aktørskab kan bestå i. Fra alene at fokusere på at træde frem på "den store politiske scene" og agere socialpolitisk i offentligheden, til at det også kan være socialpolitisk aktørskab at agere på enkeltsagsniveau, og der arbejde på at udvide de udstukne rammer for indsatser eller ligeledes arbejde på "hverdagsscenen" og der påvirke ledelsens forståelse af feltet gennem at samle dokumentation for niveauer for indsatser. Begge former for socialpolitisk aktørskab er nødvendige og må forstås som aktiviteter, der kan supplere hinanden, frem for som konkurrerende aktiviteter. En ambassadør har blik for dette i relation til, hvorledes de aktuelle vilkår er for at kunne gennemføre et godt socialfagligt arbejde til gavn for udsatte børn og familier:

"Det er så røv svært, at man er ved at gå helt i stykker på det sommetider. At der ikke er de muligheder, som man (...) fagligt synes, at der skal til. (...) men (...) selvom der er begrænsede økonomiske rammer, så giver det alligevel nogle muligheder, de er bare langt fra så optimale, som vi ønsker det, og som de bør være. (...) Der syntes jeg, at vi skylder vores klienter i hvert fald så at bruge den faglighed indenfor de rammer, der så nu engang er. (...) Det betyder ikke, at vi ikke skal gøre opmærksom på det andet, men jeg tænker bare, vi skal passe på, at vi ikke kommer til at blokere os selv på de muligheder, der reelt

---

¹⁷² Rådgiver

¹⁷³ Barnet

er. Og så må vi finde ud af, hvad fanden gør vi så ved den anden socialpolitiske del ikke som skal op i systemerne på en anden måde. Vi må aldrig blive blokeret der og sige: jamen så skal vi nøjes og tilpasse os og bukke nakken (...)det er ikke det, jeg mener. Men jeg mener, at man skal finde ud af, hvor fanden den kamp, den skal slås henne, så vi ikke kommer til også at betale den selv” (A 020310 00:38:35 – 00:43:50).

At socialpolitisk aktørskab kan indbefatte aktiviteter på begge ”scener” udtaler ambassadører tilslutning til og fremhæver, som de faglige kaldsbærere de er, at det set i lyset af de økonomiske stramninger bliver mere og mere nødvendigt med en ageren på begge scener (A 131210).

Eksperimentets resultater

Det ene overordnede mål med aktionsforskningsprojektet er en kvalificering af socialfaglige vurderinger. På baggrund af forløbet anser jeg dette mål for indfriet. Der arbejdes i de socialfaglige refleksioner tydeligt med at vidensbasere sagsarbejdet. Resultatet kan derfor i mine øjne bestemt ikke beskrives som status quo, men som en forandring. Måske ikke kvalificering generelt i relation til samtlige socialfaglige vurderinger, der bliver foretaget, men i en række af dem. Dog er der behov for yderligere kvalificering i retning af mindre individfokusering, og inddragelse af også mere sociologiske forståelser, frem for det primære psykologiske fokus. Forandring er der sket. Resultatet vil dermed bevirke, at der er et kvalitativt andet udgangspunkt for den næste cyklus i praksis og i de to afdelinger. Redskabet har kunnet bidrage til kvalificeringen, ligesom aktionsforskningsprocessen og dens eksperiment og samarbejdet har understøttet den. Kvalificeringen er sket mod næsten alle odds, idet der med et ”implementeringsblik” på aktionsforskningsprocessen kan ses, at næsten alt, der kunne gå galt, er gået galt. En række rådgivere, som kan karakteriseres med en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere, har været drevet af ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde og har på trods af en række forhindringer arbejdet på kvalificeringen.

Det andet mål bestod i en øget ageren som socialpolitiske aktører. Undervejs er dette mål i en vis forstand blevet reformuleret til, at det også handler om at skærpe sin socialfaglige argumentation i bestræbelserne på at fastholde fagligt begrundede indsatser under økonomiske restriktioner. På baggrund af forløbet ser jeg, at målet ud fra denne forståelse i en række tilfælde imødekommes, selvom det oprindelige mål om øget socialpolitisk aktørskab på ”den store scene” ikke er indfriet. Der er behov for begge aktiviteter, og indtagelsen af hverdagsscenen kan måske udgøre ansatser til indtagelsen af den anden scene. Derfor vil jeg også her tillade mig at drage den konklusion, at der ikke er tale om status quo, men om ansatser til forandringer. Disse ansatser til forandringer vil igen udgøre et kvalitativt andet udgangspunkt i det fremtidige virke.

Kapitel 12

Betydningsfulde generative mekanismer, der har skabt aktionsforskningsprocessens forløb og resultater

Med baggrund i de fem foregående kapitler vil der i overensstemmelse med interessen i et kritisk realistisk perspektiv i dette kapitel blive fokuseret på, hvilke betydningsfulde mekanismer, der har genereret forløbet og resultatet, og hermed kan forklare netop den måde, som forløb og resultat har formet sig på i dette aktionsforskningsprojekt. I kapitel 9, 10 og 11 har jeg i analysen efter tur fokuseret på momenterne i Archers morphogenetiske proces (Archer, 1998b) omsat til min aktionsforskningsmodel, jf. figur 12. Centralt i momenterne står samspillet mellem deltagerne og de strukturelle betingelser. I kapitel 11 om Resultat blev der fremhævet forandringer. Spørgsmålet er, med en kritisk realistisk interesse, hvorledes disse resultater kan begrundes? I relation til denne analyse af årsager er det centralt, at handlinger eller sociale indsatser i en kritisk realistisk tankegang ikke direkte fører til resultaterne; men affødes af mekanismers virksomhed.

”Betraktat ur ett kritisk realistisk perspektiv orsakas inte resultat direkt av insatser (succeionistisk kausation), däremot genereras resultat av mekanismer (generativ kausation) som kan utlösas av insatser (Pawson & Tilley, 1997)” (Blom og Morén, 2007: 218).

Det vil sige, at det ikke er eksperimentet i sig selv, som direkte har ført til resultaterne; men eksperimentet og dets kontekstuelle forhold har skabt bestemte betingelser for generative mekanismers virksomhed. Disse generative mekanismer har i deres konkrete aktuelle interageren bevirket, at forløbet blev på den måde, det gjorde, samt har udløst de påviste forandringer under de betingelser, som de aktuelle kontekstuelle forhold afføder. I følge Blom og Morén kan kontekstuelle faktorer være så betydningsfulde, at de kan forårsage forandringer og dermed udgøre kontekstmekanismer (Blom og Morén, 2007). Blotlægningen af de betydningsfulde generative mekanismer sker på baggrund af den præsenterede analysestrategi II. Generative mekanismer fremanalyseres gennem fortolkning, abduktion og retroduktion. Retroduktionen kan ifølge Danermark m.fl. nås gennem fem strategier, hvor der i dette projekt arbejdes med de to: sociale eksperimenter og kontrafaktisk tænkning. Aktionsforskningsprojektet kan her ses som et sådant socialt eksperiment. Dette er blevet analyseret og fortolket gennem de foregående kapitler, hvorefter der i dette kapitel fokuseres på at blotlægge de virksomme mekanismer gennem retroduktion i form af kontrafaktisk tænkning (Danermark m.fl., 2003) på baggrund af de ansatser, der er blevet blotlagt i den foregående analyse af eksperimentet. Hensigten hermed er at fremanalysere forklaring på, at forløb og resultat blev, som det blev jf. kapitel 10 og 11.

Indledningsvis vil jeg opliste de mekanismer, som jeg vil behandle i det følgende. Her er det på sin plads med forbehold. På det sociale strata (Danermark, 2003) må de generative mekanismer på de forskellige delstrata (Blom og Morén, 2007) antages at være meget komplekse og i et mangfoldigt antal, hvorfor der formentligt har været en række aktive mekanismer, som har betydning, men som det ikke er lykkedes mig at identificere. Samtidig har jeg i dette projekt fokus på det overordnede forløb og dets resultater. Dette fokus indebærer, at jeg får fokus på andre virksomme mekanismer, end hvis jeg for eksempel havde valgt at fokusere på udviklinger i et enkelt team i løbet af aktionsforskningsprocessen¹⁷⁴. Jeg har valgt at fokusere på mekanismer, som jeg vurderer, udgør væsentlige mekanismer på det mikro - og meso - sociale niveau (Blom og Morén, 2007) i bevidstheden om, at der fungerer ganske betydende mekanismer på det makro - sociale niveau (ibid.). Generative kræfter derfra inddrages alene som påvirkningskilder, der er virksomme gennem mekanismerne på mikro- og meso- niveau, da en analyse af mekanismer på det makro – sociale niveau ville kunne udgøre en afhandling i sig selv¹⁷⁵.

De enkelte mekanismer behandles derpå hver for sig med henblik på at fremskrive en overskuelighed til trods for, at de interagerer med hinanden på det virkelige domæne. Da mekanismer ikke kan iagttages empirisk vælger jeg at tydeliggøre, hvorledes de manifesteres på virkelighedens tre domæner med henblik på at sandsynliggøre, at der ikke blot er tale om rent tankespind fra min side. Først fokuserer jeg på mekanismer i relation til målet om kvalificering af socialfaglige vurderinger, derpå på mekanismer i relation til ageren som socialpolitisk aktør. Den sidste type mekanismer vil dog alene blive behandlet ved hjælp af abstraktion, idet forandringer i relation til dette mål er for antydningssvis til at kunne ”bære” en retroduktion gennem kontrafaktisk tænkning. Efter identificeringen af de enkelte mekanismer vil jeg afslutningsvis samle op på mekanismernes interageren, selvom der også undervejs for nogles vedkommende forekommer antydninger af interageren (Danermark m.fl., 2003).

Der kan i denne aktionsforskningsproces identificeres følgende mekanismer særligt i relation til eksperimentets forløb og resultat om kvalificering af socialfaglige vurderinger:

På mikro – niveau:

- Drivkraften i ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde

---

¹⁷⁴ Da kunne jeg for eksempel måske have arbejdet med en mekanisme om tillid - at turde sætte sig selv på spil fagligt – og udvikling af gensidig tillid.

¹⁷⁵ Nogle væsentlige kontekstuelle mekanismer på makroniveau:

Økonomiske rationalers dominans over etiske rationaler - også i socialpolitikken.

Den instrumentelle fornufts/den tekniske rationalitets virksomhed og dominerende tendens og dens aktuelle udmøntning i de neoliberale økonomiske og politiske styringstendenser - herunder mål og resultatstyring, og et snævert fokus på økonomi og effektivitet- besparelser og styringstiltag i forhold til forvaltningerne (Juul, 2010).

På meso - niveau:

- Dekobling af ledelse som reaktion på ledelsesmæssig adfærd, der vægter andre hensyn end faglighed (herunder eksperimentet)
- Aktivt og engageret samarbejde i organiseringen
- Kamp om, hvilke aktiviteter, der kan opnå status af ”arbejde”
- Forskellige rationaler på kollisionskurs: Socialfaglig fornuft vs. økonomisk og bureaukratisk fornuft

Kontekstmekanismer i den umiddelbare organisatoriske kontekst:

- Hulter til bulter mekanisme: Strukturforandringer + Ledelsesudskiftninger og manglende prioritering + økonomiske besparelser + Arbejdspres og sagstal + faglige forandringer

Mekanismer i relation til øget socialpolitisk aktørskab:

- Kvalificering af socialfaglige vurderinger som grundlag for socialpolitisk ageren
- Et fagligt etisk og normativt standpunkt som grundlag for kritikken og en tilslutning til en kritisk dømmekraft
- Adgang til kanaler for kritik (Willig, 2009)

Mekanismer i relation til kvalificering af socialfaglige vurderinger

I det følgende afsnit vil der blive fokuseret på betydningsfulde generative mekanismer, der kan identificeres til at have været aktive i løbet af eksperimentet. Gennem deres interageren har de forårsaget forløbets konkrete manifestation samt dets resultater i relation til målet om kvalificering af socialfaglige vurderinger. Mekanismerne er udløst af de konkrete aktuelle samspil mellem aktører (rådgivere, ledere og aktionsforsker) og de aktuelle strukturelle forhold, som der er redegjort for i de foregående kapitler 9+10+11.

Mikro social mekanisme:

Drivkraften i ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde

I kapitel 11 om aktionsforskningsprocessens moment: Resultat pegede jeg på, at de iagttagne forandringer havde sat sig igennem mod alle odds, og jeg fremhævede, at deltagerne vilje og interesse udgør de positive drivkræfter, der har båret eksperimentet igennem. Det betydningsfulde bestod også i en fælles kollegial forpligtigelse og prioritering. Blandt deltagerne har der været en række faglige kaldsbærere, der har kunnet se det faglige givende i eksperimentet, og derfor valgte at engagere sig i og fastholde dette på trods af de kontekstuelle vilkår. De faglige kaldsbæreres motivering af faglig udvikling har udgjort en central drivkraft. Denne tolkning, at der er opnået faglige kvalificeringer på trods, giver rum for, at der er en meget central og kraftigt virkende mekanisme i spil på mikro -niveauet: Ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde. Ifølge Sennett er det en grundlæggende menneskelig impuls at ønske at ville udføre et godt stykke arbejde for arbejdets egen skyld. Ikke fordi man bliver belønnet for det (Sennett, 2009). Dette modsvares af den motivationsstruktur, som Hein tillægger de fagprofessionelle, der med mit ordvalg benævnes faglige kaldsbærere (Hein, 2009). AKF har på baggrund af undersøgelser af offentlige ansattes motivation tilsvarende peget på, at mange grupper af

offentligt ansatte er meget motiverede og har et stort engagement i relation til de ydelser, de skal levere. Motivationskraften skal findes i ønsket om at yde en faglig god indsats, hvorimod ydre motivationsfaktorer som løn og karrieremuligheder ikke ser ud til at spille en så vigtig rolle for dem (Vrangbæk, 2009, 2010, AKF, 2010). Der er også ifølge forskere hos AKF tale om, at ansatte i den offentlige sektor drives af et kald og ønsket om at gøre noget godt for andre (Kokholm, 2011). Det vil sige af ansatte, der kan kendetegnes som faglige kaldsbærere. En række af de offentlige ansattes forhold til deres arbejde kendetegnes hermed af de kvaliteter, der i følge Sennett er karakteristisk for håndværksmæssighed, uanset om der er tale om et traditionelt manuelt arbejde eller om arbejde som for eksempel kunstnere og fagprofessionelle. Samtidig kan dette drive være forstyrret eller helt ødelagt af de herskende kontekstuelle forhold.

”Håndværksmæssigheden [fokuserer] på de objektive normer, på tingen i sig selv. Men de sociale og økonomiske betingelser står ofte i vejen for håndværkerens disciplin og engagement (...). Og selv om håndværksmæssigheden kan belønne et individ med fornemmelsen af stolthed ved arbejdet, er denne belønning på ingen måde enkel. Håndværkeren står ofte med modstridende objektive normer for høj kvalitet. Ønsket om at gøre noget godt for dets egen skyld kan undergraves af konkurrencepres, af frustration eller af personlig besættelse” (Sennett, 2009: 19).

Sennett fremhæver, at Marx beskriver en oprindelig håndværksmæssighed som formgivende aktivitet, hvorigennem mennesket udvikler selvet og de sociale relationer. Denne håndværksmæssighed ødelægges i den kapitalistiske omformning af arbejdet, og generobring af arbejdskraftens værdighed udgør ifølge Sennetts læsning af Marx, en central utopisk kerne i marxismen (ibid.). Imidlertid har arbejdet, som det tager form af lønarbejde i de aktuelle samfund, ifølge Marx en dobbeltkarakter, som konkret og abstrakt arbejde. Det konkrete arbejde kræver bestemte kvalifikationer og frembringer et bestemt produkt og medfører stolthed over frembringelsen samt udgør et identifikationsgrundlag. Det abstrakte arbejde indebærer, at arbejderen har fraskrevet sig retten til produktet, og dermed bliver arbejdets særegne indhold ligegyldigt.

”Hans arbejde tilhører kapitalen, og det er kun brugsværdien af den vare han har solgt, og han har kun solgt den for at tilegne sig penge og med pengene levnedsmidler” (Marx, 1974: 86).

Lønarbejdet ”korrupperer” med andre ord en oprindelig håndværksmæssighed, som udgør en del af menneskets natur. Ifølge Sennett udvikles lønarbejdet videre fra den tidlige industrialisme og forudsætter i det moderne kapitalistiske samfund arbejdere, hvis personlighedsstrukturer kan fungere med *”kortsigtede arbejds erfaringer, fleksible institutioner og konstante risici”* (Sennett, 1999:150). Arbejderen må være indstillet på konstant omstillingsberedskab, fleksibilitet og teamwork (ibid.). Ifølge Hansson forfølger Sennett i sine analyser

”systematisk de destruktive konsekvenser af den ændrede tidsrytme og effektivitetskravet i den nye kapitalisme for den enkelte i arbejdslivet og dermed også for personlighedens udvikling samt for vilkårene for at organisere det private liv” (Hansson, 2009: 77-78). Der sker ændringer i arbejdets organisering, skellet mellem arbejde og fritid udviskes eller opløses næsten, og samtidig bliver arbejdet stadig mere menings- og identitetsbærende (ibid.). Disse udviklingstræk påvirker også arbejderens drivkraft i arbejdet, hendes motivation, når arbejdet får en stadig stærkere betydning for identiteten.

Med et kritisk realistisk blik kan man sige, at vi med Sennett og Marx befinder os på det virkelige domæne (Domain of the Real)(Bhaskar, 1998, Danermark m.fl., 2003, Buch-Hansen og Nielsen, 2007), hvor mennesket ifølge Sennett har en grundlæggende impuls, om at gøre arbejdet godt for arbejdets egen skyld (Sennett, 2009). Denne impuls korrumpes i et eller andet omfang af den kapitalistiske organisering af arbejdet som lønarbejde (Marx). Denne organisering af arbejdet som lønarbejde fungerer i et komplekst samspil med andre psykologiske og sociologiske samt kontekstuelle mekanismer på det virkelige domæne, og giver sig derpå udslag i forskellige former for motivationsstrukturer blandt mennesker på det faktiske domæne, og som iagttages på det empiriske niveau i mødet med enkeltindviders adfærd. Disse motivationsstrukturer kan for eksempel blandt fagprofessionelle udgøres af de fire arketyper, som Hein fremhæver. Med mit ordvalg: De faglige kaldsbærere, solisterne, pragmatikerne og lønmodtagerne, jf. Hein (2009). Disse må forstås som idealtyper, hvor der i det enkelte individ vil være træk af flere (alle) typer i unikke ”blandingsforhold”. Disse ”blandingsforhold” er skabt som følge af de påvirkninger individet har været udsat for fra virksomme mekanismer på det virkelige domæne under opvæksten og i det voksne aktive liv. Som regel vil vægten slå ud på en af idealtyperne, der bedst beskriver den enkeltes motivationsprofil. Denne ændres som regel ikke, men det enkelte individ kan dog som følge af omstændighederne udvise adfærd, der er kendetegnende for en af de andre typer. Ifølge Hein kan dette ske frivilligt og bevidst eller ufrivilligt og ubevidst som reaktion på omstændigheder, som individet ikke kan beherske. Det første er uproblematisk, medens det sidste er problematisk og forårsages af frustration og regression¹⁷⁶(Hein, 2009). Blandt de fire motivationstyper, der iagttages på det empiriske niveau, har de faglige kaldsbærere formålet at bevare en række af de træk, der kendetegner håndværksmæssighed og en overvægt af denne indholdsmæssige side af lønarbejdets dobbelthed. Denne dobbelthed i lønarbejdet og den deraf fødte modsætning mellem ønsket om at udføre det gode arbejde og de rammebetingelser, det aktuelle samfund sætter for dette, udgør en af de modsætningssprækker, der kan udgøre grundlaget for normativ kritik og udvikling af utopien om et samfund, hvor der ikke opleves

---

¹⁷⁶ ”Primadonna-nykker” opstår ifølge Hein, når en primadonna/ faglig kaldsbærer føler, at hun sælger ud af det allerhelligste og regredierer til at udvise lønmodtageradfærd (Hein, 2009).

restriktioner i at forfølge sit ønske om at udføre det gode arbejde, som det ifølge håndværkernes faglige og etiske normer bør udføres¹⁷⁷. En motivationsstruktur som hos de faglige kaldsbærere kan genfindes blandt en del af deltagerne i dette projekt og blandt socialarbejdere generelt.

"(...) så forsøger vi jo at være faglige dygtige i alle sager, men det bliver bare ikke sådan altid vel, (...). Men jeg tænker da, at det at have et mål på hele tiden at blive bedre, (...), at man som menneske bliver nødt til at stræbe efter at blive bedre hele tiden. (...) det tænker jeg også altså, hvis du spørger alle rådgivere ansat her i kommunen(...)der tror jeg, det de vil sige, at de stræber efter (...)

det er derfor vi overarbejder, det er derfor vi knokler.

- det gør vi både for vores egen skyld, men også for børnene (...)

- ja en forestilling om at mit arbejde gør en forskel (...)

- det er derfor, jeg elsker mit arbejde stadigvæk(...) stræber om at blive bedre til at gøre en bedre forskel, end den jeg gør (...) og det er da hele tiden det, der driver mig, også når jeg synes det er tungt at danse med (...)fordi jeg tænker, at vores arbejde betyder noget, det er et rigtig rigtig vigtigt fag, og det skal vi bare holde fast i " (A281111: 11-13 – 00:57:57-01:04:09).

Med andre ord ser de faglige kaldsbærere ud til at være drevet af ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde for arbejdets egen skyld, og denne drivkraft fortolker jeg som en mulig mekanisme.

Kontrafaktisk tænkning i relation til denne fortolkning kunne være at forestille sig, at ingen af deltagerne var drevet af denne motivation, fordi deres motivationsstruktur for alles vedkommende var blevet mere korruperet af de samfundsmæssige kræfter i kapitalismen. Hvis dette var tilfældet ville alle deltagere i deres motivationsstruktur have udviklet en kraftig overvægt af lønarbejdersiden på det virkelige domæne. På det faktiske domæne ville de således være drevet af en motivationsstruktur som pragmatikere eller lønmodtagere og enten forvente ros fra ledelsen eller handle, som der udtrykkeligt blev forlangt og ikke mere. Såfremt dette havde været tilfældet ville der ikke på det empiriske niveau have været gennemført særligt mange faglige refleksioner efter startfasen. Ambassadørgruppens arbejde ville ligeledes ikke være blevet udført med det engagement og det drive, som jeg vurderer, er en væsentlig betydende faktor for eksperimentets resultater i retning af forandringer. På baggrund af denne kontrafaktiske tankegang tillader jeg mig at konkludere, at ønsket om at udføre det gode arbejde er en betydende drivkraft. Og at denne drivkraft ser ud til at være så kraftig, at faglig kvalificering kan sætte sig igennem mod alle odds, og derved må virksomheden af denne drivkraft udgøre en meget central mekanisme i dette forløb.

Meso social mekanisme:

---

¹⁷⁷ Jf. kapitel 2 om kritisk normativ forskning samt afsnittene om mål og utopier i kapitel 10 om Aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet.

Dekobling af ledelse som reaktion på ledelsesmæssig adfærd, der vægter andre hensyn end faglighed (herunder eksperimentet)

I kapitel 10 om aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet blev der redegjort for, at deltagerne i den ene afdeling oplevede en manglende ledelsesmæssig prioritering af eksperimentet. Det blev ligeledes påpeget, hvorledes de faglige kaldsbærere kunne agere på lederes vægtning af økonomisk styringsmæssige rationaler i håndteringen af krydspresset mellem økonomi og faglighed med en dekobling af ledelse (Hein, 2009) og selv tage ansvaret for det faglige, hvor ledere omvendt lader sig dekomble. Det blev konstateret, at en sådan dekobling kunne iagttages i den ene afdeling, samt at dette utvivlsomt har haft indflydelse på eksperimentets forløb og resultat. De faglige kaldsbæreres engagement har været usvækket; men det har givet haft indflydelse på, i hvilken udstrækning rådgivere med en anden motivationsstruktur har engageret sig i eksperimentet. For pragmatikeren og lønmodtageren ville henholdsvis ledelsernes ros for eller krav om at involvere sig i eksperimentet have været afgørende, medens det for solisten ville være den offentlige anerkendelse som kunne høstes ved at involvere sig, der kunne være blevet forstærket ved ledernes mere aktive engagement. Tilsvarende kan denne gensidige dekobling anskues som medvirkende til, at graden af transfer er blevet påvirket i negativ retning, idet graden af succes i relation til transfer blandt andet afhænger af, at organisationen tilrettelægger sit virke, således at mulighederne for at integrere det lærte fremmest bedst muligt (Wahlgren og Aarkrog, 2012), hvilket ville kræve, at afdelingsledere aktivt havde bakket op om at integrere den faglige refleksion og dens arbejde med vidensbasering i det daglige arbejde.

Dette aspekt har sammenhæng med mekanismen om ønsket om at udføre det gode arbejde og håndværksmæssighed. På det virkelige domæne interagerer lønarbejdes dobbelthed på en sådan måde, at dens indholdsmæssige aspekter fortsat er meget livskraftige for nogle individer, medens det for nogle andre individers vedkommende har medført, at lønarbejdes karakteristika ved arbejdet har fået overvægt, hvilket på det faktiske domæne giver sig udslag i forskellige motivationsstrukturer, der kan iagttages på det empiriske niveau i de deltagende rådgiveres og lederes konkrete adfærd gennem eksperimentet. I den ene afdeling oplever rådgiverne, at mellemlederne prioriterer de økonomiske og styringsmæssige hensyn højere end de faglige. Dette affødes formentlig af disse lederes udviklede motivationsstruktur og valg i håndtering af krydspresset. På baggrund heraf undlader de at bakke op om eksperimentet, men overlader dette til rådgiverne selv. Fagpersoner, for hvem arbejdets indholdsside er det væsentligste og deres centrale drivkraft, mister den faglige respekt for dem, der ikke rummer denne forrang for arbejdets indholdsmæssige sider. De oplever derpå en nødvendighed af at følge den faglige

forpligtigelse på det virkelige domæne til at lade hensynet til fagligheden få forrang, hvorfor de på det faktiske domæne dekobler ledere uden denne forrang for det faglige. Lederne lader sig omvendt også dekooble, da de ikke har den samme forståelse af det gode arbejde, som de faglige kaldsbærere, og derfor ikke på samme vis prioriterer arbejdet med og rummet til håndværksmæssigheden. Dette giver sig på det empiriske niveau udtryk i, at afdelingsledere i den ene afdeling ikke har nogen aktiv del i eksperimentets arbejde med faglig refleksion. Som påpeget har jeg som aktionsforsker deltaget i denne dekobling, min position som venlig udefrakommende var her måske ikke tilstrækkelig udefrakommende til, at jeg tidligere kunne få øje på denne dekobling. Dog vil jeg snarere fortolke det som en følge af min motivationsstruktur som faglig kaldsbærer¹⁷⁸, der sammen med andre faglige kaldsbærere fandt denne dekobling selvfølgelig. Min fortolkning er derfor, at det ikke er et spørgsmål om et ude-fra/ inde-fra perspektiv, men snarere om, at jeg med en faglig kaldsbærers motivationsstruktur har en blind plet her.

Kontrafaktisk tænkning i relation til dette kunne bestå i antagelser om, at ledelsesmæssig prioritering af eksperimentets aktiviteter ikke har betydning. At det ikke har betydning for de rådgivere, der på det virkelige domæne drives af hensyn til arbejdets indholdsmæssige side, og som på det faktiske domæne agerer med en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere, at blive mødt med en ledelse, der giver inspiration og næring til kaldet, hvilket Heins forskning viser netop er væsentlige krav til ledere af faglige kaldsbærere (Hein, 2009). Og for de rådgivere, som i deres motivationsstruktur på virkelighedens domæne ikke har en overvægt af hensyn til arbejdets indholdsmæssige side, men i stedet vægter den anden side af arbejdets dobbelthed, lønarbejderkarakteristikaene, skulle da på det faktiske domæne give sig udslag i, at det for lønmodtager- og pragmatiker motivationstyperne ville være ligegyldigt, hvordan lederne agerede i relation til at stille krav om eller rose for deltagelse i eksperimentet. Dette viser Heins forsknings ligeledes ikke er tilfældet (2009). På det empiriske niveau viser dette sig i en række efterlysninger af ledelsesmæssigt engagement i eksperimentet (Referater fra møder i ambassadørgrupperne, lydfiler fra refleksionsmøder og ambassadørgruppemøder). På denne baggrund vil jeg tillade mig at konkludere, at en betydningsfuld mekanisme til forklaring af forløbets mindre intensitet og en mulig lavere grad af transfer udgøres af den gensidige dekobling af ledelse, der affødes af daglige lederes prioritering af andre hensyn og vægtning af andre rationaler end det faglig etiske og heraf manglende prioritering af eksperimentets faglige

---

¹⁷⁸ Jeg har flere gange fastslået, at jeg har en motivationsstruktur som faglig kaldsbærer. Den vedgår jeg mig; men finder, at jeg formentligt også har visse karakteristika fra den introverte solist, der er noget nørdet og som drives af spændingen ved at "knække faglige nødder". Måske kan man se udformningen af denne afhandling i dette skær, for eksempel min vægtning af arbejdet med at koble kritisk realisme og aktionsforskning. Dette blev ved en præsentation i workshop på en aktionsforskningskonference netop betegnet som nørdet (kærligt ment).

refleksion. Her vil jeg pointere mit medansvar som aktionsforsker i, at denne mekanisme blev udfoldet i den grad, den gjorde.

Meso social mekanisme:

Aktiv og engageret samarbejde i organiseringen

Dette aktionsforskningsprojekt er gennemført på baggrund af et kritisk realistisk perspektiv. I dette perspektiv anses aktørerne for i fællesskab gennem social interaktion at have muligheder for at forandre deres virkelighed og dennes betingelser. Ifølge Archer er aktørers kræfter altid betinget, men ikke determineret, af den sociokulturelle kontekst mennesker lever i. Betingelserne sætter sig igennem via strukturelle og kulturelle forhold, hvis virkemåde medieres af aktørernes handlinger og rammesættes af den aktuelle distribution af ressourcer, såvel materielle som idemæssige. Aktørerne rummer ifølge Archer emergente egenskaber, som udtrykkes gennem kollektive handlinger. Et centralt fokus i analysen af forandringer udgøres derfor af spørgsmål om, hvilke betingelser, der henholdsvis fremmer /hæmmer dannelsen af kollektiv aktion. Det ganske afgørende er: 1. Artikulation (de ideer og forståelser, der er til rådighed for aktørerne til at opfange og udtrykke deres refleksioner over deres erfaringer og praksis) og 2. Organisation (at aktørerne har adgang til (at danne) organisationer gennem hvilke, de kan formulere og forfølge fælles mål (Archer, 2000)).

I dette aktionsforskningsprojekt har deltagerne haft adgang til et diskursivt udtryk for faglig kvalificering gennem faglig refleksion og vidensbasering, som den fremsættes i bogen om redskabet social analyse og handling (Alminde m.fl., 2008). Som det fremgik af kapitel 10 om aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet, tog en række af deltagerne denne formulering til sig, og målet om kvalificering blev farvet af dette diskursive udtryk. I relation til organisering med henblik på at forfølge målet bød eksperimentet på dels de faglige refleksionsmøder, dels ambassadørgrupperne. Deltagerne vurderer, at eksperimentets faglige refleksion har stor betydning for deres faglighed, og en af de kvaliteter, som de har vurderet som central, er den udvidelse af den enkeltes problemforståelse og vidensdeling samt kollegiale sparring, der finder sted på refleksionsmøderne. Her medfører eksperimentets arbejde på refleksionsmøderne med den fælles kollegiale udveksling samt på nogle møder min facilitering, at deltagerne i højere grad får noget med sig fra disse møder (A 111010), og som sådan har denne organisationsform haft væsentlig betydning for eksperimentets positive udkomme. Tilsvarende har ambassadørgruppens arbejde og tovholderfunktion samt engagement haft afgørende betydning for aktionsforskningseksperimentets forløb som sikrer af, at det blev gennemført og ikke kuldsejlede (A 2611.9, A19 03 12), hvor drivkraften har været det faglige engagement i samklang med den fælles kollegiale inspiration og udveksling.

Ligesom min aktionsforsker funktion som facilitator og fastholder har været central for denne fastholdelse og resultatopnåelse i samarbejdet med ambassadørerne. Samarbejdet med ambassadører og øvrige deltagere har jeg kunnet indgå i som den venlige udefrakommende netop i kraft af mit kendskab til feltet jf. kapitel 10. Deltagerne har i deres besvarelser af spørgeskemaerne fra statusværkstederne peget på, at det har været den kollegiale fælles forpligtigelse og prioritering samt tilstedeværelsen af tovholdere og facilitator, der har bevirket, at det er lykkedes at gennemføre eksperimentet med positive resultater i form af kvalificering. På det virkelige domæne har der været en tilstedeværelse af en kollektiv organisering, der har været aktiv og engageret, og hvor arbejdets indholdsside har haft en væsentlig betydning og overvægt over lønarbejderkarakteristikaene for både deltagere og aktionsforsker, således at de kollektive bestræbelser på det faktiske domæne har kunnet samle sig om at arbejde frem mod faglig kvalificering og fastholde dette mål samt organisere sig på en måde, der aktivt kunne bakke op herom, således at der på det empiriske domæne har kunnet iagttages fælles faglige aktiviteter, der arbejdede frem mod fælles mål om kvalificering i organisationsformer, der understøttede disse bestræbelser.

Kontrafaktisk tænkning ville indebære, at der ikke var en sådan kollektiv organisering og ingen fælles opslutning om mål, hvilket ville føre til, at der ikke på det faktiske domæne ville fungere nogle fælles bestræbelser, og hvor der ikke på det empiriske niveau ville have kunnet iagttages faglige udviklinger i retning af kvalificering som følge af aktivt og engageret involvering i refleksionsmøder og ambassadørgrupper. På denne baggrund vil jeg tillade mig at konkludere, at en virksom mekanisme på det meso sociale niveau har været aktiv og engageret deltagelse i organiseringen samt samarbejde og faglig udveksling i denne fra deltagernes og min side.

Meso social mekanisme:

Kamp om, hvilke aktiviteter, der kan opnå status af "arbejde"

En række aftalte faglige refleksionsmøder blev i en række tilfælde aflyst, udskudt eller kom simpelthen aldrig i kalenderen (Logbog). På flere ambassadørgruppemøder forklarede en ambassadør i runden "siden sidst", at der ikke havde været afholdt faglig refleksion i teamet siden sidst, og fremhævede, at der **ikke engang** havde været holdt sagsmøder:

R "(...)Og det er sådan noget der frustrerer, at vi ikke har de der sagsmøder, hvor man kan få drøftet tingene, altså det er kun lige det mest akutte, man (...) får drøftet med sin leder (...) folk er rigtig presset lige nu, så det sidste de tænker på, er altså socialanalyse for at være helt ærlig. (...) bare, at vi i det mindste kunne have sagsmøder (...) første skridt må ligesom være at vi i det mindste har et sagsmøde(...)" (010910).00:32:54 – 00:34:47).

En ambassadør fremhæver samstemmende på et andet møde i forbindelse med drøftelser af, hvorvidt de faglige refleksionsmøder afholdes særskilt, adskilt fra sagsmøderne, at det i

det hele taget er svært at nå at få drøftet sagerne, og at sagsmøderne egentlig skulle udvides, såfremt der skulle være plads til den faglige refleksion, men at denne tid til udvidelse skulle tages fra andre aktiviteter, og tilsvarende såfremt der skulle indsættes et nyt selvstændigt møde, så går tiden fra noget andet.

"(...) hvis man sagde, at nu skal der ligge en time på et helt andet tidspunkt, hvor I skal lave social analyse. Der tror jeg, at mange ville syntes endnu en ting, hvor jeg ikke kan sidde og arbejde.

K: Men omvendt, kunne man jo sige, at det at gennemføre sin sag med social analyse var jo også arbejde? (...)

Ja det er rigtigt. Men jeg tror, mange oplever det sådan, at det er tid, de ligesom skal investere i det altså, fordi man har selvfølgelig selv en sag på en gang imellem og får noget ud af det, men ofte så er det jo nogle andres sager, man sidder med og drøfter ikke? (...)"
(A 15 03 11 00:14:42 - 00:21:19).

Denne ambassadør fremhæver her, at arbejdet med faglig refleksion ville skulle tages fra den tid, hvor socialrådgiveren kunne sidde og arbejde. Det kunne afføde den tanke, at faglig refleksion skulle have karakter af "Ikke-arbejde". Den samme tankegang var Egelund inde på, i forlængelse af en undersøgelse, der påviste, at socialrådgiverne bruger en meget stor del af deres tid på administrativt arbejde og en væsentligt mindre del på borgerkontakt (DS notat 2011)¹⁷⁹. Egelund¹⁸⁰ fremhævede i relation til denne undersøgelse, at der sandsynligvis er flere samvirkende socialpolitiske tendenser, der forårsager, at administration får en så dominerende plads i socialrådgiverarbejdet med udsatte børn og unge. En medvirkende årsag affødes af adskillelsen af myndighedsrollen og leverandør/udfører - rollen, som har resulteret i, at de kommunale rådgivere som sagsbehandlere i højere grad er blevet omdefinert til administratorer og koordinatore fra tidligere helhedsorienterede rådgivende og fagligt ræsonnerende professionelle. En anden årsag lokaliserede Egelund i, at faglig succes i forlængelse af denne udvikling affødes af, at fagpersonen er orienteret mod et forvaltnings- og formelt perspektiv, snarere end et børneperspektiv. En dygtig myndighedsudøver er administrativ kyndig og kan efterleve centrale og decentrale regler. Dette har som konsekvens,

*"at klientkontakt i højere grad opfattes som ikke-arbejde. Dette i sig selv bringer sandsynligvis arbejdstiden til direkte klientkontakt ned, fordi det ikke mere er det, der opfattes som sagsbehandlernes spidskompetence"*¹⁸¹.

Desuden fremhævede Egelund, at indskrænkninger i rådgivernes kompetence indebærer, at beslutninger tages af andre på baggrund af udarbejdede indstillinger, hvorfor det administrative arbejde hermed øges og anses for nødvendigt arbejde. *"ofte på bekostning*

---

¹⁷⁹ <http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Boern%20og%20unge/2011-05-12-Notat-Tidsforbrug-boerneomraadet.pdf> lokaliseret 25 07 12

¹⁸⁰ Tine Egelund, tidligere professor ved Stockholms Universitet samt seniorforsker ved SFI (Det Nationale Forskningscenter for Velfærd) og en af landets førende forskere i arbejdet med udsatte familier og børn.

¹⁸¹

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5112&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-12-05-2011: 2

af andre opgaver, som derved karakteriseres som ikke-arbejde”¹⁸². Endelig har evidensbølgen resulteret i en række standardiserede redskaber og skematiske indberetninger, der ligeledes ”bidrager til at udpege, hvad der er vigtigt arbejde og ikke-arbejde”¹⁸³. Samtidig var det for Egelund en central pointe,

”at enhver ny opgave eller ethvert nyt skema implicit skaber sit eget værdimæssige hierarki i opgaveporteføljen, der bestemmer, hvad der er vigtigt arbejde og ikke vigtigt eller rent ud sagt ikke-arbejde”¹⁸⁴.

Disse tendenser kan måske anskues som næring til en diskursorden, der måske tendentielt italesætter det administrative arbejde i forvaltningernes børne- familiearbejde som det egentlige sociale arbejde, hvor for eksempel dialoger med børn og familier tendentielt italesættes som ”ikke-arbejde” trods det, at lovgivningen fremhæver inddragelse af børn og forældre samt samtaler med også børnene, som en meget væsentlig del af udarbejdelse af den børnefaglige undersøgelse. Det kan her diskuteres, hvorvidt den børnefaglige undersøgelse kan betragtes som administrativt arbejde. I den tidligere omtalte undersøgelse fra DS af tidsforbrugets fordeling på arbejdstiden er der foretaget en rundspørge af, hvordan administrativt arbejde er blevet forstået. Her fremhæves i relation til den børnefaglige undersøgelse, at det tager tid at skrive § 50-undersøgelserne og i en række tilfælde er § 50 skabelonen meget tidsmæssigt omfattende at udfylde¹⁸⁵. Det, der fremhæves, er de administrative dele af arbejdet omkring udarbejdelsen af undersøgelsen, ikke gennemførelsen af undersøgelsen i sig selv. Denne italesættes også af rådgivere som en samarbejds måde, hvorunder man lærer familien og dens problemstillinger at kende. (A 010910).

I faglig litteratur og lovgivningsmæssigt anses samarbejdet mellem familie og rådgiver om undersøgelsen da også som et grundlag for at rådgiveren understøtter familiens egne erkendelsesprocesser i relation til familiens problemstillinger (Kildedal, 2011). Her er der dermed en mere behandlingsmæssig diskurs på spil i modsætning til en mere administrativ diskurs, der behandler gennemførelsen af § 50 undersøgelsen som en primært administrativ og regelorienteret opgave. Spørgsmålet er om disse to diskurser er modsætninger eller kan eksistere side om side og måske endda understøtte hinanden. Dette vil formentlig afhænge af, hvilket perspektiv den enkelte rådgiver har på socialt arbejde, om det for eksempel er et

---

¹⁸²

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5112&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-12-05-2011: 2

¹⁸³

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5112&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-12-05-2011: 3

¹⁸⁴

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=5112&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-12-05-2011

¹⁸⁵ Der peges på, at i nogle tilfælde fylder selve skabelonen til § 50 undersøgelsen otte sider, allerede inden indtastninger begynder (Dansk Socialrådgiverforening, 2011. Notat: 3).

mere terapeutisk eller et hovedsagelig forvaltningsmæssigt perspektiv. Endvidere vil det være afgørende, hvilke værdier, der kendetegner forvaltningskulturen det pågældende ansættelsessted og hermed også lederne perspektiver på sociale problemer og socialt arbejde. Dog fremhæver Uggerhøj, at den hierarkiske og bureaukratiske organisationsform i forvaltningerne afføder en kultur, hvor de mere processuelle elementer i samarbejdet mellem rådgiver og klient vanskeligt kan indpasses, idet vægten lægges på:

””hårde værdier” som rutiner, logik, rationalitet, metoder og redskaber (...) Socialiseringen til organisationsformen synes at være så stærk, at ikke blot familierne, men også de professionelle, lederne og politikerne ubevidst tilpasses denne. Alle lader til at ”bøje” sig mod forvaltningens kultur” (Uggerhøj, 2011:54).

Denne pointe fra Uggerhøj kunne tyde på, at det kan være vanskeligt i arbejdet med § 50 undersøgelsen at lade også et mere behandlingsmæssigt element være aktivt i samarbejdet mellem familie og rådgiver, og at det administrativt orienterede arbejde får forrang over det behandlingsmæssige. Tilsvarende kan der måske ses en tendens til, at det administrative arbejde får forrang over faglig refleksion, der kan få den plads, der måtte blive til overs, når det ”rigtige arbejde” er udført.

På det virkelige domæne kan det umiddelbart forstås som brydninger mellem lønarbejdersiden i form af krav fra arbejdsgivere og omgivelser om at få ”noget fra hånden” og arbejdets indholdsside i form af at udføre et kvalitativt godt socialt arbejde, håndværksmæssigheden. Spørgsmålet er dog, om dette ikke er en for forsimplet måde at anskue det på, idet der også i den håndværksmæssige side vil være fokus på, at det administrative arbejde skal gøres bedst muligt af hensyn til de børn og familier, det berører. Og i nogle situationer skal dette også udføres akut ligeledes af hensyn til børn og familier. Derfor kan der ikke helt enkelt sættes en modsætning op mellem administrativt arbejde som værende ”arbejde” og ikke administrativt arbejde i form af for eksempel behandlingsorienteret arbejde og faglig refleksion som værende ”ikke-arbejde”. Imidlertid vil der på det virkelige domæne være forskellige rationaler på koalitionskurs. Et teknisk administrativ økonomisk kalkulerende rationale overfor et fagligt etisk håndværksmæssigt rationale, hvor rationalernes gennemslagskraft får næring fra forskellige diskurser, faglige antagelser, ledelsesmæssige samt organisatoriske prioriteringer i kombination med socialt arbejdets fordring om at handle i relation til udsatte børn og omgivelsernes, lovgivningens og politikernes forventninger om det samme. Denne kollision sætter sig igennem i den enkelte organisation i italesættelser, forståelser og handlinger i unikke udgaver af, hvad der ”hos os” er det vigtigste arbejde, som må prioriteres, når ”vi ikke kan nå det hele”. Denne kollision sætter sig igennem på det faktiske niveau i kulturelle udtryk for, hvad der i den enkelte organisation italesættes som henholdsvis ”arbejde” og ”ikke-arbejde”, og disse italesættelser vil konstant være i hegemoniske kampe om at indholdsfylde de to diskursive

udtryk for henholdsvis ”arbejde” og ”ikke-arbejde”. På det empiriske niveau kan det iagttages som en italesættelse blandt deltagerne af, at sagsmøder og sagsbehandling nyder fremme, medens faglig refleksion må udskydes, såfremt der ikke også er plads til at få drøftet ”sager” og indhentet ledergodkendelse til bevillinger.

Kontrafaktisk tænkning ville være, at der på det virkelige domæne ikke fungerede nogle typer af arbejdsaktiviteter i socialt arbejde, der fik forrang for de øvrige; men at socialrådgiverne kunne handle efter deres egen faglige vurdering af, hvilke faglige aktiviteter, der burde prioriteres, samt at dette på det faktiske domæne gav sig udslag i, at alle aktiviteter blev anset for lige væsentlige, således at der på det empiriske domæne også kunne iagttages, at faglig refleksion for eksempel nød forrang frem for administrativt arbejde¹⁸⁶. Der kan på denne baggrund lokaliseres en mekanisme, som kan beskrives som, at der er kamp om, hvilke aktiviteter, der kan opnå status som ”arbejde”, og hvilke der må tildeles karakteren ”ikke arbejde”. Hvor ”arbejdet” måske tendentielt indtager en dominerende position i relation til ”ikke arbejdet”. Dette vil dog formentlig også afhænge af den enkelte rådgivers motivationsstruktur, hvordan udfaldet af denne kamp bliver.

På statusværkstederne samt efterfølgende i ambassadørgruppen blev det tilkendegivet, at denne mekanisme var genkendelig, men alligevel måske for unuanceret fremstillet, da der er nogle eksterne vilkår omkring tid og arbejdsomstændigheder med akutte hændelser, arbejdspress og kollegaers møder ude af huset, som bevirker, at der ikke er ”frit valg”. En ambassadør udtrykker, at det ikke er fordi, at faglig refleksion har mindre værdi, at det i situationer bliver valgt fra, men fordi faglig refleksion med redskabet forudsætter, at der er flere kollegaer til stedet, som er parate til at bevæge sig ind i et refleksivt rum, og dette er ikke altid tilfældet (A190612). Det er således også aktuelle kontekstuelle forhold omkring udøvelsen af socialt arbejde på myndighedsområdet i relation til udsatte børn og deres familier, der er en betydende medproducent af, hvordan mekanismen kamp om, hvilke aktiviteter, der opnår status af henholdsvis ”arbejde” og ”ikke-arbejde” udspiller sig. Ligesom de lokale lederes motivationsstruktur og heraf følgende vægt på faglige rationaler overfor de øvrige rationaler i krydspreset må have en central betydning herfor.

Meso social mekanisme:

Forskellige rationaler på kollisionskurs: Socialfaglig fornuft vs. økonomisk og bureaukratisk fornuft

I det foregående blev der peget på, at forskellige rationaler er på kollisionskurs, og at denne kollision er medproducenter af mekanismen: Kamp om, hvilke aktiviteter, der opnår status af ”arbejde”. Denne kollision mellem forskellige rationaler vurderer jeg udgør en

---

¹⁸⁶ At det i nogle situationer har været tilfældet kan jeg ikke udelukke, men det er ikke det generelle billede ved gennemlæsning af feltnoter, referater fra ambassadørgruppemøder samt lydfiler fra ambassadørgruppemøder.

mekanisme i sig selv, der har haft afgørende betydning for forløbet og resultatet af dette aktionsforskningsprojekt. Projektets eksperiment har fokuseret på kvalificering af socialfaglige vurderinger ud fra et ønske om at fremme ”det gode socialfaglige arbejde”, baseret på håndværksmæssighed i Sennetts forstand. Sennett fremhæver, at det i relation til håndværksmæssighed er centralt med (gen)etablering af forbindelsen mellem hånd og ånd, med en dialog mellem konkret praksis og tænkning.

”Håndværkeren repræsenterer den særlige menneskelige tilstand engagement” (Sennett, 2009:30).

Håndværkets oprindelige kendetegn er, at der fokuseres på at skabe kvalitet, at udføre et godt stykke arbejde.

”At udføre godt arbejde vil sige at være nysgerrig, at undersøge, at lære af flertydighederne” (Sennett, 2009:58),

hvor det centrale er, at kunne navigere i en grænsezone mellem problemløsning og problemafdækning (ibid.) Det kunne også karakteriseres som at arbejde kreativt.

Begrebet kreativitet kan forstås således:

”Kreativitet kan defineres som:

- *Evnen til nyskabelse, idérigdom,*
- *Evnen til at gøre ideer til virkelighed (...) eller*
- *Evnen til at kombinere eksisterende viden på en ny måde”¹⁸⁷*

I forlængelse af definitionen tilføjes senere:

”Kreativitet opstår igennem nysgerrighed eller forundring over en tilstand, problem, opgave eller lignende. Faktisk kan man sige, at sand kreativitet kun opstår, hvis man dyrker evnen til at forholde sig åben og nysgerrig til omgivelserne. Dvs. at man både skal have viljen og kunne acceptere dristighed og til tider uforsigtighed”.¹⁸⁸

Ud fra en sådan forståelse af kreativitet vil det i det sociale familiearbejde indebære, at socialrådgiveren i et samarbejde med barn og familie forholder sig åbent, nysgerrigt og søgende i forhold til at afdække det konkrete unikke sociale problem, og derpå med afsæt i denne analyse i samarbejde med familie, kollegaer og samarbejdspartere ligeledes arbejder åbent, nysgerrigt og søgende i relation til at kreere løsninger til dette unikke problem. I denne kreation tages alle ideer og muligheder i anvendelse, og de søges udviklet eller kombineret på nye måder samt tilvirkes, så de bliver gennemførlige. Dette kræver både udvikling af fantasi og mere rutinemæssige færdigheder i socialt arbejde, jf. definitionen i Oxford Dictionary¹⁸⁹. Ifølge Sennett rummer det moderne samfund imidlertid nogle vanskeligheder i forhold til udvikling af det kreative arbejde. Håndværksmæssigheden

---

¹⁸⁷ http://da.wikipedia.org/wiki/Kreativitet_-_genlokaliseret_30.3.10. Det frem går af siden, at der er diskussion om sidens indhold. Det drejer sig om de efterfølgende diskussioner om religiøse betydninger af kreativitet. Til dette brug her finder jeg definitionen velegnet, da det drejer sig om at få en forståelse af begrebets indholds betydning. Her modsvares definitionerne fint definitionen i Gyldendals Røde fremmedordbog: ”Kreativitet: Evne til nyskabning; iderigdom og evne til at realisere ideerne” Brüel, 1969:284) – og til Oxford Dictionary: ”Creative: Creating, able to create; inventive, imaginative; showing imagination as well as routine skills” (Sykes, 1976:240).

¹⁸⁸ http://da.wikipedia.org/wiki/Kreativitet_-_genlokaliseret_30.3.10

¹⁸⁹ Jf. tidligere note ovenfor.

fokuserer på tingen i sig selv – på opgaven – i det sociale familiearbejde på familiens behov og samarbejdet med familien om at løse disse. Sennett peger på, at,

”de sociale og økonomiske betingelser (...) ofte [står] i vejen for håndværkerens disciplin og engagement” (Sennett, 2009:19).

Dette kan antage form af en symbolsk konflikt mellem to kvalitets standarder/kvalitetsmål – to forskellige opfattelser af, hvordan håndværkermæssighed i den konkrete institution skal forstås. Sennett fremhæver her som et aktuelt eksempel fra sundhedssektoren, en konflikt mellem NPM tænkningens vægtning af korrekthed i modsætning til praktikerens ønske om en kreativ opgaveløsning. Det bliver hermed udtryk for to modstridende kvalitetsmål: Korrekthed vs. en faglig kreativ etisk kvalitetsstandard. Det første kvalitetsmål er drevet af et økonomisk styringsmæssigt rationale, medens det andet kvalitetsmål er drevet af et fagligt etisk rationale på baggrund af praktikerens ønske om at udføre det gode sociale arbejde, der også er etisk forsvarligt. Denne konflikt kan ifølge Sennett påvirke betingelserne for udøvelsen af det gode og kreative sociale arbejde (Sennett, 2009).

”K: (...) Altså hos ledelsen er der ét rationale, som handler om økonomi og styring, og hos de professionelle, der er der et faglighedsrationale, der siger, at det skal være et gedigent fagligt arbejde. Og altså, de to....

... de kolliderer

K.... de kolliderer med hinanden, ja. (...)

- det gør de (...)

-folk bliver enormt frustrerede (...)man føler, at man afleverer en eller anden faglighed, (...), men bliver forstået ovre i et helt andet hjørne (...)” (A190312 01.28:42-01:32:13).

Som ambassadøren her giver udtryk for, taler vedkommende ud fra form for faglighed, men forstås af ledelsen ”fra et helt andet hjørne”. Noget tilsvarende kan måske aflæses i lederes udsagn til rådgivere om, at de nu ikke skal blive for ambitiøse med for eksempel deres § 50 undersøgelser¹⁹⁰. Sennett peger her på, at et ledelsesmæssig rationale kan stamme fra NPM, hvilket også vil være kendetegnende for en meget stor del af den danske ledelsesstrategi i den offentlige sektor (Jensen, 2010, Bømler, 2012). Den instrumentelle fornufts/den tekniske rationalitets virksomhed er udbredt og udgør en dominerende tendens. Den udmøntes aktuelt i neoliberale økonomiske og politiske styringstendenser, herunder mål og resultatstyring, og et snævret fokus på økonomi og effektivitet, som resulterer i besparelser og centralt regulerede styringstiltag i forhold til de offentlige forvaltninger (Juul, 2010, Bømler 2012). Denne tradition med sin inspiration fra den private sektor antager, at det er økonomiske incitamenter, der driver ansatte. Imidlertid ser dette ikke ud til at være tilfældet i den offentlige sektor, hvorfor der ifølge Kokholm indenfor styrings- og ledelsesforskningen kan iagttages en modreaktion til NPM - traditionen i form af en forskning i Public Service Motivation, ifølge hvilken offentlige

---

¹⁹⁰ Sådanne udsagn har jeg hørt refereret flere gange på det sidste i begge afdelinger (Feltdagbog 10.11.11) (samt udsagn i fokusgruppe 240209).

ansatte drives af kaldet (Kokholm, 2011). Et sådant forskningsprogram er funderet hos AKF¹⁹¹, der på baggrund heraf peger på, at mange af styringsredskaberne indenfor det offentlige består i økonomiske belønninger, kontrol og sanktioner. Men de offentlige ansatte ønsker med deres arbejde at leve op til deres professionelle standarder for faglig kvalitet. Dette er deres indre motivation for arbejdet. AKF fremhæver, at:

” hvis den ydre styring ikke understøtter den indre motivation, er det uheldigt af to grunde: for det første fordi styringen ikke altid virker efter hensigten, og for det andet fordi styringen kan risikere at fortrænge den motivation, der er så vigtig en drivkraft i opgaveudførelsen ” (AKF, 2011:15).

Overordnet set kan man tale om, at der er to rationaler på koalitionskurs: Teknisk rationalitet vs. refleksivitet eller med andre ord: En økonomisk og bureaukratisk fornuft på kollisionskurs med en socialfaglig fornuft - en socialfaglig etisk rationalitet. Den tekniske rationalitet kendetegnes ved en lineær mål og middel - tankegang: Hvis jeg skal opnå det og det, hvordan skal jeg så handle. Et instrumentelt spørgsmål: Hvilket middel er da bedst? Schön beskriver, hvordan idealet om den tekniske rationalitet er dominerende i forhold til opfattelsen af, hvad der kendetegner professionel viden og også præger institutionerne. Den socialfaglige etiske rationalitet kan heroverfor forstås som en del af den refleksivitet, der er trådt i stedet for modernitets tro på sikker viden. Den er kendetegnet ved fortolkning og refleksion over det unikke – en faglig ræsonneren på baggrund af mødet med det individuelle og unikke hos borgeren (Alminde m.fl, 2008), (Juul, 2010).

Hermed er vi tilbage i den samme grundlæggende drivkraft, som i forbindelse med mekanismen om ønsket om at udføre det gode arbejde. På det virkelige domæne bunder den i et modsætningsforhold mellem de to sider af arbejdets dobbeltkarakter, der følges af hvert sit rationale. Arbejdets indholdsside følges af et (social)faglig etisk rationale, der vægter håndværksmæssighed, og lønarbejdersiden ved arbejdet følges af et økonomisk rationale, der fokuserer på ”value for money”. På det faktiske domæne giver det sig udslag i to forskellige styrings- og ledelsesstrategier, en strategi, der afskærmer de faglige kaldsbærere og skaber rum for pligtetikken indenfor de af nytteetikens afstukne ydre rammer (Hein, 2009) overfor en NPM orienteret styring, der fokuserer på stram mål - og middelstyring og på at sætte økonomien i højsædet (Bømler, 2012). På det empiriske niveau kan dette iagttages i form af ledere, der støtter op om og initierer faglig udvikling

---

¹⁹¹ Tidligere Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, siden omdøbt til Anvendt Kommunal Forskning. Og i 2012 sammenlagt med andre forskningsinstitutioner til en statslig organisation: AKF er nu en del af KORA, Det Nationale Institut for Kommuners og Regioners Analyse og Forskning, som har eksisteret siden 1. juli 2012, hvor AKF blev lagt sammen med KREVI (Det Kommunale og Regionale Evalueringsinstitut) og DSI (Dansk Sundhedsinstitut). http://www.akf.dk/om_akf/ lokaliseret 21 09 12.

overfor ledere, der vægter de økonomiske og styringsmæssige hensyn højest. Men den dominerende styringstænkning i den offentlige sektor i dag udgøres af NPM (ibid.).

Kontrafaktisk tænkning ville bestå i, at de to former for fornuft ikke rummede modsatrettede værdier og perspektiver; men trak på de samme værdier. Det kan selvfølgelig diskuteres, om der grundlæggende reelt er tale om en modsætning mellem økonomiske og faglige hensyn, kunne disse ikke gå hånd i hånd frem for at blive set som hinandens modsætninger? Formentligt ja, såfremt der var tale om en langsigtet økonomisk logik, der vægtede, at der blev valgt den mest fagligt optimale løsning, idet denne langsigtet var den bedste og dermed også den mest økonomiske langsigtet. Men sådan ser økonomistyring ikke ud til at fungere. I den økonomiske logik vægtes hensynet til kontrol af økonomien, set i et bakspejlsblik, hvorefter der skal holdes øje med, at det reelle forbrug ikke overstiger det forventede forbrug. Blikket er ren økonomikontrol (Schrøder, 2012). Der ville kontrafaktisk tænkt dermed være tale om, at den økonomiske logik og den socialfaglige logik ikke var modsatrettede logikker. Og at der ikke på det virkelige domæne var tale om et modsætningsforhold mellem lønarbejdets to sider af dets dobbeltkarakter, samt at der på det faktiske domæne ikke var noget modsætningsforhold mellem NPM's styringsrationaler og styring i overensstemmelse med at tilgodese det faglige kalds pligtetik, og på det empiriske domæne ikke ville være nogen modsætning mellem ledelsesmæssigt at vægte økonomihensyn over faglige hensyn, således som det kan iagttages. På denne baggrund vil jeg tillade mig at konkludere, at en virksom mekanisme er kollisionen mellem en Socialfaglig fornuft og en økonomisk / bureaukratisk fornuft.

Kontekstmekanismer i den umiddelbare organisatoriske kontekst: Hulter til bulter mekanisme

Som det fremgik af kapitlet om aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet har der været tale om en række samtidige forandringer og påvirkninger i den umiddelbare organisatoriske kontekst. Der har været strukturforandringer, ledelsesudskiftninger, økonomiske besparelser, øget arbejdspress og stort sagstal i sammenligning med de anbefalede retningslinjer, og faglige forandringer i form af efter - / videreuddannelse og andre faglige initiativer samt oplevet manglende ledelsesmæssig prioritering af eksperimentet. Som det blev påvist i kapitel 11 om momentet: Resultat har eksperimentet alligevel sat sig igennem med faglige forandringer, og dette kan ses som værende sket på trods af alle disse vilkår ved hjælp af kraften i ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde, der har været en stærk mekanisme. Mod alle odds har deltagerne formået at holde fast i en faglig udviklingslinje i kontekstuelle vilkår, der bedst kan kendetegnes ved Hulter til bulter.

Dette hulter til bulter kunne også anskues som mangel på bevidst styring af den offentlige sektor. De mange samtidige påvirkninger kan ses som havende et tilfældighedens præg. Påvirkninger fra statslig side rummer på samme tid både centrale offentlige forventninger om responsivitet i forhold til borgere og benhård central politisk styring både økonomisk og metodisk. Der tales om afbureaukratisering og regelforenklning samtidig med, at der er udviklet stadig mere bureaukrati og mere regelstyring (Bømler, 2012). Disse centrale modsætningsfyldte signaler giver sig udslag i lokale politikeres og leders bestræbelser på at styre sig ud af disse modsatrettede krav og sikre økonomiske besparelser. Her styrer ledere ”i bakspejlet” for at sikre kontrol med, at der ikke overforbruges frem for at søge at påvirke udviklingsretningen fremadrettet (Schrøder, 2012). Den offentlige sektor rummer i dag en række økonomiske udfordringer og styringsrationaler, der bevirker, at det for ledere er vanskeligt at lede de fagprofessionelle på den måde, som deres motivationsstruktur lægger op til. De fleste fagprofessionelle indenfor et fagligt specialiseret felt er drevet af kaldet, er faglige kaldsbærere i min terminologi, og de demotiveres af økonomiske argumenter og managementretorik; men motiveres til gengæld af deres arbejde og af faglighed som kan have vanskeligere vilkår som ledestjerne i den aktuelle situation (Hansen, 2010). Måske kan den aktuelle situation for den offentlige forvaltning betegnes ved rod?

”Den postmoderne verden er et stort rod, hvor ingen har styr på økonomien, og ingen har visioner for fremtiden (...) Vi befinder os i en historisk periode med en slags planøkonomi uden plan” (CVA, 21-22.juli 2012).

Eller som det er betegnende for de kontekstuelle forhold i de to afdelinger, når projektperioden betragtes med et helikopterblik: Det sker hulter til bulter - uden mål og med. På det virkelige domæne vil der være tale om en offentlig sektor, der søges styret med styringsrationaler fra den private sektor (Bømler, 2011). En privat sektor, der ikke ser ud til at ville lade sig styre af menneskers bevidste viljer eller politiske intentioner, men styres af økonomiske kræfter, der lever sit eget liv med krav om bestandig værdiøgning som motor (Månsson, 2000). På trods af, at der er udviklet hybridformer mellem offentlig og privat opgavevaretagelse er der fortsat ifølge Bømler væsentlige forskelle mellem de to sektorer. Det offentlige er ledet af politisk valgte. Desuden er det multifunktionelt og skal varetage delvis modstridende hensyn, da der både er tale om hensyn til brugere og til politisk ledelse og kontrol. Og endelig er der ikke krav om markedsgørelse i form af værdiøgning/ indtjening med undtagelse af ganske få områder. Den offentlige sektor og det sociale område heri gennemses af modsatrettede krav og forventninger og har ifølge Bømler bevæget sig væk fra en kommunikativ handlingslogik til en instrumentel handlingslogik, der ikke harmonerer med socialt arbejdes karakter (Bømler, 2011). Dette giver sig på det faktiske domæne udslag i en række forskellige initiativer til styring, nogle

rundet af NPM og vægt på kontrol samt økonomi, andre af faglige kvalificeringsbestræbelser med vægt på faglig udvikling og uddannelse fra for eksempel Socialstyrelsens side, og kan på det empiriske niveau iagttages som en række forskellige tiltag, der slår ind i de to afdelingers arbejdsmæssige hverdag oveni hinanden. Tiltag som både har modarbejdet eksperimentets kvalificeringsbestræbelser og har kunnet supplere dem.

Kontrafaktisk tænkning ville være, at såfremt der ikke var denne hulter til bulter mekanisme ville arbejdet på det virkelige domæne forfølge en bestemt logik uden modsatrettede krav, som på det faktiske domæne ville give sig udslag i en sammenhængende planlagt udvikling af den sociale sektor, og derpå på det empiriske niveau i de to afdelingers hverdag kunne have været iagttaget som udviklingstiltag, der var sammentænkt og tilrettelagt som en samlet plan til at understøtte hinanden. På denne baggrund vil jeg fremhæve tilstedeværelsen af en hulter til bulter mekanisme i eksperimentets forløb.

Betydningsfulde virksomme mekanismer i relation til kvalificering af socialfaglige vurderinger

Som fremhævet har jeg udvalgt de virksomme mekanismer, som jeg gennem analysen af forløbet har identificeret som de mest betydningsfulde. Disse har interageret med en række andre mekanismer, sikkert både nogle det ikke er lykkedes mig at identificere, og andre jeg har identificeret som virksomme, men som ikke helt så afgørende og derfor har fravalgt at folde ud af hensyn til denne afhandlings omfang.

Overordnet set tolker jeg udviklingen og forandringerne i løbet af eksperimentet som et resultat af et stærkt ønske blandt deltagerne om og indædte bestræbelser på at fastholde et socialfagligt niveau og videreudvikle det - på trods - af mange omskiftelser og forhindringer. På trods af organisationsforandringer, lederudskiftninger, lovgivningsmæssige ændringer, ændrede administrative og faglige krav og økonomiske restriktioner - oven i hinanden. Kontekstuelle vilkår der bedst kan karakteriseres som: Hulter til bulter. Gennem eksperimentet er det lykkedes at skabe faglige forandringer - faglige kvalificeringer - på trods af dette hulter til bulter i verden omkring udøvelsen af det sociale arbejde aktuelt.

Overordnet set kan der identificeres to "store" modsatrettede virksomme mekanismer, der har haft afgørende betydning for projektets forløb. På mikro - niveauet har det været drivkraften i ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde, der udgør en meget central og kraftigt virkende mekanisme. Ifølge Sennett udgør ønsket om at udføre et godt arbejde - også for arbejdets egen skyld en grundlæggende menneskelig impuls, at udøve håndværksmæssighed. Denne drivkraft er virksom hos mange af de fagprofessionelle, der

kan karakteriseres med en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere, hvilket også gælder deltagerne i dette eksperiment. Mekanismen: Ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde har båret igennem, således at der gennem eksperimentet er skabt faglig kvalificering på trods af påvirkningskraften og styrken fra hulter til bulter mekanismen i de kontekstuelle vilkår. En kontekstuel mekanisme, der kraftigt har påvirket det gode arbejdes mekanismes muligheder for at blomstre fuldt; men ikke har kvalt den. Derudover har jeg på baggrund af forløbet peget på andre virksomme betydningsfulde mekanismer, der har sammenhæng med disse to ”store” overordnede mekanismer. På meso – niveauet er identificeret en mekanisme, der består i et aktivt og engageret samarbejde i organiseringen i eksperimentet: Denne mekanisme får ligeledes næring fra ønsket om at udføre det gode arbejde, og har ligeledes udgjort en central positiv bærekraft for eksperimentets forløb og resultat. På den anden side har den samme tilgrundliggende kraft også i den ene afdeling resulteret i en mekanisme med dekobling af ledelse, som reaktion på ledelsers adfærd, der vægter andre hensyn end fagligheden (herunder eksperimentet). Som faglig kaldsbærer opleves det som en pligt at prioritere faglighed og dekooble ledere, der ikke gør dette og selv tage over. Omvendt kan den ledelsesmæssige prioritering ses som påvirket af mekanismen: Kamp om, hvilke aktiviteter, der opnår status af ”arbejde” henholdsvis ”ikke-arbejde”. Denne mekanisme er både virksom blandt ledere og rådgivere og giver sig forskellige udslag alt efter den pågældendes motivationsstruktur i samklang med styrken i de øvrige rationaler i krydspreset. At ”Arbejdet” tendentielt får en dominerende position kan forstås ud fra de mange eksterne krav til det sociale arbejde, men også ud fra mekanismen: Forskellige rationaler på kollisionskurs: Socialfaglig fornuft vs. økonomisk og bureaukratisk fornuft, hvor den økonomiske og bureaukratiske fornuft ofte i den aktuelle virkelighed bliver den sejrende. Denne mekanisme kan overordnet set forstås som to rationaler på koalitionskurs: Teknisk rationalitet vs. en socialfaglig etisk refleksiv rationalitet, og har hermed sammenhæng med virksomheden af de store samfundsmæssige kontekstuelle mekanismer, som jeg fravalgte at udfolde. Det er dog centralt at forstå kraften i den instrumentelle fornufts/den tekniske rationalitets virksomhed og dominerende tendens og dens aktuelle udmøntning i neoliberale økonomiske og politiske styringstendenser og et snævret fokus på økonomi og effektivitet, der resulterer i besparelser og centrale stramme styringstiltag i forhold til forvaltningerne(Juul, 2010), når man forsøger at søsætte forandringer. Heraf projektets undertitel:

- **om kunsten på 15 minutter at vende en supertanker med brændstofs restriktioner og kurskonflikter**

Mekanismer i relation til øget socialpolitisk aktørskab

I dette afsnit vil der blive fokuseret på de mekanismer, der kan identificeres som virksomme i relation til målet om øget socialpolitisk aktørskab. Der er en væsentlig forskel på graden af tydelighed mellem de mekanismer, der kan identificeres i relation til socialfaglig kvalificering og til øget socialpolitisk aktørskab. Dette hænger sammen med, at der kunne iagttages tydelige forandringer og hændelser i relation til det første mål, medens det er langt mere antydningvist i relation til det andet. Dette medfører, at identificeringen af mekanismer ikke bliver tydelig, men ligeledes må behandles antydningvist, hvilket vil ske i form af tankemæssige udviklede sammenhænge som følge af abstraktion. Der vil derfor ikke blive arbejdet med kontrafaktisk tænkning på samme vis som i det foregående afsnit, da en sådan aktivitet forudsætter, at der er hændelser på det empiriske niveau, der kan iagttages og tænkes kontrafaktisk ud fra, hvilket ikke i samme omfang er tilfældet her i relation til de gennem abstraktion udviklede mekanismer.

Mikro - social mekanisme: Kvalificering af socialfaglige vurderinger som grundlag for socialfagligt/socialpolitisk ageren

Det andet mål bestod i en øget ageren som socialpolitiske aktører. Som kapitel 11 om aktionsforskningsprocessens moment: Resultat viste, er dette mål i en vis forstand blevet reformuleret undervejs til, at det også handler om at skærpe sin socialfaglige argumentation i bestræbelserne på at fastholde fagligt begrundede indsatser under økonomiske restriktioner, og ud fra denne forståelse er målet i en række tilfælde imødekommet.

Der har i tidsrummet for eksperimentet været udøvet socialpolitisk aktørskab på ”den store scene”, hvilket dog ikke har været affødt af eksperimentet. Der har samtidig været udøvet socialpolitisk aktørskab på ”hverdagsscenen” på forskellig vis. Disse aktiviteter har været affødt af eksperimentet og dets arbejde med faglig kvalificering. I flere teams blev det besluttet at arbejde på at kvalificere argumentationen i relation til en problemstilling, inden denne skulle forelægges for et lederforum. Hensigten med drøftelsen var at skærpe argumentationen og derigennem udvide de rammer, som ledelsen havde udstukket for foranstaltninger på baggrund af de politiske afsatte mål og økonomiske rammer.

På et refleksionsmøde forberedte et team en drøftelse på lederforum i relation til barnet A, som de vurderede havde behov for at blive anbragt; men hvor forventningen var, at lederforum ville pege på familiebehandling og alternativt, såfremt argumenter for anbringelse skulle vinde gehør, på familiepleje, hvilket deltagerne vurderede som helt utilstrækkeligt i relation til barnets problematik. I drøftelsen argumenteres med, hvad deltagerne forestiller sig, at lederne ville sige, og på den baggrund, hvordan modargumenterne kan opbygges for den rådgiver, som skal have ”sagen” på., jf. Bilag 22.

Det kan igen diskuteres, hvorvidt sådanne aktiviteter udgør socialpolitisk aktørskab. Det afhænger af, hvorvidt aktiviteten ses at udgøre **en bevidst bestræbelse på at påvirke** de afstukne (lokale) socialpolitiske rammer, uanset om der er tale om enkeltsagsniveau eller et generelt niveau. De aktiviteter, der har fundet sted i forlængelse af eksperimentet har været på både enkeltsags niveau og på et mere generelt niveau. Dog må alle aktiviteterne betragtes som havende været på ”den hverdagspolitiske scene”. Såfremt der alene udøves socialpolitisk aktørskab på denne scene, må ambitionsniveauet for socialpolitisk aktørskab i forlængelse af dette projekts forståelser af fænomenerne Socialfaglig fantasi og ”det gode sociale arbejde” anses for lavt. Der er behov for, at de faglige kaldsbærere drevet af utopien om ”Det gode socialfaglige arbejde” i højere grad træder op på ”den store scene”. Omvendt må socialpolitisk aktørskab på begge scener og på flere niveauer anerkendes som socialpolitisk aktørskab. En sådan aktivitet skal starte et sted, og aktørskab på flere niveauer på begge scener må kunne understøtte og forstærke hinanden. Når deltagerne derfor på faglige refleksionsmøder forsøger at opbygge en argumentation, der skal slå ind i forhold til de argumenter, som de forventer at blive mødt med på lederforum, kan det forstås som deltagernes bestræbelser på at påvirke og udvide de lokale socialpolitiske og økonomiske rammer med afsæt i ”enkeltsagsniveau”. En sådan aktivitet forudsætter, at der arbejdes med faglig kvalificering af socialfaglige vurderinger, idet det er den faglige argumentation, der skal overbevise lederforsamlingen om, at de bør afvige fra de generelle retningslinjer. Tilsvarende kan man antage, at det i relation til socialpolitisk ageren på ”den store socialpolitiske scene” vil være en forudsætning, at den faglige argumentation er grundigt funderet og vidensbaseret, således at der på baggrund af for eksempel enkeltsager i anonymiseret form kan fremdrages og påvises konsekvenser af den første socialpolitik og de aktuelle fastsatte niveauer for indsatser. Her vil jeg derfor pege på, at en mekanisme i relation til øget ageren som socialpolitisk aktør kan antages at være, at socialpolitisk aktørskab forudsætter en faglig kvalificering af socialfaglige vurderinger. Dette kan dog ikke udledes af forløbet, idet konklusionen er, at der i relation til dette mål alene er tale om ansatser til forandringer

Mikro - social mekanisme: Et fagligt etisk og normativt standpunkt som grundlag for kritikken og en tilslutning til en kritisk dømmekraft

I kapitlet om aktionsforskningsprocessens moment: Forløbet blev projektets utopi om det kvalificerede socialfaglige arbejde fremhævet. Det blev fastslået, at dette indebar en vidensbaseret af socialfaglige vurderinger og endvidere, at der på denne baggrund skulle arbejdes med udvikling af en socialfaglig fantasi, som betyder, at socialrådgiveren kan forbinde borgerens situation med de samfundsmæssige vilkår samt med socialt arbejdes opgaver og funktion og de samfundsmæssige betingelser herfor. Og derpå forholde denne

analyse til socialt arbejdes etiske værdier. Dette udgør forudsætningen for, at socialrådgiveren kan opleve en nødvendighed af også at agere som socialpolitisk aktør, når borgernes behov og de professions etiske værdier støder mod socialt arbejdes aktuelle vilkår og betingelser. Det er tidligere blevet fremhævet, at en række fagprofessionelle, herunder socialrådgivere, besidder drivkraften til at udøve det gode socialfaglige arbejde (Sennett, 2009) på det virkelige domæne, hvilket på det faktiske domæne giver sig udslag i en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere (efter Hein, 2009). Som faglige kaldsbærere drives sådanne socialrådgivere af pligten til at udføre det gode sociale arbejde. Der vil være forskellige perspektiver på, hvordan det gode socialfaglige arbejde forstås. Som fremhævet ville nogle af deltagerne kunne tilslutte sig et kritisk normativt perspektiv, medens andre ville kunne tilslutte sig en forståelse af de faglige idealer på baggrund af en humanistisk stillingtagen. For atter andre vil det alene være meningsfuldt at fokusere på det direkte sociale arbejde med den enkelte familie og forsøg på også at påvirke betingelserne herfor, hvorimod atter andre af deltagerne ikke ville forstå dette som et led i deres faglige aktivitet, og derfor alene vil stræbe mod udøvelsen af godt socialt fagligt arbejde indenfor de givne rammer. Forståelse af det gode socialfaglige arbejde i dette aktionsforskningsprojekt rummer i forlængelse af Sennett, Mills og Løchen både krav om håndværksmæssighed og forpligtigelse samt fantasi og et kritisk normativt ståsted. Imidlertid ”druknede” arbejdet med udvikling af socialfaglig fantasi mere eller mindre undervejs. Et symptom herpå er den fremhævede tendens til individfokusering i den faglige refleksion. En forudsætning for at kunne udfolde en socialfaglig fantasi og forbinde den enkelte borgers/barns problemstilling med samfundsmæssige forhold og socialt arbejdets funktion samt egen rolle som socialarbejder må imidlertid være, at individfokuseringen gennem refleksionen foldes ud til også at omfatte kritiske forståelser af de samfundsmæssige forholds betydning. Dette lykkedes ikke i særligt vidt omfang i løbet af eksperimentet, idet der kunne konstateres en tilbøjelighed til primært at arbejde individfokuseret og inddrage psykologiske teoridannelser.

Forudsætningen må tillige være et opgør med den ”institutionelle dømmekraft” på linje med Andersens fremhævelse af, at et sådant opgør er nødvendigt, såfremt socialrådgiveren ønsker at arbejde anerkendende i Honneths forstand.

”En anerkendende praksis (...) fordrer nemlig, at man involverer sig i et opgør med den ”institutionelle dømmekraft”, som afspejler den herskende instrumentelle fornuft” (Andersen, 2010:189).

Tilsvarende fordrer en aktivitet som socialpolitisk aktør et tilsvarende opgør med den ”institutionelle dømmekraft”, hvilket forudsætter indtagelse af et fagligt etisk og normativt standpunkt som grundlag for kritikken og en tilslutning til en kritisk dømmekraft, der kan afklæde de politiske dimensioner også i den enkelte borgers/ det enkelte barns situation

samt følges af en oplevet forpligtigelse til at handle i relation til denne indsigt. På linje med, at aktionsforskningsprojektets eksperiment blev fremmet af en mekanisme med aktivt og engageret organisering, kræver en sådan udvikling kollektiv og aktiv organisering.

"The importance of Corporate Agency is dual. Through interaction with other collectivities it expands the array of available positions, as part of the primary morphogenesis of society which its organised interaction brings about. Simultaneously, through interacting with others in the same collectivity, Agents become more articulate about their interests and thus better able to reflect upon the role positions which will further their realisation"(Archer, 2000:284).

Hvor i dette tilfælde de faglige kaldsbærere indtager positioner som sociale aktører, idet de identificerer sig med og aktivt påtager sig en speciel rolle (ibid.). I dette tilfælde som socialpolitiske aktører, idet de i forlængelse af deres drivkraft i ønsket om at udøve håndværksmæssighed, at udføre det gode socialfaglige arbejde, gennem den socialfaglige fantasi kan forbinde dette ønske med de betingelser, der hersker herfor i de aktuelle samfundsmæssige betingelser. Socialrådgiverforeningens professionsetik rummer da også en fordring om at agere socialpolitisk:

" Socialrådgiveren gør arbejdsgivere, politikere, myndigheder og offentligheden opmærksom på, når ressourcerne er utilstrækkelige, og når ressourcefordeling, lovgivning og social praksis virker undertrykkende, uforsvarlig eller skadelig" (DS, 2011, Professionsetik:8 – afledte princip af værdi nummer 2: pind 4).

Ifølge Archer må man undersøge de betingelser, der fremmer/hæmmer primære agenter i at blive kollektive – i at udvikle sig til sociale aktører, der har fælles interesser og formulerer fælles mål og strategier (Archer, 2000). Deltagerne skal have adgang til artikulation og organisation, hvilket denne type af aktionsforskning tilbyder. Imidlertid har den kollision mellem virksomme mekanismer, som blev fremhævet i afsnittet om betydningsfulde generative mekanismer i relation til kvalificering af socialfaglige vurderinger, sat sine begrænsninger for, i hvilken udstrækning aspektet med udvikling af socialfaglig fantasi kunne udfoldes yderligere. Dog har dette aktionsforskningsprojekt bevirket, at afsættet fremover er forandret. Hermed kan det give anledning til, at deltageres fremtidige refleksioner over praksis og organisering kan fungere som en generativ mekanisme i at udvikle socialfaglig fantasi, idet de kan forbinde den enkeltes situation med de samfundsmæssige forhold i en kritisk refleksion.

"As Social Agents, groups and collectivities of people confront problems which are interest related but not role related.(...) as Social Agents they engage in promotive activities, when tackling these problems (...)Social Agents confront problem-ridden situations in relation to these wider interests (which are rooted in their life chances)"(Archer, 2000:286).

En forudsætning er, at deltagerne har adgang til en fond af idéer, en mulighed for at se alternativer og til at artikulere kritik (Archer, 2000).

Meso - social mekanisme: Adgang til kanaler for kritik

I forlængelse af Archers pointe om, at aktører skal have mulighed for at artikulere kritik kan der ud fra et kritisk normativt standpunkt argumenteres for, at den kritik af det nuværende ”er”, der fremsættes på baggrund af et ”bør”, må have adgang til en kanal. Willig har i sin bog *umyndiggørelse* (2009) beskæftiget sig med kritikens kanaler, dens infrastruktur. Udgangspunktet er, at aktuelt under dominansen fra NPM bliver kritikken afmonteret, NPM rummer ikke veje for kritik. Willig fremhæver tre symptomer på kritikens aktuelle tilstand. Der kan være tale om ”campingpladskritik”, hvor Willig refererer Baumanns diagnose af kritikken aktuelt i samfundet:

” Et samfund, der ikke længere erkender noget alternativ til sin egen indretning, og som derfor føler sig fritaget fra at undersøge sig selv ” (Willig, 2009:36).

Der kan fremsættes kritik i form af for eksempel ønsker om bedre service på ”campingpladsen”, men denne kritik sætter ikke grundlæggende spørgsmålstejn ved campingpladsens indretning. Et andet symptom på kritikens aktuelle stadie er, at kritikken fungerer i magtens tjeneste. Samfundsdiagnostikerne bliver i dag spindoktorer og er blevet vidensteknikere (ibid.), mod hvem man kunne rette Mills’ og Løchens kritik af samtidens sociologer. Og endelig kan kapitalismekritikken ifølge Willigs læsning af Boltanski og Chiapello¹⁹² ses at være vendt på hovedet og er antaget i kapitalens tjeneste. Den ene side af kapitalismekritikken: Social-kritikkens med dens fordring om solidaritet blev svagere i forlængelse af kommunismens forfald; medens dens anden side: Kunster -kritikken voksede og smeltede sammen med kapitalismen, idet dens værdier om mere autonomi, kreativitet og selvrealisering blev integreret i udvikling af en kapitalisme med en ny og ændret karakter, hvor krav om kreativitet og selvrealisering bliver til tvang og eget ansvar¹⁹³. Kritikken transformeres hermed til selvkritik (Willig, 2009). Ifølge Willig er det at kunne udtrykke sin kritik et menneskeligt grundvilkår, mennesket skal have afløb for sin kritik, men mulighederne for at fremsætte kritikken antager historiske specifikke former, der udgør en bestemt infrastruktur eller kritikens mulighedsbetingelser (ibid.). Kritikens infrastruktur kan ses at rumme tre veje, kritikken kan tage:

- Den ekstroverte kritik (den eneste effektive kritikform)
- Den introverte kritik (negativ selvkritik)
- Sidebenskritikken (projekterende kritik) (”råber på gangen”, som arbejdstilsynets rapport påviste, jf. kapitel 10)¹⁹⁴

Hvis den ene vej afskæres, går kritikken ad en af de øvrige veje (Willig, 2009). Den ekstroverte kritik har ifølge Willig aktuelt trange kår. Udtryk for ekstrovert kritik bliver under indtryk af NPM dominansen anset for at være tilbageskuende og gammeldags, og

---

¹⁹² Boltanski, Luc og Chiapello, Eve (2007) *The New Spirit of Capitalism*. London. Verso.

¹⁹³ Jf. også Sennetts redegørelser for kravene til arbejdet under den udviklede kapitalisme (Sennett, 1999, 2007).

¹⁹⁴ Willig: Oplæg om Umyndiggørelse på Temamøde i Dansk Socialrådgiverforening, Region Nord d. 05.10.10.

den individualiseres og umyndiggøres (ibid.), jf. udsagnet til handicaprådgivere i Århus: ”I er ansatte – ikke indsatte”, underforstået: ”Hvis I ikke kan lide lugten i bageriet, så kan I gå”. Problemet er, ifølge Willig, at kritikken er motoren for forandring, men aktuelt ikke har en fremkommelig kanal. Den introverte kritik er helt overvejende dominerende, og her bliver kritikken til en tugtelse af personen selv, frem for en drivkraft til forandring af samfundet, og sidebenskritikken bliver den kritikform, der bliver tilbage, hvor kritik kommer ud i fordrejede former, der ikke forstås som kritik (ibid.). Den bliver da ofte mødt med prædikatet: brok og klynk. Willig fremhæver, at brok og klynk blot er kritik, der ikke bliver taget alvorligt, og som ikke har adgang til at komme ud af formelle veje¹⁹⁵.

På baggrund af dette projekts kritiske normative perspektiv vil det klart være en fremme af den ekstroverte kritik, der er ønsket. Spøgsålet er, hvilke mulige kanaler, den kan anvende. Eksisterende eller nyudviklede. Som det blev fremhævet i kapitel 11 i relation til målet om socialpolitisk aktørskab kan åbent fremsat ekstrovert kritik være farlig for kritikerens. FTF – undersøgelsen påviste, at mange offentlige ansatte tier med kritik af frygt for repressalier¹⁹⁶, ligesom Socialrådgiverforeningen kunne bidrage med eksempler på, hvor kritik har medført konsekvenser for kritikerens¹⁹⁷. Hermed er der tale om umyndiggørelsesprocesser. Ifølge Willig kan der ved en myndig person forstås:

”et menneske, der træffer sine egne valg, dvs. en person, som har medbestemmelse over sit liv. For at have medbestemmelse må personen være i stand til at ytre sig og herved påvirke sine omgivelser (...) Det betyder, at vedkommende må kunne ytre sig kritisk” (Willig, 2009:26).

En forudsætning for kritik er, at mennesket kan ytre sig uden frygt for repressalier (ibid.). Såfremt dette ikke er tilfældet kan kritikken antage de ovenfor påpegede forkrøblede og forkrøblende former og kan føre til stress, afmagt og etisk kvalme¹⁹⁸ over ikke at kunne leve op til sine faglige idealer, eller med andre ord som faglig kaldsbærer ikke at kunne efterleve pligten til at udføre sit arbejde fagligt forsvarligt. Kritikens fundament udgøres af fagligheden, men den har svære kår under de bestandige omstillinger og forandringer i det offentlige sektor.

”Kritikken læner sig så at sige op ad de faglige argumenter, der i det hele taget gør det muligt at tale om faglige fundament eller grundpiller. Fagligheden er fundamentet, der skaber stabilitet trods det udefrakommende pres (...) [men] i kraft af paratheden til og de

¹⁹⁵

<http://www.boernogunge.dk/internet/boernogunge.nsf/0/8D7CC268A134AF16C12575D8003950D5!OpenDocument> lokaliseret 01 08 12.

¹⁹⁶

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6016&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-21-06-2012 lokaliseret 21 06 12.

¹⁹⁷

http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=6007&utm_source=nyhedsbrev&utm_medium=email&utm_campaign=NB-14-06-2012 lokaliseret 14 06 12.

¹⁹⁸ Willig: <http://www.socialrdg.dk/Default.aspx?ID=2518> lokaliseret 01 08 12.

stigende krav om omstilling, når en ny faglighed aldrig at etablere sig, før det igen er på tide at stille om(...)Når målet er forsvundet, er kritikens genstand også forsvundet" (Willig, 2009:66-67).

Som det blev fremhævet i kapitel 11 kunne der i perioden iagttages en ageren som socialpolitisk aktør på "den større scene" uden dette dog havde noget med dette projekt at gøre. Dette skete med fagforeningen: Dansk Socialrådgiverforening (DS) som kanal netop set i lyset af frygten for repressalier. Willig og DS's regionsformand diskuterede på et temamøde i DS, hvorledes socialrådgivere kan agere i lyset af sådanne mulige repressalier. Willig opfordrede her til civil ulydighed i miniformat i form af at skrive skuffenotater. Desuden foreslog Willig, at fagforeninger påtager sig at udgøre en aktiv kanal for kritik med anvendelse af anonyme kilder blandt medlemmerne¹⁹⁹. Det var netop på denne måde, at der siden fulgte et socialpolitisk aktørskab på "den store scene" i forbindelse med besparelser på området i den ene kommune, hvor netop fagforeningskanalen blev valgt for at undgå at enkeltmedarbejdere eller tillidsrepræsentanter kom i klemme (A 230911).

Samtidig var der gennem aktionsforskningsprocessens arbejde en form for kritik kanal, idet ambassadørgrupperne gav rum til, at deltagerne kunne udveksle kritik af de foretagne omstruktureringer og besparelser, ligesom de faglige refleksionsmøder i nogle tilfælde ligeledes kunne danne forum for sådanne kritiske ytringer. Dette indebar ikke, i alle tilfælde ikke i første omgang, at disse kritiske ytringer kom ud i en større offentlighed eller blev rettet opad i systemet; men som sådan kunne disse veje udgøre ventiler for kritik, der i og med den blev formuleret og delt kunne fortsætte sit liv som kritik og ikke blive deformeret og overgå til at blive introvert eller sidebenskritik. Samtidig udgjorde også refleksionsmøderne i nogle tilfælde et forum, hvor socialpolitisk aktørskab på "den lille scene" kunne forberedes igennem at hjælpe hinanden med at opstille en faglig argumentation, der skulle forsøge at udvide de afstukne rammer på enkeltsagsniveau. I forståelsen her i dette projekt anses aktivt arbejde med at forsøge at presse de afstukne rammer på enkeltsagsniveau også som socialpolitisk aktørskab. Dette kan diskuteres, og en fare kan være, at socialrådgivere afviser at tage springet til "den store scene" med den begrundelse, at de agerer som socialpolitiske aktører på "den lille scene". Det vil sige, at denne udgave kan stå i fare for at blive en form for "sovepude". Dog vil jeg samtidig fremhæve, at denne ageren på "den lille scene" kan være medvirkende til at holde kritikken levende og modvirke, at den netop deformerer, hvorfor kanaler til ytringer af denne form for kritik også er ganske afgørende for fremvæksten af en levende kritisk socialfaglighed og i sidste instans og i et videre perspektiv en kritisk samfundsforandrende kraft. På denne

---

¹⁹⁹ Willig: Oplæg om Umyndiggørelse på Temamøde i Dansk Socialrådgiverforening, Region Nord d. 05.10.10.

baggrund vil jeg fremhæve at generative mekanismer i relation til socialpolitisk aktørskab udgøres af levende kritikkanaler. Såfremt eksisterende kanaler ikke kan anvendes, må de sociale agenter skabe dem.

Generative mekanismer i relation til øget socialpolitisk aktørskab

I dette afsnit har der været fokuseret på virksomme mekanismer i relation til målet om øget socialpolitisk aktørskab. I modsætning til det første mål om kvalificering af socialfaglige vurderinger har der her ikke kunnet iagttages tydelige forandringer, men mere antydninger af forandringer. Dette har medført at identificeringen af mekanismer ikke bliver tydelig, men ligeledes er behandlet antydningssvist i form af tankemæssige udviklede sammenhænge som følge af abstraktion. Der er behandlet tre mekanismer. Den første var en mekanisme på det mikro- sociale niveau i form af, at en kvalificering af socialfaglige vurderinger udgør et nødvendigt grundlag for en socialfaglig/socialpolitisk ageren, både på den ”store og den lille scene”. Den anden mekanisme består ligeledes i en mekanisme på det mikro-sociale niveau i form af, at øget socialpolitisk aktørskab forudsætter en tilslutning til et fagligt etisk og normativt standpunkt som grundlag for kritikken og en tilslutning til en kritisk dømmekraft, der begrundes i udvikling af en socialfaglig fantasi, som en forudsætning for, at socialrådgiveren kan opleve en nødvendighed af også at agere som socialpolitisk aktør, når borgernes behov og de professions etiske værdier støder mod socialt arbejdes aktuelle vilkår og betingelser. En forudsætning for socialpolitisk aktørskab er ligeledes, at deltagerne har adgang til en fond af idéer, en mulighed for at se alternativer og til at artikulere sin kritik. Dette fører til en mekanisme på det meso -sociale niveau, der består i at have eller etablere adgange til kanaler for kritik. Fagforeningen kan være en sådan kritikkanal; men også de samarbejdsfora, der er skabt for eksempel i dette aktionsforskningsprojekt i form af refleksionsmøder og ambassadørgrupper kan udgøre sådanne kritikkanaler. Hvor netop en ageren som socialpolitisk aktør på ”den lille scene” kan være medvirkende til at holde kritikken levende og modvirke, at den deformeres. Derfor udgør generative mekanismer i relation til socialpolitisk aktørskab af levende kritikkanaler.

Generative mekanismer i aktionsforskningsprojektets eksperiment

Som fremhævet har jeg i dette kapitel behandlet en række generative mekanismer, der har interageret med hinanden i forløbet Disse mekanismer er udvalgt som dem, jeg har vurderet som de mest betydningsfulde. Disse har interageret med en række andre mekanismer som jeg af hensyn til afhandlingens omfang har fravalgt at behandle. Gennem aktionsforskningseksperimentet er det lykkedes at skabe faglige forandringer – faglige

kvalificeringer – på trods af en hulter til bulter i verden omkring udøvelsen af det sociale arbejde aktuelt, og der er overordnet identificeres to ”store” modsatrettede virksomme mekanismer, der har haft afgørende betydning for projektets forløb. På mikro – niveauet: Ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde. Mekanismen: Ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde har båret igennem, således at der gennem eksperimentet er skabt faglig kvalificering på trods af påvirkningskraften og styrken fra hulter til bulter mekanismen i de kontekstuelle vilkår. Derudover har jeg på baggrund af forløbet peget på andre virksomme betydningsfulde mekanismer, der har sammenhæng med disse to ”store” overordnede mekanismer. På meso – niveauet. Et aktivt og engageret samarbejde i organiseringen i eksperimentet og en anden mekanisme: Dekobling af ledelse, som reaktion på ledelsesmæssig adfærd, der vægter andre hensyn end fagligheden (herunder eksperimentet). Omvendt kan ses den ledelsesmæssige prioritering som forårsaget af mekanismen: Kamp om, hvilke aktiviteter, der opnår status som henholdsvis ”Arbejde” og ”ikke-arbejde”. At ”Arbejdet” får en dominerende position kan udover de eksterne krav forstås ud fra mekanismen: Forskellige rationaler på kollisionskurs: Socialfaglig fornuft vs. økonomisk og bureaukratisk fornuft.

I kapitlet blev der desuden peget på tre mekanismer, der kan tænkes at være betydningsfulde i relation til målet om øget socialpolitisk aktørskab: Den første var en mekanisme på det mikro- sociale niveau: Kvalificering af socialfaglige vurderinger udgør et nødvendigt grundlag for en socialfaglig/socialpolitisk ageren. Den anden mekanisme ligeledes på det mikro-sociale niveau: Øget socialpolitisk aktørskab forudsætter en tilslutning til et fagligt etisk og normativt standpunkt som grundlag for kritikken og en tilslutning til en kritisk dømmekraft. Den tredje mekanisme på det meso -sociale niveau: At have eller etablere adgange til kanaler for kritik.

Som det fremgår, har de identificerede og abstraherede mekanismer tætte forbindelseslinjer, de interagerer og påvirker, forstærker eller svækker hinanden. I et aktionsforskningsprojekt, der foregår i et så komplekst felt, som det sociale arbejde, vil der være en række sådanne samvirkende mekanismer på spil konstant, hvor det her formentligt kun er lykkedes mig at løfte en flig af den kompleksitet, der udspiller sig på det virkelige domæne i løbet af et sådant aktionsforskningsforløb. At begive sig ud i aktionsforskning på dette felt er hermed at udsætte sig selv og de øvrige deltagere for en række ukendte kræfter, hvis virksomhed man kun på forhånd kan gisne om, men hvis virkninger må erfares, og hvis årsager må fremanalyses.

Kapitel 13

Aktionsforskningsprojektets kvalitet og tilforladelighed

I de foregående kapitler er aktionsforskningsprojektet blevet præsenteret og analyseret. I dette kapitel vil der blive fokuseret på, hvorvidt forskningsarbejdet er blevet gennemført på en sådan måde, at dets resultater og udviklede viden kan anses for at være tilforladelige. Disse overvejelser foretages forinden, der i det efterfølgende kapitel 14 samles op og konkluderes på projektet.

I kapitel 6 blev diskussioner omkring forskningsmæssig kvalitet præsenteret, og der blev peget på, at kritisk realisme ikke i særlig vidt omfang har diskuteret forskningsmæssig kvalitet. Uagtet dette vil jeg med Sennett "i hånden" udstrække Sennetts begreb om håndværksmæssighed til også at udgøre et væsentligt kvalitetsparameter i forhold til overvejelser af forsknings kvaliteter også for (aktions) forskning i et kritisk realistisk perspektiv. For Sennett udgør håndværksmæssighed *"evnen til at fremstille ting godt"* (Sennett, 2009:18), og drivkraften udgøres af ønsket om god kvalitet. Håndværksmæssighed baserer sig på en kombination af færdigheder, engagement og dømmekraft (ibid.). Tilsvarende må en aktionsforsker – her i et kritisk realistisk perspektiv – besidde færdigheder i at udøve det videnskabelige håndværk, udvise et engagement i sin forskningsproces samt besidde dømmekraft og kunne forholde sig fagligt etisk til den gennemførte forskning samt være drevet af ønsket om god kvalitet i relation til det videnskabelige håndværk. Sennett kræver, at *"En god håndværker fører en dialog mellem en konkret praksis og sin tænkning"* (ibid:19), og stiller sig etiske spørgsmål undervejs i forbindelse med arbejdsprocessen og afviser etik i "bakspejlet". Håndværkeren må konstant undervejs *"reflektere over det, han eller hun er i færd med"* (ibid.:296). Dette skulle netop ikke tilsige et kapitel som dette mod slutningen, idet kvalitetsvurderingerne da burde være foretaget som løbende refleksioner undervejs. Jeg da har også bestræbt mig på at gennemføre diskussioner af kvalitet undervejs. Disse vil her blive samlet op til en samlet fremstilling heraf med afsæt i de opstillede kvalitetskriterier i kapitel 6, som netop udgør både indholdsmæssige kvalitetskriterier og kvalitetskriterier i relation til det videnskabelige håndværk.

Vurdering i relation til indholdsmæssige kvalitetskriterier:

Forandring:

Dette pragmatiske kvalitetskriterium vurderer jeg, at dette aktionsforskningsprojekt lever op til. Der er i løbet af projektperioden udviklet forandringer. Stærkere i relation til det ene mål, end til det andet. Der er sket kvalificering af socialfaglige vurderinger, selvom disse fortsat yderligere ville kunne kvalificeres ved i højere grad også at inddrage samfundsfaglige forståelser/ viden som grundlag. Samtidig peger deltagerne på, at der er

tale om en vedvarende udvikling, som de ikke vil opgive. I relation til det andet mål er der ligeledes tale om forandring, idet der er ansatser til ageren som socialpolitisk aktør. Der er i relation til begge mål tale om, at disse forandringer må betragtes som et moment i en række af fortløbende cyklusser og hermed bevirke, at der er et kvalitativt andet afsæt for de efterfølgende cyklusser.

Vidensudvikling:

Gennem aktionsforskningsprojektet er der udviklet viden om kompleksiteten i det sociale arbejde, således at denne viden kan anses for at have en forståelsesværdi og kundskabsudviklingsværdi, idet den udviklede viden kan have betydning for at arbejde med forandringer i og kvalificeringer af socialt arbejdes praksis samt for arbejdet med aktionsforskning i dette felt (Pålshaugen 1996, Enderud, 1979). Endvidere er der udviklet viden om betydende generative mekanismer og kontekstbetingelser i kvalificeringsprocesser og aktionsforskningsprocesser indenfor socialt arbejde (Bhaskar, 1998c). Dog kan der på grund af fokuseringen på projektets ”store linjer” mangle viden mere i dybden om betydningen af interaktionen i de enkelte teams. Dette ville have forudsat et langt tættere forløb med enkelte teams (2008/12). Der er ikke tale om, at der er identificeret konkurrerende forklaringer; men om identificering af forskellige mekanismer, der er beslægtede og interagerer. Det heuristiske kvalitetskriterium anser jeg for indfriet.

Adressering af betydningsfulde spørgsmål og værdier

I aktionsforskning er det centralt, at projektet har beskæftiget sig med en væsentlig problemstilling for praksis. Kvalificering af socialfaglige vurderinger udgør et praksisproblem, som den fremhævede kritiske forskning viste, jf. kapitel 7 og 10, ligesom manglende socialpolitisk aktørskab udgør et reelt praksisproblem, såfremt praksis betragtes på baggrund af et kritisk perspektiv, jf. kapitel 2 og 10. Dette projekt adresserer hermed betydningsfulde spørgsmål for socialt arbejdes praksis (Reason and Bradbury, 2006).

Den værdimæssige fundering af aktionsforskningsprojektet er bevidst og åbent formuleret

Dette projekts normative fundering skulle meget gerne være klart kommunikeret, og ekspliciteret blandt andet i kapitel 2 samt i kapitel 10 s afsnit om mål og utopi, således at projektet også lever op til dette kvalitetskrav (Toulmin, 1996).

Samlet set vurderer jeg, at dette projekt lever op til de opstillede indholdsmæssige kvalitetskriterier for et aktionsforskningsprojekt i et kritisk realistisk perspektiv.

Kriterier i relation til det videnskabelige håndværk:

Tilforladelighed

På baggrund af Lincoln og Guba (1985) opstillede jeg i kapitel 6 et overordnet kriterium i relation til det videnskabelige håndværk. Et kriterium om tilforladelighed. At

forskningsprojektet er gennemført på en sådan måde, at dets resultater og den udviklede viden er til at forlade sig på. Disse kriterier handler om *”kyndighed i håndtering af metoder/teknikker i relation til datamaterialet. Er det forsvarligt gennemført?”* (Dahler-Larsen, 2002:79). Lincoln og Guba (1985) fremhæver, at et langvarigt kendskab til feltet øger mulighederne for at frembringe tilforladelig viden, idet dette øger forskerens muligheder for at kende kulturen og forstå de iagttagne fænomener. Da der her er tale om et langvarigt forskningsprojekt og samarbejde med feltet gennem mere end 3½ år, skulle dette være med til at underbygge, at mine fortolkninger kan øge graden af tilforladelighed, idet jeg på grund af samarbejdets længde udvikler bedre muligheder for at forstå, det der sker. Dette modsvarer Sennetts pointe om, at langsom *”håndværks tid muliggør refleksions- og fantasiarbejdet – hvad trangen til hurtige resultater ikke gør”* (Sennett, 2009:296). Den langstrakte proces skulle befordre mine refleksioner samt øge mulighederne for at uddybe forståelsen.

Det overordnede tilforladelighedskriterium blev i kapitel 6 udmøntet i nogle aspekter, som jeg vil overveje enkeltvis i det følgende.

Fremstillingsmæssig konsistens

Læssøe (1992) fokuserer på, hvorvidt der kan iagttages en logisk sammenhæng mellem problemstilling og empirisk metode, og mellem empirimaterialet og analysemetoden. Om der overordnet kan ses en sammenhæng gennem tilrettelæggelse, gennemførelse og afrapportering? Dette kriterium finder jeg vanskeligt selv at skulle bedømme forskningsprojektet på baggrund af, al den stund at projektet naturligvis er tilrettelagt og gennemført, således at der i mit hoved er tale om konsistens. I problemformuleringen fokuseres der på at skabe forandringer, dels i relation til socialrådgiveres socialfaglige vurderinger, der skal kvalificeres igennem i højere grad at basere sig på faglig viden, dels en øgning af ageren som socialpolitiske aktører. I overensstemmelse med dette fokus på at skabe forandring er aktionsforskning valgt som forskningsform. Da interessen også er at udvikle viden om, hvilke kræfter der har bevirket forandringer, er der valgt et kritisk realistisk perspektiv, der netop interesserer sig for at afdække generative mekanismer. Med dette afsæt er der udviklet en model for aktionsforskning i et kritisk realistisk perspektiv samt to analysestrategier, der er fulgt i analysen af de iagttagne diskurser ved afsættet af processen og ved dens slutning. Analysen har derpå klarlagt aktionsforskningsprocessens forudgående betingelser, dens forløb og eksperiment samt resultater, og når derpå efter disse igangværende overvejelser om kvaliteten frem til at kunne konkludere på problemformuleringen. Dette bevirker, at der med mine øjne er tale om konsistens i projektet.

Gennemsigtighed

Dette kvalitetskriterium indebærer dels spørgsmålet om, hvorvidt de metodemæssige fremgangsmåder og valg er fremlagt tydeligt (Læssøe, 1992), dels om, hvorvidt forskerens handlinger er tydeliggjorte, så deres indflydelse kan medtænkes i analysen samt åbner for et spørgsmål om integritet (Argyris og Schön, 1991, Toulmin, 1996, Hugman, 2010). Hvorvidt de metodemæssige fremgangsmåder og valg er fremlagt tilstrækkeligt tydeligt er et spørgsmål. I kapitel 6 har jeg fremlagt mine metodemæssige overvejelser og valg relativt grundigt, men hvorvidt disse valg derpå kan følges gennem analysen kan være mindre gennemsigtigt al den stund, at der er tale om et temmelig komplekst, stort og langvarigt projekt med en række samtidige hændelser, hvorfor der er data af et omfang, der i sig selv modarbejder et ønske om stor gennemsigtighed. Som redegjort for i kapitel 6 ville det resulterer i en meget øget uoverskuelighed, såfremt jeg for eksempel fulgte Dahler-Larsens (2002) opfordring til at arbejde med displays og fremlægge samtlige data i afrapporteringen – her afhandlingen -, hvorfor jeg har fravalgt dette. Dette indebærer, at gennemsigtigheden på dette punkt er mindre end det kunne være ønskværdigt.

Aktionsforskerens handlinger er medinddraget i analysen som et særligt fokuspunkt. Der er blandt andet i kapitel 9 Afsæt redegjort for min baggrund og perspektiver i en ”mini- selv - objektivering” samt i kapitel 10 om forløbet fokuseret på aktionsforskerens handlinger samt samarbejdet med deltagere fra feltet og betydningerne heraf for forløbet og dets resultater samt overvejelser om spørgsmålet om integritet. Jeg har som påvist en mængde relationer til feltet. Dette har gennem aktionsforskningsforløbet både været en fordel og har medført vanskeligheder. En fordel fordi jeg kender praksis indefra og kan forstå, hvad der tales om og kan tale med. Mine bidrag er blevet anset for væsentlige, hvilket igen blev fremhævet på afslutningskonferencen (Noter 290812). Desuden har kendskabet til feltets deltagere utvivlsomt betydet at adgangen til feltet og samarbejdet har haft lettere kår. Om vendt har de mange relationer måske også til tider været vanskelige for nogle deltagere, der har kunnet føle sig ”undersøgt” af deres gamle kollega eller underviser. I analysen har jeg fremhævet, hvorledes min egen motivationsstruktur som faglig kaldsbærer har påvirket forløbet på flere måder både i form af min deltagelse i dekolpling af ledelse og i form af en talen fra faglig kaldsbærer til faglige kaldsbærere, som kan have undladt at sikre den nødvendige motivation hos praktikere med andre former for motivationsstruktur. På spørgsmålet om gennemsigtighed i relation til mine handlinger som aktionsforsker vurderer jeg, at der er tilstræbt så høj grad af gennemsigtighed, som det er muligt for mig at præstere.

Bekræftbarhed.²⁰⁰

Spørgsmålet er, hvorvidt forskerens analyse og fortolkning kan bekræftes gennem de tilgrundliggende data? (Lincoln and Guba, 1985). Igennem analysearbejdet har jeg kontinuerligt taget afsæt i data fra projektet. Disse er blevet bearbejdet og fortolket gennem flere på hinanden følgende arbejdsprocesser. Noget af dette arbejde er foregået i mit ”studerekammer”; men deltagerne er også blevet inddraget i analyse- og fortolkningsarbejdet, både på statusværkstederne og afslutningskonferencen samt løbende i ambassadørgrupperne. I afhandlingen præsenteres og anvendes data som grundlag for analyse og fortolkning i en form, hvor der dels anføres referencer til datakilderne, dels bringes tabeloversigter eller direkte anonymiserede citater derfra.

Der blev indledningsvis gennemført en vignetundersøgelse, hvor deltagerne fra børne- og unge området vurderede, at der var tale om en meget realistisk case, medens handicaprådgivere fra den ene afdeling efterlyste diagnoser. Samtidig tilkendegav handicaprådgivere fra den anden afdeling, at casen var knapt så realistisk for deres vedkommende, idet de på grund af organisationens arbejdsdeling ikke ville møde en familie, så længe der ikke var taget stilling til, om der var tale om et vidtgående handicap. ”Sagen” ville indtil da være i familieafdelingen (Fokusgr. 190209, 240209). Handicaprådgivere har hermed måttet arbejde mere med deres besvarelse af de indledende vignetter. Men da deltagerne formulerede sig omkring deres forståelser af socialfaglighed og arbejde med socialfaglige vurderinger i vignetundersøgelserne og de efterfølgende fokusgruppeinterviews, anser jeg det for tilstrækkeligt godtgjort, at data fra de indledende vignetter og fokusgrupper kan udgøre et relevant datamateriale for analyse af deltagernes italesættelse af socialfaglighed/ kvalificering af socialfaglige vurderinger i forbindelse med momentet afsæt. I relation til momentet Resultat udgjorde det primære datagrundlag de afsluttende statusværksteder i form af besvarelse af spørgeskemaer samt arbejde i workshops. På værkstederne fremlagde jeg de diskurser, som jeg på daværende tidspunkt havde kunnet høre/ iagttage. Rådgiverne arbejdede med disse i workshops, hvorpå deltagerne sammenskrev kommentarer, der ligeledes udgør en del af datagrundlaget for analysen. På statusværkstederne fremhævede deltagerne, at de iagttagne diskurser var genkendelige for deltagerne (310511,010611).

I forhold til de bragte tabelopstillinger fra deltagernes bedømmelse af redskabet (tabel 1-6 i kapitel 11) i Resultat fremhævede en deltager på afslutningskonferencen (noter 290812), at den deri generelt positive bedømmelse måske kunne skyldes, at det kun var de positivt indstillede, der indleverede besvarelser. Hertil vil

---

²⁰⁰ Bekræftbarhed: 4. Confirmability (ability to trace a researcher's construction of an interpretation by following the data and other records kept)” (Lincoln and Guba, 1985, op.cit.).

jeg anføre, at der blev afleveret besvarelser fra samtlige deltagere i de to statusværksteder, og at ikke alle deltagere tilhørte de positivt indstillede. Der var i flere teams pålagt deltagelsespligt, således at der ikke kun var tale om deltagelse fra ”tilhængerne”. Alligevel kan det ganske rigtigt ikke udelukkes, at der blandt deltagerne i statusværkstederne var flere positivt indstillede, end der er generelt blandt samtlige ansatte rådgivere i de to afdelinger. Denne usikkerhed vil aldrig kunne afklares.

På afslutningskonferencen tilkendegav deltagerne fra praksis, at det var et genkendeligt billede af deres praksis, som jeg gennem analysen og fortolkningen havde fået tegnet. *”Vi kan genkende vores arbejdsplads i det”* (noter fra drøftelser 200812). Tilsvarende tilkendegav en kollega, der deltog i konferencen i en mail: *”Det var godt at opleve dine samarbejdsparter/ praktikere, deres engagement og genkendelse af dine beskrivelser m.v.”* (Logbog 020912). Begge dele må kunne ses som indikatorer på, at resultater kan bekræftes af data.

Overførbarhed²⁰¹

I en intensiv tilgang er der interesse for, hvorvidt resultaterne kan overføres til andre sociale kontekster af samme art (Olsen, 2002). Med en kritisk normativ fundering som i dette projekt er det påkrævet at overveje det almene i det særegne, idet netop det særegne kan uddybe kundskaberne om det almene (Hjort, 1975), og samtidig udgør det almene netop det afsæt, der gør fælles kritiske overvejelser mulige. Kritisk normativ forskning forudsætter en fælles kritisk horisont (Olsén, Nielsen and Nielsen, 2003). Det er derfor væsentligt, at der er tale om resultater og viden, der kan være af interesse udover i de to afdelinger, hvor denne aktionsforskningsproces har fundet sted. Jeg har i fremstillingen af aktionsforskningsprojektet bestræbt mig på at redegøre så grundigt som muligt for de kontekstuelle og processuelle forhold, der har kendetegnet aktionsforskningsprocessen, hvilket skulle indebære, at det kan være muligt for ”modtagerne” at vurdere, hvorvidt deres aktuelle kontekster kan drage nytte af dette projekts resultater og viden, jf. Lincoln og Guba (1985). Dog er denne form for overførbarhed med et kritisk realistisk blik ikke tilstrækkelig. Der ønskes udviklet viden om det almene, det fælles, gennem det særegne, det unikke. Her kan aktionsforskningstilgange og andre tilgange som vægter betydningen af tydelighed om de kontekstuelle forhold og deres indflydelse have vanskeligheder ved at leve op til et kriterium om overførbarhed. Der kan da være behov for at rette en særlig interesse mod at se det almene i det særegne. De to afdelingers aktionsforskningsprocesser har haft forskellige afsæt og betingelser og alligevel kan der ses nogle fælles forhold.

---

²⁰¹ Transferability (extent to which working hypotheses can also be employed in other contexts, based on an assessment of similarity between the two contexts) (Lincoln and Guba, 1985, op.cit.).

Begge processer har været drevet af praktikere med en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere og dette faglige engagement har sammen med dedikationen til ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde båret eksperimentet igennem. Der har været forskel på de nye lokale leders måde at håndtere det ledelsesmæssige krydspres på i relation til, hvilke rationaler de vægter betydningen af. Det fælles kan her udgøres af den betydning en ledelsesmæssig bevågenhed og et ledelsesmæssigt engagement har for forandrings- og kvalificeringsprocesser. Desuden er der noget fælles i, at ledelsesmæssige prioriteringer ikke fastholdes, men skifter, tilsyneladende uden overvejelser på, at der er anvendt ressourcer på de foregående initiativer, der måske går til spilde. Samtidig er der noget væsentligt fælles i den identificerede hulter - til - bulter mekanisme. På trods af, at de enkelte hændelser af for eksempel faglig art har været forskellige, er der tale om, at det tilfældige og det samtidige i en række forskellige tiltag oveni hinanden udgør et fælles vilkår i processen. Disse fælles forhold i relation til forandrings- og kvalificeringsprocesser, der kan udtrækkes af det unikke i de to afdelinger, kan også overføres til en række andre socialforvaltninger. I min undervisning på børne- og ungdomsuddannelsen d. 30.08.12 fremlagde jeg resultaterne for praktikerne, som deltog, og der var der tydelig genkendelse fra de deltagende praktikere også i relation til deres praksis i egne kontekster. Nogle havde ledere, der vægtede fagligheden, andre ikke. Men betragtningsmåderne omkring betydningen af den faglige dedikation som drivkraft, de udskiftelige prioriteringer og det hulter - til bulter agtige i vilkårene for socialt arbejde gav mening for de diplomstuderende. Udover, at disse diplomstuderende fandt, at det gav mening, vurderer jeg, at analyserne er blevet gennemført på en sådan måde, at dette også skulle tilsiges, at de her fundne resultater og udviklede viden har en rækkevidde udover de to organisationer, hvor aktionsforskningsprojektet har fundet sted. Der er trukket på teoretisk viden omkring lønarbejdet, håndsværksmæssighed og menneskets dedikation til kvalitet i arbejdet, fagprofessionelles motivationsstrukturer samt den offentlige sektor og professionelles virksomhed heri. Der er med andre ord tale om, at der kan foretages en analytisk generalisering (Blom og Morén, 2007), hvormed de fundne fælles træk, som er fremhævet ovenfor, kan siges også at være virksomme i socialt arbejde i danske forvaltninger mere generelt. Resultater og viden udviklet i dette aktionsforskningsprojekt kan dermed overføres til socialt arbejde i den offentlige forvaltning i andre kontekster end de to afdelinger, dog under iagttagelse af overvejelser af betydningen af konteksternes karakteristika for omfanget og karakteren af overførbarheden.

Aktionsforskningsprojektets kvalitet og tilforladelighed

Det pragmatiske kvalitetskriterium vurderer jeg, at dette aktionsforskningsprojekt lever op til, idet der i løbet af projektperioden er udviklet forandringer. Stærkere i relation til det

ene mål, end til det andet. Det heuristiske kvalitetskriterium anser jeg for indfriet, idet der er udviklet væsentlig viden om forandring og kvalificering i socialt arbejde i den offentlige forvaltning, herunder om virksomme generative mekanismer. Projektet har desuden beskæftiget sig med væsentlige problemstillinger for socialt arbejdes praksis gennem fokuseringen på kvalificering af socialfaglige vurderinger og socialpolitisk aktørskab. Endvidere er projektets normative fundering bestræbt klart kommunikeret, og ekspliciteret. Samlet set lever projektet efter min bedste vurdering op til de opstillede indholdsmæssige kvalitetskriterier.

I bedømmelsen af dette projekts videnskabelige håndværk er anvendt et kriterium om tilforladelighed. Gennem det langvarige forløb og samarbejde med praksis har jeg opnået en forståelse for praksiskonteksten som øger mulighederne for, at jeg har forstået hvad jeg har set/hørt/erfaret. Fremstillingen af arbejdet er gennemført med konsistens. På grund af den omfattende mængde data fravalgte jeg at arbejde med displays, hvilket indebærer, at gennemsigtigheden er mindre end det kunne være ønskværdigt. Aktionsforskerens handlinger er medinddraget i analysen som et særligt fokuspunkt, og i relation til mine handlinger som aktionsforsker vurderer jeg, at der er tilstræbt så høj grad af gennemsigtighed, som det er muligt for mig at præstere. Igennem analysearbejdet har jeg kontinuerligt taget afsæt i data fra projektet. Disse er blevet bearbejdet og fortolket gennem flere på hinanden følgende arbejdsprocesser, også i samarbejde med de deltagende praktikere på værksteder og løbende med ambassadørerne. På afslutningskonferencen tilkendegav deltagere fra praksis, at det var et genkendeligt billede af deres praksis, som jeg gennem analysen og fortolkningen havde fået tegnet, hvilket jeg ser som indikator på, at resultater kan bekræftes af data. Med en kritisk normativ fundering som her er det påkrævet at overveje det almene i det særegne. I relation til de fundne fælles forhold i omkring de gennemførte forandrings- og kvalificeringsprocesser kan der foretages en analytisk generalisering, idet analyserne er teoretisk funderede. De resultater og den udviklede viden, der kan udtrækkes af det unikke i de to afdelinger, ville derfor også kunne overføres til andre socialforvaltninger, såfremt betydningen af deres konteksters karakteristika overvejes i relation til en sådan overførsel. Jeg ser derfor, at der er tale om overførbare.

På denne baggrund vil jeg vurdere, at de indholdsmæssige kvalitetskriterier er dækket ind, ligesom de håndværksmæssige kvalitetskriterier er dækket i et rimeligt omfang. Det kunne have været ønskeligt med en højere grad af gennemsigtighed, men på grund af dette omfattende og komplekse projekt, har det ikke været muligt at øge gennemsigtigheden, idet en grundigere præsentation af data ville resultere i en øget

uoverskuelighed. Med denne betragtning vil jeg i det følgende kapitel tillade mig at konkludere og besvare problemformuleringen.

Kapitel 14

Konklusion

I dette kapitel vil jeg kort opridses projektets problemstilling og derpå vil jeg overveje og fremhæve udvalgte aspekter i relation til problemformulering og projektets resultater samt efterfølgende besvare projektets problemformulering og konkludere.

Denne afhandling fokuserer på et gennemført aktionsforskningssamarbejde med rådgivere og ledere i to kommunale socialforvaltninger, der arbejder med udsatte børn – og unge. Aktionsforskningsprojektet eksperimenterede med at kvalificere rådgivernes socialfaglige vurderinger samt søgte at øge en tilbøjelighed til ageren som socialpolitisk aktør. Baggrunden herfor skal søges i mit ønske om at bidrage til, at socialrådgivere i højere grad i deres praksis inddrager teoretisk og forskningsbaseret viden og kvalificere de socialfaglige vurderinger, der afføder sociale indsatser, som borgere, her udsatte børn og deres familier, møder, dels i et ønske om at fremme, at socialarbejdere i højere grad offensivt og kreativt forholder sig til og forsøger at påvirke socialt arbejdes rammebetingelser blandt andet på grundlag af socialfaglig fantasi.

Problemformuleringen lød:

Hvordan kan refleksion ved hjælp af social analyse og handling fremme kvalificering af socialrådgiveres socialfaglige vurderinger - herunder understøtte deres ageren som socialpolitiske aktører?

Og hvordan kan aktionsforskning i et kritisk realistisk perspektiv understøtte kvalificeringsprocessen?

I relation til socialfaglig kvalificering, er det centralt at arbejde med, hvorledes socialfaglighed italesættes. I projektet er der identificeret flere diskurser om socialfaglighed: Handleparatheds –, Undersøgelses-, Refleksions – og Økonomidiskursen. I både momenterne Afsæt og Resultat er der tale om en flydende situation, hvor de iagttagne diskurser kan lever mellem hinanden. Ingen har opnået en hegemonisk position. Refleksionsdiskursen er blevet styrket i forløbet, og kan ses at være på vej til at nærme sig en position i de to afdelinger som common sense i en faglig forstand. Den har desuden smittet af på undersøgelsesdiskursen, der antager træk fra refleksionsdiskursen. Medens økonomi-diskursen har udviklet sig stærkt i forløbet, og måske kan være på vej til at erobre hegemoni. I en sådan kampsituation er der behov for et alternativt sprog til NPM og økonomidiskursen. Måske kan italesættelserne af faglighed fra de øvrige diskurser udvikles til et sådant alternativt sprog, og dette projekt yde sine bidrag hertil?

Dette aktionsforskningsprojekt har taget afsæt i faglig refleksion i en form, som blev præsenteret med redskabet social analyse og handling (Alminde m.fl., 2008). Denne refleksionsforståelse blander sig i ”koret” af en række forskellige måder at forstå

refleksion på (Wahlgren m.fl., 2002). Flere refleksionsbegreber i læringsteorier kan primært forstås som redskaber til at forbedre handling (ibid.). I den anvendte forståelse af refleksion vægtes også, at den ses som et redskab til i sidste instans at forbedre handling – socialt arbejdes praksis. Faglig refleksion forstås her om en kritisk tankemæssig aktivitet, der både kan bedrives alene og i fællesskab; fælles faglig refleksion må dog anses for en forudsætning for også den individuelle refleksion, idet det kan være vanskeligt vedvarende selv at være undrende og kritisk i relation til egne antagelser. Denne tilgang til faglig refleksion forudsætter overvejelser ved hjælp af faglig viden samt overvejelser om betydningen af den valgte viden for den udviklede forståelse af det sociale problem i fokus. Denne refleksionsforståelse lægger hermed afgørende vægt på vidensbasering i form af både opsummerede faglige erfaringer og teoretisk samt forskningsbaseret viden (Alminde m.fl., 2008). Andre typer af refleksion har ikke nødvendigvis den samme vægt på, at refleksionen baseres på et fagligt sprog og faglig viden (Wahlgren n.fl., 2002). Gennem eksperimentet har deltagerne og jeg arbejdet med at fremme, at deltagerne i højere grad inddrager faglig viden i fælles faglig refleksion. Dette er lykkedes. Deltagerne trækker i højere grad på faglig viden end tidligere, selvom det ikke gælder alle sagsovervejelser. Samtidig er der også i et vist omfang tale om transfer for nogle rådgiveres vedkommende, idet aktiviteten ikke alene begrænses til faglige refleksionsmøder, men også udstrækkes til kollegiale drøftelser to og to på kontoret eller gangen (290812), og for nogle rådgiveres vedkommende også inddrages i det skriftlige arbejde med for eksempel indstillinger og § 50 undersøgelse. Der fremstår dog i forlængelse af arbejdet med vidensbasering fortsat et behov for yderligere kvalificering, idet der ses en tendens til individorientering i den viden, som deltagerne vælger at trække ind i form af primært psykologiske teoridannelser.

Det er lykkedes gennem aktionsforskningsprojektets eksperiment at fremme faglig kvalificering i form af øget vidensbasering. Eksperimentets resultater er skabt på trods, idet alt, der kunne gå galt, er gået galt, såfremt man ser på processen med et ”implementeringsblik”. Årsagen til, at eksperimentet ikke kuldsejlede, bunder i deltagernes faglige dedikation. Mange af rådgiverne er kendetegnet af en motivationsstruktur som faglige kaldsbærere. De faglige kaldsbærere har set eksperimentets arbejde med faglig kvalificering af social faglige vurderinger som en måde, hvorpå de har kunnet leve op til de faglige kaldsbæreres pligt til bestandig faglig udvikling, og har anstrengt sig for at fremme et vidensbaseret socialt arbejde. De har været aktive på de faglige refleksionsmøder og har befolket de to ambassadørgrupper med engagement og entusiasme. Ambassadørgrupperne har været meget væsentlige drivkræfter i, at eksperimentet blev holdt i gang på trods af de mange samtidige omvæltninger og kontekstuelle påvirkninger, og på trods af for især den ene afdelings vedkommende manglende ledelsesmæssig prioritering af eksperimentet. Når

faglige kaldsbærere oplever, at lederne ikke går forrest og sætter fagligheden i højsædet oplever de pligt til at dekoble ledelsen. I den ene afdeling blev ledelsen dekoblet – og lod sig dekoble – og jeg satte ikke spørgsmålstejn herved. Formentlig snarere fordi jeg agerede som faglig kaldsbærer blandt andre faglige kaldsbærere, end fordi jeg som venlig udefrakommende ikke var udefrakommende nok. Det kan dog diskuteres, hvorvidt jeg med et mere udefra blik tidligere ville have kunnet få øje på denne dekobling og bragt den frem, således at deltagerne og jeg kunne have forholdt os aktivt til, hvilke initiativer, vi kunne have taget i relation til at inddrage ledelsen mere aktivt.

Udover ønsket om at fremme en højere grad af vidensbasering var ønsket med dette projekt også at fremme, at socialrådgivere i højere grad agerer som socialpolitiske aktører. Dette ønske er affødt af, at jeg ser et behov for, at socialrådgivere i højere grad bidrager til at påvirke socialt arbejdes betingelser gennem at anvende den faglige viden som argumentationsbaggrund. Dette ønske ser jeg i sammenhæng med den kritiske normative fundering af dette projekt. Min forforståelse af tilskyndelsen til socialpolitisk aktørskab rummer måske set i bakspejlet en tænkning om en mere eller mindre automatisk sammenhæng mellem, at når rådgiverne får kvalificeret deres vidensgrundlag, så kan de i højere grad (og vil de?) også gå ud og anvende denne som socialpolitiske aktører. Men en sådan automatik ser ikke ud til at bestå, hvilket jeg ved eftertanke og på baggrund af mit kendskab til bevidsthedsudvikling fra kritisk teori (Negt) også godt ved, ikke er tilfældet. Der er ikke gennem eksperimentet sket nogen fremme af socialpolitisk aktørskab, som det blev forstået, da projektet startede. I perioden blev der udøvet socialpolitisk aktørskab på ”den store scene” i form af at påvirke politikere i relation til budgetforhandlinger i kommunen, men dette havde ikke (ikke umiddelbart i hvert fald) noget med eksperimentet at gøre. I løbet af eksperimentet blev forståelsen af socialpolitisk aktørskab udvidet til også at kunne omfatte aktiviteter på ”hverdags scenen”. Dette kan antage flere former, for eksempel: At dokumentere, at de interne foranstaltninger ikke er tilstrækkelige i forhold til nogle typer af behov, som udsatte børn og unge fremviser. At samle en række ”sager” sammen og bede om stillingtagen til, hvorvidt der hos disse børn er behov for indsatser som modtræk til generelle besparelsesudmeldinger. Eller at forberede sig gennem vidensbasering på forelæggelse af indstillinger til lederforum på en måde, så det bliver vanskeligt for ledelsen ikke at tiltræde indstillingen, selvom ledelsen hermed selv går mod udstukne stramme retningslinjer. Det kan her klart diskuteres, hvor grænsen går mellem fagligt aktørskab og socialpolitisk aktørskab. Om ambitionsniveauet med formuleringen af det socialpolitiske aktørskab på ”hverdags scenen” bliver sat for lavt, således at socialrådgivere med denne forståelse i hånden kan ”læne sig tilbage” og forsikre sig selv om, at jeg så sandelig agerer som socialpolitisk

aktør, selvom der alene er tale om at udøve ”almindeligt gedigent socialrådgiverarbejde”. Jeg vil medgive, at dette kan udgøre en fare. Samtidig vil jeg dog anse det for nødvendigt at operere med en forståelse af socialpolitisk aktørskab som et kontinuum, der både omfatter aktørskab på ”hverdags scenen” og den større ”politiske scene”. Det afgørende kendetegn kan formuleres som, at der ved socialpolitisk aktørskab er tale om bevidst arbejde på at udvide/ændre socialt arbejdes muligheder og betingelser (de udstukne rammer), uanset om dette så foregår med afsæt i enkeltstatsniveau eller mere generelt. Samtidig kan aktørskab på den ene scene formentlig være med til at ”træne” aktørskab på den anden scene, og de to former for aktiviteter kan samtidig understøtte hinanden.

Arbejdet med at identificere ”det gode socialfaglige arbejde” i eksperimentet druknede desværre. Jeg har derpå selv forsøgt at definere det gode socialfaglige arbejde med afsæt i Sennetts begreb om håndværksmæssighed. Socialrådgivere drives af ønsket om at levere et kvalificeret socialt arbejde af god kvalitet. Dette er den primære drivkraft, som er meget stærk. Når drivkraften til at udøve det gode socialfaglige arbejde møder forhindringer på baggrund af de vilkår, det sociale arbejde er underlagt, kan disse forhindringer udgøre motiveringen til socialpolitisk aktørskab under forudsætning af, at socialrådgiveren formår at gennemskue forbindelseslinjerne mellem vilkårene for det sociale arbejde og de aktuelle samfundsmæssige forhold. Med andre ord, at socialrådgiveren har udviklet en socialfaglig fantasi, der sætter hende i stand til at forbinde sociale problemer og socialt arbejdes muligheder for at arbejde med disse problemer med de samfundsmæssige betingelser, og derpå handler i overensstemmelse med disse indsigter. En række socialrådgivere kan karakteriseres med motivationsstrukturen faglige kaldsbærere. De drives af ønsket om at udføre ”det gode socialfaglige arbejde”. Når de oplever, at vilkårene herfor er vanskelige, står ageren som socialpolitisk aktør for at ændre disse vilkår imidlertid alligevel ikke altid lige for. Dette kræver, at de kan se behovet og muligheden, det kræver socialfaglig fantasi. Denne fantasi forudsætter samfundsfaglig viden, hvilket med tendensen til individorientering i arbejdet indebærer, at der her er et væsentligt fagligt udviklingsbehov.

Aktionsforskningsprocessen bevægede sig ind i deltagernes daglige praksis og inkorporerede eksperimentets organisationsform, faglige refleksionsmøder, i deltagernes sædvanlige gruppemøder. Samtidig blev der arbejdet med tovholdere, ambassadørgrupper og facilitator. Med sin måde at organisere deltagerne på har aktionsforskningsprocessen understøttet kvalificeringsprocessen. Uden refleksionsmøderne i den daglige praksis havde der ikke været noget eksperiment, og uden ambassadørgrupperne som tovholdere og inspiratorer og samarbejdspartnere for mig var eksperimentet kuldsejlet. Det, at der er tale om et kritisk realistisk perspektiv, har betydet,

at interessen har samlet sig om en opmærksomhed på samspillet mellem aktører/ deltagerne og strukturer/ de kontekstuelle betingelser over tid i de tre centrale momenter i processen: Afsæt, Forløb og Resultat. Interessen har været fokuseret på aktionsforskningsprojektets ”store linjer”, og har for eksempel ikke analyseret udviklingen blandt deltagere i enkelte teams. Dette kunne også have været interessant og have bibragt analyser af interaktionen i det enkelte team og hermed viden om andre generative mekanismer, der er virksomme i den enkelte kollegagruppe. Dette ville dog have forudsat et andet projekt og et langt tættere samarbejde med et eller to teams, frem for med de samlede medarbejdergrupper i de to afdelinger. I det gennemførte aktionsforskningsprojekt har opmærksomheden samlet sig om de ”de store linjer” i projektet, og de mekanismer, der overordnet set har genereret forløb og resultat: To ”store” modsatrettede virksomme mekanismer, der har haft afgørende betydning for projektets forløb. På mikro – niveauet: Ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde. Denne mekanisme har båret igennem og har skabt faglig kvalificering på trods af påvirkningskraften og styrken fra Hulter til bulter mekanismen i de kontekstuelle vilkår. Sammenhængende med Ønsket om det gode arbejde var mekanismerne: Et aktivt og engageret samarbejde samt Dekobling af ledelse. Omvendt kan den ledelsesmæssige prioritering ses som forårsaget af mekanismen: Hvilke aktiviteter kan opnå status af ”Arbejde”? At ”Arbejdet” får en dominerende position kan udover de eksterne krav forstås ud fra mekanismen: Forskellige rationaler på kollisionskurs: Socialfaglig fornuft vs. økonomisk og bureaukratisk fornuft. Derudover abstraherede jeg tre mekanismer, der kan tænkes at være betydningsfulde i relation til målet om øget socialpolitisk aktørskab: Kvalificering af socialfaglige vurderinger. Og: Øget socialpolitisk aktørskab forudsætter en tilslutning til et fagligt etisk og normativt standpunkt. Samt: At have eller etablere adgange til kanaler for kritik. De identificerede mekanismer interagerer, påvirker, forstærker eller svækker hinanden. I et så komplekst felt som det sociale arbejde, vil der i løbet af et aktionsforskningsprojekt være en række samvirkende mekanismer på spil konstant, hvor det formentligt kun er lykkedes mig at løfte en flig af kompleksiteten på det virkelige domæne.

Det ene overordnede mål med aktionsforskningsprojektet er en kvalificering af socialfaglige vurderinger. På baggrund af forløbet anser jeg dette mål for indfriet. Der arbejdes i de socialfaglige refleksioner tydeligt med at vidensbasere sagsarbejdet, hvorfor der er tale om en positiv forandring. Måske ikke udmøntet i kvalificering generelt i relation til samtlige socialfaglige vurderinger, der bliver foretaget, men i en række af dem. Dog er der behov for yderligere kvalificering i retning af mindre individfokusering, og inddragelse af også mere sociologiske forståelser, frem for det primære psykologiske fokus. Men forandring er der sket. Resultatet vil dermed bevirke, at der er et kvalitativt andet

udgangspunkt for den næste cyklus i de to afdelinger. Redskabet har kunnet bidrage til kvalificeringen, ligesom aktionsforskningsprocessen og dens eksperiment og samarbejdet har understøttet den. Kvalificeringen er sket mod næsten alle odds, og har været båret igennem af en række rådgivere, der som faglige kaldsbærere, har været drevet af ønsket om at udføre det gode socialfaglige arbejde, og som på trods af en række forhindringer har arbejdet ihærdigt på kvalificeringen.

Det andet mål bestod i en øget ageren som socialpolitiske aktører. Undervejs er dette mål i en vis forstand blevet reformuleret til, at det også kan handle om at skærpe sin socialfaglige argumentation i bestræbelserne på at bevilge fagligt begrundede indsatser under økonomiske restriktioner. På baggrund af forløbet ser jeg, at målet ud fra denne forståelse i en række tilfælde imødekommes, selvom det oprindelige mål ikke blev imødekommet. Hvorfor jeg også her vil tillade mig at drage den konklusion, at der ikke er tale om status quo, men i stedet om ansatser til forandringer, der igen vil udgøre et kvalitativt andet udgangspunkt i det fremtidige arbejde. Dog vil et perspektiv om udvikling af socialfaglig fantasi som forudsætning for øget socialpolitisk aktørskab nødvendiggøre, at det individorienterede fokus udvides til også at inddrage de samfundsmæssige forhold.

På denne baggrund vil jeg tillade mig at besvare problemformuleringens spørgsmål således: Faglig refleksion kan kvalificere socialrådgiveres socialfaglige vurderinger gennem at bidrage til at vidensbasere disse. Såfremt der tillige sker en kritisk refleksion og inddrages en socialfaglig fantasi, kan socialrådgiveren være på vej mod at udøve Det gode socialfaglige arbejde baseret på håndværksmæssighed. Heri rummes en drivkraft til at agere som socialpolitisk aktør, såfremt der er eller kan udvikles kanaler hertil. Det gennemførte aktionsforskningssamarbejde har understøttet kvalificeringsprocessen gennem sit drive baseret på dedikationen til det gode socialfaglige arbejde hos både de deltagende rådgivere og aktionsforsker. Gennem aktionsforskningens fundering i et kritisk realistisk perspektiv, er processens gennemført i bevidstheden om betydningen af samspillet mellem strukturelle forhold og aktørernes handlinger samt forståelsen af, at der kan interagere generative mekanismer på alle niveauer, der forårsager processens forløb og resultater på præcis den måde, det skete.

I en sådan proces, er det dog centralt at forstå kraften i den instrumentelle fornufts/den tekniske rationalitets virksomhed og dominerende tendens og dens aktuelle udmøntning i neoliberale økonomiske og politiske styringstendenser med et snævert fokus på økonomi og effektivitet, når man forsøger at søsætte forandringer. Heraf projektets undertitel: Om kunsten på 15 minutter at vende en supertanker med brændstofs restriktioner og kurskonflikter. Supertankeren blev ikke vendt, men dens kurs måske justeret. Og samtidig er det godt at huske på ambassadørernes forsikringer om, at der sejler – ikke en supertanker

– men små skibe rundt med social analyse flag på. Således har supertankeren fået ledsageskibe, der ønsker fortsat at påvirke dens kurs fremover.

Kapitel 15

”Herfra Hvor Vi Står”²⁰²

I dette kapitel vil der blive fokuseret på aktionsforskningsprojektets perspektiver. Dels baseret på mine egne refleksioner, dels på baggrund af afslutningskonferencen, hvor deltagere fra tre praksiskredse i fællesskab drøftede projektets forløb, resultater og perspektiver. Der deltog praktikere fra de to afdelinger, som jeg har samarbejdet med, undervisere i socialt arbejde fra fagområderne socialt arbejde og samfundsfag ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus samt forskere i socialt arbejde fra Aalborg Universitet²⁰³. Deltagerne blev bedt om at reflektere over:

Hvilke perspektiver ser vi i dette projekt – dets resultater og forskningsform for:

- Praksis i socialt arbejde
- Undervisning i socialt arbejde
- Forskning i socialt arbejde

Disse tre fokuspunkter vil jeg anvende som disponering i det følgende.

Perspektiver for praksis i socialt arbejde

I perspektiverne i relation til praksis vælger jeg at fokusere på perspektiver i relation til henholdsvis videns anvendelse, (faglig) ledelse samt faglige kvalificeringstiltag.

Perspektiver i relation til praktikernes videns anvendelse

I dette projekt er der arbejdet med den kritik, som forskning har afdækket af socialt arbejde i relation til blandt andet manglende vidensbaseret af arbejdet, jf. kapitel 7 og 8, idet eksperimentet netop har fokuseret på at vidensbasere den grundlæggende analyse og efterfølgende socialfaglige vurdering. Praktikere har fremhævet, at den fremsatte kritik i den omtalte forskning er ”gammel”- underforstået forældet (Vignetundersøgelser, børn og ungediplomuddannelsen d. 30.08.12). Og disse praktikere har da også ganske ret i, at den kritiske forskning, der udgjorde afsættet i mit indledende litteraturstudie, efterhånden er nogle år gammel, jf. Bilag 13. I relation til kritikken er det interessant, at deltagerne i dette projekt har tilkendegivet, at de anvender forskellige typer af viden, herunder teoretisk baseret viden og i mindre omfang forskningsundersøgelser (Vignetundersøgelser, Faglige dagbøger) samt i praksis gennem refleksionsmøderne har vist, at de anstrenger sig med at gøre denne vidensbaseret til en integreret del af deres praksis, hvilket de dog finder vanskeligt. Det er vanskeligt af flere grunde. Først og fremmest fordi det ikke er helt enkelt blot at overføre generaliseret viden fra teorier og forskningsundersøgelser til det konkrete tilfælde, denne viden skal da bearbejdes og sammenholdes med den eksisterende konkrete

²⁰² Skousen & Ingemann 1971. Genudgivet på dobbelt CD én: Hippie Hits, 2011.

²⁰³ Bilag 20 Invitation til afslutningskonference d. 29.08.12.

viden om det aktuelle tilfælde. Dette forudsætter en udviklet kapacitet til generel transfer (Wahlgren og Aarkrog, 2012) og reflektive kompetencer samt tid og rum til at foretage denne refleksion, selvom den i nogle situationer på grund af socialt arbejdes handleimperativ må foretages i et splitsekund. Derudover er det vanskeligt fordi det nødvendiggør, at socialarbejderne har en vidensbase, der er præsent, ajourført samt løbende tilføres ny viden. Dette kan være vanskeligt under de arbejdsvilkår, som aktuelt ses i familieafdelinger i socialforvaltningerne.

De deltagende rådgivere kunne indledningsvis ikke genkende sig selv i den temmelig massive kritik af manglende vidensbaseret i arbejdet. Dog blev det gennem forløbet tydeligt, at deltagerne i vid udstrækning var begrænset i deres valg af viden, og primært arbejdede individfokuseret, samt at den viden de vælger at trække ind som forståelsesgrundlag i deres analyse og vurdering ofte består i psykologiske teoridannelser om børn og forældre (Feltnoter, Ambassadørgruppedrøftelser, A 011210). Dette genkendes af deltagende praktikere på afslutningskonferencen. *"Kan genkende, at vi er meget individfokuseret/orienteret"* (290812). Deltagerne tilføjer der, ligesom i drøftelser på ambassadørgruppen, at der er stærke tendenser i juraen og de enkelte foranstaltninger, der understøtter dette individorienterede fokus (290812). Det individorienterede fokus i arbejdet og i forståelsesgrundlaget for udsatte børn og deres familier har betydning for den centrale vurdering af barnets og familiens situation. Her tilkendegiver deltagende rådgivere på afslutningskonferencen, at de er optagede af at arbejde videre med at ændre denne individfokusering.

"Vi er særligt optagede af analysen (i ex. § 50 undersøgelsen) – vi skal synliggøre alle forhold omkring barnet, der kan have betydning – også selvom det ikke nødvendigvis er noget "vi kan gøre noget ved" – eksempelvis fattigdom – men det har en betydning og er et væsentligt perspektiv" (290812).

Tendensen til et individorienteret fokus har betydning udover betydningen for forståelsen og ageren i relation til det enkelte barn og dets familie. Det indebærer også, at der ikke er et beredskab, der umiddelbart kan gribe opfordringen til at arbejde med socialfaglig fantasi, idet dette forudsætter, at den individorienterede forståelse udvides til en forståelse af den samlede samfundsmæssige kontekst omkring det enkelte barns og families sociale problem. Samt udvides til at begribe sammenhængen mellem det sociale problem og dets samfundsmæssige kontekst og socialt arbejdes muligheder eller aktuelle mangel på samme til at tilrettelægge betingelser, der kan udløse generative mekanismer, der kan bidrage til en forandring af det sociale problem. Praksis rummer derfor her et centralt udviklingspunkt i relation til at øge inddragelsen af også sociale forståelser i det sociale arbejdes praksis baseret på samfundsvidenskabelig viden og forskning.

Faglig refleksion kan medvirke til at skabe et fælles fagligt sprog, som deltagerne savner, når de samarbejder på tværs af faggrupper og funktioner (290812), som for eksempel mellem myndighedsrådgivere og behandlere, eller bestiller – udfører i ”BUM-sprog”. Der kan således være givtige perspektiver i relation til for eksempel fælles problemforståelse at samarbejde med fælles faglig refleksion på tværs af faggrupper og funktioner, hvilket kunne udvides væsentligt mere, end der har været arbejdet med dette i eksperimentet.

Perspektiver i relation til (faglig)ledelse

I relation til kritikken af manglende vidensbasering i det sociale arbejde fra den ”ældre” kritiske forskning i socialt arbejde fremsætter deltagende praktikere på afslutningskonferencen en meget relevant indvending:

”der tales om os som praktikere og vores manglende viden, men hvor er lederne henne?” (290812).

Hvor er lederne? Som dette projekt også har vist, har lokale ledere forskellige prioriteringer i deres håndtering af krydspresset mellem forskellige krav og rationaler. I relation til at tilføre ny viden har det her vist sig, at det i nogle tilfælde bliver rådgivernes eget projekt aktivt at inddrage den nye viden, som de for eksempel erhverver sig på børne- og ungediplomuddannelsen. Dette oplever de ikke kan ske i de sædvanlige aktiviteter i sagsarbejdet, men primært i arbejdet med den faglige refleksion, som her i eksperimentet, hvor *”lige præcis gennem redskabet ”social analyse” bringes vores viden i spil”* (290812). Som forskning om inddragelse af viden i en organisation i forlængelse af efter-/videreuddannelse viser, er det ikke usædvanligt, at nyerhvervet viden ikke inddrages i udøvelsen af praksis (Wahlgren m.fl., 2002). Der stilles særlige krav til transfer, og ifølge Wahlgren og Aarkrog er der forskellige forhold, der fremmer transfer:

- motivation hos den, der lærer
- undervisning, som har fokus på anvendelsen og anvendelseskonteksten
- samt selve anvendelseskontekstens interesse for integration af det lærte (Wahlgren og Aarkrog, 2012).

Som det blev fremhævet er motivationen til faglig udvikling meget høj hos faglige kaldsbærere. De oplever en pligt hertil. Undervisningen i den sociale diplomuddannelse på børne- og ungeområdet har på baggrund af mit kendskab til undervisningsprogrammer og indhold et væsentligt fokus på anvendelsen i praksis. Ud fra dette aktionsforskningsforløb ser det ud til, at det springende punkt i relation til transfer befinder sig på anvendelseskontekstens interesse for integration af det lærte. Strategien tager hermed ikke i tilstrækkeligt omfang højde for rådgivernes mulighed for at arbejde med transfer i den daglige praksis. Dette kræver en aktiv tilrettelæggelse fra den lokale ledelses side. Hvis disse er drevet af en produktionslogik frem for en refleksionslogik (Wahlgren m.fl., 2002) i

deres måde at håndtere krydspresset på, kan denne sikring af mulighederne for transfer af viden fra diplomuddannelsen meget vel gå tabt. Dette kan udgøre et væsentligt opmærksomhedspunkt i relation til arbejde på kvalificering af socialt arbejdes praksis. Det er nødvendigt også aktivt at arbejde på at fremme/sikre de lokale lederes prioritering af faglighed og aktive understøttelse af faglige kvalificeringsprocesser.

Udover i relation til at sikre transfer af viden er det også blevet meget tydeligt i eksperimentet, at de lokale lederes håndtering af dette krydspres har afgørende betydning for, deres muligheder for at lede på en sådan måde, at de "trækker på samme hammel" som den række af rådgivere i det sociale arbejde, der kan karakteriseres som faglige kaldsbærere gennem at fungere som faglige vejvisere. I modsat fald dekobler disse faglige kaldsbærere ledelsen, og en sådan dekobling påvirker kvalificeringsprocesser meget væsentligt. Samtidig virker lederes engagement og aktive faglige førerskab i kvalificeringsprocesser også ind på, hvordan socialarbejdere med andre motivationsstrukturer end de faglige kaldsbærere engagerer sig i sådanne kvalificeringsprojekter. Dette tilsiger ligeledes en nødvendig ledelsesmæssig prioritering af faglig kvalificering og faglighed i ledelse.

I dette eksperiment har der været arbejdet med et refleksionsredskab, hvor deltagerne bedømte dets faglige nytte meget positivt. Samtidig tilkendegiver nogle deltagere på afslutningskonferencen, at den positive bedømmelse måske ikke så meget har været forårsaget af selve redskabets udformning, selvom det er det, som besvarelsene udtrykker. Nogle deltagere på konferencen overvejer, at den positive bedømmelse måske snarere beror på det rum til faglig fordybelse og refleksion, som arbejdet med eksperimentet skabte. Et rum, som opleves positivt, fagligt og energi- givende (290812). Disse overvejelser finder jeg betydningsfulde. Redskabet er udformet med den hensigt at sikre fordybelse og inddragelse af faglig viden samt kritisk refleksion over anvendelsen af denne viden. Dette kunne andre udformninger af et refleksionsredskab uden tvivl også bevirke. Jeg finder, at perspektivet her er, at det sociale arbejde i al sin kompleksitet har behov for faglig fordybelse og refleksion samt aktiv anvendelse af faglig viden. Og at der skal etableres og sikres faglige rum hertil. Samtidig skal der sikres arbejdsro til at implementere kvalificerende tiltag og en sikring af tilstedeværelsen af faglige drivkræfter (tovholdere) (290812). Dette kræver en organisatorisk og ledelsesmæssig anerkendelse af behovet for refleksive rum og arbejdsro samt rammesætning og redskaber til at understøtte aktiviteten, hvilket forudsætter, at både at dette prioriteres ledelsesmæssigt, og at der også samfundsmæssigt prioriteres tilstrækkelige ressourcer til området til at muliggøre dette.

Perspektiver i relation til kvalificeringstiltag

På baggrund af blandt andet kritisk forskning samt offentlige debatter i presse og med politikeres involvering heri er der i flere omgange fremsat tiltag til kvalificering af det sociale arbejde i relation til udsatte børn og unge. Som fremhævet af Munro (1998,1999) kan der iagttages to hovedstrategier: 1 at tilføre viden og 2 udarbejde guidelines og håndbøger. Disse to hovedstrategier er i vid udstrækning fulgt blandt andet i forbindelse med Anbringelsesreformen og Barnets reform. Der er satset på at tilføre viden blandt i form af diplomuddannelse. Imidlertid ser det på baggrund af dette aktionsforskningsforløb ud til, at der kan være vanskeligheder med anvendelsen af viden herfra i praksis. Det springende punkt i relation til transfer ser ud til at befinde sig på anvendelseskontekstens interesse for integration af det lærte. Jeg kan få den tanke, at der med strategien om at tilføre viden fra ministeriets og styrelsens side primært satses på, at praktikerne skal tilføres viden med en formodning om, at de derpå nok anvender den, når den er tilført. Strategien tager hermed ikke i tilstrækkeligt omfang højde for deres mulighed for at arbejde med transfer i deres daglige praksis. Kvalificeringstiltagene rummer også elementer af Munros 3. strategi: Fremme af refleksivt arbejde jf. kap. 7 og 8. Denne 3. strategi kan ligeså lidt som de to andre strategier stå alene. Den 3. strategi kræver også en kombination, idet forudsætningen for, at refleksionerne ikke går i "tomgang", er, at der løbende ajourføres og tilføres ny viden, ligesom håndbøger og guidelines kan være nyttige, såfremt praktikerne formår at anvende disse refleksivt og overveje betydningerne af de unikke forhold for brugen, frem for at følge dem slavisk. Det er gennem projektet blevet tydeligt, at dedikationen til faglig udvikling hos de faglige kaldsbærere udgør en uhyre stærk drivkraft, der kan bære gennem mange forhindringer. Det kan derfor undre, at der ikke i forbindelse med kvalificeringstiltag i højere grad satses på denne bærende kraft og en tydeligere satsning på den 3. hovedstrategi (i kombination med de to øvrige) frem for på bureaukratiske styringstiltag (Bømler, 2012). Dette forudsætter, at der også i højere grad arbejdes med lederniveauerne i relation til kvalificeringstiltag. Ledernes prioritering af faglighed og faglighed i ledelse må fremmes, og deres ledelse af de faglige kaldsbærere må ske med en skærmende ledelsesstrategi, der sætter de faglige argumenter i højsædet frem for NPM tænkning og økonomiske argumenter. Dette kan fremstå som en naiv betragtning set i lyset af NPM's dominans i den aktuelle styringstænkning i relation til den offentlige sektor. Naivt? Ja. Men ud fra et kritisk realistisk blik kan man fremhæve, at hvis ønsket reelt er at kvalificere arbejdet med udsatte børn og unge, hvorfor så ikke satse på en strategi, der har muligheder for at føre hertil? Svaret herpå vil naturligvis hænge sammen med et spørgsmål om, i hvilket omfang der er en samfundsmæssig villighed til at afse tilstrækkelige ressourcer til at afhjælpe udsatte børn og unges (og socialt udsatte menneskers) reducerede muligheder for at forfølge deres vision om det gode liv. Hvorvidt

dette spørgsmål fremsættes med tilstrækkelig styrke til at kunne påvirke de socialpolitiske diskussioner om herskende værdier i socialpolitikken og socialt arbejde hænger sammen med, i hvor høj grad socialarbejdere påtager sig opgaven som socialpolitiske aktører. I forlængelse heraf vil det, som Lipsky peger på i relation til kritiske frontmedarbejders bestræbelser på at modvirke rutinisering af arbejdet i den offentlige forvaltning, ikke være en kamp, som disse frontmedarbejdere kan udkæmpe alene. De må forbinde sig med bredere bevægelser, der kæmper for social og økonomisk retfærdighed (Lipsky, 2010).

Perspektiver for undervisning i socialt arbejde

Undervisning i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus har i hvert fald siden den forrige bekendtgørelsesændring og den deraf følgende studieordning været baseret på en kvalificeringsstrategi, der baserer sig på en forståelse af socialt arbejde som en refleksiv aktivitet. En aktivitet som en enhed af viden, færdigheder og holdninger, som samtidigt er underlagt et handlingsimperativ, hvorfor den refleksive aktivitet i nogle tilfælde må foregå i et kort sekund. Socialt arbejdes behov for refleksion tilgodeses dermed grundlæggende i uddannelsen. Spørgsmålet er dog, om de studerende rustes tilstrækkeligt til at fastholde en refleksiv praksis, når de møder arbejdshverdagen i socialt arbejdes organisationer, og kravene affødt af et herskende bureaukratisk, forvaltningsmæssig og økonomisk rationale, der tendentielt kan overtrumfe en faglig etisk fornuft.

Samtidig kan det være et opmærksomhedspunkt, om de studerende styrkes tilstrækkeligt i en forståelse af sig selv som frontmedarbejdere i en organisation, hvor forskellige konfliktende rationaler er på koalitionskurs. Det kan være væsentligt på uddannelsen at arbejde med udvikling af strategier for, hvordan de, som de mulige faglige kaldsbærere de kan vise sig at være eller udvikle sig til, kan håndtere ledelse, der ikke leder i overensstemmelse med faglige kaldsbæreres behov for faglig ledelse, således at de ikke blot dekopler ledelsen og selv tager over; men vedbliver med at presse på for at fremme faglig ledelse fra sådanne ledere.

En central overvejelse blev rejst fra underviserside på afslutningskonferencen: *"Hvordan kan vi som undervisere understøtte udviklingen af socialfaglig fantasi?"* (290812), hvilket spørgsmål hænger sammen med spørgsmålet *"Hvordan bruger vi de sociologiske teorier som refleksionsværktøj – og handler i forhold til dem?"* (ibid.). Spørgsmål som må bringes frem i det aktuelle arbejde med at indholdsfylde modulet i socialrådgiveruddannelsen efter den nye bekendtgørelse. Her vil det være relevant med både underviseres og studerendes refleksioner over, hvordan socialt arbejde og socialarbejdere på en og samme gang kan anstrenge sig med både at bearbejde "symptomerne", de sociale problemer, som ofte manifesterer sig på individniveau og med

at påvirke ”det lange træk” med strukturer og mekanismer, der kan bestå uantastet, såfremt socialarbejderen alene fokuserer på handling her og nu. Medens hun omvendt ikke kan overse ”her og nu” problemerne til fordel for en fokusering på ”det lange træk”. Samtidig rejste de deltagende undervisere overvejelser om, hvorvidt social analyse kan bidrage til at kvalificere den sociale indsats ”– måske netop på det sociale?” samt spørgsmålet: ”Hvad er det ”sociale” i det sociale arbejde?” (290812). Udover at dette vil være yderst relevante refleksioner blandt undervisere og studerende i fællesskab, vil det optimale være, at disse mødes med praktikerne til fælles refleksioner over disse spørgsmål. På afslutningskonferencen ønskede deltagerne en tættere kontakt mellem uddannelse og praksis og opfordrede til mere samarbejde og større gensidighed. Bevæggrundene hertil bestod i et ønske om større sammenhæng mellem teori og praksis. At uddannelserne og underviserne her kunne hjælpe praksis i relation til, at praktikerne finder det vanskeligt at følge med teoretisk, medens de omvendt kunne bistå uddannelsen med at praksisrelaterede undervisningsaktiviteterne. Deltagende praktikere foreslog, at underviserne fra Socialrådgiveruddannelsen skulle komme ud og ”bo” hos dem i praksis (290812). En ”indflytning” ville måske være lige rigeligt, men måske kunne der udvikles former for ”venskabsarbejdspladser”, mellem en afdeling og en underviser eller lignende relationer, der kunne føre til tættere udveksling mellem uddannelse og praksis end hidtil.

Perspektiver for forskning i socialt arbejde

På afslutningskonferencen fremsatte de deltagende praktikere en række betragtninger over, hvordan det havde været at deltage i dette aktionsforskningsprojekt, og på denne baggrund hvilke perspektiver de ser i aktionsforskning som det her har været foldet ud. De har oplevet denne forskningsproces som væsentligt anderledes, end hvis der havde været tale om, at de havde deltaget som respondenter og udfyldt et spørgeskema eller deltaget i et interview. Det har ifølge deltagerne været fint, at der var indlagt enkelte fælles ting, som værkstederne på Socialrådgiveruddannelsen. Men jo flere af sådanne aktiviteter, en forskningsproces rummer, jo sværere vil det være for praktikerne at deltage. ”Du har været en del af vores arbejdsrytme og forsøgt at tilpasse det vores hverdag” (290812). ”Det meste skal foregå hos os - det giver mest fremmøde, så er vi der jo...frem for at blive taget ud – så kan jeg tænke store vilde tanker – men ved at du kommer til os, får du et mere realistisk billede af os – både når vi har været askegrå og grædefærdige m.v.” (ibid). Deltagerne vurderer hermed at den valgte forskningsform giver et mere realistisk billede af den praksis, som projektet fokuserer på end mere ensidigt undersøgende forskningsprojekter eller forskning, som trækker deltagerne ud af deres vanlige praksis. Forskningen får kvaliteter ved at foregå direkte i og sammen med feltet. Deltagerne gav udtryk for, at den her valgte forskningsform havde været udbytterigt for dem. Jeg har

bidraget med teorier ind i deres praksis, og *"det har været en gave"* (290812). Samtidig har *"der været taget hensyn til vores arbejdsform. Vi har prøvet det på "egen krop. Denne form for forskning kommer helt tæt på – vi kan genkende os selv i det, og det kommer tættere på os og vores hverdag. Det er langt bedre at være deltagende på denne måde"*(*ibid.*). Det betyder, at denne form for forskning kan praktikerne tage til sig på en anden måde (*ibid.*). Der er hermed ikke blot tale om, at deltagerne kan genkende sig selv i forskningen, hvilket er en central kvalitet ved aktionsforskningsformen; men derudover har de også oplevet det som et fælles anliggende, som en fælles proces. *"Vi har løbende været en del af processen, og tingene er blevet vendt med os hen ad vejen"*(*ibid.*) *"Vi har givet noget – og vi har dælmø også fået noget. Det er den gode side af at være med i forskning"*(*ibid.*). På denne led finder jeg, at aktionsforskning som forskningsform – og i mine øjne selvfølgelig gerne i en kritisk realistisk udgave – udgør en yderst relevant forskningsform ind i den kompleksitet socialt arbejde rummer. Deltagerne fremhævede på afslutningskonferencen, at forskning i socialt arbejde har *"størst mulighed for succes, når vi bliver en del af processen, og når forskningen tager hensyn til vores arbejdsform"* (*ibid.*). Her tænker jeg også at det har en væsentlig betydning, at der har været tale om et så langvarigt projektsamarbejde. Lincoln og Guba (1985) fremhæver betydningen af det langvarige samarbejde som fremmer en forsknings tilforladelighed ved, at forskeren opnår et grundigt kendskab til feltet, og der udvikles gensidig tillid, hvilket jeg i høj grad som forsker oplever, at jeg er blevet mødt med. Samtidig kan det langvarige fælles forløb formentlig medvirke til at modvirke en eventuel Hawthorne effekt, idet der ikke er noget nyt og interessant ved det, at jeg som aktionsforsker, kom for at "måle". I stedet kom jeg og indgik i den vante arbejdsgænge og blev på den måde en form for "fast inventar". Dog kunne formindsnelsen af en eventuel Hawthorne effekt formodentlig have været styrket, såfremt jeg havde deltaget med langt større hyppighed i refleksionsmøder i for eksempel et eller to teams, og dermed have været en endnu mere integreret del af deres faglige daglige virke.

På afslutningskonferencen peger deltagende praktikere på, at dette projekt er gennemført i et kritisk realistisk perspektiv modsat det meste af den aktuelle forskning i socialt arbejde, der gennemføres på et konstruktivistisk grundlag. Deltagerne ledsager dog desværre ikke denne iagttagelse med refleksioner over betydningen heraf. Mine egne overvejelser går på, at det kritisk realistiske perspektiv på aktionsforskning bevirker, at forskeren i langt højere grad er bevidst om at forsøge at indkredse samspillet mellem de strukturelle forhold, aktørernes handlinger og de mulige forandringer, der kan iagttages. Deltagerne peger på afslutningskonferencen på, at dette aktionsforskningsprojekt har påvist, at aktionsforskere *"bliver nødt til at tage højde for de kontekstuelle påvirkninger og*

de organisatoriske vilkår” (290812), samt at en aktionsforsker må være opmærksom på, hvilke mekanismer der kan bevirke, at for eksempel kvalificeringsprocesser eller nye tiltag kan implementeres på trods af sådanne påvirkninger og vilkår (ibid.). Hvormed deltagerne har ramt forhold, som jeg vil betragte som et uafvendeligt vilkår, som man må være forberedt på, når en aktionsforsker bevæger sig ind i en kompleks virkelighed, og som jeg finder, at et kritisk realistisk perspektiv er hjælpsomt til at åbne blikket for.

I lighed med, at de deltagende praktikere ønskede underviserne fra Socialrådgiveruddannelsen ud i praksis, blev der også fremsat et ønske om, at forskerne i højere grad skulle ud blandt praktikere (290812). At deltagerne har oplevet det som positivt og givende at have ”slået rundt med mig” i gennem tre år blev fastslået i den opfordring, som nogle deltagende praktikere kom med på afslutningskonferencen: ” Vi synes, du skal fortsætte 3 år mere og komme en gang imellem – du behøver ikke skrive noget. Du kan bare komme” (ibid.). Tilføjelsen om, at jeg ikke behøvede at skrive noget, kom formentlig, da jeg nok satte et lettere fortvivlet ansigtsudtryk op i en situation, hvor jeg var begravet i afhandlingsskriveri op over begge ører, og derfor fandt yderligere 3 år uoverskuelige.

Dette aktionsforskningsprojekt blev startet og drevet af et ønske om at bidrage til at kvalificere socialt arbejde til gavn for socialt udsatte børn og voksne. Projektet har vist, at der er sket forandringer, således at det har resulteret i et ændret afsæt for efterfølgende forandringscyklusser. Imidlertid er spørgsmålet, hvor langt sådanne enkeltstående kvalificeringsbestræbelser når. Lipsky overvejer, hvad der skal til for at kvaliteten af offentlige ansattes arbejde ændres afgørende. Dette forudsætter ifølge Lipsky, at brugernes behov og respektfulde involvering kan gå hånd i hånd med offentlighedens opmærksomhed på omkostninger og effektivitet samt arbejdspladsernes behov i relation til at kunne kvalificere deres arbejde. Her fremhæver Lipsky, at dette ville kræve væsentlige samfundsmæssige forandringer.

”This is not likely to occur in this society of protected interests unless this social and political movement brings the priority of more humane service provision to the forefront of concern. If such concern is likely to be evident in the future it will because place by place and issue by issue, people effectively demand respect for themselves and their proper claims on government, while at the same time they are able to explore ways to support street-level bureaucracies in their struggle to do a decent job under adverse circumstances” (Lipsky, 2010:211).

Såfremt flere socialrådgivere ville tage handsken op, og ved hjælp af en udviklet socialfaglig fantasi og af dedikation til udøvelsen af det gode socialfaglige arbejde agerede som socialpolitiske aktører, kunne disse bidrage til at øge mulighedsbetingelserne for en sådan udvikling. De ville kunne bidrage til at øge overvejelserne i samfundet om, hvilke mulighedsbetingelser dets borgere skal have for at forfølge deres visioner om det gode liv

og om, hvilke opgaver socialt arbejde skal have i relation hertil, og hvordan det ønskes udført, samt sammen med sociale bevægelser pege på, hvilke forandringer der da skulle til.

Litteratur:

- Alminde, Rikke, Henriksen, Kirsten, Nørmark, Louise Cathrine og Stevnsgaard Andersen, Mona** (2008) Social analyse og handling – et refleksionsredskab i socialt arbejde. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Alminde, Rikke, Skyum, Jette, Røddik, Lene, Nielsen, Elsemarie og Henriksen, Kirsten** (2010) Socialcenter Syd. Praksisforskning: Et aktionsforskningsprojekt – styrke sammenhæng og faglig kreativitet mellem Socialcentrets myndigheds- og foranstaltningsområde. Århus. Intern Rapport. Socialcenter Syd.
- Andersen, Svend Aage** (2012), ”Validitet”. Upubliceret notat.
- Andersen, Svend Aage** (2010), ”Kritisk teori” i Nielsen, Elof Nellemann m.fl.(2010) Anvendt teori. Århus Social Skriftserie. VIA University College. Socialrådgiveruddannelsen i Århus.
- Andersen, Svend Aage** (2007) Kritisk realisme som perspektiv i socialt arbejde. Århus. Social Skriftserie nr. 8. Den Sociale Højskole i Århus.
- Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (red.)** (2000) Klassisk og moderne samfundsteori. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Ankestyrelsen** (2006) Ankestyrelsens praksisundersøgelser: Anbringelser af børn og unge. Kbh. Ankestyrelsen.
- Ankestyrelsen** (2008) Ankestyrelsens praksisundersøgelser: Anbringelser af børn og unge. Kbh. Ankestyrelsen. http://www.ast.dk/Page_Pic/pdf/PU_anbringelse_2007_rapport_10_03_2008_09_45.pdf s. 90 lokaliseret 29 03 2012.
- Ankestyrelsen** (2009) Ankestyrelsens praksisundersøgelser: Anbringelser af børn og unge. Kbh. Ankestyrelsen.
- Ankestyrelsen** (2011) Ankestyrelsens Praksisundersøgelser. Om inddragelse af børn og forældre i frivillige foranstaltninger. Kbh. Ankestyrelsen. http://www.ast.dk/Page_Pic/pdf/PU_born_2010_11_04_2011_14_55.pdf lokaliseret 11 07 12.
- Antczak, Helle og Johansen, Helle** (2007) Socialt arbejde i et globaliseret samfund. Frederiksberg. Samfundslitteratur.
- Antoft, Rasmus, Jacobsen, Michael Hviid, Jørgensen, Anja og Kristiansen, Søren** (2007) Håndværk og horisonter. Odense. Syddansk Universitetsforlag.
- Archer, Magaret** (2000) Being human – the Problem of Agency. Cambridge. Cambridge University Press.
- Archer, Margaret** (1998a) ”Introduction: realism in the social sciences” in Archer, Margaret et. Al. (eds.)(1998).
- Archer, Margaret** (1998b) ”Realism and morphogenesis” in Archer, Margaret et. Al. (eds.)(1998).
- Archer, Margaret, Bhaskar, Roy, Collier, Andrew, Lawson, Tony and Norrie, Alan** (eds.) (1998) Critical realism – Essential readings. Oxon. Routledge.
- Argyris et. Al (Argyris, Chris, Putnam, Robert og Smith, Diana McLain)**(1985) Action science. San Francisco. Jossey-Bass Publishers.
- Argyris, Chris and Schön, Donald A.** (1991) ”Participatory Action Research and Action Science Compared: A Commentary” i Whyte, William Foote (ed.) (1991).
- Arlbjørn, Jan Stentoft, Nørby, Merete, Norlyk, Birgitte, Wiborg, Karsten og Holm, Nana**(2008) LEAN uden grænser?. Århus. Academica.
- Assiter, Allison** (2001) “ Decartes`Individualistic Epistemology – A Critique” in Lôpez, José and Potter; Garry (2001) After postmodernism. London. The Athlone Press.
- Axelsen, Inga** (2001) Litteraturstudie om forebyggende foranstaltninger for børn og unge. Kbh. Arbejdspapir. SFI 10: 2001.
- Ayre, Patrick** (1998) “Significant Harm: Making Professional Judgements” Child Abuse Review Vol. 7: 330-342 (1998).
- Backe-Hansen, E.** (2001) Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse. En beslutningsteoretisk analyse av barnvernstjennestens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn. Oslo. NOVA. Rapport 2/01. Oslo Universitet.
- Beinum, Hans van** (1999) “On the Design of the ACRES Program” in Greenwood (ed.) (1999).
- Bergmark, Åke og Lundström, Tommy** (2000) Kunskaper och kunskapssyn. Särtryckserien nr. 117 . Socionomens forskningssupplement 12. Stockholm. Institutionen för socialt arbete.
- Bhaskar, Roy** (2011) Reclaiming Reality. Oxon. Routledge.
- Bhaskar, Roy** (2009) Scientific Realism and Human Emancipation. Oxon. Routhledge.
- Bhaskar, Roy** (2008) A Realist Theory of Science. London. Verso.
- Bhaskar, Roy** (2002) From Science to Emancipation. London. Sage.

Bhaskar, Roy (1998a) "General Introduction" in Archer et al, (eds.)(1998).

Bhaskar, Roy (1998b) "Philosophy and scientific realism" in Archer et al, (eds.) (1998).

Bhaskar, Roy (1998c) "Societies" in Archer, et. al. (eds.)(1998).

Bhaskar, Roy (1986) Scientific realism and human emancipation. London. Routledge.

Bhaskar, Roy and Collier, Andrew (1998) Introduction. Explanatory critiques" in Archer et al, (ed.)(1998).

Bhaskar, Roy and Lawson, Tony(1998), "Basic texts and developments" in Archer et al, (1998).

Bhaskar, Roy and Lawson, Tony (1998) "Introduction" in Archer, et. al. (eds.)(1998).

Bitsch Olsen, Poul & Pedersen, Kaare (1999) Problemorienteret projektarbejde - en værktøjsbog. Roskilde. Roskilde Universitetsforlag.

Bjerg, Ole og Villadsen, Kaspar (2006) Sociologiske metoder. Frederiksberg. Samfundslitteratur.

Blom, Björn og Morén, Stefan (2007) Insatser och resultat i socialt arbete. Lund. Studentlitteratur.

Blom, Björn, Morén, Stefan og Nygren, Lennart (red.) (2006) Kunskap i socialt arbete. Stockholm. Kultur och Natur.

Borda, Orlando Fals (2006) "Participatory (Action) research in Social Theory: Origins and Challenges" in Reason, Peter og Bradbury, Hilary (2006).

Brinkmann, Svend og Tanggaard, Lene (red.) (2010) Kvalitative metoder – en grundbog. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Brüel, Sven (1969) Gyldendals fremmedordbog. Kbh. Gyldendal.

Buch-Hansen og Nielsen, Peter (2007) Kritisk realisme. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag.

Bømmler, Tina (2012) "Fra specialisering og tilbage til specialisering igen" i Uden for Nummer. Tidsskrift for forskning og praksis i socialt arbejde 24/ 2012. Kbh. Dansk Socialrådgiverforening.

Bømmler, Tina (2011), Fra socialstat til kontrolstat. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Børn og Ungeforvaltningen, Horsens Kommune (2005) Status: Projekt alternativer til anbringelser, 2004. Horsens Kommune Børn og Ungeforvaltningen.

Carstens, Anette, Dølner, Zire, Hansen, Margot, Henriksen, Kirsten, Larsen, Hanne, Menzer, Lis og Tingrup, Anne-Marie. (1979) HK-kvinder, arbejdsløshed og arbejdsløshedsarbejde. Socionomi. Roskilde Universitets Center. Afsluttende opgave på socionomistudiet.

Cartwright, Dorwin (1997) "Foreword to the 1951 Edition" in Lewin, Kurt (1997) Resolving Social Conflict & Field Theory in Social Science. Washington DC. American Psychological Association.

Clark, Peter A. (1972) Action Research & Organizational Change. London. Harper & Row.

Clausen, Christian og Lorentzen, Børge (1992) "Fra aktion til dialog? – om kritisk handlingsorienteret forskning i Skandinavien" i Clausen, Christian, Lorentzen, Børge og Rasmussen, Lauge Baungård (1992).

Clausen, Christian, Lorentzen, Børge og Rasmussen, Lauge Baungård (1992) Deltagelse i teknologisk udvikling: eksempler på forskning og udvikling i samarbejde med arbejdspladser, organisationer og lokalsamfund. Kbh. Fremad.

Craven, Sean (2010) Against the Spiritual turn – Marxism, realism and critical theory. Oxon. Routledge.

Christensen, Else og Egelund, Tine(2002) Børnesager. Evalueringer af den forebyggende indsats. Kbh. SFI: 02:10..

Coghlan, David & Brannick, Teresa (2010) Doing Action Research in Your Own Organization. London. Sage.

Corson, David (1991) "Educational Research and Bhaskar's Conception of Discovery" s. 189-198 i Educational Theory, spring 1991. Vol. 41 no 2.

CVA (Center for vild analyse) "At bevæge verden fra et fast punkt" i Information 21-22 juli 2012.

Dahler-Larsen, Peter (2003) "Opskrift på virkningsevaluering" i Dahler-Larsen, Peter og Krogstrup, Hanne Kathrine (2003) Nye veje i Evaluering. Århus. Systime Academic.

Dahler-Larsen, Peter (2002) At fremstille kvalitative data. Odense. Odense Universitetsforlag.

Dahler-Larsen, Peter m.fl. (red.)(2001) Rapportskrivning. Råd og vink til studerende. Odense. Odense Universitetsforlag.

Dahlerup, Drude (1998) Rødstrømperne. Kbh. Gyldendal.

Dannermark, Berth m.fl. (2003) Att förklara samhället. Lund. Studentlitteratur.

Dannermark, Berth m.fl. (1997) Att förklara samhället. Lund. Studentlitteratur.

Dansk Socialrådgiverforening (2011) Sagstal i Kommunale forvaltninger. Kbh. Dansk Socialrådgiverforening (DS's hjemmeside – link i forlængelse af litt.listen).

Dansk Socialrådgiverforening (2011) Notat: 11 minutter i timen til borgerkontakt. Kbh. Dansk Socialrådgiverforening. (DS's hjemmeside – link i forlængelse af litt.listen).

Dansk Socialrådgiverforening (2011) Professionsetik. Kbh. Dansk Socialrådgiverforening. (DS's hjemmeside – link i forlængelse af litt.listen).

Dansk Socialrådgiverforening (u.å.) Sig nej til ulovlig praksis. København. Dansk Socialrådgiverforening.

Davis, Inger Pedersen (1964) Socialrådgivning – teori og metodik. Kbh. Danmarks Sociale Højskole.

Duus, Gitte (2003) Virkesanalyse og læring i socialt arbejde. Ph.d. afhandling Aalborg Universitet.

Ege, Peter (1972) ”Malerrapporten” i Politisk Revy nr. 206: 6-7. Kbh. Politisk Revy.

Egelund, Tine (2002) Metodeanvendelsen i kommunernes forebyggende arbejde med børn og unge. Kbh. SFI. Arbejdspapir. 2002:3.

Egelund, Tine (1997) Beskyttelse af Barndommen. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Egelund, Tine og Thomsen, Signe André (2002) Tærskler for anbringelse. Kbh. SFI 02:13.

Egelund, Tine og Hillgaard, Lis (1993) Socialrådgivning og social behandling. Kbh. Socialpædagogisk Bibliotek., Munksgaard.

Egelund, Tine og Halskov, Therese (1984) Praksis i Socialt arbejde. Socialpædagogisk Bibliotek. Munksgaard.

Eikeland, Olav (2006) ”The Validity of Action Research” in Nielsen og Svensson (Eds.) (2006).

Ejrnæs, Morten (2004) Faglighed og tværfaglighed. Kbh. Akademisk Forlag.

Ejrnæs, Morten og Guldager, Jens (2008) Helhedssyn og forklaring. Kbh. Akademisk Forlag

Elsborg, Steen (2006) “Action research in Denmark” i Thomas Tydén (ed.) (2006) “Aspects of Interactive Research in the Nordic Countries” in Nielsen og Svensson, (Eds.) (2006).

Elsen, Max og Levin, Morten (1991) ”Cogenerative Learning” in Whyte (ed.) (1991).

Elling, Bo (2004) ”Kritisk teori” i Fuglsang, Lars og Olsen, Poul Bitsch (red.) (2004).

Enderud, Harald (1979) Metodeovervejelser i organisationsforskningen: Noget om kvalitetskriterier, dataindsamlingsprocedurer samt krav til datas indhold og form i teoriudviklings- og praksisfaserne. Forskningsrapport 79-4. Kbh. Institut for organisations og Arbejdssociologi, Handelshøjskolen i Kbh.

Epstein, Irwin (2002) “Using Available Clinical Information in Practice-Based Research” in Social Work in Health Care, 33:3, 15-32. London. Routledge.

Fairclough, Norman (2008) Kritisk diskursanalyse. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Fairclough, Norman, Jessop, Bob and Sayer, Andrew (2004) “Critical realism and semiosis” in Joseph, Jonathan and Roberts, John Michael (2004).

Finsrud, Henrik Dons (1999) “How about a dialog” in Greenwood (ed) (1999).

Fisker, Anders m.fl. (2008) Socialrådgiveren på arbejde. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Flood, Robert Louis (2006) “The Relationship of “systems thinking” to Action research” in Reason, Peter and Bradbury, Hilary (2006).

Floersch, Jerry (2010) “A Method for Investigating Practitioner Use of Theory in Practice” in Olsen, Wendy (2010).

Friedman, Victor J. and Rogers, Tim (2008) “Action Science: Linking Casual Theory and Meaning making in Action Research” in Reason, Peter and Bradbury, Hilary (2008).

Friedman, Victor J. (2006) “Action Science: Creating Communities of Inquiry in Communities of Practice” in Reason, Peter og Bradbury, Hilary (2006).

Fuglsang, Lars og Olsen, Poul Bitsch (2004) Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. Frederiksberg. Roskilde Universitets Forlag.

Gaventa, John and Cornwall, Andres (2006) “Power and knowledge” in Reason, Peter and Bradbury, Hilary (2006).

Gibbons, M. et. Al. (1994) The New Production of Knowledge. London. Sage Publications Ltd.

Gilje, Nils og Grimen, Harald (2002) Samfundsvidenskabernes forudsætninger. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Greenwood, Davydd and Levin, Morten (2007) Introduction to Action Research. Social Research for Social Change. Thousand Oaks. Sage Publications.

Greenwood, Davydd (ed) (1999) Action Research, Philadelphia. John Benjamin Publishing Company.

- Gundelach, Peter** (1999) "Nærhed og distance" i Halling-Overgaard, Pernille og Uggerhøj, Lars (red.) (1999) En samling af papers fra: Tredje nordiske symposium. Samspil mellem praksis og forskning i socialt arbejde. Muligheder og barrierer. 4-6. november. Den sociale Højskole i Århus.
- Gustavsen, Bjørn** (2006) "Theory and Practice: the Mediating Discourse" in Reason, Peter og Bradbury, Hilary (2006).
- Gustavsen, Bjørn** (1996) "Development and the Social Sciences. An uneasy relationship" in Toulmin, Stephen and Gustavsen, Bjørn (1996) (eds).
- Gustavsen, Bjørn og Sørensen, Bjørg Aase** (1995) "Aksjonsforskning" i Eikeland, Olav og Finsrud, Henrik Dons (eds.) (1995) Research in action/ Forskning og handling. Oslo. Arbeidsforskningsinstituttet.
- Habermas** (1974) Vitenskap som ideologi. Gjøvik. Svensk-norsk bogimport.
- Hagen, Ulla og Johansen, Adam** (2003) Nyuddannede socialrådgiveres møde med praksis. Kbh. Den Sociale Højskole i Kbh.
- Halkier, Bente** (2008) Fokusgrupper. Frederiksberg. Samfundslitteratur.
- Halvorsen, Knut** (u.å.) Helse- og sosialarbeidere som sosialpolitiske aktører. NKSH-notat nr. 89:6 Oslo. Norges kommunal- og sosialhøgskole.
- Hansen, Steen Juul** (red.) (2010) Professionelle i velfærdsstaten. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Steen Juul** (2010) "Ledelse af de professionelle" i Hansen (red.) (2010).
- Hansen, Steen Juul** (2010) "Styringen af de professionelle i velfærdsstaten" i Hansen, (red.) (2010).
- Hansson, Finn** (2009) "Marx og det moderne arbejdsliv – en diskussion af arbejdsværditeoriens betydning for kritikken af arbejdslivet i den globale kapitalisme" i Dansk Sociologi nr. 2/20 årgang. 2009.
- Hartwig, Mervyn (ed.)** (2007) Dictionary of critical realism. Oxon. Routledge.
- Harste, Gorm** (2000) "Postindustrialisme, kulturkritik og Risikosamfund" i Andersen og Kaspersen (red.) (2000).
- Hedin, Ulla-Carin, Månsson, Sven-Axel og Tikkanen, Ronny** (2008) När man måste säga ifrån. Stockholm. Natur & Kultur.
- Hegland, Tore Jacob** (1994) Fra de tusind blomster til en målrettet udvikling. Aalborg. ALFUFF.
- Hegland, Tore Jacob** (1994) Definition af aktionsforskning I Lund, Jørn m.fl. (1994) Den Store danske encyklopædi. Kbh.
- Hegland, Tore Jacob** (1981) Aktionsforskning – erfaringer og refleksioner. Nyt fra samfundsvidenskaberne.
- Hein, Helle Hedegaard** (2009) Motivation: Motivationsteori og praktisk anvendelse. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Hein, Helle** (2009) "Primadonnaen, Præstations - tripperen, Pragmatikeren... og Lønmodtageren" i Ledelseidag. Dk nr. 4/2009. www.ledelseidag.dk
- Henriksen, Kirsten** (2012/2013) "Praksisforskning – fænomen og aktivitet" i Henriksen, Kirsten, og Westersø, Per (red.) (2012/2013) Antologi om praksisforskning i socialt arbejde ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus. Socialrådgiveruddannelsen i Århus. VIA University College. Under udgivelse.
- Henriksen, Kirsten og Johansen, Mariane** (1996) Den styrkende handling. Om brugernetværk og indflydelse i socialforvaltningen. Et aktionsforskningsforløb. Speciale Den Sociale kandidatuddannelse. Aalborg Universitet.
- Heron, John and Reason, Peter** (2006) "The Practice of Co-operative Inquiry: research "with" rather than "on" people" in Reason, Peter og Bradbury, Hilary (2006).
- Hesse, Morten** (2006) "Om surveyundersøgelser – fra virkelighed til data" i Bjerg, Ole og Villadsen, Kasper (2006)..
- Hiim, Hilde** (2010) Pedagogisk aksjonsforskning – tilnærminger, eksempler og kunnskapsfilosofisk grunnlag. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Hillgaard, Lis** (1989) det kan vi da godt! Om forandring og omstilling af arbejdsmetoder i social- og sundhedsforvaltningen. Kbh. Sikon. Socialstyrelsen.
- Hillgaard, Lis og Keiser, Lis** (1979) Social (be)handling. Kbh. Socialpædagogisk Bibliotek. Munksgaard.
- Himmelstrand, Ulf** (1982) "Teori, metod och social praktik" i Sociologisk Forskning nr. 2-3. 1982.
- Hjort, Haldis** (1975) "om å forstå det almene gjenneom det særegne" i Holter, Harriet m.fl. (1975) Familien i klassesamfunnet. Oslo. Pax Forlag.
- Holmer, Jan og Starrin, Bengt (red.)** (1993) Deltagerorienterad forskning. Lund. Studentlitteratur

- Horn, Finn og Sørensen, Jette Scott (red.)** (1987), Fremtidsværksteder i Danmark: teori og praksis. Kbh. Politisk Revy.
- Houston, Stan** (2010) "Prising Open the Black Box: Critical realism, Action Research and Social Work" in Qualitative Social Work 2010: 9. p.73-91.
<http://qsw.sagepub.com/cgi/content/abstract/9/1/73> - lokaliseret 15 03 2010.
- Hugman, Richard** (2010) "Social Work Research and Ethics" in Shaw, Ian, Briar-Lawson, Katharine, Orme, Joan and Ruckdeschel, Roy (2010) The Sage Handbook of Social Work Research. London. Sage.
- Hultengren, Eva og Olesen, Henning Salling** (1977) Eksemplarisk indlæring og arbejderuddannelser. Roskilde. Institut for uddannelse og socialisering. RUC/AUC.
- Hunt, Geoffrey (ed.)**(1998) Whistleblowing in the Social Services. London. Arnold.
- Husted, Mia og Tofteng, Ditte** (2006) "The Common Third" i Nielsen and Svensson (eds.) (2006).
- Hutchinson, Gunn Strand** (2007) Sosialt arbeid i kommunen. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Hutchinson, Gunn Strand og Oltedal, Siv** (2002) Modeller i socialt arbejde. Kbh. Hans Reitzel.
- Hygum, Erik, Kirk, Elsebeth, Ludvigsen, Marie Christine og Rasmussen, Jan Erik Røjkjær** (2010) "Når presset bliver for stort" i Social kritik, nummer 124 – 2010. Kbh.
- Høilund, Peter**(2000) Socialretsfilosofi. Kbh. Gyldendal Uddannelse.
- Høilund, Peter og Juul, Søren** (2005) Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, Michael Hviid** (2007) "Adaptiv teori – den tredje vej til viden: En stående invitation til syntesesociologi" i Antoft, Jacobsen, , Jørgensen, og Kristiansen, (2007).
- Jacobsen, Michael Hviid** (2002) forordet til Mills, C. Wright. (2002).
- Jacobsen, Michael Hviid og Jørgensen, Anja** (2007) "Aktionsforskning – mainstream og margin i sociologisk forskning" i Antoft, Jacobseb, Jørgensen, og Kristiansen, (red.) (2007).
- Jensen, Carsten** (2010) "Velfærdsstaten og de professionelle" i Hansen,(red.) (2010).
- Jensen, Elisabeth Halskov** (2008) "Forord" i Fairclough (2008).
- Jergeby, Ulla** (1999) Att bedömma en social situation. Tillämpning av vinjettmetoden. Stockholm. Socialstyrelsen. Centrum För Utvärdering Av Socialt arbete. CUS Skrift 1999:3.
- Jespersen, Jesper** (2004) "Kritisk realisme – teori og praksis. En samfundsvidenskabelig metodologi med makroøkonomiske eksempler" i Fuglsang, og Olsen,(red.) (2004).
- Joseph, Jonathan and Roberts, John Michael** (2004) Realism Discourse and Deconstruction. Oxon. Routledge.
- Juul, Søren** (2010) Solidaritet, anerkendelse, retfærdighed og god dømmekraft. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Jungk, Robert og Müllert, Norbert R.** (1989) Håndbog i Fremtidsværksteder. Kbh. Politisk Revy.
- Justesen, Lise og Mik-Meyer, Nanna** (2010) Kvalitative metoder i organisations- og ledelsesstudier. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Järvinen, Margaretha og Mik-Meyer, Nana** (2003) At skabe en klient. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise** (1999) Diskursanalyse som teori og metode. Frederiksberg. Samfundslitteratur – Roskilde Universitetsforlag.
- Kalman, Hildur** (2006) "Kunskap och kunnigt handlande" i Blom, Björn, Morén, Stefan og Nygren, Lennart (red.) (2006).
- Karlsen, Jan Irgens** (1991) "Action Research as Method" in Whyte, William Foote (ed) (1991).
- Kemmis, Stephen** (2008) "Critical Theory and Participatory Action research" in Reason and Bradbury, (2006).
- Kemmis, Stephen** (2006) "Exploring the Relevance of critical Theory for Action research: Emancipatory Action research in the Footsteps of Jürgen Habermas" in Reason and Bradbury, (2006).
- Kildedal, Karin** (2011) "Undersøgelsen som ramme for læreprocesser" i Kildedal, Karin, Uggerhøj, Lars, Nordstoga, Sigrid og Sagatun, Solveig (2011).
- Kildedal, Karin** (2009) "Pressens betydning for socialt arbejde med børn og unge" i Uden for [nummer]. Nummer 19. 2009. Kbh. Dansk Socialrådgiverforening.
- Kildedal, Karin** (2005) "Aktionsforskning – En af vejene til udvikling af det sociale arbejdes praksis" i Munch, Annette (ed.) (2005) Forskning og socialt arbejde. Aabenraa. UFC Børn og Unge.s. 151-170.

- Kildedal, Karin** (2001) "Den uafaltte mesterlære" i Tidsskrift for Socialpædagogik. Nr. 8. 2001. Risskov. Dansk Forening for Socialpædagogik.
- Kildedal, Karin, Uggerhøj, Lars, Nordstoga, Sigrid og Sagatun, Solveig** (2011) Å bli undersøkt. Oslo. Universitetsforlaget.
- Kildedal, Karin og Verwohlt, Betina** (2009) Socialfagligt grundlag for gennemførelse af § 50 undersøgelser i Århus Kommune. Resultatdelen af anden delrapport. Aalborg Universitet.
- Kildedal, Karin og Verwohlt, Betina** (2009) Udvikling af fælles fagligt grundlag i Århus Kommune. Anden delrapport. Aalborg Universitet.
- Kildedal, Karin og Verwohlt, Betina** (2008) Undersøgelse af den socialfaglige praksis – i anbringelsessager og sager med omfattende hjælpeforanstaltninger i Århus Kommune. Første delrapport. Aalborg Universitet.
- Kjørup, Søren** (1985) Forskning og samfund. Kbh. Gyldendal.
- Kokholm, Thomas** (2011) "Samfundssind som drivkraft" i Danske kommuner 9. juni 2011. http://www.akf.dk/presserum/akf_i_pressen/alle/samfundssind_som_drivkraft/ lokaliseret 23 07 12
- Kowalczyk, Ruth** (2004) "Tracing the effects of a hospital merger" in Fleetwood, Steve and Ackroyd, Stephen (eds.) (2004) Critical Realist Applications in Organisation and Management Studies. London. Routledge.
- Krause-Jensen, Niels Henrik** (2011) "Udvikling som besættelse – kommentar til udviklingsbegrebets forvandling" i Social kritik 126/2011. Kbh. Social kritik.
- Kristiansen, Søren og Krogstrup, Hanne Kathrine** (1999) Deltagende observation. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Krogstrup, Hanne Kathrine** (1999) Det handicappede samfund. Århus. Systime Academic.
- Kuhn, Carsten og Rasmussen, Kai** (1975) "Indledning til den danske udgave" i Negt, (1975).
- Kvale, Steinar** (1997) InterView. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Langsted, Ole** (1973) "Om aktionsforskningens opståen og begrebets tvetydighed" i Teori og praksis nr. 1. Århus. GMT.
- Larsen, Steen Nepper og Pedersen, Inge Kryger** (2011) Sociologisk leksikon. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Launsø, Laila og Rieper, Olaf** (2005) Forskning om og med mennesker. Kbh. Nyt nordisk Forlag Arnold Busck.
- Launsø, Laila og Rieper, Olaf** (1995) Forskning om og med mennesker. Kbh. Nyt nordisk forlag Arnold Busck.
- Lauridsen, Jørgen From og Aagaard Nielsen, Kurt** (1997) "Aktionsforskning og kritiske forskerroller" I Eikeland, Olav og Fossetøl, Knut (red.) (1997) Kundskapsproduksjon I endring. Oslo. Arbeidsforskningsinstituttets Skriftserie. No 4.
- Levin, Morten** (2006) "Action Research in Norway" i Tyden (ed.) "Aspects of Interactive research in the Nordic Countries" in Nielsen and Svensson (eds.) (2006).
- Levin, Morten** (1999), "Action research Paradigms" in Greenwood, Davydd (ed) (1999).
- Lewin, Kurt** (1948) Resolving Social conflicts. N.Y. Haroper & Brothers. I Lewin (1997), Resolving Social Conflicts & Field Theory in Social Science. Washington DC. American Psychological Association.
- Lewin, Kurt** (1946b) "Action Research and Minority Problems" Journal of Social Issues, 2 (4): 34-46.
- Lincoln, Yvonna S. and Egon Guba** (1985), Naturalistic Inquiry, Beverly Hills: Sage Publications.
- Lipsky, Michael** (2010), Street - Level Bureaucracy, London. Russell Sage Foundation.
- Lipsky, Michael** (1980) Street – Level bureaucracy. New York, Russell sage Foundation.
- Lloyd, Elisabeth A.** (1995) "Objectivity and the Double standard for feminist Epistemologies" in Synthese 104: 351-381, 1995.
- Ludema, James D., Cooperrider, David L. and Barrett, Frank J.** (2006) "Appreciative Inquiry: the Power of Unconditional Positive Question" in Reason and Bradbury (2006).
- Lübcke, Poul** (red.) (1983) Politikens filosofi leksikon. Kbh. Politikens Forlag.
- Lynggaard, Kennet** (2010) "Dokumentanalyse" i Brinkmann, og Tanggaard, (red.) (2010).
- Læssøe, Jeppe** (1992) "Den engagerede forsker og videnskabeligheden" i Clausen, Lorentzen og Rasmussen (1992).
- Læssøe, Jeppe og Rasmussen, Lauge Baungaard** (1992) "Forskerroller og forskningskvalitet i projektsamarbejde med aktører" i Clausen, Lorentzen og Rasmussen (1992).

- Løchen, Yngvar** (1993) Forpliktende fantasi. Oslo. Det blå bibliotek.
- Løchen, Yngvar** (1973) "Aksjonsforskningen" i Aubert (red.) (1973) Sociologen i samfundet. Oslo. Scandinavian University Books.
- Madsen, Benedicte m.fl.** (2010) Aktionslæringens DNA. En håndbog om aktionslæringens teori og metode. Århus. VIA Systime.
- Maerschalk, Tiny og Simonsen, Mette Overgaard** (2008) Socialarbejderens indflydelse på udvikling af ét standardiseret værktøj på beskæftigelsesområdet. Bachelorprojekt. Århus DSH-Å.
- Marx, Karl** (1974) Resultater af den umiddelbare produktionsproces. Århus Modtryk.
- Mathiesen, Thomas** (1992) Det uferdige. Tekster om oprør og undertrykkelse. Oslo. Pax Forlag.
- Mathiesen, Anders og Højberg, Henriette** (2004) "Sociologiske feltanalyser" i Fuglsang og Olsen(red.)(2004).
- McCormack, Brendan et al.** (2008) "Participating in a Collaborative Action Learning Set (CAL): beginning the journey" in Action Learning research and Practice vol. 5, No. 1 pp.5-19. Routledge.
- McCormack, B. and Titchen, A** (2006) "Critical Creativity: Melding, Exploding, Blending" in Educational Action Research. 14 (2): 239-266.
- Meuwisse, Anna m.fl.** (red) (2004): Perspektiver på sociale problemer. Kbh: Hans Reitzels Forlag.
- Mills, C. Wright** (2002) Den sociologiske fantasi. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Mik-Meyer, Nana** (2004) Dømt til personlig udvikling. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Munro, Eileen** (1999) "Common Errors of Reasoning in Child Protection Work" Child Abuse & Neglect. Vol. 23. No8. p.745-758. 1999.
- Munro, Eileen** (1998) "Improving Social Workers' Knowledge Base in Child Protection Work". British Journal of Social Work (1998) 28. pp.89-105.
- Munro, Eileen** (1996) "Avoidable and unavoidable mistakes in child protection work. British journal of social work 26 (6): 793-808.
- Mørck, Line Lerche** (1995) "Praksisforskning som metode, teori og praksis" i Udkast nummer I. 1995. Kbh. Psykologisk Laboratorium ved Københavns Universitet.
- Månson, Per** (2000) "Karl Marx" i Andersen og Kaspersen(red.) (2000).
- Negt, Oskar** (1975) Sociologisk fantasi og eksemplarisk læring – til teori og praksis i arbejderuddannelsen. Roskilde. Roskilde Universitetsforlag.
- Nielsen, Birger Sten** (1997) "Det eksemplariske princip" i Weber, Kirsten, Nielsen, Birger Steen og Olesen, Henning Salling (red.)(1997).
- Nielsen, Birger Steen, Nielsen, Kurt Aagaard og Olsén, Peter** (1999) Demokrati som læreproces. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag.
- Nielsen, Henrik Kaare** (2010) "Kritisk teori" i Brinkmann og Tanggaard, (2010).
- Nielsen, Henrik Kaare** (2006) "Kultur- og samfundskritikkens aktualitet" i Nielsen, Henrik Kaare og Horn, Finn (red.)(2006).
- Nielsen, Henrik Kaare og Horn, Finn** (red.)(2006) Kritik som deltagelse. Århus. Klim.
- Nielsen, Kurt Aagaard** (2004) "Aktionsforskningens videnskabsteori" i Fuglsang og Olsen, (red.)(2004).
- Nielsen, Kurt Aagard og Nielsen, Birger Sten** (2010) "Aktionsforskning" i Brinkmann og Tanggaard, (red.)(2010).
- Nielsen, Kurt Aagard og Nielsen, Birger Sten** (2006) "Methodologies in Action Research" in Nielsen og Svensson (eds.) (2006).
- Nielsen, Kurt Aagard og Nielsen, Birger Sten** (2005) "Kritisk- utopisk aktionsforskning" i Jensen, Torben Bechmann og Christensen, Gerd (red.)(2005) Psykologiske og pædagogiske metoder. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag.
- Nielsen, Kurt Aagard, Nielsen, Birger Sten og Olsén, Peter** (2006) "Deltagelse som kritik" i Nielsen, Henrik Kaare og Horn, Finn (red.)(2006).
- Nielsen, Kurt Aagaard og Svensson, Lennart** (2006b) "How to learn Action Research" in Nielsen, and Svensson, (Eds.) 2006).
- Nielsen, Kurt Aagaard og Svensson, Lennart (Eds.)** (2006) Action Research and Interactive Research. Maastricht. Shaker Publishing.
- Nielsen, Lise Drewes** (2006) "The Methods and Implications of Action Research" in Nielsen and Svensson (Eds.) (2006).
- Nissen, Maria Appel og Pringle, Keith og Uggerhøj, Lars** (red.) (2007), Magt og forandring i socialt arbejde. Kbh. Akademisk Forlag.
- Nowotney, Helga, Scott, Peter and Gibons, Michael** (2001) Re- Thinking Science. Knowledge and the Public in an Age of Uncertainty. Cambridge. Polity Press.

- Nygren, Pär** (1999) *Udvikling og kvalitet i psykosocialt arbejde*. Kbh. Dansk Psykologisk Forlag.
- Nygaard, Claus (red.)** (2005) *Samfundsvidenskabelige analysemetoder*. Frederiksberg. Forlaget Samfundslitteratur.
- Olsen, Henning** (2002) *Kvalitative Kvaler*. Kbh. Akademisk.
- Olsen, Wendy** (2010) "Editors Introduction: Realist Methodology – A Review" in Olsen, Wendy (ed.) (2010) *Realist Methodology*. London. Sage.
- Olsén, Peter, Nielsen, Birger Steen og Nielsen, Kurt Aagaard** (2003) *Demokrati og bæredygtighed. Social fantasi og samfundsmæssig rigdomsproduktion*. Frederiksberg. Roskilde Universitetsforlag.
- Olsson, Eric** (1993) "Naiv teori" i socialt behandlingsarbejde" I Nordisk sosialt arbeid. Nr. 2/1993. Oslo. Scandinavian University Press.
- Outhwaite, William** (2001) "Klassisk og moderne samfundsteori" i Andersen og Kaspersen (2001).
- Pahuus, Mogens** (1973) "Aktionsforskning og reformisme" i Teori og Praksis nr. 1. Århus GMT.
- Palumbo, Dennis J. and Calista, Donald J. (ed.)** (1990) *Implementation and the Policy process – Opening up the Black Box*. New York. Greenwood press.
- Park, Peter** (2006) "Knowledge and Participatory Research" in Reason and Bradbury, (2006).
- Pasmore, William** (2006) "Action research in the Workplace: the Socio-technical Perspective" in Reason and Bradbury, (2006).
- Pawson, Ray and Tilley, Nick** (1997) *Realistic Evaluation*. London. Sage.
- Pedersen, Esther Oluffa og Toft, Peter** (2004) "Positivism" i Fuglsang og Olsen, (2004).
- Porpora, Douglas V.** (1998) "Four concepts of social structure" in Archer, et. al. (ed.) (1998).
- Posborg, Rikke, Nørrelykke, Helle og Antczak, Helle (red.)** (2009) *Socialrådgivning og socialt arbejde. En grundbog*. Kbh. Hans Reitzels Forlag.
- Puckett, John and Harkavy, Ira** (1999) "The action research tradition in the United States" in Greenwood (ed.) (1999).
- Putnam, Robert W.** (1996) "Creating Reflective Dialogue" in Toulmin, and Gustavsen, (eds.) (1996).
- Pålshaugen, Øyvind** (1996) "This is not the Whole Story.... On the demand for scientific reports of action research" in Toulmon and Gustavsen (eds.) (1996).
- Ramian, Knud** (2003) "Praksisforskning som læringsrum i det sociale arbejde" i Uden for nummer, nr. 7. 2003. Dansk Socialrådgiverforening.
- Rasborg, Klaus** (2004) "Socialkonstruktivism" i Fuglsang og Olsen, (2004).
- Rasmussen, Erik S. og Per Østergaard** (2002) *Samfundsvidenskabelige metoder. En introduktion*. Odense. Odense Universitetsforlag.
- Reason, Peter and Bradbury, Hilary** (2008) *The SAGE Handbook of Action Research*. London. Sage.
- Reason, Peter and Bradbury, Hilary** (2006) *Handbook of Action Research*. London. Sage.
- Reason, Peter and Bradbury, Hilary** (2001) *Handbook of Action Research*. London. Sage.
- Rieper, Olaf** (1993) *Gruppeinterview i praksis – brug af fokusgruppeinterview i evalueringsforskningen*. Kbh. AKF Forlaget.
- Ritzer, George** (2012/2013) *the McDonaldisation of Society*. London. Sage²⁰⁴. i.e.: ISBN 978-1-4522-2669-9 (pbk.)
- Rosen, A. Proctor, E.E., Morrow-Howell, N og Staudt, M** (1995) *Rationales for practice decisions: Variations in knowledge use by decisions task and social work service*. Research on Social work Practice 5, 501-523.
- Rowan, John** (2006) "The Humanistic Approach to Action Research" in Reason and Bradbury, (2006).
- Sagatun, Solveig** (2011) "Betydning av kjønn i undersøkelsesprocessen" i Kildedal, Uggerhøj, Nordstoga og Sagatun (2011).
- Sagatun, Solveig** (2011) "Dimensjoner ved omsorg som gis opmerksomhet i barnevernsundersøkelsen" i Kildedal, Uggerhøj, , Nordstoga og Sagatun (2011).
- Salomon, Robert** (1995) "Foreword" i Eikeland, Olav og Finsrud, Henrik Dons (eds.) (1995) *Research in action/ Forskning og handling*. Oslo. Arbeidsforskningsinstituttet.

²⁰⁴ I denne udgave står der copyright 2013 (?), men 2012 nede i bogens nummerering (og 2013 er heller ikke "indtrådt" endnu - 260812).

- Sandberg, Åke** (1982) "Från aktionsforskning till praxisforskning" i Sociologisk Forskning vol. 2-3, 1982.
- Sandberg, Åke** (red.) (1979) Utredning och förändring i förvaltningen. Vällingby. LiberFörlag.
- Sayer, Andrew** (2010) Method in Social Science. A realist approach. London. Routledge.
- Sayer, Andrew** (2000) Realism and Social Science. London. Sage.
- Schein, Edgar H.** (2006) "Clinical Inquiry/ Research" in Reason, and Bradbury (2006).
- Schrøder, Ida Marie** (2012) "Økonomi på dagsordenen" i Uden for Nummer. Tidskrift for forskning og praksis i socialt arbejde 24/ 2012. Kbh. Dansk Socialrådgiverforening.
- Schön, Donald A** (2001) Den reflekterende praktiker. Århus. Forlaget Klim.
- Senge, Peter M. and Scharmer, Claus Otto** (2006) "Community Action research: Learning as a Community of Practioners, Consultants and Researchers" in Reason and Bradbury (2006).
- Sennett, Richard** (2009) Håndværkeren. Gjern. Hovedland.
- Sennett, Richard** (2006) Den Ny kapitalismes kultur. Gjern. Hovedland.
- Sennett, Richard** (1999) Det fleksible menneske. Århus. Hovedland.
- Servicestyrelsen** (2011) Håndbog om Barnets Reform. Odense. Servicestyrelsen.
- Servicestyrelsen** (2007) Håndbog om anbringelsesreformen. Odense. Servicestyrelsen.
- Shaw, Ian** (2005) "Evidencing Social Work" in Sommerfeld, Peter (ed.) Evidence- Based Social work – Toward a New Professionalism?, Bern. Peter Lang.
- Socialforskningsinstituttet** (2002) Børnesager i korte træk. Evaluering af den forebyggende indsats. Kbh. SFI 02:11.
- Socialministeriet** (2004) Om Socialforvaltningen – erfaringer fra projekt socialforvaltning. Kbh. Socialministeriet. Styrelsen for Social Service.
- Strandbakken, Pål** (2001) Det konfliktteoretiske alternativ til funktionalismen" i Andersen og Kaspersen, (red.) (2001).
- Stål, Rolf** (1994) "Att komma till ett beslut" Nordisk Sosialt Arbeid. 2/1994: 109-120.
- Svensson, Lennart and Nielsen, Kurt Aagaard** (2006) "A Framework for the Book" in Nielsen, and Svensson, (Eds.) (2006) .
- Sykes, J.B.** (ed.) (1976) The Concise Oxford Dictionary of Current English. Oxford. At The Clarendon Press.
- Tanggaard, Lene og Brinkmann, Svend** (2010) "Interviewet: Samtalen som forskningsmetode" i Brinkmann og Tanggaard (2010).
- Thagaard, Tove** (2003) Systematikk og innlevelse. Oslo. Fagbokforlaget.
- Titchen, Angie og Manley, Kim** (2006) "Spiralling towards transformational action research: philosophical and practical journeys" in Educational Action Research. Vol 14. No 3. pp 333-356 Routledge.
- Titchen, Angie og McCormack, Brendan** (2008) "A Methodological Walk in the Forest: Critical Creativity and Human Flourishing" in Manley, Kim, McCormack, Brendan and Wilson, Val (2008) International Practice development in Nursing and Healthcare. Oxford. Blackwell Publishing Ltd.
- Tofteng, Ditte og Husted, Mia** (2006) "The common Third" in Nielsen, and Svensson (Eds.) (2006).
- Thorsager, Linda m.fl.** (2007) Metoder i socialt arbejde. Kbh. SFI. 07:11.
- Toulmin, Stephen** (1996), "Introduction" in Toulmin and Gustavsen, (eds.) (1996).
- Toulmin, Stephen** (1996b), "Concluding Methodological Refections" in Toulmin and Gustavsen, (eds.) (1996).
- Toulmin, Stephen og Gustavsen, Björn (eds.)** (1996) Beyond Theory. Changing organizations through participation. Amsterdam/Philidelphia. John Benjamins Publishing Company.
- Tonboe, Jens Christian** (1978). "Aktionsforskning – i by- og regionsforskningen" i Noget om sociale forhold, administration og politiske institutioner 1. Aalborg. Aalborg Universitet.
- Torbert, William R.** (2006) "The Practice of Action Inquiry" in Reason and Bradbury, (2006).
- Tyden, Thomas** (ed.) (2006) "Aspects of Interactive research in the Nordic Countries" in Nielsen and Svensson (eds.) (2006).
- Uggerhøj, Lars** (2011) "Familiernes involvering og deltagelse i undersøgelsesprocessen" i Kildedal, Uggerhøj, Nordstoga, og Sagatun, (2011).
- Uggerhøj, Lars** (2011) "Konklusion og perspektivering" i Kildedal, Uggerhøj, Nordstoga, og Sagatun, (2011).
- Uggerhøj, Lars** (2009) "Practice research in Social Work – "hands on" knowledge production". Department of Sociology, Social Work and Organisation, Aalborg University.
- 19th World Conference of Social work, Brazil 2008, International Federation of Social Workers,

http://vbn.aau.dk/files/16485228/Brasilien_opl_g.pdf

Uggerhøj, Lars (2011) "What is Practice Research in Social Work – Definitions, Barriers and Possibilities" in *Social Work & Society*, vol. 9, Issue 1. 2011.

<http://www.socwork.net/sws/issue/view/1> lokaliseret 19 01 2012.

Vinterberg, Hermann og Axelsen, Jens (1964) *Engelsk- Dansk Ordbog*. Kbh. Gyldendal.

Wahlgren, Bjarne og Aarkrog, Vibe (2012) *Transfer. Competence i en professionel sammenhæng*. Århus. Århus Universitetsforlag.

Wahlgren, Bjarne, Høyrup, Steen, Pedersen, Kim og Rattleff, Pernille (2002) *Refleksion og læring*. Frederiksberg. Samfundslitteratur.

Wallendorf, Melanie and Belk, Russell W. (1989), "Assessing Trustworthiness in Naturalistic Consumer Research", in *Special Volumes - icr*, : Association for Consumer Research, Pages: 69-84 <http://www.acrwebsite.org/volumes/display.asp?id=12177> –lokaliseret 23 02 2012.

Warner, Michael. M. (1993) "Objectivity and Emancipation in Learning Disabilities: Holism From the Perspective of Critical Realism" in *Journal of Learning Disabilities* Vol. 26. Number 5, May 1993 p.311-325.

Weber, Kirsten, Nielsen, Birger Steen og Olesen, Henning Salling (red.) (1997) *Modet til fremtiden – inspiration fra Oskar Negt*. Roskilde. Roskilde Universitets Forlag.

Westlander, Gunella (2006) "Researcher Roles in Action Research" i Nielsen and Svensson, (Eds.) (2006).

Whyte, William Foote. (ed.) (1991) *Participatory Action Research*. Newbury Park, Sage.

Willig, Rasmus (2009) *Umyndiggørelse*. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Willig, Rasmus (2007) *Til forsvar for kritikken*. Kbh. Hans Reitzels Forlag.

Wilson, Valerie, McCormack, Brendan and Ives, Glenice (2008) "Developing healthcare practice through action learning: Individual and group journeys" in *Action Learning: Research and Practice*. Vol 5, No.1 March 2008 p. 21-38. Routledge.

Winter, Søren C. (1985) "Iværksættelsesbarrierer" i *Politica* 17. årgang nr. 47 1985. Århus.

Winter, Søren C. og Nielsen, Vibeke Lehmann (2008) *Implementering af politik*. Århus. Academica.

Østerberg, Dag (2005) *Sociologiske nøglebegreber*. Kbh. Akademisk Forlag.

Aadland, Einar (1997) *Og eg ser på deg*. Oslo. Tano Aschehoug.

Andre kilder:

Arbejdstilsynet, Tilsynscenter Nord (2011) "Straks påbud af 10 marts 2011. Sag 20110016812/11. Kbh. Arbejdstilsynet.

<http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Arbejdsmiljoe/2011-3-17-Arbejdstilsynsrapport-Aarhus.pdf>

lokaliseret 03 07 12

<http://www.leksikon.org/art.php?n=3260> lokaliseret 11 08 12

Socialrådgiveren nr. 5, 2012 af 15.03.2012.

Dansk Socialrådgiverforening (2011) Professionsetik:

<http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/Publikationer/Pjecer/2011-Professionsetik.pdf.s.9>, lokaliseret 06 08 2012

Dansk Socialrådgiverforening (2011) Undersøgelse af socialrådgivernes sagstal i kommunale forvaltninger, november 2011 [http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2009-11-12-](http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2009-11-12-UndersøgelseSagstal.pdf)

[UndersøgelseSagstal.pdf](http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2009-11-12-UndersøgelseSagstal.pdf) lokaliseret 16 08 12

Dansk Socialrådgiverforening (2011) Notat: 11 minutter i timen til borgerkontakt

Resultater fra undersøgelse af tidsforbruget blandt socialrådgivere i børne- og unge-forvaltninger.

<http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Boern%20og%20unge/2011-05-12-Notat-Tidsforbrug-boerneomraadet.pdf> lokaliseret 16 08 12

Dansk Socialrådgiverforening (2009)

Undersøgelse af socialrådgivernes sagstal i kommunale forvaltninger, november 2009 – s. 10

<http://www.socialrdg.dk/Files/Filer/FagOgPolitik/Sagstal/2009-11-12-UndersøgelseSagstal.pdf> lokaliseret 16 08 12

Materiale og noter:

Nielsen, Kurt Aagaard (2009) Noter fra oplæg ved Læring på tværs d. 5.2.09. Aalborg Universitet

Titchen, Angie (2009) oplæg og udleverede slides på kurset: Action Research Course 26-28.5.09, University of Southern Denmark.

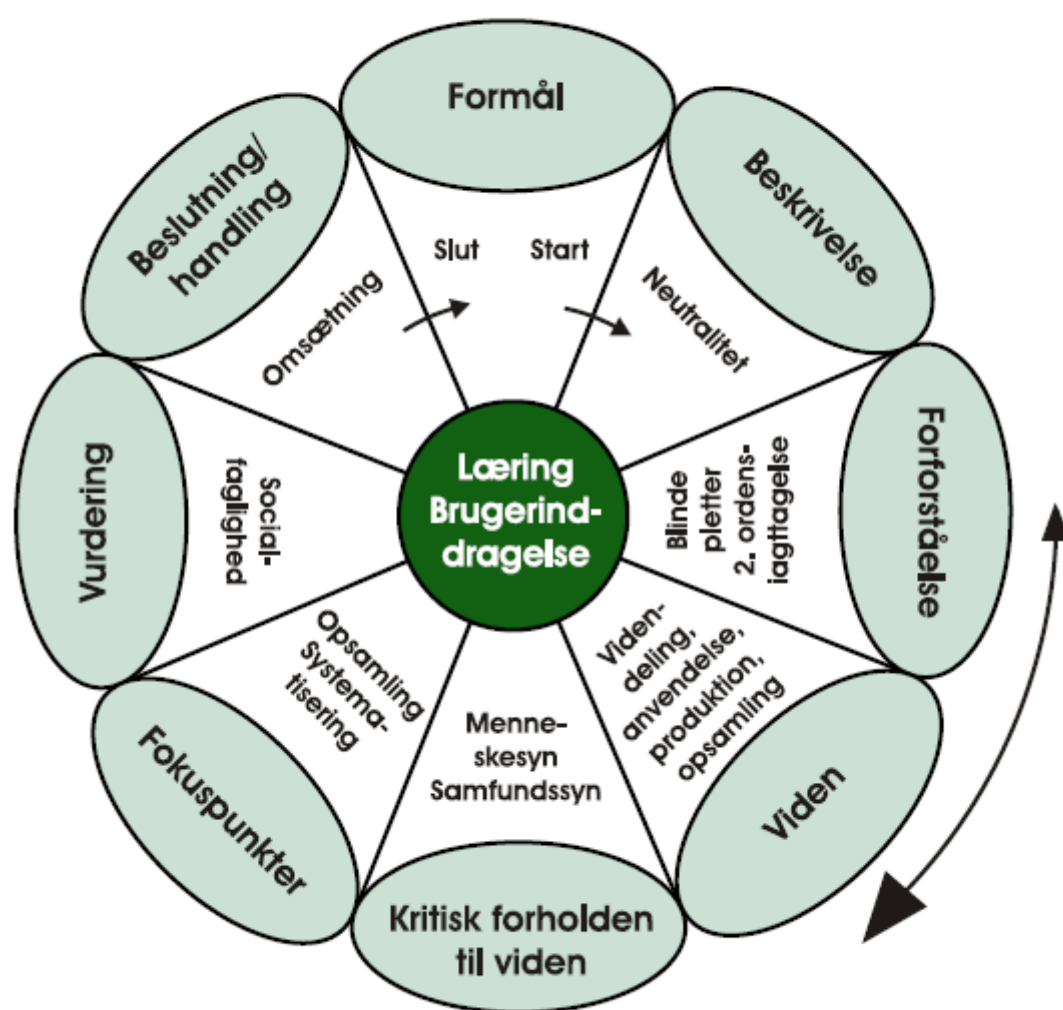

Bilagsgliste:

Bilag 0: Refleksionsredskabet Social analyse og handling	s.471
Bilag 1: Indbydelse til indledende temadag.....	s.472
Bilag 2 Invitationen til Idéværksted	s.474
Bilag 3 Invitation til og program for afsluttende statusværksted.....	s.475
Bilag 4 A: Aktionsforskningssamarbejdet i de to afdelinger.....	s.477
Bilag 4 B: Notat om Ambassadørgruppens formål og funktion.....	s.488
Bilag 5: Deltagelse i International Course in Action research 26th.-28 th. May 2009 (TAR) i Odense	s.489
Bilag 6: The Action Research landscape – udleveret arbejdsrapport fra Angie Titchen fra ph.d. kursus 26-28.05 2009 i Odense.....	s. 491
Bilag 7: Oversigt over empiri.....	s.492
Bilag 8: Eksempel på anmodning om transskribering.....	s.494
Bilag 9: Vignetundersøgelse. Vignetter og spørgsmål.....	s.495
Bilag 10: Spørgsmål til Fokusgrupper.....	s.501
Bilag 11: Disposition for faglig dagbog.....	s.502
Bilag 12: Evalueringsspørgeskema fra statusværksteder.....	s.504
Bilag 13: Et indledende litteraturstudie.....	s.512
Bilag 14: Oversigt over anvendelser af diskurser i Afsæt.....	s.513
Bilag 15: Den integrerede implementeringsmodel.....	s.514
Bilag 16: Samling af borddrøftelser fra Statusværkstederne.....	s.515
Bilag 17: Horsens Kommune værdier og organisering.....	s.524
Bilag 18: Faktaseddel.....	s.525
Bilag 19: Idéværkstedets ”produkter”.....	s.526
Bilag 20: Invitation til afslutningskonference d. 29 08 2012.....	s.532
Bilag 21: Uddrag af DS´s professionsetik.....	s.533
Bilag 22: Uddrag fra et refleksionsmøde.....	s.534

Bilag 0: Refleksionsredskabet Social Analyse og handling
(Alminde m.fl., 2008)

Social analyse og handling

Bilag 1: Programmer for de indledende temadage

Socialrådgiveruddannelsen i Århus
Kirsten Henriksen

Program for Temadag: Introduktion til arbejdet med Social analyse og handling – et refleksionsredskab i socialt arbejde.

Mandag d. 23.3.09 - kl. 9.00-15.00.

Sted: Socialrådgiveruddannelsen i Århus, Jens Chr. Schousvej 2, Bygning 1485 -lokale 1485- 123 (salen)

Formålet med dagen er at introducere til refleksionsredskabet Social analyse og handling – at begrunde redskabet og tankerne bag det samt give lejlighed til fælles træning i arbejdet med det. Temadagen skal således understøtte anvendelsen af redskabet i det daglige sagsarbejde samt i de fælles faglige sagsdrøftelser.

Hvert team/hver gruppe skal vælge en sag og medbringe denne til træningen i arbejdet med redskabet. OBS

9.00 – 11.45:	Oplæg og arbejde med case Vidensgrundlaget i socialt arbejde og socialarbejdernes ræsonneren. Præsentation af refleksionsredskabet Social analyse og handling
11.45-12.30: frokost)	Frokostpause (der henvises til skolens kantine m.h.t. frokost)
12.30-14.00:	Træning i fælles faglig refleksion p.b.a. Social analyse og handling Medbring egne sager til drøftelsen – en sag pr. gruppe/team. OBS
Kl. 14.00-15.00:	Opsamling: Særlige opmærksomhedspunkter ifht. arbejdet fremover Integration af nye arbejdsmåder/ ny viden At fastholde / tilføre viden i afdelingen / gruppen

Program for Temadag: Introduktion til arbejdet med Social analyse og handling – et refleksionsredskab i socialt arbejde – samt fælles træning i anvendelsen.

**Onsdag d. 25.3.09 - kl. 9.00-15.00 – Socialcenter Syd,
Grøndalsvej 2- lokale 2124B**

Formålet med dagen er at introducere til refleksionsredskabet Social analyse og handling – at begrunde redskabet og tankerne bag det samt give lejlighed til fælles træning i arbejdet med det. Temadagen skal således understøtte anvendelsen af redskabet i det daglige sagsarbejde samt i de fælles faglige sagsdrøftelser.
Hvert team/hver gruppe skal vælge en sag og medbringe denne til træningen i arbejdet med redskabet. OBS

Deltagerkredsen i dagen består af alle rådgivere i familie- og specialbistand således:

Formiddagen:

Alle som ikke har deltaget i temadagen om Social analyse i foråret 2008 deltager. Dem, som har deltaget i temadagene allerede er også meget velkomne til at deltage.

Fra frokost:

Alle rådgivere deltager i den fælles træning, som foregår i eget team med egne sager.

9.00 – 11.45:	Oplæg og arbejde med case Vidensgrundlaget i socialt arbejde og socialarbejdernes ræsonneren. Integration af nye arbejdsmåder/ ny viden
11.45-12.30:	Frokostpause
12.30-14.30:	Præsentation af refleksionsredskabet Social analyse og handling Træning i fælles faglig refleksion p.b.a. Social analyse og handling (+ lokale 1207+1126+1127) Medbring egne sager til drøftelsen – en sag pr. gruppe/team. OBS
Kl. 14.30-15.00:	Opsamling (i kantinen): Særlige opmærksomhedspunkter ifht. arbejdet fremover At fastholde / tilføre viden i afdelingen / gruppen

Bilag 2: Invitation til Idéværksted

Socialrådgiveruddannelsen i Århus
Kirsten Henriksen

Ideværksted for familie- og handicaprådgivere Socialcenter Syd.

Onsdag d. 3.3. 2010 - kl. 9.00-14.00

Sted: Socialrådgiveruddannelsen i Århus, Jens Chr. Schousvej 2, Bygning 1485 -lokale 1485- 235.

Formålet med dagen er at videreudvikle samarbejdet mellem Socialcenter Syd og Kirstens ph.d. projekt. Hidtil har fokus været på at træne og implementere Social analyse og handling som fælles faglig refleksionsredskab. Med dette ideværksted tematiseres: Det gode socialfaglige arbejde. Hvordan kan det forstås, hvilke kvaliteter besidder det, og hvordan kan vi fremme det?

Desuden rettes opmærksomheden i dagens sidste time også på spørgsmålet om socialrådgiveren som socialpolitisk aktør

Deltagerkredsen i dagen består af alle rådgivere i familierådgivningen og specialbistand.

Rammeprogram:

9.00 – 12.00:	Morgenkaffe og introduktion til ideværkstedet Ideværksted: Det gode socialfaglige arbejde
12.00-12.30:	Frokostpause
12.30-13.00:	Afslutning på Ideværkstedet: Det gode Socialfaglige arbejde
13.00-14.00:	Socialrådgiveren også som Socialpolitisk aktør. Introduktion og fælles refleksioner

Tilmelding: I bedes gruppevis melde til gennem ambassadørerne til mig: khen@viauc.dk
senest d. **26.2.10 aht. kaffe, brød osv. OBS**

Bilag 3 Invitation til og program for Statusværksteder

**Til sektionsleder Tanja Nyborg Jacobsen, Familie og Forebyggelse,
Til afdelingsledere i familieafdelingen på Familiecenter Fuglevang og Nordvang
Til alle rådgiverne i familierådgivningen og handicaprådgivningen på Børne- og
Familiecenter Fuglevang og Nordvang**

Vedr. Social analyse og samarbejdet med Kirsten Henriksens ph.d. projekt:

**Invitation til Statusværksted d. 31.5.2011 kl. 9.00-15.00 på
Socialrådgiveruddannelsen i Århus:**

En kort status på samarbejdet:

Familieafdelingen har nu samarbejdet med mig og mit ph.d. projekt gennem 2009 og 2010. Jeg har løbende deltaget i Jeres faglige refleksionsmøder i de forskellige teams, hvor vi har arbejdet med faglig refleksion ved hjælp af social analyse. Vi har desuden startet en Ambassadørgruppe op, der skal fremme arbejdet med social analyse. Mit ph.d. projekt forløber frem til 30.9. 2012.

Her i foråret 2011 deltager jeg i et refleksionsmøde i hvert team. Fremover ophører min deltagelse i de faglige refleksionsmøder, og I forventes at fortsætte selv i de enkelte teams, medens jeg vil fortsætte med at mødes med Ambassadørgruppen i gennem efteråret 2011 og foråret 2012.

Statusværksted:

Jeg inviterer Jer hermed til et statusværksted. Statusværkstedet udgør en central del af min empiri i projektet. Værkstedets fokus vil være dobbelt: Dels en status på, hvor I er i familieafdelingen i forhold til arbejdet med social analyse, og hvordan fortsætter I arbejdet fremover. Dels en fremlæggelse af mine foreløbige resultater med henblik på en drøftelse af disse. Statusværkstedet vil her arbejde med deltager-medanalyse og fortolkninger af mine foreløbige resultater som et led i den samlede forskningsproces.

Rammeprogram for Statusværkstedet:

Tirsdag d. 31.5. 2011 kl. 9.00-15.00 på Socialrådgiveruddannelsen, Jens Chr. Schousvej 2, 8000 Århus C. Lokale 1483-251.

Kl. 9.00 Velkomst – morgenkaffe og dagens program

Kl. 9.15 – 11.45: Foreløbige resultater - drøftelse - deltager-medanalyse og fælles fortolkninger.

Kl. 11.45- 12.30: frokost

Kl. 12.30-15.00: Status på arbejdet med social analyse, og planer for fremtidens arbejde.

Jeg vil senere udsende tilmeldingsliste aht. bestillinger i kantinen.

Mange hilsner og på gensyn
Kirsten Henriksen

**Til afdelingsledere på Familiekontor Syd, Mette Vidkjær og Brit Salskov
Til alle rådgiverne i familierådgivningen på Familiekontor Syd**

Vedr. Social analyse og samarbejdet med Kirsten Henriksens ph.d. projekt:

Invitation til Statusværksted d. 1.6 .2011 kl. 9.00-15.00 på Socialrådgiveruddannelsen i Århus:

En kort status på samarbejdet:

Familiekontor Syd har nu samarbejdet med mig og mit ph.d. projekt gennem 2009 og 2010. Jeg har løbende deltaget i Jeres faglige refleksionsmøder i de forskellige teams, hvor vi har arbejdet med faglig refleksion ved hjælp af social analyse. Vi samarbejder desuden i Ambassadørgruppen, der skal fremme arbejdet med social analyse. Mit ph.d. projekt forløber frem til 30.9. 2012.

Her i foråret 2011 deltager jeg i et refleksionsmøde i hvert team. Fremover ophører min deltagelse i de faglige refleksionsmøder, og I forventes at fortsætte selv i de enkelte teams understøttet af Ambassadørgruppen, medens jeg vil fortsætte med at mødes med Ambassadørgruppen i gennem efteråret 2011 og foråret 2012.

Statusværksted:

Jeg inviterer Jer hermed til et statusværksted. Statusværkstedet udgør en central del af min empiri i projektet. Værkstedets fokus vil være dobbelt: Dels en status på, hvor I er på familiekontoret i forhold til arbejdet med social analyse, og hvordan fortsætter I arbejdet fremover. Dels en fremlæggelse af mine foreløbige resultater med henblik på en drøftelse af disse. Statusværkstedet vil her arbejde med deltager-medanalyse og fortolkninger af mine foreløbige resultater som et led i den samlede forskningsproces.

Rammeprogram for Statusværkstedet:

Onsdag d. 1.6. 2011 kl. 9.00-15.00 på Socialrådgiveruddannelsen, Jens Chr. Schousvej 2, 8000 Århus C. Lokale 1483-251.

Kl. 9.00 Velkomst – morgenkaffe og dagens program

Kl. 9.15 – 11.45: Foreløbige resultater - drøftelse - deltager-medanalyse og fælles fortolkninger.

Kl. 11.45- 12.30: frokost

Kl. 12.30-15.00: Status på arbejdet med social analyse, og planer for fremtidens arbejde.

Jeg vil senere udsende tilmeldingsliste aht. bestillinger i kantinen.

Mange hilsner og på gensyn
Kirsten Henriksen

Bilag 4 A

Præsentation af aktionsforskningsprojektets samarbejdsrelationer

Samarbejdsrelationerne

To børne- familieafdelinger fra to kommunale socialforvaltninger. Deres ledere og rådgivere:

- Horsens kommunes børne-/familieafdeling inkl. børnehandicapområdet. Oprindeligt med 5 familieteam og en handicapgruppe, 3 gruppeledere og en afdelingsleder. Fysisk placeret på to forskellige adresser i kommunen.
- Et socialcenter - Socialcenter Syd - på én fysisk adresse i Århus kommune. Oprindeligt med 4 børne-/familieteam, hvor af to teams reelt var blevet slået sammen til et og hermed bestående af 3 teams, og oprindeligt et handicapteam, der siden blev delt i to (et børneteam og et ungeteam), en centerchef og 3 afdelingsledere.

Som udgangspunkt har der således været 10 (11) rådgiverteams i de to afdelinger tilsammen, bestående af sammenlagt ca. 70 rådgivere. I Horsens 29 familierådgivere og 10 rådgivere på specialbistandsområdet (handicap) og på Socialcenter Syd 21 familierådgivere og 11 handicaprådgivere²⁰⁵. Disse ca. 70 rådgivere er alle indgået som deltagere i aktionsforskningsprojektet.

Arbejdsgaverne for de deltagende rådgivere er rådgivning og udøvelse af de myndighedsopgaver, der i den kommunale socialforvaltning affødes af Lov om Social Service og samarbejdet med henholdsvis udsatte børn og unge og deres familier for familierådgivernes vedkommende, og børn og unge med handicap²⁰⁶ og deres familier for specialrådgivernes/handicaprådgivernes vedkommende.

Rådgiverne er for de flestes vedkommende uddannede socialrådgivere, enkelte er socialformidlere, og par rådgivere er på vej med en socialformidleruddannelse. Enkelte har en anden uddannelse tidligere (som for eksempel pædagog), med hvilken der også er erfaring indenfor dette arbejdsområde. Blandt rådgiverne i Horsens er der mange erfarne rådgivere, der er gået i gang med diplomuddannelsen på børn og ungeområdet²⁰⁷, der hermed har en stor erfaringsmæssig ballast og er ved at (gen)erhverve sig også et teoretisk beredskab. For ledelsen i Horsens var det væsentligt, at projektdeltagelsen kunne

---

²⁰⁵ Horsens: 29 familierådgivere og 10 specialrådgivere jf. telefonnavle. Syd: 21 familierådgivere jf. telefonnavle samt 11 handicaprådgivere (feltnote 27.01.09).

²⁰⁶ barn under 18 år med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller indgribende kronisk eller langvarig lidelse jf. Servicelovens § 41 og 42.

²⁰⁷ Diplomuddannelse med fokus på myndighed og leverandør på børne- og ungeområdet, der bl.a. udbydes af VOK i VIA University College.

passes sammen med deltagelsen i diplomuddannelsen²⁰⁸. Blandt rådgiverne på Socialcenter Syd er der relativt mange nyuddannede, der har et teoretisk grundlag præsenteret, men til gengæld først skal til at erhverve sig erfaringer med praksis²⁰⁹. For eksempel er 5 ud af handicapgruppens 11 rådgivere nyuddannede i foråret 2009²¹⁰. Blandt de erfarne rådgivere er der stor interesse for at tilegne sig faglig viden (feltnoter + 290812).

I familieafdelingen i Horsens²¹¹ har en stor andel mange faglige år ”på bagen”. Tilsvarende har også en stor del af rådgiverne erfaring indenfor området. Kun to er nyuddannede og uden erfaring på området. En er under uddannelse, men denne person har arbejdet indenfor feltet med sin tidligere uddannelse i mange år. I familieafdelingen på Syd arbejder der en relativ stor andel nyuddannede med mindre end et års erfaring på området, og en del af rådgiverne har været uddannet i mindre end 3 år og tilsvarende få års erfaring på området²¹².

På handicapområdet i Horsens har en del været uddannet i længere tid samt har relativ lang erfaring på området. Fra handicaprådgiverne på Syd er der blandt deltagerne relativt mange nyuddannede uden nævnfærdig erfaring på området. Dog rummer teamet også meget erfarne rådgivere på området²¹³. På lederniveauerne er der en socialfaglig eller en pædagogisk faglig baggrund. På Socialcenter Syd er centerchef og afdelingsledere alle socialrådgivere/socialformidlere af uddannelse, medens lederen og to gruppeledere i Horsens er socialrådgivere og en enkelt gruppeleder er uddannet pædagog (feltnoter).

Optakt

I indledningen blev det kort beskrevet, at undersøgelser af det sociale arbejde peger på, at sagsbehandlere sjældent anvender begreber eller teorier i arbejdet, men referer til deres erfaringer, og at den erfaringsbaserede argumentation hverken ekspliciteres eller diskuteres²¹⁴. Samtidig beskrev jeg, at jeg sammen med tre tidligere studerende udviklede et refleksionsredskab, der skulle kvalificere socialt arbejdes praksis i relation hertil (Alminde m.fl., 2008). Dette redskab præsenterede vi på forskellige temadage i Socialrådgiverforeningen, inddrog i undervisningen på socialrådgiveruddannelsen samt på diplomuddannelsen. På baggrund af min interesse i et ph.d. forløb fulgte derpå en længerevarende proces over næsten 2 år, hvor jeg arbejdede med projektbeskrivelse og ansøgning, hvilket indebærer, at en del socialrådgivere havde hørt om mine projektplaner.

---

²⁰⁸ Feltnoter Møde med ledergruppen i Horsens – 10.11.08

²⁰⁹ Ambassadørgruppemøde med ledelsen d. 22.04.09.

²¹⁰ Feltnoter 27.01.09

²¹¹ Baseret på besvarelserne af en vignetundersøgelse foråret 2009, hvor der spørges til ”uddannelsesalder2 og erfaring indenfor området

²¹² Igen baseret på besvarelser i forbindelse med en vignetundersøgelse i foråret 2009

²¹³ Igen baseret på besvarelser i forbindelse med en vignetundersøgelse i foråret 2009

²¹⁴ (eksempelvis: Egelund og Thomsen, 2002, Munro, 1999 og 1998, Rosen et al., 1995, Stål, 1994).

Kontakten til og samarbejdet med de to afdelinger blev etableret mere eller mindre på afdelingernes foranledning. I den ene kommune var jeg i kontakt med en tidligere studerende, som havde anmodet mig om faglig sparring på sit arbejde med § 50²¹⁵ undersøgelser i børnesager. Hun havde hørt om mit kommende ph.d. projekt og foreslog sin leder, at afdelingen skulle være med, ligesom en diplomstuderende og et par rådgivere og en gruppeleder, som havde deltaget i temadagene i Socialrådgiverforeningen bragte dette ønske frem. I den anden kommune havde jeg fortsat kontakt med en af mine tidligere studerende, idet vi samarbejdede om vores fælles bogudgivelse plus formidling af arbejdet med refleksionsredskabet. Denne rådgiver foreslog sammen med nogle kollegaer (en del heraf også tidligere studerende) ligeledes ledelsen, at deres afdeling indgik i et projektsamarbejde med mig. Ledelserne for begge afdelinger indgik derpå efter drøftelser med mig en aftale om samarbejde om projektet.

Samarbejdet med de to afdelinger blev etableret december 2008/januar 2009. Der blev indgået en skriftlig samarbejdsaftale med hver af de to afdelinger, der fastslog formålet med samarbejdet: Deltagelse ” i et fagligt udviklingsprojekt med fokus på de socialfaglige vurderinger og vidensgrundlaget bag disse”. Endvidere indgik i aftalen spørgsmålet om en følgegruppe samt de organisationsformer, som aktionsforskningsprojektet forventedes udmøntet i. Aftalen fastslog desuden min ” ret til at anvende data, viden og indsigter fra forløbet i anonymiseret form²¹⁶ i min ph.d. afhandling samt publicere denne og resultaterne herfra – herunder også i den offentlige og faglige debat”(Samarbejdsaften). De to afdelinger accepterede begge ”at træde frem offentligt”, det vil sige uden at kræve anonymitet af afdelingerne.

I forbindelse med drøftelserne med de to ledelsesgrupper blev spørgsmålet om afdelingernes tidsforbrug berørt. Det var vanskeligt på forhånd at afgøre, hvor meget tid, det vil kræve af afdelingerne at deltage i aktionsforskningssamarbejdet. Udgangspunktet blev, at jeg blev inviteret indenfor i afdelingerne normale arbejde; men at der var klarhed på, at der ville indgå aktiviteter for rådgiverne derudover, hvoraf nogle var skitseret fra starten i bilaget til udkast til samarbejdsaftale.

Forløbet overordnet:

Aktionsforskningsprojektets aktive samarbejde begyndte i februar 2009, og min direkte deltagelse i nogle af afdelingernes refleksionsmøder foregik herfra og frem til og med afholdelse af afsluttende statusværksteder i juni 2011. Herefter fortsatte samarbejdet med

---

²¹⁵ JF. Servicelovens § 50 skal der gennemføres en helhedsorienteret børnefaglig undersøgelse, når det antages, at et barn eller en ung kan have behov for særlig støtte

²¹⁶ De enkelte rådgivere skulle selvfølgelig være anonyme, ligesom der ifølge aftalen ikke ville blive registreret personhenførbare oplysninger om brugere/ borgere.

mine to ”følgegrupper” (Ambassadørgrupperne²¹⁷) som forum frem til juni 2012. Det sidste punktum i aktionsforskningsprojektet blev en afslutningskonference i august.

Indledningsvis blev samarbejdsprojektet i begge afdelinger præsenteret for deltagerne på personalemøder. Der blev dernæst gennemført en vignetundersøgelse med efterfølgende fokusgruppe. Derpå blev der afholdt en temadag/ workshop med hver afdeling, hvortil alle rådgivere var inviteret²¹⁸. Formålet var at præsentere projektet og redskabet Social analyse og handling for alle rådgivere ledsaget af træning i at arbejde med refleksionsredskabet. Derefter var det forudsat, at rådgiverne inddrog arbejde med redskabet i deres praksis. I april 2009 udarbejder rådgiverne faglige dagbøger på baggrund af udsendte spørgsmål. En form for spørgeskemaundersøgelse, der fokuserede på deres tanker om og forventninger til eksperimentet.

Handlingerne i aktionsforskningsprojektet – dets eksperiment/ aktioner – bestod i, at rådgiverne inddrog arbejdet med refleksionsredskabet og hermed arbejdede anderledes end de var vant til i bestræbelserne på, at deres socialfaglige vurderinger hermed kunne blive tydeligere og i højere grad vidensbaseret. For ledelsernes vedkommende var det forudsat, at de ledelsesmæssige handlinger skulle bakke op om arbejdet med refleksionsredskabet. Medens mine handlinger som aktionsforsker bestod i – udover den indledende præsentation²¹⁹ - at deltage i en række refleksionsmøder og her indgå i rådgivernes arbejde med redskabet samt facilitere dette arbejde gennem for eksempel at komme med forslag til redskabets anvendelse eller at bistå i relation til at fremdrage viden. Desuden var min opgave også at samarbejde med repræsentanter for rådgiverne i ambassadørgrupperne om forløbet.

Aktionsforskningsprojektets samarbejds- og dialogfora mellem deltagere og aktionsforsker udgjordes af refleksionsmøder og ambassadørgrupper samt værksteder. Disse fora præsenteres kort her, hvorpå jeg vender tilbage hertil i analysen af forløbet

Refleksionsmøderne udgjorde i udgangspunktet de ordinære sagsmøder i de enkelte teams, hvor refleksion ved hjælp af redskabet blev sat på dagsorden. De enkelte teams tilrettelagde selv, hvordan dette kunne indpasses i deres sædvanlige møderutiner. Jeg udformede en plan over min deltagelse i disse møder fra og med foråret 2009 til og med foråret 2011. Formålet med refleksionsmøderne var at træne faglig refleksion ved hjælp af redskabet social analyse og handling med henblik på, at denne træning kunne fremme en faglig kvalificering af socialfaglige vurderinger gennem at tydeliggøre og vidensbasere disse. På refleksionsmøderne blev der eksperimenteret med at nuancere

---

²¹⁷ Disse præsenteres sidenhen.

²¹⁸ Program for det ene som bilag 1 (programmerne var ens).

²¹⁹ Og selvfølgelig var opgaven også at varetage registreringen og analyse af de mange data i forløbet.

refleksionsarbejdet, således at det kunne tilpasses det enkelte teams måde at afholde faglige møder på.

Ambassadørgruppernes formål var at fungere som fælles inspirations og erfaringsopsamlings forum²²⁰. En ambassadørgruppe fungerede i hver af de to afdelinger, og havde et medlem fra hvert team i afdelingen. Formålet med ambassadørgruppen var dobbelt. Dens primære funktion var at understøtte implementeringen af "Social Analyse", som redskab, og samtidig udgjorde ambassadørgruppen en følgegruppe for aktionsforskningsprojektet.

Udover refleksionsmøder og møder i Ambassadørgrupperne har der været afholdt to former for værksteder. En form for fremtidsværksted – Idéværksted - med henblik på udvikling af begrebet det gode socialfaglige arbejde med den ene afdeling. Med begge afdelinger blev der afholdt et statusværksted som afslutning på min deltagelse i afdelingernes refleksionsmøder. Formålet med dette værksted var dobbelt: Dels en status på afdelingens arbejde med social analyse samt aftaler om det fremtidige arbejde hermed. Dels en fremlæggelse af foreløbige resultater med henblik på en drøftelse af disse og arbejde med deltager - medanalyse og fortolkninger af de foreløbige resultater som et led i den samlede forskningsproces.

Efter denne overordnede fælles præsentation af aktionsforskningsprojektets samarbejde med de to afdelinger vil jeg i det følgende dykke nærmere ned i samarbejdet med de to afdelinger hver for sig, da forløbet og hændelserne har været forskellige og præget af en vis usamtidighed.

Aktionsforskningssamarbejdet med Familiekontor Syd (Socialcenter Syd) samt betydningsfulde forandringer

Forud for aktionsforskningssamarbejdet blev arbejdet med Social analyse (SA) indledt på Socialcenter Syd i Århus Kommune (Syd), idet Syd havde besluttet at ville arbejde med faglig refleksion. To modeller blev præsenteret for medarbejderne, heraf var den ene Social analyse og handling. Medarbejderne pegede på SA, hvorefter ledelsesgruppen besluttede, at Syd skulle arbejde med dette redskab til faglig refleksion²²¹. Starten herpå blev to undervisnings- og træningsdage med deltagelse af forfattergruppen som undervisere i maj og juni 2008. Syd etablerede derpå en ambassadørgruppe som forum for at følge og sikre implementeringen af arbejdet med socialanalyse. Ambassadørgruppen skulle endvidere udgøre forum for fælles erfaringsudveksling samt samle op på uddannelsesbehov m.v.

Medarbejdere på Syd udtrykte interesse for at deltage i mit kommende ph.d. projekt og foreslog ledelsen, at der blev indledt et samarbejde. På baggrund af et fremsendt

---

²²⁰ Jf. Bilag 4B

²²¹ Lydfil fra Ambassadørgruppemøde d. 22.04.09 på Syd (00:04:55-00:07:43).

præsentationspapir til chefen på Syd og en efterfølgende telefonisk drøftelse tilkendegav chefen, at Syd var meget positivt interesseret og så et sådant samarbejde som Syds kvalitetsudviklingsprojekt. I december 2008 meddelte Syd, at centret gerne ville indgå i samarbejdet (Logbog). Der blev derpå afholdt et møde²²² med afdelingslederne samt centrets projektmedarbejder og den medarbejder, som samtidig er medforfatter til bogen. Her blev der drøftet og indgået aftaler om Syds engagement i projektet. Det blev besluttet, at Ambassadørgruppen også skulle udgøre en følgegruppe for dette projekt, og at jeg derfor kunne deltage ad hoc i gruppen²²³.

Fra januar 2009 startede jeg på at deltage i møder i de enkelte teams, indledningsvis var det som observatør på ordinære sagsmøder, og efter at efter at redskabet er præsenteret på temadagen²²⁴ deltog jeg i refleksionsmøder, hvor redskabet anvendes. Der blev i foråret 2009 afholdt et Ambassadørgruppemøde²²⁵, hvori ledelsen på Syd deltog. Arbejdet med SA lå stille hen over sommeren 2009 grundet ferie. Fra ambassadørgruppemøde d. 09.09.09 startede arbejdet med SA op igen og herfra deltog jeg kontinuerligt i gruppens møder.

I starten af efteråret 2009 blev der af holdt en temadag²²⁶ / workshop på Socialcenter Syd, hvor foranstaltningssamarbejderne plus nye medarbejdere i rådgivergrupperne blev introduceret til arbejdet med refleksionsredskabet. Hensigten var at foranstaltningssamarbejderne skulle inddrages i arbejdet med SA i en forsøgsperiode fra præsentationen i september og til og med januar måned 2010 som et led i Syds praksisforskningsprojekt.²²⁷

I foråret 2010 blev der afholdt et Idéværksted med rådgiverne fra Syd på Socialrådgiveruddannelsen. Dette var egentligt planlagt til at skulle finde sted tidligere i forløbet, men på grund af varslede organisationsforandringer, der skulle forberedes i arbejdsgrupper, blev det udsat til dette tidspunkt. Formålet med dagen var at videreudvikle samarbejdet mellem Socialcenter Syd og projektet og nå videre end den foregående

---

²²² D. 12.01.09 (Logbog)

²²³ Jeg deltager i gruppens møde d. 22.04.09, hvor ledelsen også deltager – og deltager kontinuerligt i Ambassadørgruppens møder fra efteråret 2009.

²²⁴ En temadag med præsentation af redskabet og træning i anvendelse heraf havde en række rådgivere fra Syd deltaget i i maj – juni 2008. Imidlertid havde der været stor udskiftning blandt rådgiverne på centret – for eksempel 5 nye i en gruppe, hvoraf ikke alle er helt færdige med uddannelsen men går til bacheloreksamen. I to af de fire familiegupper er personalet stort set udskiftet siden temadagene ((Feltdagbog 12.01.09), hvorfor temadagen også blev afholdt på Syd.

²²⁵ D. 22.04.09 (Logbog)

²²⁶ 25.09.09 (Logbog).

²²⁷ Dette praksisforskningsprojekt blev gennemført som en del af virksomheden i Praksisforskningsnetværket i Socialt Arbejde i Midtjylland ved Socialrådgiveruddannelsen i Århus. Jeg fungerede som faglig ressourceperson fra Netværket i relation til praksisforskningsgruppen på Syd. Dette projekt er afrapporteret i: Alminde, Rikke, Skyum, Jette, Røddik, Lene, Nielsen, Else Marie og Henriksen, Kirsten (2010) Socialcenter Syd: Praksisforskning – et aktionsforskningsprojekt – styrke sammenhæng og kreativitet mellem socialcentrets myndigheds- og foranstaltningsområde. Intern rapport.

periodes fokus på træning og implementering af Social analyse og handling. Idéværkstedet tematiserede: Det gode socialfaglige arbejde. Hvordan kan det forstås, hvilke kvaliteter besidder det, og hvordan kan vi fremme det? Desuden rettede værket opmærksomhed på spørgsmålet om socialrådgiveren som socialpolitisk aktør²²⁸.

I juni 2011 blev der afholdt det afsluttende statusværksted²²⁹ med rådgiverne og afdelingslederne fra Syd på Socialrådgiveruddannelsen. Alle rådgivere var inviteret; men døgngruppen deltog ikke i Statusværkstedet på grund af en procesdag for hele kommunen i Familieplejen (Logbog).

I løbet af samarbejdsperioden skete der væsentlige forandringer i den overordnede organisering i socialforvaltningen og i den lokale organisering, ligesom der har været en relativ stor personaleudskiftning. Samtidig blev der indført nye edb-systemer og lovændringer (Barnets reform pr. 1.1.2011). Alle samarbejdsrutiner blev ændret og der skete en opgavespecialisering som følge af organisationsforandringerne. Før ændringerne arbejdede myndigheds- og handicaprådgiverne i sideordnede teams med alle aspekter af myndighedsarbejdet i relation til Servicelovens børn og ungebestemmelser/handicapbestemmelser, ledet af en afdelingsleder (Socialcenter Syd, 2007). Efter organisationsforandringerne i Socialforvaltningen i Århus²³⁰ får de nye familiekontorer med myndighedsopgaver for udsatte børn og unge en ny struktur, hvor de hidtidige sideordnede teams brydes op og erstattes af en fælles modtagelse med en særlig enhed for udarbejdelse af § 50 undersøgelser, en daggruppe (dagforanstaltninger) og en døgngruppe (døgngforanstaltninger). Disse nye grupperinger indebærer nye samarbejdsrelationer mellem rådgiverne indbyrdes og med ledelsen samt forandrede arbejdsopgaver og etablering af snitflader mellem de forskellige nye funktioner. Endvidere samles alle handicaprådgivere i et nyt fælles handicapcenter (Århus Kommune, 2010), og handicaprådgiverne er således ikke længere på Syd.

Samtidig blev organisationsforandringerne også ledsaget af ændringer af lederniveauet personmæssigt. Ingen af de tidligere ledere er tilbage efter organisationsforandringerne. Den tidligere centerchef ophørte foråret 2010, hvorefter der i en periode var konstitueret en anden chef. Denne overtog efter organisationsændringerne posten som chef for det samlede familiecenter (myndighedscentret for udsatte familier, børn og unge) i kommunen. Der var derfor ikke længere nogen ”lokal chef” på Syd²³¹. Af de tre oprindelige afdelingsledere var der heller ingen tilbage. En fulgte med over i

---

²²⁸ Invitationen Bilag 2

²²⁹ Invitation og program Bilag 3

²³⁰ 5.10.09 (Logbog).

Deltaget i personalemøde på Socialcenter Syd, hvor der blev orienteret om kommende organisationsforandringer

²³¹ der blev omdøbt til Familiekontor Syd

Handicapcentret, og fik derpå andet arbejde. En blev leder i Horsens Kommune. Den sidste gik på pension. De blev erstattet af to afdelingsledere, der skulle varetage den daglige ledelse af familiekontoret. Efterfølgende blev chefen for familiecentret flyttet over som chef for centret for opsøgende arbejde, medens chefen her blev flyttet hen som chef for familiecentret.. I foråret 2012 er det ene af kommunens fire familiekontorer blevet fusioneret med et andet, hvorefter afdelingslederne er blevet fordelt på de øvrige kontorer således, at der nu er tre afdelingsledere på de tre tilbageværende familiekontorer. Der er således også på lederniveau sket væsentlige forandringer i projektperioden.

Alle disse forandringer organisatorisk som ledelses- og personalemæssigt har i perioder medført aflysninger af samarbejds møder og været vanskelige for både rådgivere og ledere (Feltdagbog og Feltnoter); men er udtryk for virkeligheden, som den tager sig ud i en dansk socialforvaltning. Et aktionsforskningsprojekt er afhængigt af samarbejde med praksis. Når der sker en række forandringer i virkeligheden omkring denne praksis kan det få afgørende betydning for projektsamarbejdet, hvilket også er tilfældet i relation til dette projekt, som analyse af aktionsforskningsprojektets forløb i kapitel 10 vil vise.

Aktionsforskningssamarbejdet med Familieafdelingen i Horsens Kommune samt betydningsfulde forandringer

Samarbejdet med Familieafdelingen i Horsens Kommune kom som beskrevet i stand på baggrund af rådgiveres forslag til ledelsen om, at deres arbejdsplads skulle indgå i projektet²³². Efter en mailveksling om muligheder for samarbejde med rådgivere kontakter afdelingslederen i oktober 2008 mig pr. mail og tilkendegiver, at Familieafdelingen i Horsens kunne være interesseret i at indgå i et samarbejde med mig (Logbog). På baggrund af et fremsendt præsentations papir og en telefonisk drøftelse med afdelingslederen deltager jeg derpå i møde med afdelingsleder samt to af de tre gruppeledere. Ledelsen ønsker, at samtlige 6 teams i afdelingen deltager. Afdelingen skal have fokus på at udvikle mere ensartethed i afdelingens arbejde. På mødet blev det diskuteret at nedsætte en følgegruppe til projektet. Ledelsen fremhævede, at der ikke skulle lægges mere ekstraarbejde på rådgiverne end nødvendigt, hvorfor en følgegruppe kunne bestå af ledergruppen og mig (Feltnoter, 10.11.08). Følgegruppen har til opgave at drøfte den praktiske afvikling af projektdeltagelsen set i relation til afdelingen ordinære arbejde.

Som første led i samarbejdet deltog jeg i et personalemøde i Horsens²³³. Her blev projektet præsenteret for alle rådgivere. På mødet deltog endvidere Annette Munch, der ligeledes skulle igangsætte et samarbejdsprojekt i relation til en undersøgelse af, om

---

²³² En anden medarbejder, som jeg mødte som diplomstuderende var også initiativtager. De to diskuterede på det afsluttende statusværksted, hvem af dem, der havde ”æren for”, at Horsens kom med i arbejdet. Begge gjorde de krav på den (Feltdagbog).

²³³ D. 26.01.09 (logbog)

der er sammenhæng mellem § 50 undersøgelsen og handleplanernes mål og indsatser samt metodevalg. Der skal inddrages en række journaler som undersøgelsesmateriale i dette projekt. Familieafdelingen skulle således indgå i samarbejde om to forskellige projekter på samme tid, og ledelsen håbede, at de to projekters aktiviteter ikke ville falde helt oveni hinanden (Feltnoter, 10.11.08). Imidlertid bliver projektet om § 50 undersøgelserne tilsyneladende ikke gennemført²³⁴.

Den indledende temadag blev afholdt på Socialrådgiveruddannelsen²³⁵ Efter denne indledende præsentation deltog jeg i lighed med på Syd i refleksionsmøder med SA. Der blev planlagt to møder pr. team pr. halvår med min deltagelse frem til og med foråret 2011. Oprindeligt var det besluttet, at ledergruppen skulle udgøre følgegruppen. Men set i lyset af gode erfaringer med Ambassadørgruppen på Socialcenter Syd samt vanskeligheder med at få aftaler i stand om møder med ledergruppen genfremsatte jeg et forslag om etablering af en Ambassadørgruppe med repræsentanter fra hvert team også i Horsens. Dette drøftede jeg med ledergruppen²³⁶ og efterfølgende udarbejdede jeg et notat om Ambassadørgruppens formål og funktion, (Jf. Bilag 4), der kunne rundsendes til rådgiverne. Imidlertid kommer dette forslag ikke rundt til alle rådgivergrupperne fra gruppelederne. Da jeg erfarede dette udsendte jeg det selv direkte til rådgivere fra de pågældende team (Logbog: december 2009-februar 2010). Ambassadørgruppen kommer i gang fra september 2010 og arbejder herefter meget engageret som et fælles fagligt forum omkring arbejdet med faglig refleksion, nye ideer samt produktion af en fælles mappe med teoribidrag til brug på refleksionsmøderne.

Også samarbejdet med Horsens kommunes familieafdeling blev genstand for forandringer i samarbejdsrelationerne personmæssigt. Sidst på foråret henover sommeren 2009 er en af gruppelederne syg og ophører siden, hvorefter to teams i nogle måneder er uden daglig leder, mens en gruppeleder for andre teams samt afdelingsleder bestræber sig på at dække lederopgaverne²³⁷. Der blev i oktober ansat en ny gruppeleder til erstatning for den fratrådte gruppeleder. Afdelingslederen får andet arbejde, og i foråret 10 ansættes en

---

²³⁴ Dette projekt går dog vist i sig selv igen. Bilag 58 i logbog - mailveksling d. 29.03.12:

Hej Kirsten

Sjovt du nævner det. Vi snakkede netop om det over morgenkaffen i sidste uge. Vi ved heller ikke, hvad der blev af det projekt. Men væk er det i hvert fald. I 2009 havde vi N som leder her på Fuglevang og M sad på Nordvang. Måske er det gået i glemmebogen efter, at de rejste? Venlig hilsen C.

²³⁵ 23.03.09: Temadag med Horsens på skolen. Afdelingslederen og de to gruppeledere deltog. Den sidste gruppeleder sygt barn. Program jf. Bilag 1.

²³⁶ 07.12.09: Møde med ledergruppen i Horsens.. Drøftet forløbet samt forslag om en ambassadørgruppe (Logbog).

²³⁷ 24.6. – refleksionsmøde i Horsens – aflyst??? – Grupperne på Fuglevang blev slået sammen.

Gruppelederen ophørte – der skulle være ansættelsessamtaler m.h.p. nyansættelse d. 25.06.09 – der blev der ikke ansat nogen. De opslog stillingen i Socialrådgiveren – samtaler d. 25.09.09. (Logbog.)

ny afdelingsleder, der får stillingsbetegnelsen sektionsleder²³⁸ De to gruppeledere som var ansat, da projektet startede får efterfølgende andre opgaver, og i foråret 2011 ansættes yderligere en ny gruppeleder til erstatning for disse to. Gruppelederne skifter stillingsbetegnelse til afdelingsledere. Den samlede ledergruppe er hermed skiftet ud i løbet af projektperioden og blevet reduceret med en person.

I Horsens kommune sker der også organisationsforandringer. I sommeren 2011 bliver familieafdelingen i Horsens omstruktureret. Fra at være en forvaltning med sideordnede teams, der dækkede hvert et geografisk afgrænset område, ændres organiseringen til en fælles modtagelse for hele familieområdet, samt to teams, der dækker børn op til 12 år, samt to teams, der dækker unge over 12 år. Modtagelsen skal afklare, hvorvidt der er tale om en problemstilling, der kan løses udenfor forvaltningen eller afklares med råd og vejledning. Hvis der vurderes, at der skal iværksættes § 50 undersøgelse og eventuel foranstaltning overgives sagen til baglandets grupper efter barnets alder.

Der blev ligeledes afholdt afsluttende statusværksted med Horsens²³⁹ på Socialrådgiveruddannelsen i Århus. Der deltog 25 rådgivere og de to afdelingsledere. Handicapgruppen deltog ikke. Afdelingslederen med ansvar for denne gruppe meddelte, at gruppen ikke kunne deltage på grund af presserende arbejdsopgaver²⁴⁰, ligesom gruppen i en periode havde været lukket for henvendelser på grund af presserende opgaver²⁴¹.

I Horsens er der ligeledes tale om forandringer organisatorisk som ledelsesmæssigt. Forandringerne har i perioder medført turbulens og været vanskelige for både rådgivere og gruppeledere (Feltdagbog). Igen ser jeg dette som et udtryk for socialforvaltningsvirkeligheden aktuelt. En virkelighed som et aktionsforskningsprojekt er afhængig af. En afhængighed der får afgørende betydning for eksperimentets forløb, hvilket også gælder dette projekt. Dette vender jeg tilbage til i analysen af aktionsforskningsprojektets forløb i kapitel 10.

Kort opsamling af eventuelle forskelle og fællestræk

Umiddelbart forekommer de to afdelinger forskellige. Familieafdelingen i Horsens udgør en selvstændig afdeling i kommunens socialforvaltning, medens Syd udgør en af flere

---

²³⁸ 12.02.10: Annonce i Socialrådgiveren: Søger leder i Horsens. Mon M er holdt? (Logbog) Der ansættes en tidligere afdelingsleder fra Århus kommune som sektionsleder(ibid.).

²³⁹ 31.5.11: Afholdt statusværksted med Horsens på skolen (Logbog). Program som Bilag 3.

²⁴⁰ 25.5.11

Modtaget mail fra den nye gruppeleder i H-gruppen, Horsens: At H-gruppen ikke deltager i statusværksted pga. presserende opgaver. Mailveksling om deltagerantal. Bilag 53 (Logbog).

²⁴¹ 19.5.11

Modtaget et autosvar fra H-gruppen om, at der er lukket for henvendelser i en uge pga presserende opgaver. Bilag 52 (Logbog).

underafdelinger af en overordnet afdeling i en meget større kommune. Samtidig kan der også ses en personalemæssig forskellighed, idet personalet i Horsens består af erfarne rådgivere, medens der på Syd er relativt mange nyuddannede eller mindre erfarne rådgivere. Alligevel kan der også iagttages en række fællestræk, selvom en deltager fra ledergruppen²⁴², der har indgående kendskab til begge afdelinger, afviste, at der er lighedspunkter mellem de to afdelinger, og tværtimod anså dem for meget forskellige især med hensyn til muligheder for at organisere og tilrettelægge arbejdet.

For begge afdelinger er det sigende, at den faglige hverdag for de deltagende rådgivere har været meget omskiftelig. Der er sket omstruktureringer både på den overordnede og daglige organisering. Rådgiverne har fået nye arbejdsopgaver i og med skiftet fra de sideordnede teams til de funktionsopdelte teams: De har fået nye samarbejdsrelationer med børn / unge og familier, med kollegaer, med daglige ledere og med samarbejdspartnere. Samtidig er ledergrupperne begge steder helt udskiftet personmæssigt. Endvidere er der i den ene afdeling ligeledes en del personaleudskiftning, medens der i den anden er en del rådgivere på diplomuddannelse. I begge afdelinger har der været vanskelige perioder, hvor både ledere og rådgivere har oplevet det som turbulent og har haft svært ved at navigere i denne turbulens. Samtidig har der i lyset af disse forhold været perioder, hvor rådgiverne har haft vanskeligt ved at prioritere deltagelsen i aktionsforskningsprojektet. Dette er sket skiftevis i de to afdelinger. I perioder har jeg tænkt, nu springer den ene afdeling fra, og derpå den anden (feltdagbog). Imidlertid har begge afdelingers rådgivere holdt fast. ”Vi har lovet at deltage” – og vægtet at stå ved dette løfte (ibid.). Betydningen af denne indstilling samt af de omskiftelige forhold, der har omgivet og præget aktionsforskningsforløbet vender jeg tilbage til i analysen af aktionsforskningsprocessen, særligt i analysen af forløbet i kapitel 10 samt i identificeringen af betydningsfulde generative mekanismer i kapitel 12.

---

²⁴² (Ambassadørgruppemøde med ledelsen 22.04.09)

Bilag 4 B: Ambassadørgruppens indhold og funktion

Khen
211209

Vedr. samarbejde mellem Familieafdelingen i Horsens Kommune og Kirsten Henriksen's ph.d. projekt "Social analyse"

Forslag om etablering af en Ambassadør – gruppe i Horsens:

I løbet af 2009 har Horsens Kommunes familieafdeling og undertegnede samarbejdet om kvalificering af rådgivernes faglige vurderinger gennem arbejdet med fælles faglig refleksion ved hjælp af redskabet Social analyse og handling.

Implementeringen af brugen af redskabet har gennem efteråret mødt vanskeligheder, idet det har været svært for rådgiverne at holde fast i arbejdet. Implementeringen vurderes at kunne styrkes gennem etablering af en form for ambassadørgruppe.

Der foreslås derfor etableret en ambassadør-gruppe med en deltager fra hvert team/gruppe, d.v.s. en fra hver af de 3 grupper på Fuglevang samt to fra de to grupper på Nordvang samt H-gruppen på Nordvang. Mødefrekvens anslået til 2 møder pr. halvår.

Formålet med ambassadørgruppen er dobbelt:

Dens primære funktion er at understøtte implementeringen af "Social Analyse", som redskab til faglig refleksion gennem fælles faglig sparring.

Samtidig udgør ambassadørgruppen en følgegruppe for Kirsten's ph.d. projekt - som har fokus på kvalificering af de faglige vurderinger gennem arbejdet med Social analyse og handling.

Ambassadørgruppen kan styrke implementeringen gennem at være fælles forum for:

- erfaringsudveksling
- gensidigt at holde hinanden fast i arbejdet
- at fælles - gøre og inspirere
- at samle op på fælles kompetenceudviklingsbehov – videregive ønsker til temadage/undervisning
- at samle op på og planlægge i relation til behov for fremtidige tiltag i samarbejdsprojektet

Ambassadørernes opgaver:

- holde fast i arbejdet i egen gruppe og inspirere kollegaerne
- samle op på læringsbehov i egen gruppe
- bringe frem og tilbage mellem egen gruppe og den samlede ambassadørgruppe
- introducere nyansatte til arbejdet med social analyse i gruppen

Muligheder og perspektiver i ambassadørgruppens funktion som følgegruppe til Kirstens ph.d. projekt:

- løbende diskussioner af og refleksioner over udviklingen i projektet og dets resultater
- indgå i fortolkningsprocessen omkring fortolkning af data
- tilbud om temadage i relation til praksisforskning, aktionsforskning, analyse og fortolkning (evnt. i fællesskab med ambassadørgruppen på Socialcenter Syd i Århus)
- Og ? – andre muligheder kan drøftes og aftales p.b.a. deltagernes interesse.

Mange hilsner

Kirsten Henriksen

Bilag 5: deltagelse i International Course in Action Research, 26th – 28th May 2009. (TAR) i Odense.

TAR stiftede jeg personligt kendskab med gennem min deltagelse i et Ph.d kursus i aktionsforskning indenfor sundhedssektoren²⁴³ med Titchen og McCormack som undervisere sammen med Lis Wagner²⁴⁴ ved SDU. I kurset deltog en række ph.d. studerende fra sundhedssektoren, især sygeplejersker beskæftiget ved undervisning i sygepleje, men også ergoterapeuter, en misbrugsbehandler, en farmaceut og en praktiserende læge fra et lokalsamfund i det nordlige Norge samt enkelte deltagere udenfor sundhedssektoren med interesse for aktionsforskning.

På kurset oplevede vi TAR's fokus på at arbejde med begge hjernehalvdele. Udover oplæg om aktionsforskningstilgange, perspektiver på aktionsforskning samt præsentation af konkrete projekter bestod centrale kursus elementer af arbejde med "kunstneriske" processer. Fremstilling af blandt andet plancher, der illustrerede videnskabsteoretiske perspektiver med anvendelse af farver, stjerner, glimmer og glansbilleder i mængder, som ville gøre en børnehaveklasse meget misundelig. Der blev arbejdet med kropsliggørelse af samme videnskabsteoretiske perspektiver gennem menneskelige skulpturer²⁴⁵. På gå-ture arbejdede vi i små hold med indlagte opgaver og skulle på bedste spejdervis i naturen opsnuse materialer, der kunne illustrere forskellige aktionsforskningstilgange. Udarbejdede fortællinger om aktionsforskning ved hjælp af fotokort med for eksempel figurer, dyr, natur og kunstmotiver, der kunne symbolisere væsentlige aspekter ved aktionsforskning og læring på kurset. Endvidere var der indlagt sessioner, hvor deltagerne i små grupper skulle guide hinanden i relation til vanskeligheder i egen forskningsproces i en form, der minder om supervisorsøvelser. Nogle af deltagerne

---

²⁴³ Action research Course 26-28.5 2009 Odense Universitet arrangeret af University of Southern Denmark and University of Ulster – under the auspices of GRASP: The Danish Graduate School in Public Health Science.

International Course in Action Research, 26th – 28th May 2009.

The Research Unit of Nursing at SDU, The Danish Graduate School in Public Health Science and University of Ulster, Northern Ireland were proud to present a three-day International Course in Action Research at Odense Campus, 26th – 28th May 2009. The course was fully booked and attended by five PhD students from Holland and Northern Ireland, together with 19 Danish-registered PhD students. The three course leaders, Prof. Angie Titchen and Prof. Brendan McCormack, from University of Ulster, together with Prof. Lis Wagner from the Research Unit of Nursing here at SDU, presented a wide range of critical creative sessions, including dynamic group and pair exercises, so that the course unfolded as an example of action research in the making. PhD students both local and international presented on their work and the theory of action research.

L:\KINGSTON (L)\phdprojekt\konferencer og kurser\aktionsforskningsph.d.kursus Odense maj

2009\International Course in Action Research.mht

²⁴⁴ Professor og forskningsleder i sygeplejeforskning, SDU.

http://sdu.dk/Om_SDU/Institutter_centre/Klinisk_institut/Forskning/Forskningsenheder/Sygeplejeforskning.aspx

lokaliseret 6.12.11

²⁴⁵ Sidst i bilaget følger fotos fra nogle af disse aktiviteter.

kendte til og/ eller arbejdede med aktionsforskning, For andre af deltagerne fra sundhedssektoren var aktionsforskning imidlertid nyt. De kunne beskrive deres familiaritet med og tilknytning til et positivistisk paradigme og en naturvidenskabelig tankegang; men blev i vidt omfang optagede af, at det er muligt at tænke forskningsprocesser på en anden måde.

L:\KINGSTON (L)\phdprojekt\konferencer og kurser\aktionsforskningsph.d.kursus
Odense maj 2009\International Course in Action Research.mht

lokaliseret 03 09 2012-

Bilag 6: The Action Research Landscape – udleveret arbejdsblad fra Angie Titchen på Ph.d. kursus 26-28.05 2009 i Odense.

The action research landscape International Course in Action Research, University of Southern Denmark, 26th – 28th May 2009				
Methods →	Technical	Practical	Emancipatory	Transformational
Research paradigms	<i>Positivist</i>	<i>Interpretive</i>	<i>Critical</i>	<i>Critical</i>
Ontology/epistemology	-One truth	-Combining paradigms and methodology is ok. -I now truly appreciate why I need to unpack this and understand it, as well as enable me to 'own' it, read? by being, doing, etc.	-The world is out there / but it has to/ can be improved, and we'll see it our/ my way from a critical perspective.	-Self and culture.
Questions/products	-Aim and endpoints are clear from the start.	-Still questioning my type of AR!	-Starting up the process open-minded.	-Aim and end point will be clear in the process. Document the new knowledge and the process.
Design/methodologies	-Help from outside to change work from A to B. -When/who to formulate criteria of success?	-That I am clearer about my methodology and mode of AR. -No critical view on society. Help from outside to change work from A to B, involving workers to make possible changes at workplace. -AR can be another form of mixed methods research.	-Make a reflected starting point, AND be open to swap between technical/pract/ emancipat/. -How to understand the methods/techniques of AR?	-A special focus on ethics, spirituality and creativity.
Roles & relationships	-That understanding your role as an Action Researcher is so important, before, during, etc. -The power and privilege of the participatory part in AR. -Researcher, outside. -Expert, outsider, change the worker. -Intentional choice/ planning of roles/ relationships changing – challenging – challenged.	-What is my main role? How do I deal with my own/interbody? -The risk of being an action researcher -Co-operation.	-Collaboration. -Insider. Change the worker and conditions. -Positions, power relations, challenges, conflicts are more 'can't read?' than in trad. research. -Meeting the other in a neutral space first, to explore hopes/ fears/expectations. -Consciousness about own personality (risk of allowing persons with 'same' personality to 'decide more/move?').	-Supporting structures for transformational AR, but transformational change cannot be forced. -Insider. change the worker, conditions, to be informed or transformed.
Ethics/rigour	-Important in the whole process.	-Ethics in AR for me is about living ethical and moral ways of being and doing throughout. -Ethical issues are largely the same as for other designs.	-Ethic consideration is ongoing process.	-The hawk and the dove.
Multiple discourses				-Ethically appropriate language versus AR language.
Praxis/ reflexivity	-Introduction to a framework vocabulary that can be used to describe interventions and give ideas as to how to introduce change.	-I have used a reflexive journey so far, it makes sense now! -Enabling reflexivity for me and co-researchers/participants will be key in unpacking understandings.	-Integrity is the key word here. -Reflexivity: to be expected, promoted, critiqued. -Meaningful, intentional, moral action. -High challenge, low support. -Critical reflection.	-Can't turn back. -Action researcher know thyself! -Who am I anyway? Where am I right now? What's scary, what's not? How much can I/we challenge myself?
Implementation		-Having strategies to enable the being and living through the swampy/messy lands of action phase. -Use my challenge and support systems to enable me to engage with paradigms, etc.	-Facilitator. -Creating communicative spaces (sharing, contestation, critique and debate internal and external to setting).	-Result unknown. -Self management when leaving the process/changes have been implemented. -Being versus doing; being and not doing; doing and not being; being AND doing.

© University of Southern Denmark, University of Ulster May 2009

(Angie Titchen)

Bilag 7. Oversigt over registreret empiri:

Aktiviteter	Antal	Form I	Form II	Form III
Hændelser i det samlede forløb	1	Logbog	Fil	
Møder med ledelser	4	Feltnoter		
Personalemøder/afdelingsmøder	3	Feltnoter		
Sagsmøder - obs	2	Feltnoter		
Vignetus.	3	Papir	Renskrevet filer	Kategorisering af besvarelserne og beskrivelse
Fokusgruppe	3	Bånd	Renskrevet filer	Kategorisering af besvarelserne og beskrivelse Display
Faglige dagbøger	29	Papir/filer	Renskrevet filer	Kategorisering af besvarelserne og beskrivelse
Temadage	2	Feltnoter		
Ideværksted	1	Få feltnoter	Udskrevne protokoller	
Statusværksted	2	Lydfiler (af dele) Besvarede spørgeskemaer	Sammenskrift af besvarede spørgeskema Stikord/ Referater af borddrøftelser som fil	Kategorisering af besvarelserne og beskrivelse
Ambassadørgruppemøder	21	Feltnoter + Lydfiler (dog ikke fra de første møder)	Transskriberet – de fleste i udvalgte passager – som filer	Kategorisering af besvarelserne og beskrivelse
Refleksionsmøder	69	Feltnoter + Lydfiler	Enkelte møders udvalgte passager er transskriberet – som filer	Kategorisering af besvarelserne og beskrivelse
Afslutningskonference d. 29.08 2012	1	Feltnoter	Referater af forløb samt fra gruppedrøftelser - som filer	

Primære dokumenter:

Referater fra Ambassadørgruppemøder

Protokoller fra Ideværksted

Referater af borddrøftelser fra Statusværksteder

Referater af forløb samt gruppedrøftelser på Afslutningskonference d. 29 08 2012.

Sekundære dokumenter:

E-mailudvekslinger med deltagere og ledere (kopier gemt som bilag i logbog)

Presseklip/Nyhedsbreve/Notater/Pjecer fra Dansk Socialrådgiverforening – links indsats i fodnoter, hvor de anvendes.

Arbejdstilsynets rapport om Handicapafdelingen i Århus. Link indsat i fodnote.

Alminde m.fl. (2010) Praksisforskningsrapport fra Syd. Intern rapport.

Børne- og Ungeforvaltningen (2005) Status. Projekt alternativer til anbringelser. Horsens Kommune.

Horsens Kommune (2010) Ydelseskatalog.

http://www.horsenskom.dk/~media/Institutioner/BoerneFamiliecenter/pdf_filer/ydelseskatalog%202010%20pdf.ashx lokaliseret 17 05 12

Horsens Kommune(uå) Sammenhængende politik for sårbare børn og unge.

<http://www.horsenskom.dk/Politik/PlanerPolitikkerOgStrategier/~media/glStruktur/Publikationer/Politikker/Sammenhængende%20politik%20for%20sårbare%20børn%20og%20unge%20pdf.ashx> lokaliseret 17 05 12

Kildedal, Karin og Verwohlt, Betina (2009) Socialfagligt grundlag for gennemførelse af § 50 undersøgelser i Århus Kommune. Resultatdelen af anden delrapport. Aalborg Universitet.

Kildedal, Karin og Verwohlt, Betina (2009) Udvikling af fælles fagligt grundlag i Århus Kommune. Anden delrapport. Aalborg Universitet.

Kildedal, Karin og Verwohlt, Betina (2008) Undersøgelse af den socialfaglige praksis – i anbringelsessager og sager med omfattende hjælpeforanstaltninger i Århus Kommune. Første delrapport. Aalborg Universitet.

Internetmateriale:

Oplysninger om de to kommuners organisation. De to kommuners hjemmesider:

Horsens Kommune:

<http://www.horsens.dk/Borgerinfo/BoernOgUnge/Raadgivning/Familieafdelingen.aspx>, lokaliseret 23 09 12

Århus Kommune:

<http://www.aarhus.dk/da/omkommunen/organisation/Sociale-Forhold-og-Beskaeftigelse/Socialforvaltningen.aspx>, lokaliseret 23 09 12.

Bilag 8

Khen, 24 02 2012

Kære Anna

Ang. Transskribering:

Som aftalt vil jeg gerne have transskriberet flere optagelser i forb.m. mit ph.d. projekt
Som sidst har jeg lyttet filen igennem og har udvalgt de passager, som jeg gerne vil have transskriberet.

Du bedes skrive det, der siges, helt ud og markere, hvis du ikke kan høre : f.x (i.h.) med angivelse af tidspunkt for dette.

Der må gerne løbende være påført tidsangivelse - men da jeg udvælger passager – vil det formentlig være nok med, at passagernes tidsangivelser står over teksten. Du har dem nedenfor og kan måske blot skrive ind i denne fil?

Hvis du synes, at tidsangivelserne virker underlige, så må du endelig tage sekunderne rundt om opgivelserne med.

Det, der skrives er et møde i Ambassadørgruppen blandt rådgiverne i familieafdelingen i Horsens, som jeg samarbejder med omkring kvalificering af de socialfaglige vurderinger vha social analyse.

Du må endelig spørge, såfremt du har spørgsmål. Du skal huske at notere på timeseddel, i hvilke tidsrum, du arbejder på det. Timesedlen skal til mig til godkendelse. Måske kan du scanne den ind med din underskrift og maile til mig?

Udskrift af: Møde i Ambassadørgruppen i Hosens d. 10.05. 2011:

En meget stor del af mødet går med at arbejde med ”Mappen” – en mappe hvor der sættes uddrag af teoribeskrivelser, undersøgelser fra Socialforskningsinstituttet og lignende ind til brug for deres arbejde med at analysere familiernes sociale problemer.

Fra og til:

00: 01:05 - 00:01:38

00:02: 44 - 00:03:01

00:03:38 – 00: 04:07

00:05:38 – 00: 06:01

00:07:10 – 00: 07:26

00:08:10 – 00: 08:53

00:09:27 – 00: 10:34

00:10:45- 00: 12:59

00:13:53- 00: 14:19

00:14:38- 00: 14:54

00:15:15- 00: 15:22

00:15:46- 00: 16:54

00:18:17- 00: 20:10

00:20:39 – 00:21:44

00:22:04 – 00:22:13

00:22:35 – 00:22:48

00:38:48 – 00:39:08

01:03:40 – 01:04:23

01:07:10 – 01:07:53

01:08:50- 01:09:49

01:10:30-01:11:17, 01: 12:02-01:12:30, 01:14:30 – 01:18.50, 01:41:50 – 01:42.30

Bilag 9 Vignetundersøgelse

Vignet undersøgelse februar 2009 - familiegrupperne:

Indledning

Formålet med denne vignetundersøgelse er at klarlægge udgangspunktet. Hvordan du som rådgiver ræsonnerer, når du stilles overfor at foretage en faglig vurdering i en social sag indenfor dit område.

Du bliver i det følgende præsenteret for en case i flere afdelinger. Efter hver del bedes du besvare nogle spørgsmål. Du bedes besvare dem ud fra, hvordan du fagligt vurderer, at en socialarbejder bør handle i forhold til en sådan problemstilling, og ikke lade din besvarelse begrænse af eventuelle lokale retningslinjer eller procedurer.

Du må meget gerne skrive så læsevenligt som muligt.

Hvis du mangler plads, så fortsæt på bagsiden af papiret med reference til punktet.

Line

Socialforvaltningen bliver telefonisk kontaktet af en dagplejemor. Dagplejemoderen fortæller, at et af de børn, hun passer, er en 8 måneder gammel pige, der er datter af en ung mor, som bor alene med barnet. Dagplejemoderen er bekymret for Line, da hun tror, at moderen har et misbrugsproblem. Hun virker af og til påvirket, når hun henter og bringer. Nogle gange lugter hun da af alkohol, andre gange virker hun meget fraværende og sløv. Nogle gange kommer hun for sent, to gange kom hun slet ikke, hvorfor Line måtte blive og overnatte hos dagplejemoderen. Næste dag havde Lines mor ingen forklaringer på, hvorfor hun ikke kom, men skyndte sig af sted med barnet.

Lines far bor i den anden ende af byen. Han kommer tit og henter og bringer Line. Han virker meget omsorgsfuld overfor Line og virker altid ædru, men har altid travlt med at komme af sted. Dagplejemoderen har svært ved at tale med ham. Han virker meget genert, sky og usikker, og mæler kun få ord. Dagplejemoderen fortæller, at forældrene ikke har fælles forældremyndighed.

Dagplejemoderen er ikke bekendt med, at der er anden familie i nærheden. Moderen har fortalt, at hun kom hertil fra Sjælland, hvor al hendes familie bor, og at hun ikke har kontakt til barnets fars familie.

Hvordan vurderer du denne sag:

1. Er der grundlag for, at socialforvaltningen bør gøre en indsats (sæt kryds)?

Ja

Nej

2. Hvad bør indsatsen givet fald gå ud på (sæt kryds – et eller flere):

Ingen indsats

Anbringelse af Line

Anbringelse af mor og barn

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line og mor

Aflastning i hjemmet

Støtteperson i familien

Samtaleforløb med mor hos rådgiver

Undersøgelse og udredning

Undersøgelse og udredning – hos hvem?

Andet

I givet fald hvilket:

3. Redegør for, hvordan du forstå casens problemstilling (er) (beskriv):

4. Hvad er de for dig afgørende omstændigheder for, at der bør gøres en indsats /beskriv):

5. Hvordan er du nået frem til den (de) indsats (er) du valgte (beskriv) – hvordan tænker du, at de kan hjælpe familien?:

6. Når du ser på dine besvarelser af punkt 3-5 - hvilke typer af viden trak du på (sæt kryds – gerne flere):

Viden ud fra egne familieforhold

Erfaringsmæssig viden

Teoretisk viden

Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

7. Når du ser på din besvarelser af punkt 6 - hvilke typer af viden du trak på - giv så her eksempler på den brugte viden indenfor de enkelte punkter:

Viden ud fra egne familieforhold

Erfaringsmæssig viden

Teoretisk viden

Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

Line 2

Line er nu 5 år og går i børnehave. Der kommer en underretning fra hendes børnehave, som er bekymret for hende og forholdene i hjemmet.

Børnehaven beskriver hende i underretningen som en aktiv og kvik pige, der virker normalbegavet, og som klarer sig godt socialt mellem de andre børn. Line er glad for kontakten med de voksne i børnehaven og søger dem ofte, men er også glad for at indgå i leg og fælles aktiviteter med de andre børn.

Børnehaven har ofte erfaret, at Line selv må stå op og sørge for morgenmad, hvis der er noget, og ind i mellem er hun selv gået til børnehaven om morgenen. Indtrykket er også, at hun har været alene om aftenen af og til. Når Line beskriver, hvad der sker i hjemmet, fremstår det for pædagogerne, som om forholdene i perioder er temmelig kaotiske. Line fortæller om, hvordan hun nogen gange sørger for sin mor, selv køber brød og mælk og finder tøj frem, og prøver at få vasket yndlingsblusen. Line forklarer, at hendes mor nogle gange er syg og ligger i sengen hele dagen. Så må hun prøve at hjælpe hende.

Pædagogerne giver udtryk for, at de har en klar opfattelse af, at moderens misbrug styrer hverdagen i hjemmet.

Lines far har af og til hentet hende i børnehaven. Hun virker glad for ham. Børnehaven kender ham dog knapt, da han altid skynder sig af sted og ikke er til at slå et ord af, i den tid han må vente på, at Line bliver klar til at gå. Line fortæller i børnehaven, at det ikke er altid hun kommer hen til sin far, som aftalen ellers var. Det er når hendes mor er sur på faderen.

Hvordan vurderer du denne sag:

1. Er der grundlag for, at socialforvaltningen bør gøre en indsats (sæt kryds)?

Ja

Nej

2. Hvad bør indsatsen givet fald gå ud på (sæt kryds – et eller flere):

Ingen indsats

Anbringelse af Line

Anbringelse af mor og barn

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line og mor

Aflastning i hjemmet

Støtteperson i familien

Samtaleforløb med mor hos rådgiver

Undersøgelse og udredning

Undersøgelse og udredning – hos hvem?

Andet

I givet fald hvilket:

3. Redegør for, hvordan du forstå casens problemstilling (er) (beskriv):

4. Hvad er de for dig afgørende omstændigheder for, at der bør gøres en indsats /beskriv):

5. Hvordan er du nået frem til den (de) indsats (er) du valgte (beskriv) – hvordan tænker du, at de kan hjælpe familien?:

6. Når du ser på dine besvarelser af punkt 3-5 - hvilke typer af viden trak du på (sæt kryds – gerne flere):

Viden ud fra egne familieforhold

Erfaringsmæssig viden

Teoretisk viden

Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

7. Når du ser på din besvarelser af punkt 6 - hvilke typer af viden du trak på - giv så her eksempler på den brugte viden indenfor de enkelte punkter:

Viden ud fra egne familieforhold

Erfaringsmæssig viden

Teoretisk viden

Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

Line 3

Du har udfærdiget din socialfaglige vurdering og skal fremlægge denne sammen med et forslag om en indsats fra socialforvaltningens side ifht. Line og familiens situation på et sagsmøde med dine kollegaer og din leder.

Du har overvejet sagen og tænkt på, at der i forvaltningen har verseret rygter om, at der fra den centrale ledelse/ politikerne vil komme krav om økonomiske opstramminger/besparelser, som meget vel kan komme til at udgøre begrænsninger for de indsatser, som du har vurderet som relevante ifht. denne sag.

Hvilke overvejelser har du da gjort dig om dine handlemuligheder?

Og her til slut kommer nogle spørgsmål om dig:

Du har været uddannet socialrådgiver/socialformidler – hvor længe?

Ny uddannet

Mindre end et år

1-3 år

4-6 år

Mere end 6 år

Hvor længe har du arbejdet inden for børn- og unge området

Lige startet

Mindre end et år

1-3 år

4-6 år

Mere end 6 år

Vignet undersøgelse februar 2009 - specialbistandsgrupperne:

Indledning

Formålet med denne vignetundersøgelse er at klarlægge udgangspunktet. Hvordan du som rådgiver ræsonnerer, når du stilles overfor at foretage en faglig vurdering i en social sag indenfor dit område.

Du bliver i det følgende præsenteret for en case i flere afdelinger. Efter hver del bedes du besvare nogle spørgsmål. Du bedes besvare dem ud fra, hvordan du fagligt vurderer, at en socialarbejder bør handle i forhold til en sådan problemstilling, og ikke lade din besvarelse begrænse af eventuelle lokale retningslinjer eller procedurer.

Du må meget gerne skrive så læsevenligt som muligt.

Hvis du mangler plads, så fortsæt på bagsiden af papiret med reference til punktet.

Line

Socialforvaltningen bliver telefonisk kontaktet af en dagplejemor. Dagplejemoderen fortæller, at et af de børn, hun passer, er en 8 måneder gammel pige, der er datter af en meget ung mor, som bor alene med barnet. Dagplejemoderen er bekymret for Line af flere grunde.

For det første er dagplejemoderen bekymret i forhold til Lines udvikling. Hun synes ikke, at hun reagerer som et barn på 8 måneder og kan være svær at opnå kontakt med. Line blev født for tidligt og det var en lang og vanskelig fødsel, hvor Line i en kort periode måske ikke fik tilstrækkeligt med ilt, har moderen fortalt dagplejemoderen.

For det andet er dagplejemoderen usikker på, om moderen har forståelse for Lines behov. Moderen er meget ung og virker på dagplejemoderen som om, at hun er noget umoden, og meget optaget af sine egne interesserer - veninder, musik, caféliv, fester og fyre.

Hun har talt med moderen om sin bekymring for Line, men moderen afviser, at der skulle være noget i vejen med Line. Hun blev født for tidligt, og er så lille endnu. Moderen giver udtryk for, at Line blot skal vokse og have tid til at indhente den tid, hun blev født for tidligt.

Lines far bor i den anden ende af byen. Han kommer tit og henter og bringer Line. Han virker meget omsorgsfuld overfor Line, men har altid travlt med at komme af sted.

Dagplejemoderen har svært ved at tale med ham. Han virker meget genert, sky og usikker, og mæler kun få ord. Dagplejemoderen fortæller, at forældrene ikke har fælles forældremyndighed.

Dagplejemoderen er ikke bekendt med, at der er anden familie i nærheden. Moderen har fortalt, at hun kom hertil fra Sjælland, hvor al hendes familie bor, dem ser hun ikke særligt tit, og hun har ikke kontakt til barnets fars familie.

Hvordan vurderer du denne sag:

1. Er der grundlag for, at socialforvaltningen bør gøre en indsats (sæt kryds)?

Ja

Nej

2. Hvad bør indsatsen givet fald gå ud på (sæt kryds – et eller flere):

Ingen indsats

Anbringelse af Line

Anbringelse af mor og barn

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line og mor

Aflastning i hjemmet

Støtteperson i familien

Samtaleforløb med mor hos rådgiver

Undersøgelse og udredning

Undersøgelse og udredning – hos hvem?

Andet

I givet fald hvilket:

3. Redegør for, hvordan du forstå casens problemstilling (er) (beskriv):

4. Hvad er de for dig afgørende omstændigheder for, at der bør gøres en indsats /beskriv):

5. Hvordan er du nået frem til den (de) indsats (er) du valgte (beskriv) – hvordan tænker du, at de kan hjælpe familien?:

6. Når du ser på dine besvarelser af punkt 3-5 - hvilke typer af viden trak du på (sæt kryds – gerne flere):

Viden ud fra egne familieforhold

Erfaringsmæssig viden

Teoretisk viden

Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

7. Når du ser på din besvarelser af punkt 6 - hvilke typer af viden du trak på - giv så her eksempler på den brugte viden indenfor de enkelte punkter:

Viden ud fra egne familieforhold

Erfaringsmæssig viden

Teoretisk viden

Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

Line 2

Line er nu 3 år og går i børnehave. Der kommer en underretning fra hendes børnehave, som er bekymret for hende og forholdene i hjemmet.

Børnehaven beskriver i underretningen Line som en meget passiv pige. De er i tvivl om, om hun er normalbegavet. Hun har svært ved at begå sig socialt mellem de andre børn.

Line virker mere interesseret i kontakten med de voksne i børnehaven og søger dem ind i mellem, da klæber hun bare tavst til dem. Line sidder ofte for sig selv og undgår leg og fælles aktiviteter med de andre børn. Hun laver da tilsyneladende ikke noget. Det virker ind i mellem som om, at hun ikke registrerer, hvad der foregår omkring hende.

Pædagogerne har forsøgt at tale med moderen om deres bekymringer for Line, men hun slår det hen.

Børnehaven har ofte erfaret, at Line kommer i børnehaven sent og uden morgenmad.

Indtrykket er også, at hun har været alene om aftenen af og til. Det virker på børnehaven som om, at Line, når hun ikke er i børnehaven mest opholder sig i lejligheden. Hun kan vanskeligt fortælle om ting, som hun har oplevet, men reagere alene med: Næh – eller gemmer sig.

Pædagogerne giver udtryk for, at de oplever Lines mor som en sød, men umoden ung mor, der glad flagrer rundt og er optaget af de ting, som teenagere normalt er optagede af. Hun kommer ofte og henter Line sammen med veninder eller unge fyre, og da har de travlt og har en masse højlydte planer, som ikke virker til at omfatte Line.

Lines far har af og til hentet hende i børnehaven. Hun virker glad for ham. Børnehaven kender ham dog knapt, da han altid skynder sig af sted og ikke er til at slå et ord af, i den tid han må vente på, at Line bliver klar til at gå. Line fortæller i børnehaven, at hun ikke ved, hvornår hun skal se sin far. Det sker bare ind imellem. Og nogle gange ser hun ham ikke i længere tid. Det er når hendes mor er sur på faderen.

Hvordan vurderer du denne sag:

1. Er der grundlag for, at socialforvaltningen bør gøre en indsats (sæt kryds)?

Ja

Nej

2. Hvad bør indsatsen givet fald gå ud på (sæt kryds – et eller flere):

Ingen indsats

Anbringelse af Line

Anbringelse af mor og barn

Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line
Et behandlingsmæssigt dagtilbud til Line og mor
Aflastning i hjemmet
Støtteperson i familien
Samtaleforløb med mor hos rådgiver
Undersøgelse og udredning
Undersøgelse og udredning – hos hvem?

Andet

I givet fald hvilket:

3. Redegør for, hvordan du forstå casens problemstilling (er) (beskriv):

4. Hvad er de for dig afgørende omstændigheder for, at der bør gøres en indsats /beskriv):

5. Hvordan er du nået frem til den (de) indsats (er) du valgte (beskriv) – hvordan tænker du, at de kan hjælpe familien?:

6. Når du ser på dine besvarelser af punkt 3-5 - hvilke typer af viden trak du på (sæt kryds – gerne flere):

Viden ud fra egne familieforhold
Erfaringsmæssig viden
Teoretisk viden
Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

7. Når du ser på din besvarelser af punkt 6 - hvilke typer af viden du trak på - giv så her eksempler på den brugte viden indenfor de enkelte punkter:

Viden ud fra egne familieforhold
Erfaringsmæssig viden
Teoretisk viden
Forskningsbaseret viden (undersøgelser)

Line 3

Du har udfærdiget din socialfaglige vurdering og skal fremlægge denne sammen med et forslag om en indsats fra socialforvaltningens side ifht. Line og familiens situation på et sagsmøde med dine kollegaer og din leder.

Du har overvejet sagen og tænkt på, at der i forvaltningen har verseret rygter om, at der fra den centrale ledelse/ politikerne vil komme krav om økonomiske opstramninger/besparelser, som meget vel kan komme til at udgøre begrænsninger for de indsatser, som du har vurderet som relevante ifht. denne sag.

Hvilke overvejelser har du da gjort dig om dine handlemuligheder?

Og her til slut kommer nogle spørgsmål om dig:

Du har været uddannet socialrådgiver/socialformidler – hvor længe?

Ny uddannet

Mindre end et år

1-3 år

4-6 år

Mere end 6 år

Hvor længe har du arbejdet inden for specialbistandsområdet

Lige startet

Mindre end et år

1-3 år

4-6 år

Mere end 6 år

Bilag 10: Spørgsmål til Fokusgrupper

Fokusgruppe februar 2009:

Hvad tænker I om at skulle udfylde vignetten

Hvad var svært/let

Del 1-2 – en realistisk case?

Genkendeligt?

Hvilken rolle spiller følgende former for viden i det sociale arbejde:

Viden p.b.a. egne familieforhold ?

Hvad bør det spille?

Prøv at nævne eksempler

Erfaringsbaseret viden?

Hvad bør det spille?

Prøv at nævne eksempler

Teoretisk funderet viden?

Hvad bør det spille?

Prøv at nævne eksempler

Forskningsbaseret viden?

Hvad bør det spille?

Prøv at nævne eksempler

Hvordan arbejder I med at nå frem til en socialfaglig vurdering i en sag?

Hvad har indflydelse på udviklingen af Jeres socialfaglige vurderinger?

Kollegaer

Ledelse

Lovgivning

Organisatoriske krav

Politiske krav

Grunduddannelse

Videre/efteruddannelse

– og hvordan/ hvilken indflydelse?

Hvilken betydning har det om man er ny/gammel i gårde – ifht. at lægge en socialfaglig vurdering frem?

Hvordan

Forskelle på hvilke typer af viden, der anvendes/ efterspørges?

Hvad tænker I om fænomenet: Socialarbejderen som socialpolitisk aktør?

Spørgsmål til social analyse:

1. Havde I kendskab til Social Analyse før projektet?

2. Hvor meget synes I, at I inddrager Social Analyse i Jeres faglige vurdering?

3. Bruger I elementerne i Social Analyse i Jeres faglige vurdering nu?

4. Hvor stor en rolle spiller kommunikation – et fællesfagligt sprog – i gruppearbejdet med Social Analyse?

5. Hvordan påvirker kommunikationen muligheden for at arbejde med Social Analyse?

Bilag 11: Disposition til faglig dagbog

Khen
9.3.09

Kære Rådgiver

Som du måske husker, omtalte jeg en faglig dagbog, som jeg vil bede dig om at skrive ca. 5 gange i forløbet. Her kommer stikord til den første.

Formål:

Den faglige dagbog kan være med til at dokumentere udviklingen undervejs. Samtidig kan den være med til at kvalificere den afsluttende selvevaluering, idet hver enkelt deltager kan se tilbage på og få nogle nedslagspunkter i forhold til at huske sin egen udviklingsproces.

Form:

Den faglige dagbog laves på baggrund af stikord og gemmes som fil hver gang. Du bedes mærke den med dit adm. nummer samt dato. Jeg vil foreslå, at du opretter en særlig mappe, hvor du gemmer disse dagbogsfiler. Desuden håber jeg, at du vil dele disse dagbogsnoter med mig undervejs ved at sende dem til gruppens kontaktperson, der samler dem sammen og sender dem til mig. **Frist for disse noter fra marts 2009 fra dig er d. 30.3.09.**

Faglige dagbogsnoter marts 2009.

Først en del som knytter sig til projektets ”aktuelle stadie”:

Der starter nu et samarbejdsprojekt mellem din afdeling og et ph.d. projekt med udgangspunkt i Social analyse og handling.

Beskriv i stikordsform:

Hvad du fagligt forventer at få ud af dette samarbejdsprojekt?

Hvad der er dine umiddelbare tanker om at skulle arbejde med kvalificering af de socialfaglige vurderinger?

Hvad der er dine umiddelbare tanker om temaet: socialarbejderen som socialpolitisk aktør?

Hvad vil du særligt rette din opmærksomhed mod fremover i projektperioden?

Hvad der særligt har vagt din opmærksomhed (undren – eftertanke) i forbindelse med præsentation af projektet?

Dernæst en mere generel del som knytter sig til projektets arbejde:

Gør du eksplicit brug af teorier i dit sagsarbejde?

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis Ja, prøv at nævne nogle teorier, som du gør brug af:

Prøv at beskrive, hvordan du bruger dem:

Gør du implicit brug af teorier i dit sagsarbejde?

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis Ja, prøv at nævne nogle teorier, som du gør brug af:

Prøv at beskrive, hvordan du bruger dem:

Gør du eksplicit brug af forskningsresultater/undersøgelser i dit sagsarbejde?

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis Ja, prøv at nævne nogle af de sidste undersøgelser, som du kan huske, at du har brugt:

Gør du implicit brug af forskningsresultater/undersøgelser i dit sagsarbejde?

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis Ja, prøv at nævne nogle af de sidste undersøgelser, som du kan huske, at du har brugt:

Hvad anser du for centralt i en socialfaglig vurdering?

Bilag 12: Evalueringsspørgeskemaer til statusværkstederne

Social analyse:

Statusværksteder d. 31.5+1.6 2011 - Status og evaluering

Samarbejdet mellem Jer og Kirstens ph.d projekt om faglig refleksion ved hjælp af Social analyse startede ved årsskiftet 2008-2009.

I foråret 2009 blev der afholdt en temadag med præsentation af redskabet social analyse.

Herefter har Kirsten deltaget i Jeres sagsmøder. På sagsmøderne har vi arbejdet med faglig refleksion og anvendt redskabet Social analyse.

Det er nu på tide at gøre status og evaluere dette arbejde. Som en del af denne status og evaluering indgår dette spørgeskema, som du bedes udfylde. Du må meget gerne bestræbe dig på at skrive så læseligt som muligt.

Hvis du ikke har plads nok i de enkelte rubrikker, så skriv gerne videre på bagsiden med angivelse af spørgsmålsnummer.

1. Hvor længe har du været ansat i afdelingen?

Har du været ansat i afdelingen siden samarbejdets start i januar 2009?

(sæt kryds)

Ja:

Nej:

Hvis du svarede nej – hvor længe har du så været ansat i afdelingen?

(sæt kryds)

Nyansat

under 1 år

1- 2 år:

2. Kvaliteter ved refleksionsredskabet social analyse?

Hvad er for dig de vigtigste kvaliteter ved refleksionsredskabet? (beskriv)

Hvad oplever du som vanskeligt i arbejdet med redskabet? (beskriv)

Hvilke eventuelle konkrete mangler oplever du ved refleksionsredskabet? (beskriv)

3. Dit syn på den faglige nytte af redskabet Social analyse?

Prøv at tænke tilbage på, da du fik redskabet præsenteret første gang.

Hvordan tænkte du da om den faglige nytte af redskabet social analyse? (beskriv)

Hvordan har dit syn på den faglige nytte af redskabet social analyse ændret sig? (beskriv)

Hvilke forandringer har arbejdet med redskabet medført i den måde, du fagligt arbejder med en sag/problemstilling på? (beskriv)

4. Bedømmelse af social analyse som fagligt redskab

Hvis du skal bedømme redskabet som fagligt refleksionsredskab, hvilken karakter vil du så give det på en skala fra 1-10 med 10 som det bedste?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Svar x										

Hvad har du lagt vægt på i din vurdering her? (beskriv)

5. Metodestandarder – Social analyse

Det sociale arbejde mødes aktuelt med standardiserede metoder. Disse kritiseres af nogle for at begrænse det faglige rum og blive for styrende.

Deler du denne kritik af metodestandarderne (sæt kryds):

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis du svarede ja og deler kritikken af metodestandarderne:

Oplever du, at social analyse på samme måde som metodestandarder bliver begrænsende og styrende (sæt kryds)

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis du svarede nej – hvordan tænker du, at social analyse adskiller sig fra metodestandarderne? (beskriv).

6. Betydningsfulde omstændigheder – organisatoriske – økonomiske – politiske - faglige/ uddannelsesmæssige - for arbejdet med Social analyse.

I løbet af samarbejdsperioden er der sket en række forandringer: Lovgivningsmæssigt, ledelsesmæssigt, økonomisk, fagligt og organisatorisk.

Hvis du tænker tilbage på perioden, hvad vurderer du er afgørende forhold, som har haft betydning for arbejdet med social analyse? (beskriv)

Hvilken indflydelse har disse forhold efter din vurdering haft? (beskriv)

7. Betydningen af arbejdet med Social analyse for din faglighed?

Hvordan vurderer du betydningen af arbejdet med social analyse for din faglighed. Du bedes bedømme graden af betydning på en skala fra 1-10 med 10 som den højeste positive betydning og med 1 som den laveste betydning.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Svar x										

Hvad har du lagt vægt på i din vurdering her? (beskriv)

8. Opfyldelse af faglige forventninger til arbejdet med Social analyse

I foråret 2009 gav nogle af Jer udtryk for nogle faglige forventninger til arbejdet med Social analyse. Disse forventninger har jeg samlet i nogle kategorier.

Du bedes tænke tilbage og overveje, hvilke forventninger du havde til arbejdet med Socialanalyse, da du startede med at arbejde med redskabet – uanset om du har været ansat fra starten eller er blevet ansat

i løbet af samarbejdsperioden.

Du bedes svare på, i hvilket omfang du oplever, at disse forventninger er blevet indfriet, såfremt du delte forventningen. (sæt kryds)

Forventning. Arbejdet med social analyse kan:	Indfriet i meget høj grad	Indfriet i høj grad	Indfriet i nogen grad	Indfriet i mindre grad	Ikke indfriet	Ved ikke	Delte ikke forventningen
Støtte til inddragelse af teoretisk og forskningsbaseret viden i sagsarbejdet							
Give bredere forståelse/flere perspektiver på problemstillingerne							
Øge bevidstheden om/ synliggøre grundlaget for de socialfaglige vurderinger							
Bevirke bevidst brug af faglig viden/ begrunde indsatserne bedre /ikke arbejde efter tommelfingerregler							
Generelt kvalificere de socialfaglige vurderinger							
Generelt bidrage til faglig udvikling							

Andre forventninger

Hvis du havde andre forventninger end de nævnte bedes du skrive dem på her samt komme med din vurdering af, i hvilket omfang forventningerne er blevet indfriet (beskriv)

9. Hvad ønskede du at vie særlig opmærksomhed i arbejdet med social analyse – og i hvilket omfang er det lykkedes for dig?

Nogle af Jer tilkendegav i starten en række særlige opmærksomhedspunkter i samarbejdet omkring Social analyse. Disse opmærksomhedspunkter har jeg samlet i nogle kategorier. Du bedes svare på, i hvilket omfang du oplever, at du er lykkedes med at give den opmærksomhed, som du ønskede. Du bedes tænke tilbage på, da du startede med at arbejde med social analyse og dine tanker på, hvilken opmærksomhed du ville give det, og svare ud fra disse overvejelser (sæt kryds).

Ønskede at give opmærksomhed til	Det er lykkedes i meget høj grad	Det er lykkedes i høj grad	Det er lykkedes i nogen grad	Det er lykkedes i mindre grad	Det er ikke lykkedes	Ved ikke	Delte ikke opmærksomhedspunktet
Blive mere bevidst om mit perspektiv							
Få mere fokus på hvilke teorier/hvilken viden, jeg anvender							
Øge min vidensbasering i sagsarbejdet							
Opkvalificere mine undersøgelser som grundlag for vurderingen							
Opprioritere at bruge tid på arbejdet med social analyse							

Andre opmærksomhedspunkter?

Hvis du har haft andre opmærksomhedspunkter undervejs, bedes du tilføje dem her samt vurdere i hvilket omfang det er lykkedes dig at give dem opmærksomhed.

10. Er det lykkedes at give arbejdet med Social analyse den opmærksomhed, som du ønskede? (beskriv)

11. Hvad har været medvirkende årsager til, at det er lykkedes eller ikke lykkedes? (beskriv)

Socialarbejderen som socialpolitisk aktør

12. Finder du, at en faglig relevant aktivitet for socialarbejdere kan være at anvende deres faglige viden til at påvirke den socialpolitiske diskurs samt socialt arbejdes indhold og betingelser? (sæt kryds):

Ja:

Nej:

Ved ikke:

Hvis du svarede ja, bedes du besvare spørgsmål 13 og 14. Hvis du svarede nej, bedes du besvare spørgsmål 15.

13. Hvis du svarede ja bedes du give nogle eksempler på aktiviteter, som du finder relevante (beskriv):

14. Hvis du svarede ja, hvad tænker du, der skal til for at socialarbejdere i højere grad udøver sådanne aktiviteter? (beskriv)

15. Hvis du svarede nej og ikke anser det for en faglig relevant aktivitet – hvilke begrundelser lægger du da vægt på? (beskriv):

Bilag 13 Et indledende litteraturstudie

Det indledende litteraturstudie blev gennemført med fokus på følgende:

Hvad kendetegner ifølge forskning socialt arbejde med udsatte børn og unge samt deres familier med særligt fokus på arbejdet med undersøgelser, vidensanvendelse, socialfaglige vurderinger og beslutninger om indsatser. Hvad forskning siger om, hvordan socialrådgivere/praktikere tænker, når de vurderer en socialproblemstilling primært indenfor børne-/familieområdet – men der medtages også nogle andre mere generelle undersøgelser, dels fra Skandinavien, dels fra UK/USA.

Det bygger primært på følgende kilder:

Bergmark, og Lundström, der gennemførte en undersøgelse blandt svenske socialarbejdere i en række kommuner¹ for at belyse, gennem hvilke kilder og i hvilket omfang de skaffer sig kundskaber, og om hvordan de ser på teoretiske kundskaber samt kundskaber om metode (Bergmark og Lundström, 2000)

Ellien Munro har beskæftiget sig med at forske i beslutningstagning i socialt arbejde med udsatte børn og unge, og har gennemarbejdet rapporter fra 45 gennemførte offentlige undersøgelser af børnemishandling i perioden 1973-1994 med fokus på forskellige aspekter af de involverede socialarbejders beslutningstagning (Munro, 1998+1999).

Rosen m.fl. har udarbejdet en forskningsundersøgelse, der ser på socialarbejders brug af viden, hvilke rationaler ligger bag deres beslutninger? (Rosen m.fl., 1995)

Stål, har gennemført en vignetteundersøgelse af, hvordan socialarbejdere når frem til en beslutning, hvilke overvejelser, de gør sig – som et komparativt studie i Sverige og UK (/Stål, 1994).

Litteraturliste:

Axelsen, Inga (2001) Litteraturstudie om forebyggende foranstaltninger for børn og unge. Kbh. Arbejdspapir. SFI 10:2001

Ayre, Patrick (1998) "Significant Harm: Making Professional Judgements" Child Abuse Review Vol. 7>: 330-342 (1998)

Backe-Hansen, E. (2001) Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse. En beslutningsteoretisk analyse av barnvernstjenestens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn. Oslo. NOVA. Rapport 2/01.

Barkholt, Niels Christian og Jørgensen, Sabine (2007) Undersøgelsesprocesser i institution og interaktion. Kbh. Speciale ved Den Sociale Kandidatuddannelse. Har et godt bilag med litteraturstudie om feltet

Bergmark, Åke og Lundström, Tommy (2000) Kunskaper och kunskapssyn. Särtryckserien nr. 117. Socionomens forskningssupplement nr. 12. Stockholm. Institutionen för socialt arbete.

Christensen, Else og Egelund, Tine (2002) Børnesager. Evalueringer af den forebyggende indsats. Kbh. SFI: 02:10.

Egelund, Tine (2002) Metodeanvendelsen i kommunernes forebyggende arbejde med børn og unge. Kbh. SFI. Arbejdspapir. 2002:3

Egelund, Tine og Thomsen, Signe Andrén (2002) Tærksler for anbringelse. Kbh. SFI 02:13.

Egelund, Tine (1997) Beskyttelse af Barndommen. Kbh. Hans Reitzels Forlag

Munro, Eileen (1999) "Common Errors of Reasoning in Child Protection Work" Child Abuse & Neglect. Vol. 23. No8. p.745-758. 1999.

Munro, Eileen (1998) "Improving Social Workers' Knowledge Base in Child Protection Work". British Journal of Social Work (1998) 28. pp.89-105

Munro, Eileen (1996) "Avoidable and unavoidable mistakes in child protection work. British journal of social work 26 (6): 793-808

Rosen, A. Proctor, E.E., Morrow-Howell, N og Staudt, M (1995) Rationales for practice decisions: Variations in knowledge use by decisions task and social work service. Research on Social work Practice 5, 501-523.

Stål, Rolf. (1994) "Att komma till ett beslut" Nordisk Sosialt Arbeid. 2/1994: 109-120

Bilag 14:

Oversigt over anvendelser af diskurser i Afsæt:

Handleparathedsdiskursen:

Der er i alt indkommet 53 vignetbesvarelser – svarene herfra er sat i relation til denne diskurs

	Socialcenter Syd familie	Socialcenter Syd Handicap	Horsens Familie Fuglevang	Horsens Familie Nordvang	Horsens Handicap	Samlede svar
Antal svar ialt	9	7	17	12	8	53
Antal rådgivere som anvender diskursen	3	7	4	1	1	16

(Z1: Arbejdspapir til diskursen om: *Problemforståelse - Jeg vil gøre... På baggrund af vignetus*).

Undersøgelsesdiskursen:

	Socialcenter Syd familie	Socialcenter Syd Handicap	Horsens Familie Fuglevang	Horsens Familie Nordvang	Horsens Handicap	Samlede svar
Antal svar ialt	9	7	17	12	8	53
Antal rådgivere som anvender diskursen	7	5	8	5	5	30

(Z2: Arbejdspapir til diskursen om: *Handle? Uha – nej – Vi laver sandelig \$50 undersøgelser før vi handler!// Vi ved ikke nok – vi skal undersøge mere og uddybe \$ 50 undersøgelsen, før vi kan tage stilling!... På baggrund af vignetus*).

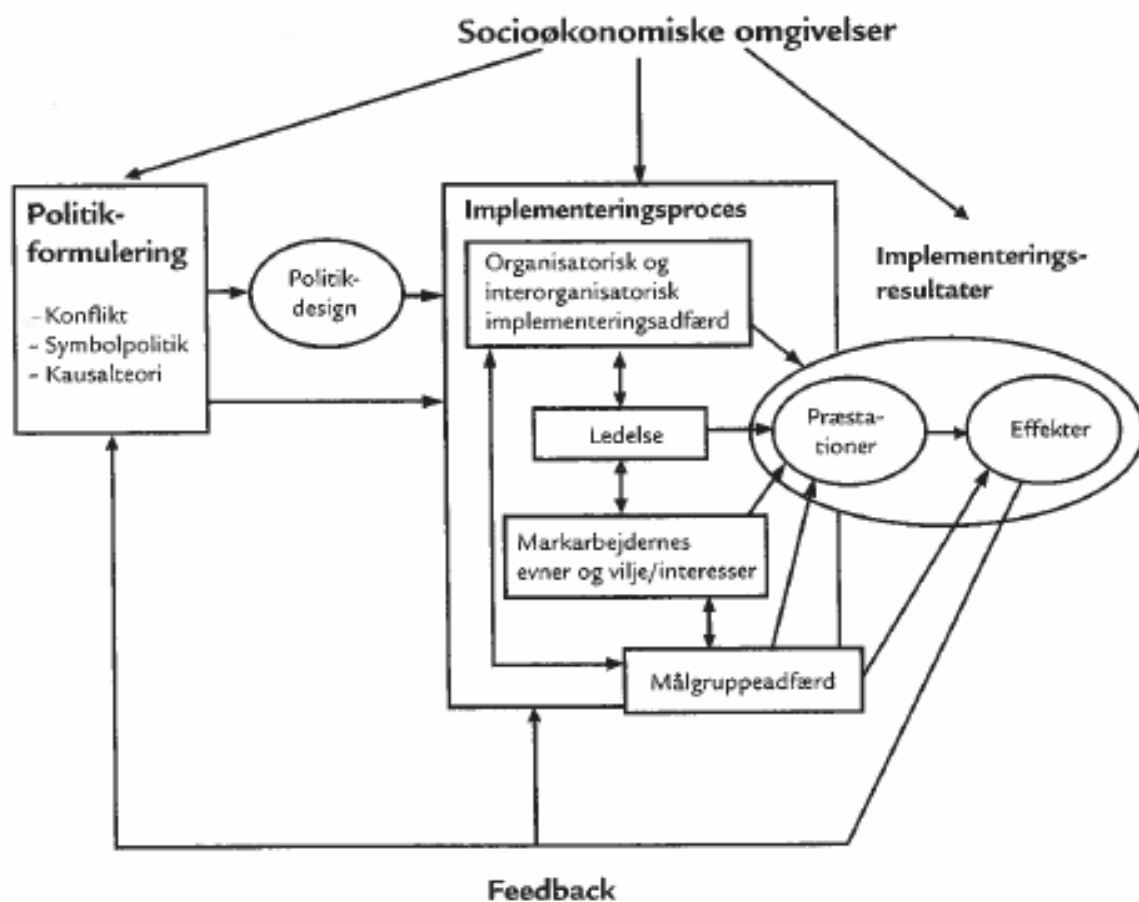
Refleksionsdiskursen:

	Socialcenter Syd familie	Socialcenter Syd Handicap	Horsens Familie Fuglevang	Horsens Familie Nordvang	Horsens Handicap	Samlede svar
Antal svar ialt	9	7	17	12	8	53
Antal rådgivere som anvender diskursen	8	5	14	8	2	37

(Z3: Arbejdspapir til diskursen om: *Problemforståelse? Vi reflekterer over, hvordan vi kan forstå familiens problem og trækker på faglig viden På baggrund af vignetu.s*.)

Bilag 15

Den integrerede implementeringsmodel:

(Kilde: Winter, Søren C. og Nielsen, Vibeke Lehman (2008) Implementering af politik, Århus, Academica: 18 – fig. 1.1)

Bilag 16: Samling af bordenes drøftelser fra Statusværkstederne:

Statusværksted d. 31.5.11:

Samling af drøftelserne om arbejdet med Social analyse

Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse
Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse

- Det er vigtigt med en arbejdskultur, der gør, at brugen af redskabet bliver prioriteret højt.
- Det er vigtigt for det faglige fundament i hverdagen, at teoretisk viden og undersøgelser bliver inddraget i sagsbehandlingen.
- Den tavse viden skal italesættes.
- Det er afgørende, at ledelsen bakker op om brugen af redskabet, men evt. også at de inddrages personligt.
- Redskabet skal være obligatorisk og integreres i gruppemøderne.
- Det skal være obligatorisk, at få nyhedsmail fra evt. SFI omkring nye undersøgelser på børn og unge området.
- Vidensdeling skal være i højsædet – tværfagligt/sektorielt samarbejde
- Overveje om man kan videreudvikle på ”Social Analyse”, så borgerne kan inddrages.

I Relation til arbejdet med Social analyse

Drøftelser ved bordet:

- Hvad blev vi optaget af i status og evaluering af social analyse?
- Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse?

Ad 1:

Vi havde alle meget store forventninger til redskabet og er noget overraskede over, hvor lidt vi rent faktisk har haft brugt redskabet, trods store ønsker herom.

Vi talte meget om, hvad grundene hertil kunne være og blev enige om flg.:

- Nedprioritering p.gr.a. tidspres trods ønsket om faglig større viden. Dette ofte begrundet i fravær enten p.gr.a efteruddannelser, sygdom eller andet fravær
- Strukturen skrider ofte for os på gruppemøderne, hvor soc.analyse er planlagt, men ingen tager tilstrækkeligt ansvar for at opprioritere dette (holdningsændringer)
- Der er altid mange andre problemstillinger (sager), vi skal forholde os til på gruppemøderne, også overfor ledelsen, hvilket øger tidspreset og vi må vælge om vi ønsker adskillige sager gennemgået eller én enkelt sag på social analyse – Social analyse skal ikke ligge sammen med gruppemøderne, men separat for sig selv (uden bevillinger ell. andre diskussioner)
- Social analyse er også meget anvendelige i forhold til udfærdigelse af den socialfaglige undersøgelse (§ 50)

- Vi har en oplevelse af, at vi af og til mangler opdateret viden (eks.vis forskningsresultater)

Ad 2:

- Vi ønsker at arbejde på at strukturere anvendelsen meget mere og gøre det til en større selvfølgelighed at metoden anvendes og udbygge vores ideer til at anvende det. Dvs. klarhed over hvor, hvornår, hvor ofte og hvordan !
- Udfordre hinanden ekstra meget fagligt ved bl.a. at diskutere vores forskelligheder/uenigheder
- Være mere nøjeregnende med at indhente nye forskningsresultater/viden

I Relation til arbejdet med Social analyse

Drøftelser ved bordet:

1. Hvad blev vi optaget af i status og evaluering af social analyse?
2. Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse?

Ad1.

Det er godt, at det ligger fast hver 4 uge, men det bliver de samme teorier som vi henter frem hver gang. I starten var det meget spændende og nyt, det gav et kick. Energien opleves på de nye sager, hvor teorien kommer i spil. I de gamle sager dør det. Der er for meget vane, og for meget rutine.

Ad2.

Forslag til hvordan der kan pumpes energi ind i analysen.

Der afsættes administrations tid til forberedelse af den som har en sag på.

Social analyse flyttes fra gruppemødet og får sin egen møde tid. (eksempel fredag hver 6 uge)

Det kunne kun være nye sager som kommer på!

I Relation til arbejdet med Social analyse

Drøftelser ved bordet:

- Hvad blev vi optaget af i status og evaluering af social analyse?
Det har været vanskeligt for gruppen at implementerer metoden. Dette kan skyldes flere ting, evt. manglende ledelsesmæssig opbakning, en tov holder, overskud til at opdyrke teori, det bliver den enkeltes/ gruppen der skal bærer implementeringen. Det kunne/ burde måske være naturligt at vi som fagpersoner selv søger at højne det faglige niveau, men det lykkedes ikke tilstrækkeligt. Vi oplever, at vi kører rundt i det samme teori/ føler os måske lidt dumme. Dog oplever gruppen samlet at der er sket et løft ift. sagsdrøftelse og i det skriftlige arbejde med § 50 undersøgelsen. Når gruppens medlemmer har anvendt metoden er der en følelse af en klar opkvalificering af den socialfaglige vurdering.
- Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse?
Det skal blive en integreret del af vores arbejde, f.eks. når vi skal have en sag til drøftelse ved ledelsen. Ved af hjælp af metoden vil vi fagligt kunne argumentere/ drøfte på et højere niveau.
Et generelt ønske fra den enkelte om en faglig opkvalificering.
Ønske om opkvalificering af viden/ Teori, Forskning.

HVOR DER ER VILJE ER DER VEJ.

Samling af drøftelser af foreløbige resultater d. 31.5.11:

Borddiskussion om foreløbige resultater

Diskurser:

- Vi ser os ikke alle sammen som værende tilbageholdende ift. formulering af den socialfaglige vurdering, men kan ellers genkende alle diskurserne.
- Formuleringen er letforståelig og læsevenlig.
- Der mangler ingen åbenlyse diskurser

Tilbagestående spørgsmål:

- Ja der er væsentlige elementer der må medtænkes: Bl.a. at implementeringen ikke er fuldkommen, da der bl.a. mangler kultur, rammer, struktur og ledelsesmæssig opbakning. Dog er vi alle enige om, at afsmitningen er størst hos de medarbejdere, som er øvet i at anvende redskabet ”Social Analyse”.
- Betydningen af manglende kultur, rammer, struktur og ledelsesmæssig opbakning er, at redskabet aldrig bliver implementeret ordentligt i sagsarbejdet og heraf bliver nedprioriteret i kollegagruppen med et minimalt udbytte.
- Nej det kan vi ikke gennemskue.

Mekanismer

- Ja det kan vi, for flertallet af os har et reelt ønsket om at udføre et godt stykke socialfagligt arbejde.
- Mekanismerne virker på den måde, at den personlige motivation for at udføre et godt stykke socialfagligt arbejde mistes ved bl.a. stram økonomistyring.
- Når redskabet ikke er ordentlig implementeret, vil der være en tendens til at benytte sig af afværgemekanismer. Ligeledes vil den ”faglige stemme” være tydeligst hos den, som er mest fagligt oplyst ift. til spørgsmålet om at være ny/gammel.

Gruppe 1:

I relation til foreløbige resultater

- **Hvad blev vi optaget af ?**
- **Hvad vælger vi at arbejde med m.h.p. at folde det mere ud – fortolke det – i relation til henholdsvis diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer?**
- **(Må gerne udvælge flere elementer under hvert punkt: Diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer)**
- Spørgsmålene omkring den socialpolitiske indflydelse, vi som enkeltindivider/familierådgivere har og hvordan vi har/ikke har indflydelse, hvor vi er enige om, at vi her kommer til udtryk på Anbringelses-og Refleksionsmøderne - altså i enkeltsagerne. Vi oplever os som ”en brik i systemet” og ikke som en gruppe, der har/får indflydelse på det generelle, men mere på det specifikke område.
- Den enkelte rådgivers fokus bliver flyttet til : lovgivningssystemer / dokumentationskrav / borgerne drukner i systemerne
- Vi er enige om, at vi har en meget bred faglig viden, men er forskellige ift. at definere hvem der henhører til vores målgruppe/hvad er et socialt problem og vi mangler indbyrdes diskussioner herom.
- Vi mangler diskussioner omkring politiske ideologier eks.vis”du har ansvar for dig og dit” – en meget liberalistisk tankegang, hvor mange er selvforskyldte i den situation de befinder sig i
- Vi tænker ”snæversynede” ift. hvilke mulige foranstaltninger vi har til rådighed – dvs. foranstaltningen er både tænkt og evt. også iværksat, før § 50 er færdigproduceret. Leverandørerne skal have leveret § 50 for at foranstaltningen bliver iværksat. Vi anvender vores magt til at droppe at tale med borgere om foranstaltninger, som alligevel ikke iværksættes, på grund indskrænket bevillingskompetence (økonomi)
- Vi er overbevidste om, at det er den menneskelige natur, at handle på problemstillinger.
- Vi får negativ medie omtale, vi ønsker at kunne profilere os fagligt og synliggøre os både, hvad vi kan og hvad vi gør – ikke kun ift. Hvad vi skal dokumentere, men vi vil være glade for nye positive diskurser ;)
- Social analyse kan være meget anvendelig i ”Modtagelsen” til at målaflære/definere hvad er et socialt problem/ normerne
- I nogen grad har social analyse bevæget sig til at blive en faglig relevant aktivitet, men det er endnu ikke helt implementeret.

Vi oplever dog, at vi bliver taget mere alvorlige og lyttet mere til bl.a. af ledelsen/kolleger, når vi er fagligt klædt godt på.

Gruppe 2:

I relation til foreløbige resultater

- **Hvad blev vi optaget af ?**

- **Hvad vælger vi at arbejde med m.h.p. at folde det mere ud – fortolke det – i relation til henholdsvis diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer?**
- **(Må gerne udvælge flere elementer under hvert punkt: Diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer)**

Udfold de foreløbige resultater – i relation til diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer:

Diskurser:

1. Kan I genkende disse diskurser
2. Skulle diskurserne hellere formuleres på en anden måde?
3. Mangler der nogle diskurser?

Ad.1

Ja, det passer meget godt. Men kan ikke genkende ”vi anvender flere....”

Ad.2

Den sidst dot ”tilbageholdenhed....” er det som står i () mere en oplevelse af handlings lamning.

Ad.3

..intet

Tilbagestående spørgsmål:

1. Udgør de opstillede spørgsmål væsentlige elementer, der må medtænkes?
2. Hvilken betydning har de (det) for Jer?
3. Er der elementer/tilbageværende spørgsmål, der mangler?

Ad.1

Ja, i høj grad

Ad.2

Der har været oplevelser af ”aha” under den sociale analyse og når andre har sager på.

Ad.3

Det er en skam at der er gået bort fra ”sociologisk fantasi” da der derved sker en bevægelse væk fra samfundets forståelse af socialrådgiveren arbejdsvilkår.

Mekanismer:

1. Kan I genkende disse mekanismer?
2. Hvordan tænker I de virker?
3. Hvor betydningsfulde er de i relation til hinanden?
4. Mangler der nogle mekanismer?

Ad.1

Ad.2

Det er en oplevelse at mekanismer virker i begge retninger.

At udføre et godt stykke arbejde – for arbejdets skyld. Mødes i anerkendelsen fra klienten.

Ad.3

Når der ikke arbejdes ud fra ydre motivationsfaktorer, er det vigtigt med at klient/rådgiver syntes at opnå anerkendelse af hinanden.

Ad.4

Gruppe 3:

I relation til foreløbige resultater

- **Hvad blev vi optaget af ?**

- **Hvad vælger vi at arbejde med m.h.p. at folde det mere ud – fortolke det – i relation til henholdsvis diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer?**
- **(Må gerne udvælge flere elementer under hvert punkt: Diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer)**

Udfold de foreløbige resultater – i relation til diskurser, tilbagestående spørgsmål og mekanismer:

Diskurser:

- Kan I genkende disse diskurser
Ja
- Skulle diskurserne hellere formuleres på en anden måde?
Nej. Fin formulering
- Mangler der nogle diskurser?
Nej. Det er meget dækkende

Tilbagestående spørgsmål:

- Udgør de opstillede spørgsmål væsentlige elementer, der må medtænkes?
Både ja og nej. Redskabet opleves som en relevant aktivitet, men er endnu ikke implementeret i sådan grad, at det opleves som umiddelbart tilgængeligt, -altså det opleves stadig som noget udefrakommende.
Der arbejdes fortsat på implementering og dermed afsmitning fra den konkrete læringssituation og videre ud i den daglige praksis.
- Hvilken betydning har de (det) for Jer?
Relevante spørgsmål/fokuspunkter der bør indgå i gruppernes fortsatte arbejde med implementering af redskabet.
Social analyse er et redskab, der udfordre til konstant faglig opkvalificering, idet der kontinuerligt vil dannes ny viden, erfaringer med viden, der kan inddrages i arbejdet med modellen.
- Er der elementer/tilbageværende spørgsmål, der mangler?

Mekanismer:

- Kan I genkende disse mekanismer?
Ja!
- Hvordan tænker I de virker?
Viljen til at ville, giver evnen til at kunne!
Anerkendelse af vilkårene i en socialpolitisk, socialfaglig kontekst.
Krav om skabelse af 'udviklingsrum' afstemning af forventninger.
- Hvor betydningsfulde er de i relation til hinanden?
Indbyrdes afhængige; men man skal som praktiker være opmærksomme på ikke at lade sig drukne i 'ting man ikke kan forandre', og dermed fralægge sig ansvar for egen andel i forandring og indflydelse.
- Mangler der nogle mekanismer?

Samling af drøftelser af arbejdet med Social analyse 01 06 11:

I Relation til arbejdet med Social analyse

Drøftelser ved bordet:

- Hvad blev vi optaget af i status og evaluering af social analyse?
- Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse?

Vil gerne gå mere i dybden med både den mundtlige og skriftlige sprogbrug. Hvad betyder det for vores familier, at undersøgelserne bliver mere omfattende og teoretiske for familiernes forståelse af undersøgelserne, problemstillingerne og vores analyser og vurderinger?

Vi bruger generelle begreber, uden at blive konkrete (personlighedsforstyrrelse, tilknytningsforstyrrelse). Vi glemmer barnet, mennesket bag det hele.

Det socialpolitiske niveau. Der bliver stillet store krav til os, samtidig med at der bliver skåret ind til benet.

Der er store fattigdomsproblemer, hvor bekymringerne for barnet er relateret til fattigdommen. (Starthjælp).

Udgangspunktet for social analyse er forskellig. For nogle er teoretisk viden blevet et arbejds punkt, som har fået en anden fokus, mens for andre bliver den teoretiske viden kvalt af de mange punkter og den stramme struktur, ligesom den kan kvæle kreativiteten.

Vi kunne have behov for en vekselvirkning mellem skolen og praksis. Vi har behov for at få tilført ny viden og skolen har behov for at få praktisk viden.

En af mekanismerne er også den relation, man får til sine klienter og dermed ønsket om at hjælpe dem.

Vigtigt med en ledelse, der tør prøve nogle ting med forbehold for, at der også bør holdes fast i noget, så det kan få en forankring. Fastholdes i en periode.

Motivationen går fløjten, når tiltag er højt prioriteret for derefter at gå i glemmebogen overnight.

Den eneste stabile tilstand er kaos!

I Relation til arbejdet med Social analyse

Drøftelser ved bordet:

- Hvad blev vi optaget af i status og evaluering af social analyse?
- Hvor skal vi hen herfra i arbejdet med social analyse?

Internalisering. Forandringen kan være, at de begreber vi bruger nu, gør at vi kan måle en forandring. Retorikken. Tænker ikke, at SA er en integreret og implementeret del af hverdagen.

Hvis ikke forpligtet til det, ville vi måske ikke gøre det så meget.

Men vigtigt at holde fast i det efter projektet. Holde fast i rammen.

Hvis en fast del, så skal der være en aftale. Ellers fader det ud. Manglende træning gør, at det bliver for ukontinuerligt. Kan blive lidt op af bakke nogen gange – på grund af den manglende træning.

Hvad er vi blevet optaget af?

At vi kan måle en forandring. Der er skabt en forandring i forhold til måden at omtale den måde, vi arbejder i sagerne. Vi er mere præcise i retorikken.
Hvor meget betydning har det i forhold til fagligheden? Er det i forhold til, at vi får den samme retorik? På hvilket niveau er der skabt forandring? På fagligheden eller i forhold til implementeringen.

Samling af drøftelser af foreløbige resultater Syd:

Mekanismer – begrænsning i forhold til ikke at have tid. Ønsket om det gode sociale arbejde – tid (mental tid) skal mere tydeligt frem. Arbejdsvilkår spiller ind. Tid, deadlines, sagspres.

Tid og faktuel arbejdspress har en stor betydning. Sådan er virkeligheden.

Det vi bliver i arbejdet, er at vi alle gerne vil gøre det gode sociale arbejde og gøre en forskel.

Det er fælles for os. Men samtidig er det også en hæmsko for os i forhold til det politiske aspekt.

Den viden vi har, får ikke gennemslagskraft politisk.

Modsætningsfyldt. Bruger at fortælle den gode historie, ellers kan vi ikke holde til det.

Vi er bevidste om at bruge metoden i de sager, hvor vi gerne vil have opkvalificeret den faglige vurdering og analyse.

På den måde får vi brugt alles viden.

Men som rådgiver kan man også nogle gange tænke, at jeg har brug for skyts (har måske allerede tænkt en handling) for at kunne få flere argumenter for denne handling.

Argumentationen skal skærpes opad af i systemet.

Handlingsorienteret – vi bliver kritiseret for at være for handlingsorienteret, men vi skal jo også handle. Det er en del af vores ansættelse at handle. Nu kan man også handle, før en § 50 undersøgelse er færdig.

Obs på ikke at få en uselvstændig fagidentitet, så man kun kan handle, hvis man har lavet SA.

Det ligger også i vores uddannelse.

Økonomien bliver også styrende for, hvad vi laver.

Diskurs omkring økonomien er der! Diskursen er betinget af økonomien. Tilgang til sager bliver meget styret af den økonomiske situation.

Mener ikke at det er det psykologiske perspektiv, der bliver det herskende fremfor det sociologiske.

Nogle gange glemmer vi måske den psykologiske teori.

Bruger vi ikke tilknytningsteoriene fordi vi ved, at vi ikke kommer til at anbringe barnet. Er det afmagt?

FFG er også kommet. Her skal vi anvende nogle specifikke teorier som udgangspunkt.

Hvad kommer først? Foranstaltninger, der tilbyder strukturelle og systemiske måder at arbejde med en familie på.

Den viden man har om en sund stabil tilknytning – er ikke altid det man kan få.

Er foranstaltninger gearret til de tunge problemstillinger?

Afgørende betydning for hvilken ramme, der er på et refleksionsmøde og hvilken ramme, der er for udførelsen af arbejdet i arbejdsdagen i forhold til, om der er en afsmittende effekt fra SA til de øvrige sager, der arbejdes med.

Vigtigt at kigge på de faktorer, der er gældende.

Kræver gentagne brug af SA for at sikre implementering af det fremover.

Hvilke elementer skal være opfyldt for at, SA ikke er en udefrakommende opgave men kan give mening og blive et naturligt redskab, en naturlig aktivitet i den faglige drøftelse i hverdagen.

Vigtigt at tage stilling til det.

Et vigtigt element – fordybelsen – mulighed for at lette det mentale pres andet steds.

Man skal kunne se gevinsten i det.

Får en vidensbank og bliver i stand til at bruge viden fra den i relevante sammenhænge.

Faglig viden skal være tilgængelig.

Når man er mange gange belastet, hvor skal man så arbejde først hen? Viden om det?

Hvad belaster et barn mest?

Hvem skal definere, hvad der skal arbejdes med først?

Socialfaglig fantasi – her kommer vi til at tænke på mellemformer.

Lever vi i en illusion, om at vi kan lave et godt stykke socialt arbejde.

Kan vi se virkeligheden?

Vigtigt at nogen udefra kommer ind og ser det, vi laver.

Eks. Abbas med på sagsmøde.

Hvordan er vores retorik?

En kreativ proces – SA – fantasien er da ikke væk.

Mellemformer – socialfaglig kreativitet – alternative kreative løsninger.

Vi skal vide, hvad ressourcer, der er.

Vores frihed bliver begrænset, hvis vi ikke ved, hvad der er af ressourcer.

På den ene side skal vi kigge ud og være alternative – men bliver bundet af, at du skal beskrive på en bestemt måde. Hænger bl.a. sammen med skemaer – stereotyp.

Når jeg bliver begrænset, bliver min fantasi også begrænset.

FFG - af den vej, bliver vi også presset i forhold til, at vi skal inddrage teori mere tydeligt.

Skaber det udvikling SA. Hvad har det af betydning i forhold til at være feltobjekt?

Hvad har det haft af betydning for os at være objekt for observation i forhold til at implementere SA? Hvad betyder den mekanisme?

Selvrefleksion i forhold til indtræden i andre folks felter.

Proces tid i forhold til implementering – etableret gruppe – kendskab til hinanden.

Bilag 17

Horsens Kommune. Familie og forebyggelse – Værdier/historie:

Værdier - Horsens Kommune

Side 1 af 1

FAMILIE OG FOREBYGGELSE

Værdier

Horsens Kommune har fire overordnede værdier, som skal have særlig opmærksomhed ved begyndelse af borgere, virksomheder og samarbejdspartnere og i samarbejdet mellem kolleger indlæst. Vi vil bruge værdierne som pejlemærke for vores handlinger, valg og beslutninger, og vi vil holde hinanden op på, at værdierne får betydning i hverdagen.

Helhed

Vi vil arbejde helhedsorienteret og tværgående og tænke som én enhed. Vi vil, som kommunal virksomhed, udvise forståelse og anerkendelse overfor hinanden og det nære lokalsamfund.

Resultat

Vi vil arbejde resultatorienteret og effektivt for at videreudvikle en handelskraftig og økonomisk sund kommune og for at sikre et højt serviceniveau.

Respekt

Vi vil møde borgere, virksomheder, samarbejdspartnere og kolleger med respekt og åbenhed og vil sikre troværdighed i alle handlinger.

Kvalitet

Vi vil levere ydelser af højest mulig kvalitet og god service gennem professionelt arbejde og kompetent kommunikation.

http://www.familieraadgivning.horsenskommune.dk/Om_os/Vaerdier.aspx

10-12-2008

Historie - Horsens Kommune

Side 1 af 1

FAMILIE OG FOREBYGGELSE

Historie

Horsens Kommunes Familieraadgivning har i de seneste år undergået en omfattende forvandling. I 2001 besluttede den daværende Horsens Byråd nemlig at sætte ekstra fokus på at nedbringe antallet af anbringelser af børn udenfor hjemmet.

Bemefamiliecenter Fuglevang blev herefter etableret som Horsens Kommunes pilotprojekt. Mandag den 15. august 2002 indviede socialminister Henriette Kjær Fuglevang det nye center.

I 2004 blev de to bemefamiliecentre Nord og Øst lagt sammen i et lignende dagcenter med navnet Bemefamiliecenter Nordvang.

Med kommune-sammenlægningen er også bemefamilieraadgivningen i den tidligere Brædstrup Kommune blevet en del af Bemefamilieraadgivningen i den nye Horsens Kommune.

http://www.familieraadgivning.horsenskommune.dk/Om_os/Historie.aspx

10-12-2008

HØRSENS KOMMUNE

Børnepolitik

Læs kommunens politik for sikre børn og unge.

Vidste du ...

at der i Horsens kommune bor 10.850 børn og unge under 16 år?

HØRSENS KOMMUNE

Ledige stillinger

Se de ledige stillinger i Horn og Unge ved Horsens Kommune.

Bilag 18 Fakta – seddel

Fakta-seddel
Formål med drøftelsen: _____
Henvendelsesårsag: _____
Forældre: alder, beskæftigelse, uddannelse osv. _____
Barn 1: alder, institution osv. _____
Barn 2: alder, institution osv. _____
Igangværende foranstaltning: _____
Tidligere foranstaltninger: _____
Indhentede oplysninger: _____
Igangværende undersøgelser: _____
Helbredsoplysninger: _____
Netværksdiagram: _____

© forfatterne og Hans Reitzels Forlag 2008

Bilag 19

Ideværkstedets ”produkter”:

Kritikfasens udsagn om, hvad der ikke kendetegner godt socialt fagligt arbejde, bestod efter prioritering af følgende tre væsentlige udsagn:

Kritik-prioritering:

1. Når problemerne tilpasses foranstaltningerne – og ikke omvendt – manglende kreativitet
2. Sagerne prioriterer sig selv (fagligt uprioriteret) p.g.a. høje sagstal
3. Når økonomien overskygger faglige vurderinger/ beslutninger + Økonomien betyder ”bestillingsarbejde”.

Disse kritiske udsagn blev reformuleret til dets modsætninger - det gode socialfaglige arbejde:

1. Når behovene styrer foranstaltningerne – og de tilpasser sig behovene i familierne.
2. Når den socialfaglige viden styrer prioriteringen i sagsarbejdet
3. Når de socialfaglige vurderinger afgør indsats (- herefter er økonomiovervejelser meget relevante).

På baggrund af det videre arbejde med disse reformulerede udsagn blev der opstillet en række kvaliteter, der kendetegner det gode socialfaglige arbejde. I forlængelse af prioriteringen af de tre væsentligste udfoldes disse i gruppearbejde. De tre valgte og uddybede kvaliteter fokuserer først på familiens udbytte af det sociale arbejde, det skal gøre nytte og skabe udvikling for familien, der på fokuseres derpå på den videnskæssige dimension i arbejdet, der skal være bevidst, ajourført og i udvikling, og redskabet social analyse anses for at spille en rolle her. Derudover skal familien mødes med respekt og anerkendelse og rådgiveren må form at time den sociale indsats, så den harmonerer med familiens aktuelle stadie.

I fællesskab fremsatte deltagerne følgende overvejelser om, hvordan der fremover kan arbejdes med at fremme disse tre udvalgte kvaliteter ved det gode socialfaglige arbejde:

Når der sker en konstruktiv udvikling

Tages med i Ambassadørgruppen til videre arbejde. Gode ideer efterlyses. Hovederne lægges i blød.

Nr vurderinger tager udgangspunkt i vedligeholdte viden

Har været et tema flere gange i løbet af samarbejdet. Tages med i Ambassadørgruppen til videre arbejde. Gode ideer efterlyses. Hovederne lægges i blød.

Timing og anerkende familiens aktuelle situation

Timing og anerkendelse kan tydeliggøres under arbejdet med Social analyse.

Inddrages i arbejdet med fælles faglig refleksion – på gruppemøderne/refleksionsmøderne (Uddrag fra Ideværkstedets protokol - Bilag: Ideværksted. - Protokol)

Idéværksted d. 3.3.2010

”Protokol”:

Kritikfasen: Hvad kendetegner ikke godt socialfagligt arbejde:

(i ikke-prioriteret nummerorden) (pointsgivning i ( )):

1. Kortsigtede/ ”brandslukningsarbejde” (sagerne prioriterer sig selv) (jf. Nr. 12) (1)
2. Når problemerne tilpasses foranstaltningerne og ikke omvendt – manglende kreativitet i arbejdet (17) (f.eks. et ex.: Analyses konklusion m.h.t. indsats: Der er i familien behov for psykoedukation. Beskeden fra familiebehandlingen: Vi tilbyder ikke psykoedukation. Du må reformulere beskrivelsen af familiens behov, så det passer med de, vi tilbyder.).
3. Manglende opfølgninger/evalueringer (årsag: brandslukning) (1)
4. Når økonomi overskygger faglige vurderinger / beslutninger (som 5) (4)
5. Økonomi betyder ”bestillingsarbejde” (skal p.g.a. økonomisk pres – økonomistyringen udføre arbejdet på bestemte måder/ anvende bestemte indsatser) (10)
6. Sagerne prioriterer sig selv p.g.a. høje sagstal (17)
7. Managementstyret (mål-tal styrer) socialt arbejde (NPM og best practice)
8. BUM styrede indsatser (kvantitet frem for kvalitet) (Konkurrencen mellem interne og eksterne foranstaltninger er ikke lige – og der er ikke frit valg af det bedste /det som dækker behovet (og nogle gange også det billigste), da det interne skal vælges først
9. Den centrale ledelse en ekstra ankeinstans (og har svært ved at sætte en streg – f.eks. ifht. pres fra en familie).
10. Det politiske niveau fungerer som ankeinstans
11. Pressens pres og betydning
12. Manglende sammenhæng i organisationen (Der sker kun opprioritering – det modsvares ikke af bevidst nedprioritering – det bliver brandslukning – sager, som prioriterer sig selv). (1)

Kom til efter gennemgangen af det opskrevne p.b.a. spørgsmål om der er noget, som mangler – inden points:

Vurdering af behov anderledes ifht. etniske familier (kultur ?)(Viden?)

Fælles serviceniveau i kommunen (mellem centrene) – men ulige vilkår (ulige arbejdsvilkår – ressourcer).

Et paradoks? : management vs. manglende bevidst prioritering. Delorganisationer målstyres, men ikke hele organisationen – og det hænger også sammen med den centrale ledelses manglende prioritering/ lader sig styre af brandslukning.

Et kommunikationsgab mellem tankegangen i NPM (og dens djøfificerede fortaler) og fagligheden hos socialrådgiverne – taler ikke samme sprog – kan ikke gøre sig forståelige ifht. Djøf-tankegange/Djøf-folkene vil/kan ikke lytte. (OBS Jesper's paper til Søminen)

Samarbejdspartere kan gøre samarbejdet med familierne (også plejefamilier) svært. (1)

Kritik-prioritering:

1. Når problemerne tilpasses foranstaltningerne – og ikke omvendt – manglende kreativitet
2. Sagerne prioriterer sig selv (fagligt uprioriteret) p.g.a. høje sagstal
3. Når økonomien overskygger faglige vurderinger/ beslutninger + Økonomien betyder ”bestillingsarbejde”.

Reformulering af kritikprioriteringerne i dets modsætning: det gode socialfaglige arbejde:

1. Når behovene styrer foranstaltningerne – og de tilpasser sig behovene i familierne. (1)
2. Når den socialfaglige viden styrer prioriteringen i sagsarbejdet (6)
3. Når de socialfaglige vurderinger afgør indsats (- herefter er økonomiovervejelser meget relevante).

Efter to og to fortælling om erfaringer med Det gode socialfaglige arbejde - fælles brainstorm på kvaliteter ved ”det gode socialfaglige arbejde”:

(i ikke-prioriteret nummerorden) (pointsgivning i) (OBS – de tilkendegav at 3 points ikke var nok – ville gerne have haft flere til at prioritere):.

1. Når rådgiver kan fungere som enzym (katalysator) i familiens kommunikation (understøtte vendepunkter) (1)
2. Når der sker koordinering mellem samarbejdspartere.
3. Når socialrådgiver formår at bidrage til at mindske krisekaos i familien.
4. Når myndighedsrådgiveren formår at træffe de påkrævede beslutninger på rette tid.
5. Kontinuerlig faglig refleksion (6)
6. Selvindsigt i egne forforståelser
7. Når vurderinger tager udgangspunkt i vedligeholdte viden (9)
8. Når der sker en konstruktiv udvikling (10)
9. Konstruktivt samarbejde med: - forældre – samarbejdspartere – barnet/den unge (når samarbejdet kan udvikles konstruktivt) (2)
10. Åben dagsorden

11. Timing og anerkende familiens aktuelle situation (8)

12 Understøtte børnenes og forældrenes konstruktive motivering

13. Når rådgiver oplever (og har) overblik (3)

14. Når oplever foranstaltninger som tilpasses problematikken (2)

Kommentar: Det er meget sagsbestemt, hvilke kvaliteter der er de væsentligste – f.eks. ifht. behov for koordination – at kunne være enzym osv.)

Efter gruppearbejde med at uddybe de prioriterede blev de valgte kvaliteter beskrevet som følger:

Når der sker en konstruktiv udvikling (10)

Når familien selv oplever en ændring (hænger ikke nødvendigvis sammen med rådgiverens oplevelse) – Når i mål.

Når der skabes rum – via bevilling, via foranstaltning, via motivation : 1. Således at familie og barn kan omsætte behandlingen. 2. således at trivslen forbedres.

Summen af alle de øvrige udsagn (de tre første reformuleringer plus udsagn 1-14 og overblik) kan skabe grundlaget for en konstruktiv udvikling.

Herunder at der skabes rum via foranstaltninger, hvor det er behovene der styrer foranstaltningerne – og ikke familierne som tilpasses foranstaltningerne som klodser i en ”klodsekasse”.

Når vurderinger tager udgangspunkt i vedligeholdte viden (9)

Når ens ”vidensbank” er opdateret og man er bevidst om at bruge den.

Når man får italesat sin tavse viden

Når man arbejder med at udvikle viden – vidensdeling – Social analyse

Kollegial sparring og faglig refleksion

Bevidst brug/ omsættelse af viden

Tidsfaktor spiller ind

Vidensdeling ifht. tværfagligheden

Timing og anerkende familiens aktuelle situation (8)

Møde familien hvor de er i processen frem til en løsning (så et lille frø)

Respekt for den enkelte familie

Vurdere hvornår der skal tages små/store skridt ifht. familien

Timing ifht. processen

Anerkende at små skridt er i orden i en familie og det sker i en proces.

Anerkendelse kan både være, at man er enig/uenig med familien. Det handler om måden man anerkender på.

Anerkendelse og dømmekraft (Uggerhøj)

Arbejde med videre frem – fælles drøftelse:

Når der sker en konstruktiv udvikling (10)

Tages med i Ambassadørgruppen til videre arbejde. Gode ideer efterlyses. Hovederne lægges i blød.

Når vurderinger tager udgangspunkt i vedligeholdte viden (9)

Har været et tema flere gange i løbet af samarbejdet. Tages med i Ambassadørgruppen til videre arbejde. Gode ideer efterlyses. Hovederne lægges i blød.

Kan refleksionsmødets afholdelse optimeres? :

Mere inspirerende omgivelser

Input af viden tilgængeligt (Bibliotek)(Posters/plakater/stikord – til inspiration)

Et forslag til dette punkt kunne også være, at samrådet arbejdede p.b.a. social analyse – det ville tydeliggøre de forskellige perspektiver

Hvilken sammenhæng er der (implementeringsmæssigt) mellem arbejdet med Social analyse og fælles fagligt grundlag samt målstyring i f.b.m. undersøgelser og handleplaner

Interessant og relevant med overvejelser om familiernes oplevelse af faglig refleksion:

Til bedste for familierne?

Til bedste for rådgiverne ?

Til fælles bedste?

Timing og anerkende familiens aktuelle situation (8)

Timing og anerkendelse kan tydeliggøres under arbejdet med Social analyse.

Der kan fokuseres på, hvordan familien/ soc.rdg. kan nå hinanden/undgå at miste hinanden. Inddrages i arbejdet med fælles faglig refleksion – på gruppemøderne/refleksionsmøderne

Drøftelse af: Socialrådgivern også som social politisk aktør – udsagn:

Rekrutteringen til faget – mellemlag – et kvindefag – overansvarlige kvinder med omsorgsgen, der passer butikken.

Bevidsthed kan ophæve konsekvenserne af rekrutteringen – måske glemt betydning af fattigdom og fattigdomskulturen i ”opsvinget” – også i de socialfaglige undersøgelser i de enkelte familier.

Opfostres til det – der påhviler skolen et ansvar – får et praksis-chok fortsat

Måske er smertegrænsen ved at være nået – ikke længere passe butikken og løbe hurtigere.

Sammenlignes med travle arbejdsbier, der er beskæftigede med handling.

I det politiske system: Soc.rdg. – en syndebufunktion – ses som nogle der går ned med stries og ikke kan holde til mosten – hænges ud i pressen for ulykkelige sager.

Organisationens ansvarsfralæggelse.

Bruge TR/fagforening

Systemet hver tæppet væk p.g.a. prioritering af det, som kommer op – via pressen.

En selvopfyldende profeti, når soc.rdg. ikke deler viden ud.

Fortælle de gode historier + om omsorg + om fattigdom – kampagner.

Samfundsmandatet – begrænses – opfattes som usaglige brokkehoveder – har ikke stor gennemslagskraft.

Ikke anerkendelse af professionen – er pseudoprofession – har ikke monopol

Fagforeningen er ”kørt over” /magtesløs – ikke positionering.

Undren over professionens egen sløvhed – har jo viden om ulighed og kan dok. Uligheden.

Det er abstrakt viden, som ikke kan måles og vejes – det er fragmenteret viden – kan ikke leve op til evidenskravene, som fremsættes

Et spørgsmål om at stå sammen – f.eks. aktuelt ifht. besparelser – høringssvar fra personalet kom ikke med til politikerne – der er et filter/ et rockwool-lag i den øverste ledelse. Fagforeningen går ud for det samlede personale.

I den offentlige organisation – langt mellem beslutningstagerne og indianerne.

Offentligheden mangler kendskab til hvad området indebærer og koster – det lyder af mange penge – brug for f.eks. at sammenligne med udgifter til hjemmeplejen/ældreområdet. Behov for oplysning i befolkningen.

Skal passe på ikke at løbe med pressen – undersøge betingelserne.

Der mangler fokus på betingelserne for arbejdet

Bilag 20: Invitation til afslutningskonference d. 29 08 2012:

Kære Deltager fra socialt arbejdes praksis i Familieafdelingen i Horsens og på Familiekontor Syd i Århus.

Kære Interesserede underviser fra Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus.

Kære Interesserede forsker i socialt arbejde fra Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus/ph.d. studerende eller adjunkt i socialt arbejde ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde ved Aalborg Universitet.

Du inviteres hermed til afslutningskonference for aktionsforskningsprojektet.

Tid: Onsdag den 29. august 2012 – kl. 9.00- 14.00

Sted: Socialrådgiveruddannelsen i Aarhus, VIA University College, Skejbyvej 15, 8240 Risskov. Lokale A 101.

Aktionsforskningsprojektet har fokuseret på kvalificering af socialarbejderes socialfaglige vurderinger.

Rådgivere og ledere i Familieafdelingen i Horsens og på Familiekontor Syd i Århus har indgået i og samarbejdet med aktionsforskningsprojektet siden årsskiftet 2008/2009.

Nu står projektet foran sin afslutning. Derfor inviteres deltagere og interesserede hermed til en afslutningskonference, hvor projektets resultater vil blive præsenteret, diskuteret og perspektiveret.

Efter præsentationer af resultaterne indbydes du til i fællesskab med andre deltagende praktikere og interesserede undervisere og forskere at diskutere disse samt deres relevans for socialt arbejde samt at drøfte perspektiverne heri for socialt arbejdes praksis, uddannelse og forskning.

Bilag 21:

Uddrag af Dansk Socialrådgiverforeningsprofessionsetik:

Dansk Socialrådgiverforening vedtog i 2011 en professionsetik, der blandt andet er baseret på menneskerettighedskonventionen og etikvejledningen fra IFSW²⁴⁶.

I Dansk Socialrådgiverforenings professionsetik fremhæves fire professionelle grundværdier: Individets værdighed, social retfærdighed, professionel integritet og medmenneskeligt ansvar (DS, 2011). Grundværdier som alle kan rummes indenfor et overordnet emancipatorisk sigte. Hvor måske især et par af de principper, der afledes af den første værdi om individets værdighed ses at være meget tydelig i tråd med en humanistisk arv, men samtidig også en del af et emancipatorisk sigte i en kritisk tradition:

"3. Socialrådgiveren arbejder for at fremme social forandring og styrke enkeltpersoners og gruppers selvværd og udvikling, så de bliver i stand til at løse problemer og få magt over deres tilværelse. 4 Socialrådgiveren respekterer det enkelte menneskes og gruppers basale rettigheder, integritet og værdighed, som de er formuleret i FN's Menneskerettighedserklæring og i FN's Børnekonvention" (DS, 2011:7).

Ligesom det især gælder tre af de afledte principper af værdien om social retfærdighed:

"1. Socialrådgiveren modvirker forskelsbehandling af mennesker på grund af den enkeltes evner, alder, køn, ægteskabelig, social og økonomisk status, politisk overbevisning, hudfarve, racemæssige eller andre fysiske karakteristika, seksuel orientering eller religiøs overbevisning (...) 5 Socialrådgiveren arbejder for, at den enkelte borger bevarer, opnår eller genvinder magten over sin egen tilværelse for at kunne deltage i samfundet på lige fod med andre borgere. 6 Socialrådgiveren arbejder for at ændre sociale forhold, som er med til at udstøde, stemple eller undertrykke borgere" (DS, 2011:8).

---

²⁴⁶ IFSW: International Federation of Social Work.: <http://ifsw.org/policies/code-of-ethics/> lokaliseret 09 05 2012

Bilag 22: Uddrag fra et refleksionsmøde:

På et refleksionsmøde forberedte et team en drøftelse på lederforum i relation til barnet A, som de vurderede havde behov for at blive anbragt; men hvor forventningen var, at lederforum ville pege på familiebehandling og alternativt, såfremt argumenter for anbringelse skulle vinde gehør, på familiepleje, hvilket deltagerne vurderede som helt utilstrækkeligt i relation til barnets problematik. I drøftelsen argumenteres med, hvad deltagerne forestiller sig, at lederne ville sige, og på baggrund af dette, hvordan modargumenterne derpå kan opbygges:

"R: Jeg tænker bare, at nu hvor der bliver tænkt spare tider, så kunne jeg godt forestille mig, at B [leder] sagde(...)om der har været afprøvet familierådgivning?(...)

R: (...) Når vi tænker sådan, så er der nødt til at gå en eller anden form for taktik og strategi i også, hvordan skal vi præsentere det. (...)"

Og deltagerne prøver at "fremprovokere" modargumenter fra sig selv og hinanden:

"R: Hvorfor kan [far]overfor dem [yngre søskende], når han ikke kan overfor – hvis man nu skulle lege djævlens advokat (...).

R: Jeg er helt enig.. (...) ligesom C [rådgiver]siger,(...), der er rigtige gode chancer for at der vil blive boret i det.(...)"

"R: Det der med D [kollega] og ham der L [barn], hvor vi har siddet og snakket om, at det kunne være en god ting²⁴⁷. Men hun fik jo af vide: "nej det er på forældrenes ansvar...".

R: Så han kom ikke i øhhh..

R: Nej, overhovedet ikke.. Så den tænker jeg lidt, at den skal du forvente at få kastet i hovedet.. Og det er jo deres ansvar (...)

R: Der er risiko for det lige nu i hvert fald.(...)"

Og deltagerne opstiller argumentationer:

I relation til, at familiebehandling ikke er velegnet:

"R Nej, jeg tænker også i forhold til [lederforum] at have med, at vi tænker det er svært at arbejde med en mor, der har en (...)problematik, hun behøver ikke at være decideret udviklingshæmmet.(...)

R: Så er hun jo rent funktionelt dårligt fungerende (...)

R: Kan du ikke skrive det, at jeg skal have fokus på fars (...) eventuelle PTSD og mors ressourcer(...)"

I relation til, at barnet ikke kan være i hjemmet:

"R: Hvis nu man stiller et firkantet spørgsmål ind.. Hvorfor skal han ikke være i hjemmet?

R: (...)Altså situationen er forværret derhjemme, og faderen han fuldstændig ignorerer A og udøver psykisk terror på ham (...).

R: Han er gået over til at sige, direkte til sin søn: "Det er bedre du begår selvmord". (...)

R: Det er den del af det, jeg tænker du skal have fat i. (...).

R: Når det er sådan, at du præsenterer den for [lederforum] (...)"

I relation til, at der er behov for anbringelse på institution:

"R: Jeg tænker altså også institution, fordi (...), hvis vores [foranstaltning] ikke kan håndtere ham...(...)

---

²⁴⁷ At anbringe

R: Der er to, der har sagt fra, hvis ikke de kan magte, så virker det lidt underligt at overveje, om han kan rummes i en plejefamilie (...)

R: jeg tænker også H, at du skal skrive fokus på, hvorfor man ikke kan bruge netværket, så skal [rådgiver] huske at sætte sig ind i det.(...)"

Afslutningsvis konkluderer den deltager, der havde problemstillingen oppe til faglig refleksion, at vedkommende har fået noget med, men også er blevet meget klar på,

"R: at jeg skal op og være rigtig godt forberedt på [lederforum], fordi jeg tænker, at situationen er så alvorlig, at han skal simpelthen anbringes, eller så er det jo, ellers er der jo fare for at han bliver..

R: Ellers går det fuldstændigt galt i den familie der.. R: og A...

R: Ja.. det er jo det"(Refleksionsmøde 240311 01:34:58-01:48:55+01:52:00-01:58:00+01:58:52-02:00:21)